

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**OSMANLI DEVLETİ-İSPANYA İLİŞKİLERİ
(1774-1876)**

DOKTORA TEZİ

Tufan TURAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Tarih**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Haluk SELVİ

OCAK – 2013

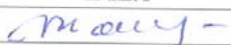

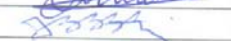

OSMANLI DEVLETİ-İSPANYA İLİŞKİLERİ
(1774-1876)

DOKTORA TEZİ

Tufan TURAN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Tarih

Bu tez 08/01/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Mehmet Alpargu	Başarılı	
Prof. Dr. Haluk Selvi	Başarılı	
Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa	Başarılı	
Doç. Dr. Ozan Yılmaz	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Fikrettin Yavuz	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Tufan TURAN

08.01.2013

ÖNSÖZ

İki ayrı coğrafyada birbirine paralel bir tarihî süreç yaşayan Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu yıllarından itibaren çatışma şeklinde başlamış ve iki devletin de altın çağlarını yaşadıkları 15. ve 16. yüzyıllarda, cihan imparatorluğu kurma gayesinde bulunan bu iki devlet, büyük bir mücadeleye tutuşmuşlardır. Ancak 16. yüzyıl sonlarından itibaren, farklı sorunlarla uğraşmak zorunda kalmaları, iki devletin birbiriyle olan mücadelelerine son vermeleri ile sonuçlanmıştır. İki devlet arasında, 1581 ateşkesi ile başlayan gayri resmi barış dönemi, 1782 yılında imzalanan barış antlaşması sonrasında gelişerek devam etmiştir. Çalışmamızın konusu, iki devlet arasında dostane ve ticarî ilişkilerde artış yaşandığı ve İspanya'nın Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı dost devletlerinden biri olduğu 1774-1876 yılları arasını kapsamaktadır. Çalışmamız, iki devlet arasındaki barış ilişkilerinin kurulma çabalarının başladığı Sultan I. Abdulhamid döneminden, Osmanlı Devleti'nde yeni bir politika anlayışının oluştuğu Sultan II. Abdulhamid dönemine kadar iki ülke ilişkilerindeki gelişmeleri ele almaktadır. Bu dostluk sürecinde meydana gelen olaylar, uluslararası alandaki gelişmelerin Osmanlı-İspanya ilişkilerine etkisi ve iki ülke arasındaki diplomatik ve ticarî ilişkilerin gelişimi bu çalışmada ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın her safhasında yardımlarını esirgemeyen ve çalışmayı titizlikle düzelten ve önerileriyle çalışmanın zenginleşmesini sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Haluk Selvi'ye saygı ve şükranlarımı sunarım. Yine ihtiyacım olan her konuda yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Alpargu'ya da teşekkürü bir borç bilirim. 2009-60-02-004 proje numarası ile tez çalışmasına destek veren SAÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu Başkanlığı'na ve çalışmanın İspanya'daki safhasında verdiği büyük destekten dolayı, Yüksek Öğretim Kurulu Öğretim Üyesi ve Araştırmacı Yetiştirme Kurulu'na müteşekkirim. Çeşitli vesilelerle çalışmama destek veren bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma da şükranlarımı sunarım. Bu çalışmanın hazırlanması sırasında ihmal ettiğim, ancak buna rağmen en büyük destekçim olan canımdan çok sevdiğim eşim Esin Tüylü Turan'a sabır ve anlayışından dolayı minnettarım.

Tufan TURAN

8 Ocak 2013

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii

GİRİŞ1

BÖLÜM 1: ÇATIŞMADAN ATEŞKESE OSMANLI-İSPANYOL İLİŞKİLERİ

.....	10
1.1. İlk İlişkiler	10
1.1.1. İki İmparatorluğun Paralel Tarihi	10
1.1.2. İlk İlişkiler	12
1.1.3. Osmanlı Devleti'nin İspanya Müslümanlarına Yardımları	15
1.2. Akdeniz ve Orta Avrupa'da Hâkimiyet Mücadelesi	20
1.2.1. Osmanlı Himayesine Girişine Kadar Barbaros Hayreddin'in Faaliyetleri ...	23
1.2.2. Orta Avrupa Mücadelesi (1525-1547)	24
1.2.3. Akdeniz'de Çatışmalar (1520-1538)	25
1.2.4. Tunus'ta Hâkimiyet Mücadelesi (1534-1574)	30
1.2.5. Preveze'den İnebahtı'ya Mücadeleler (1538-1571)	32
1.2. Son Evre: İnebahtı Savaşı'ndan Ateşkes Anlaşmasına (1571-1581)	38
1.3.1. İnebahtı Savaşı (7 Ekim 1571)	38
1.3.2. Akdeniz Mücadelesinin Sonu ve Diplomatik İlişkilerin Başlangıcı	40

BÖLÜM 2: ATEŞKESTEN BARIŞA OSMANLI-İSPANYOL İLİŞKİLERİ 42

2.1. İki Devletin Genel Durumu (1581-1782)	42
2.2. Ateşkestten Barışa Osmanlı-İspanyol Mücadeleleri (1581-1782)	44
2.2.1. Akdeniz'de Osmanlı-İspanyol Mücadelesi	44
2.2.2. Hint Okyanusu'nda Osmanlı-İspanyol Mücadelesi	49
2.2.3. Diplomatik Alanda Osmanlı-İspanyol Mücadelesi	51
2.3. Barışa Giden Yol	57
2.3.1. İlk Barış Girişimleri	57
2.3.2. 1779-1782 Barış Müzakereleri	61
2.4. Osmanlı-İspanyol Barış, Ticaret ve Tarafsızlık Antlaşması (14 Eylül 1782)	69

BÖLÜM 3: FRANSIY İHTİLALİNİN GÖLGESİNDE OSMANLI-İSPANYOL İLİŞKİLERİ 83

3.1. İspanya-Garp Ocaqları İlişkileri	83
3.2.1. 1784 İspanya-Trablusgarp Antlaşması	84
3.2.2. 1813 İspanya- Trablusgarp Konvansiyonu	89
3.2.3. 1786 İspanya-Cezayir Antlaşması	90
3.2.4. 1791 İspanya-Tunus Antlaşması	95
3.2. Antlaşma Sonrasında Elçi Değişimi ve Diğer Gelişmeler	99
3.1.1. Bouligny'nin Huzura Kabulü	100
3.1.2. Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği	101
3.1.3. Diğer Gelişmeler	104
3.3. İstanbul'daki İspanya Elçiliği	107
3.3.1. Fransız İhtilali'nin Osmanlı-İspanya İlişkilerine Etkisi	109
3.3.1.1. İspanya'da İki Kral, İstanbul'da İki Elçi	116

3.3.1.2. Büyükdere İspanya Sarayı Meselesi	118
3.3.2. İlişkilerin Normalleşme Süreci	123
BÖLÜM 4: KARADENİZ TİCARET MÜZAKERELERİ	128
4.1. Karadeniz'in Uluslararası Ticarete Açılması	128
4.2. İlk Müzakereler ve İspanya'ya Karadeniz Ticaret Ruhsatı Verilmesi	131
4.3. Karadeniz Ticaret Antlaşması Müzakereleri	137
4.3.1. 1803-1821 Yılları Arasındaki Müzakereler	137
4.3.2. 1821-1826 Yılları Arasındaki Müzakereler	141
4.3.3. Akkerman Antlaşması'nın Müzakerelere Etkisi	157
4.4. Karadeniz Ticaret Antlaşması (16 Ekim 1827)	160
4.5. İspanyol Elçisinin İmzalanan Antlaşma Konusundaki Değerlendirmesi	162
4.6. Antlaşma Sonrası Gelişmeler	169
BÖLÜM 5: II. İSABEL'DEN II. ABDULHAMİD'E OSMANLI-İSPANYOL İLİŞKİLERİ.....	174
5.1. Kraliçe II. İsaabel'in Tanınması Meselesi	174
5.1.1. II. İsaabel'in Tahta Çıkışı İspanya'da Karışıklıklar	174
5.1.2. Osmanlı Devleti'nin II. İsaabel'i İspanya Kraliçesi Olarak Tanınması	176
5.2. Ticarî İlişkilerin Gelişimi	184
5.2.1. Osmanlı- İspanya Dolaşım ve Ticaret Antlaşması (2 Mart 1840)	185
5.2.2. Antlaşma Sonrası Gelişmeler	191
5.3. Fuad Efendi'nin İspanya Misyonu	194
5.4. Kırım Savaşı Sırasında Osmanlı-İspanya İlişkileri	196
5.5. Osmanlı Devleti'nin Madrid Elçiliği	202
5.6. 1862 Osmanlı-İspanya Ticaret ve Dolaşım Antlaşması	208
5.7. İspanya'da Liberal Hareketler ve Osmanlı Devleti.....	215
SONUÇ VE ÖNERİLER	223
KAYNAKLAR	229
EKLER	241
ÖZGEÇMİŞ	293

KISALTMALAR

A AMD	: Âmedî Kalemi
A DVN DVE	: Divan-ı Hümayun Düvel-i Ecnebiye Defteri
A EXT	: Asuntos Exteriores (Dış İlişkiler)
AGA	: Archivo General de la Administración (İspanya Genel Yönetim Arşivi)
AMAE	: Archivo del Ministerio Asuntos Exteriores y de Cooperación (İspanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi)
Bkz	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
D	: Don (Bay, Beyefendi)
Ed	: Editör
HAT	: Hatt-ı Hümayun
Haz	: Hazırlayan
HR MKT	: Hariciye Nezareti Mektubî Kalemi
HR SFR(3)	: Hariciye Nezareti Londra Sefareti
HR TO	: Hariciye Nezareti Tercüme Odası
İ DH	: İrade-i Dâhiliye
İ HR	: İrade-i Hariciye
S.	: Sayfa
TR	: Turquía
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vd	: Ve diğerleri
Vol	: Volume

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : 1797-1807 yılları arasında İspanyol limanlarına giden Osmanlı ticaret gemileri.....	106
Tablo 2 : 1782-1873 Yılları Arasında İspanya Elçileri	108
Tablo 3 : 4 Temmuz 1840 Tarihli Gümrük Tarifesi	268
Tablo 4 : 1782-1885 Yılları Arasında İspanya Kral ve Kraliçeleri ve Osmanlı Sultanları.	292

Tezin Başlığı: Osmanlı Devleti-İspanya İlişkileri (1774-1876)**Tezin Yazarı:** Tufan TURAN**Danışman:** Prof. Dr. Haluk SELVİ**Kabul Tarihi:** 08/01/2013**Sayfa Sayısı:** X(ön kısım)+229(tez) +53 (ekler)**Anabilim Dalı:** Tarih**Bilim Dalı:** Tarih

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren, Bizans İmparatorluğu ile yaptığı savaşlar sırasında, çatışma şeklinde başlayan Osmanlı-İspanya ilişkileri, 15. ve 16. Yüzyıllarda gergin bir şekilde devam etmiş ve iki ülke arasında büyük savaşlar yaşanmıştır. Cihan imparatorluğu kurma idealindeki iki devlet, bu ideali gerçekleştirebilmek için ilk adım olarak, diğer devlete karşı üstün gelerek Akdeniz'e hâkim olmaya çalışmışlardır. Tarihi süreçleri birbiriyle aynı seyreden Osmanlı Devleti ve İspanya, 16. Yüzyıl sonlarından itibaren, yaşadıkları iç sorunlar ve diğer devletlerle olan daha ciddi boyuttaki gerginlikler nedeniyle, Akdeniz mücadelesine son vermişlerdir. Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki iki yüzyıla yakın bir süre devam eden bu savaş dönemi, pek çok tarihçi tarafından araştırılmış ve bu konu üzerine çok sayıda eser ortaya koyulmuştur. Ancak iki devlet arasında, 1581 yılında imzalanan ateşkes ile başlayan ve 1782 yılında taraflar arasında barış antlaşması imzalanması ile resmiyete dökülen Osmanlı-İspanya barışı konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Özellikle, 1782 barışından 19. yüzyıl sonlarına kadarki süreç hakkında arşiv belgeleri dışında çok fazla kaynak da bulunmamaktadır.

Bu tez aracılığıyla, Osmanlı-İspanya ilişkilerinde çok fazla üzerinde durulmamış olan bu barış döneminin 1774-1876 yılları arasındaki sürecinin aydınlatılmasına çalışılmıştır. 1782 yılında imzalanan barış antlaşmasının ardından, iki ülke arasındaki dostluk ve ticaret ilişkilerinin gelişimi, Fransız İhtilalının iki ülke ilişkilerine tesiri, iki ülke arasında imzalanan ticaret antlaşmaları, elçiliklerin faaliyetleri ve 1876 yılına kadarki diplomatik ilişkiler gibi konular incelenmiştir. Bu inceleme sırasında, iki ülkenin paralel tarihleri üzerine vurgulamalar yapılmış ve ülkelerin iç ve dış meselelerinin iki ülke ilişkilerine yansımalarına da çalışmada yer verilmiştir. Yapılan bu çalışma çerçevesinde, Osmanlı Devleti ve İspanya arasında barış ilişkilerinin kurulmasının ardından, iki ülke arasındaki dostluğun gelişmesinin dinamikleri de tespit edilmiştir. Ayrıca Osmanlı-İspanya ilişkilerinde, İngiltere ve Rusya elçilerinin rolü de yapmış olduğumuz çalışmanın bir konusu olmuştur. İki ülke arasındaki bu gelişen dostluk sayesinde, İspanya, Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı dost devletleri arasına girmiştir. Bu çalışma ile iki ülke arasında 16. yüzyıl sonlarına kadar devam eden çatışmaların, hangi şartlarda ve ne şekilde ileri seviyede bir dostluğa dönüştüğü ortaya koyulmaya çalışılmıştır ve 1782 barış antlaşmasından, Sultan II. Abdulhamid'in Osmanlı tahtına çıktığı 1876 yılına kadarki süreçte yaşanan gelişmeler ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: İspanya, Osmanlı Devleti, Akdeniz Tarihi, Osmanlı Dış Politikası, Kraliçe II. İsaabel.

Title of the Thesis: Ottoman-Spanish Relations (1774-1876)	
Author: Tufan TURAN	Supervisor: Professor Dr. Haluk SELVI
Date: 08/01/2013	Nu. of pages: X(pretext)+229(mainbody) +53(appendices)
Department: History	Subfield: History
<p>The Ottoman-Spanish relations which are started with the conflict during the Ottoman- Byzantine battles after the establishment of the Ottoman Empire, continued stretched in the 15th and 16th centuries and there had been great battles between the two states. The two states which had an ideal of establishing a world dominated empire, in order to realize this ideal, tried to prevail to the other and rule over the Mediterranean as a first step. Ottoman Empire and Spain, whose history was parallel to each other, because of the internal troubles and more serious tensions with other states, ended the Mediterranean rivalry at the end of the 16th century. This rivalry of almost two centuries between the two states was researched by many historians and there are lots of works on this subject. But the Ottoman-Spanish peace started with the armistice of 1581 and formalized with the 1782 peace and friendship agreement, has not studied adequately. Especially, there are not so much works about the period from 1782 agreement to the year 1876 except for archival sources.</p> <p>This thesis is an attempt to shed some light on this obscure peace period of the Ottoman-Spanish relations. In this context, subjects like development of the friendship and trade relations between the two states after the 1782 agreement, the effect of French Revolution to bilateral relations, trade agreements between the parties, activities of the embassies, and diplomatic relations before 1876 are considered. In this study, parallel histories of the two states are emphasized and also effect of internal and external problems of the parties to bilateral relations are given place in this work. By this work, after the establishment of peace between the two states, the dynamics of the development of this friendship is investigated. The role of the English and Russian ambassadors in the Ottoman-Spanish relations is also given part in this work. By the developing friendship, Spain became one of the most privileged states of the Ottoman Empire. With this work, it is also aimed to clarify the conditions and forms of the transformation of the bilateral relations. With this aim, developments from the 1782 agreement to the accession of Sultan Abdulhamid II to the Ottoman throne in the year 1876 are studied.</p>	
Keywords: Spain, Ottoman Empire, Mediterranean History, Ottoman Foreign Policy, Queen Isabel II.	

GİRİŞ

Osmanlı Devleti ve İspanya iki farklı coğrafyada kurulmuş olmalarına rağmen, tarihsel gelişimleri açısından büyük benzerlikler göstermektedir. Hemen hemen aynı büyüklükte yarımadalarda kurulmuş olan bu iki devletten İspanya Hıristiyan dünyasının lideri olmaya çalışırken, Osmanlı Devleti ise İslam dünyasının öncüsü ve koruyucusu konumuna gelmeye çaba göstermiştir. Bu çerçevede, iki devlet de dünya hâkimiyeti düşüncesi ile fetih hareketlerine girişmişler ve bu fetih hareketleri bu iki devleti karşı karşıya getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin yükseliş döneminin başlangıcı olarak kabul edilen İstanbul'un fethiyle aynı dönemde, İspanya da yükseliş dönemine Granada'nın yeniden fethi ile başlamıştır. Bu fetihlerin ardından, iki devlet dünya hâkimiyeti yolunda ilk adım olarak gördükleri, Akdeniz hâkimiyetini sağlamaya çalışmışlardır.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun ardından Bizans İmparatorluğu ile yapmış olduğu savaşlar sırasında, Katalan kuvvetlerinin Bizans'a yaptıkları askerî yardımlarla başlamıştır. Bu çerçevede iki devlet arasında başlayan çatışma dönemi, Akdeniz hâkimiyet mücadelesi sırasında en üst seviyesine ulaşmış ve bu durum Osmanlı Devleti ile İspanya arasında özellikle 16. yüzyılda büyük savaşlar yaşanmasına neden olmuştur. Taraflar arasında Akdeniz'de yaşanan en şiddetli mücadele olan İnebahtı Savaşı'nın ardından, iki ülkenin de dâhilî ve haricî sorunlarını halletmek amacıyla Akdeniz'deki çatışmaya son vermek istemeleri üzerine, 1581 yılında iki devlet arasında ateşkes imzalanmış ve Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki çatışma dönemi, ufak çaplı çatışmalar dışında sona ermiştir.

İki ülke arasında imzalanan ateşkes antlaşması 3 yıllık olmasına ve bu sürenin ardından 1587 ve 1591 yıllarında yenilenmiş olmasına rağmen, iki ülke arasında barış antlaşması imzalanmamıştır. 1581 ateşkesi ile 1782 antlaşması arasındaki iki yüzyıllık süre içerisinde, çeşitli barış girişimleri olmuşsa da, bu girişimler başarısız olmuş ve barış antlaşması imzalanamamıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki savaş halinin resmîyette 1782 yılında imzalanan barış ve dostluk antlaşmasına kadar devam etmesine neden olmuştur. 1782 yılında imzalanan antlaşma ile iki ülke arasındaki barış ve dostluk, Fransız İhtilalı sırasında yaşanan kısa süreli kesinti dışında, günümüze kadar devam etmiştir.

Fransız İhtilalı, iki devlet arasındaki barış döneminde yaşanan tek kesinti olarak görülmektedir. İhtilal sırasında İspanya, Fransa'nın müttefiki olmak ve Mısır'ın Fransızlar tarafından işgalinde yer almak zorunda kalmıştır. İspanya, bu süreçte, 1782 yılında Osmanlı Devleti ile imzalamış olduğu barış ve dostluk antlaşmasına mümkün olduğunca uymaya çalışmış olsa da, Mısır'ın işgaline İspanyol savaş gemilerinin de katılmış olması nedeniyle, Osmanlı Devleti, İspanya ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve İspanya'nın İstanbul temsilcisini sınır dışı etmiştir. Bu sorun, Fransızların Mısır'dan çıkarılmalarının ardından, Osmanlı Devleti ile Fransa arasında eski dostane ilişkilerin yeniden tesis edilmesi ile sona ermiştir. İhtilal sırasında yaşanan diğer bir olay da, Fransa'nın İspanya'yı işgali sonrasında yaşanmıştır. Bu süreçte, hem İspanya'nın hem de Fransa'nın İstanbul'a İspanya temsilcisi göndermeleri üzerine, İstanbul'da bir süreliğine iki İspanya elçisi görev yapmıştır.

Fransa'nın İspanya'dan çekilmesinin ardından normale dönen Osmanlı-İspanya ilişkileri, bu tarihten itibaren gelişmeye başlamıştır. İspanya, Osmanlı Devleti ile ticaretini arttırmak amacıyla faaliyete geçmiş ve bu çerçevede Karadeniz'de ticaret yapabilme imtiyazını elde etmeye çalışmıştır. Bu çerçevede 1802 yılında başlayan müzakere süreci, 1827 yılına kadar 25 yıl gibi uzun bir süre devam etmiştir. Neticede imzalanan Karadeniz Ticaret Antlaşması ile İspanya, Karadeniz'de ticaret yapma hakkına sahip olmuş ve Osmanlı Devleti'nin az sayıda ülkeye vermiş olduğu bu imtiyazdan faydalanma imkânı bulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin 1838 yılında İngiltere ile bir ticaret antlaşması yapması ve daha sonra Sultan Abdülmecid'in bu antlaşmanın diğer dost devletlerle de yapılmasını istemesi üzerine, Osmanlı Devleti ile ticarî ilişkilerini geliştirmek isteyen İspanya, bu antlaşmadan faydalanmak istemiştir. Bunun üzerine yapılan müzakerelerin ardından, 1840 yılında iki devlet arasında, Osmanlı-İngiliz ticaret antlaşması temelinde bir dolaşım ve ticaret antlaşması imzalanmıştır. İspanya, bu antlaşma sayesinde hem ticarî avantajlar kazanmış hem de İngiltere ile aynı şartlarda bir antlaşma imzalayarak, Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı dost devletleri arasına katılmıştır.

Osmanlı Devleti ve İspanya'nın tarihî paralelliklerinden bir diğeri, Osmanlı Devleti'nde Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın isyan etmesi üzerine yaşanan iç savaş sırasında, İspanya'da da Kraliçe II. İsaabel'e karşı birleşen ve isyan eden Carlistler ile kraliçeyi

destekleyen liberaller arasında iç savaşın patlak vermesidir. Bu isyanların bastırılmasının ardından, 1840 ticaret antlaşmasının imzalanması ile ivme kazanan Osmanlı-İspanya dostluk ve ticaret ilişkileri, Kraliçe II. İsaabel'in tahtta kaldığı 35 yıl boyunca gelişmeye devam etmiştir. Bu çerçevede, iki ülke arasında 1862 yılında öncekilerden çok daha ayrıntılı bir ticaret antlaşması daha imzalanmış, İspanya, en imtiyazlı dost devletlerle aynı koşullarda haklar elde etmiş ve çok avantajlı ticarî fırsatlar kazanmıştır.

Osmanlı-İspanya dostluk ilişkilerinin güçlenmesinde, Kırım Savaşı sırasında İspanya'nın tutumu da önemli rol oynamaktadır. İspanya, savaşın başlangıcından itibaren tarafsız bir tutum sergilemeye başlasa da, 1782 yılında imzalanmış olan Osmanlı-İspanya antlaşması çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirmiş ve Rus korsanların İspanya limanlarında donanmalarını ve erzak temin etmelerini yasaklamıştır. İspanya hükümeti, savaş sırasında bir yıl ara ile iki askerî komisyon oluşturmuş ve savaşı yakından takip etmek amacıyla, bu komisyonları İstanbul'a ve Kırım'a göndermiştir. Tarafsızlığını ilan etmiş olmasına rağmen, İspanya hükümeti, İspanyol vatandaşların bireysel ve gönüllü olarak savaşa katılmalarına izin vermiştir. Bu çerçevede, kaynaklarda 900-1500 arasında gösterilen bir miktarda İspanyol vatandaşı, İngiliz-Fransız koalisyonuna gönüllü asker olarak katılmış ve savaşın en şiddetli çatışmalarının yaşandığı Sivastopol'de Osmanlı askerleriyle birlikte savaşmıştır.

Osmanlı Devleti, Paris Barış Antlaşması ile Avrupa'nın büyük devletleri arasında sayılması nedeniyle, küçük Avrupa devletlerinde de elçilikler açma ihtiyacı hissetmiştir. Bu çerçevede, Kırım Savaşı sırasındaki tutumundan memnun kaldığı İspanya nezdinde ilk elçiliğini 1857 yılında Madrid'de açmış ve Kerhof Efendi'yi ilk Madrid elçisi olarak tayin etmiştir. Ancak kısa bir süre sonra, 1860 yılında, maddî nedenlerden dolayı, bu elçiliğin kapatılmasına ve Paris büyükelçiliğine akredite edilmesine karar verilmiştir. Paris büyükelçiliğinin yanı sıra Madrid maslahatgüzarı da olan Veliyyüddin Paşa, Cemil Paşa ve Esad Paşa, farklı vesilelerle Madrid'i ziyaret etmişlerdir. Madrid elçiliği, 1881 yılında kalıcı olarak yeniden açılmış ve günümüze kadar faaliyetine devam etmiştir.

Kraliçe II. İsaabel'in İspanya tahtına çıkışı sırasında tepki göstererek isyan eden ve liberal kesim ile mücadele içerisine giren Carlistler, 1862 yılından itibaren kraliçeye karşı yeniden faaliyete geçmişlerdir. Bu faaliyetler üzerine Kraliçe II. İsaabel, despot bir

yönetim kurmaya mecbur kalmıştır. Bu despot yönetim, İspanya halkının Carlislere destek vermesiyle sonuçlanmış ve 1868 yılında “Muzaffer Devrim” olarak adlandırılan isyan patlak vermiştir. İsyanın çıktığı sıralarda San Sebastian’da bulunan kraliçe, durumun ciddiyetini anlayarak Fransa’ya sığınmış ve 1904 yılında ölene kadar Paris’te yaşamıştır. Kraliçe II. Isabel’in ülkeden kaçması üzerine, yeni bir kral bulununcaya kadar, General Serrano Saltanat Vekili olmuş ve bu süreç, Ocak 1871’de İtalyan hanedanından Amadeo’nun İspanya tahtına çıkmasıyla son bulmuştur.

Çalışmanın Amacı

Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkilerle ilgili olarak yapılan çalışmalar, büyük ölçüde iki ülke arasındaki savaş dönemine ilişkindir. İlk iki yüzyıllık devreyi kapsayan bu süreçle ilgili olarak çok miktarda çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte, 1581 yılından itibaren başlayan ve Osmanlı Devleti’nin yıkılışına kadar devam eden barış ve dostluk dönemine ilişkin kaynaklar ve çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle 1782 yılında imzalanan dostluk ve barış antlaşmasının ardından gelişmeye başlayan dostluk ve ticaret ilişkilerine dair çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu çalışma ile Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkilerin tarihî seyrinin ve bu ilişkilerin Avrupa’daki etkilerinin ortaya koyulması, ayrıca ilişkilerde mevcut olan boşluğun doldurulması ile bu ilişkilerdeki bilinmeyen gerçeklerin aydınlatılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, iki ülke arasındaki barış ilişkilerinin başladığı Sultan I. Abdulhamid döneminden itibaren, Osmanlı Devleti’nde farklı bir politika anlayışının ortaya çıktığı Sultan II. Abdulhamid dönemine kadar olan tarihî süreçte, iki ülke arasındaki ilişkilerinin gelişiminin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Ayrıca iki devlet arasındaki ilişkilerin 1782 yılından 1876 yılına kadarki tarihî gelişim dinamikleri ile iki ülkenin yaşadıkları diğer gelişmelerin bu dinamiklere etkisinin de ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışma ile Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkilerin, başlangıcından itibaren tarihi seyri verilmiş ve bu tarihi seyir içerisindeki boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın ilk bölümünde, iki devlet arasındaki tarihi paralellik üzerinde durulmuş, bu tarihî paralelliğin iki devleti nasıl karşı karşıya getirdiği açığa çıkarılmıştır. Bu bölümde, İspanya’nın Bizans’a yaptığı askerî yardımlarla başlayan ve Akdeniz hâkimiyet mücadelesi sırasında şiddetlenen, Osmanlı-İspanya ilişkilerindeki

çatışma sürecinin ve Orta Avrupa, Akdeniz ve Kuzey Afrika’da yaşanan savaşların iki ülke açısından değerlendirilmesine çalışılmış ve bu tarihî süreç ayrıntısı ile ortaya koyulmuştur. Ayrıca, iki ülkenin çatışma sürecinde, Avrupa’daki bloklaşma tespit edilmiş ve iki ülkeyi ateşkes imzalamaya iten nedenler üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde, 1581 yılında imzalanan ateşkes antlaşmasının ardından 1782 yılına kadar, iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen olaylar üzerinde durulmuştur. Bu süre içerisinde, Osmanlı Devleti ile İspanya arasında yaşanan ufak çaplı zıtlaşmalar ve çatışmalar ve bu çatışmaların büyümemesi amacıyla iki ülkenin takındığı tavırlar ortaya koyulmuştur. 18. yüzyılda ve özellikle de Sultan I. Abdulhamid’in saltanatı sırasında, iki devlet arasındaki yakınlaşma ve bu yakınlaşma üzerine barış antlaşması imzalanmasına yönelik girişimler ve bu girişimlerin başarısız olma nedenleri tespit edilmiştir. Ayrıca, iki devletin barış imzalama istekleri çerçevesinde, 1779 yılında Boulogne’nin İstanbul’a gelmesi ve taraflar arasında cereyan eden müzakereler üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümü, 1782 yılında iki ülke arasında imzalanan barış ve dostluk antlaşması, daha önceden İsveç ve Sicilyateyn’le Osmanlı Devleti arasında imzalanmış olan benzeri antlaşmalarla karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmasıyla sona ermiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, 1782 yılında imzalanan barış antlaşmasının ardından yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. Bu gelişmeler içerisinde, Fransız İhtilali’nin iki devlet arasındaki ilişkilere etkisi üzerinde durulmuştur. İhtilal sırasında İspanya’nın Fransa ile ittifak kurması ve Mısır’ın işgali sırasında İspanya savaş gemilerinin bulunması nedeniyle, Osmanlı Devleti’nin İspanya ile ilişkilerini koparması ve ilişkilerdeki bu kesinti döneminde yaşananlar ayrıntılı bir şekilde ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde, İspanya’nın 1782 antlaşması sonrasında İstanbul’da kurduğu elçilikle ilgili bilgilere ve İspanya’nın Osmanlı Devleti’ne bağlı olan Kuzey Afrika devletleri ile olan ilişkilerine ve bu devletlerle yapılan antlaşmalara da yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkilerde en uzun süren mesele olan Karadeniz ticaret müzakereleri üzerinde durulmuştur. 1802 yılında başlayan ve 1827 yılına kadar devam eden müzakereler sırasında, iki devletin tutumu ve diğer devlet elçilerinin Osmanlı Devleti’ni etkileme çabaları, bu bölümde

ortaya koyulmuştur. Ayrıca, uzun süreli müzakerelerin ardından imzalanan Karadeniz Ticaret Antlaşması'nın maddeleri irdelenmiş ve antlaşmanın imzalanmasının ardından İspanya elçisinin yapmış olduğu değerlendirmeye ve gümrük vergisi muafiyeti konusundaki müzakerelere de bu bölümde yer verilmiştir.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde, II. İsaabel'in İspanya kraliçeliği dönemindeki ilişkiler ve kraliçenin tahttan inmesinden 1876 yılında Sultan II. Abdulhamid'in tahta çıkışına kadarki süreç ele alınmıştır. Kraliçe II. İsaabel, 1833 yılından 1868 yılına kadar tahtta kalmış, 1871 yılına kadar İspanya, Saltanat Vekili tarafından yönetilmiş, ardından Kral I. Amadeo tahta çıkmış ve sonra da İspanya'da cumhuriyet yönetimi kurulmuştur. II. İsaabel dönemindeki ilişkilerin ele alındığı bu bölüm, II. İsaabel'in İspanya kraliçesi olmasının ardından, Osmanlı Devleti tarafından tanınmasına ilişkin yazışmalarla başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin II. İsaabel'i İspanya kraliçesi olarak tanımasının ardından, iki ülke arasındaki dostluk ve ticaret ilişkilerindeki gelişmeler üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, 1840 yılında imzalanmış olan ticaret antlaşması, 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Fuad Efendi'nin 1844 tarihli İspanya misyonu üzerinde durulduktan sonra, iki ülke ilişkilerinin gelişimi açısından önemli bir yer tutan Kırım Savaşı sırasındaki ilişkilerin ortaya koyulmasına çalışılmıştır. Bu savaş sırasında İspanya'nın tutumu, savaşı yakından takip etmesi ve savaş boyunca Osmanlı Devleti'ne ve koalisyon güçlerine karşı sempatisini göstermesinin, Osmanlı Devleti'nin İspanya hakkındaki görüşlerinde yarattığı değişimler de bu bölümde incelenmiştir. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin Madrid'de elçilik açma nedenleri ve elçiliğin kapatılması üzerine yaşanan gelişmeler üzerinde de durulmuştur. İki ülke ticarî ilişkileri açısından en önemli belge olan 1862 ticaret ve dolaşım antlaşmasının hükümlerinin de değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmanın son bölümü olan bu bölüm, Kraliçe II. İsaabel'in tahttan çekilmesi sırasındaki olaylar ve bu olayların Osmanlı Devleti'ndeki etkilerinin tespiti ile sona ermiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın konusunun belirlenmesinin ardından, öncelikle konuyla ilişkili olan İngilizce, İspanyolca, Türkçe ve Osmanlıca kaynakların tespit edilmesi amacıyla literatür çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda tespit edilen kaynaklar toplanmış ve

kullanılacak malzemeler ve bilgiler belirlendikten sonra fişlemeler yapılmıştır. Basılı eserlerin fişlemelerinin ardından arşiv araştırmalarına başlanmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde konuyla ilgili yapılan belge taramalarında tespit edilen belgeler toplanmıştır. Büyük çoğunluğunu hatt-ı hümayunların oluşturduğu bu belgeler, tasnif edilerek transkripsiyonları tamamlanmıştır.

Çalışmanın konusunun iki ülke ilişkilerini içermesi ve tarafsız bir çalışma ortaya koyulmasının amaçlanması nedenleriyle, iki ülkenin kaynaklarının da kullanılması gerekmiş ve bunun üzerine çalışmanın İspanya safhası başlamıştır. 2010-2011 tarihleri arasında İspanya'da Milli Kütüphane ve Zaragoza Üniversitesi kütüphanelerinde kaynak taraması yapılmış ve konuyla ilgili tespit edilen kaynaklar temin ve tercüme edilmiştir. Basılı kaynakların temininin ardından, İspanya'nın Dışişleri Bakanlığı Arşivi ve Genel Yönetim Arşivi'nde Osmanlı-İspanya ilişkilerine dair belge taraması yapılmıştır. Konuyla ilgili olarak büyük kısmını elçilik raporlarının oluşturduğu belgeler temin edilmiş ve tercümelerinin yapılmasının ardından, çalışmada kullanılacak hale getirilmiştir.

Toplanan kaynak ve belgeler tasnif edilerek konulara ayrılmış ve bu konular çerçevesinde, çalışmanın içeriği güncellenmiştir. Daha sonra konuların tarihsel olarak sınırlandırmaları yapılarak, yazım aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada, belirlenen konuların yazımları sırasında, bu konuların gerçekleştiği sıralarda, Osmanlı Devleti'ni ve İspanya'yı etkileyen iç ve dış olaylar tespit edilmiş ve bu olaylardan ikili ilişkilere etkisi olanlar, çalışmaya dâhil edilerek konularla harmanlanmıştır. Çalışmanın yazım aşaması sonlandıktan sonra, yazım ve mantık yanlışları ile ilave edilebilecek hususlara ilişkin, çalışmanın danışmanı tarafından kontrol edilmiştir. Bu kontrol sürecinin ardından, düzeltmeler tamamlanmış ve çalışmaya son hali verilmiştir.

Çalışmanın girişi olarak tasarlanan ilk iki bölümünün hazırlanması sırasında, arşiv belgelerinden ziyade, basılı kaynaklar kullanılmıştır. Üçüncü bölümden itibaren, Osmanlı ve İspanyol arşiv belgeleri yoğun bir şekilde kullanılmış ve belgeler arasındaki boşluklar da kaynaklarla ve ülkelerin tarihî gelişimleri ile doldurulmaya çalışılmıştır. İki devlet arasında imzalanmış olan antlaşmaların değerlendirilebilmesi amacıyla, bu antlaşmalar, Osmanlı Devleti'nin diğer yabancı devletlerle yapmış olduğu antlaşmalarla karşılaştırılarak ele alınmıştır. Çalışmanın hazırlanması sırasında, Osmanlı-İspanya

ilişkilerine dair tespit edilen kaynaklar, kullanılmadan önce diğer kaynaklarla karşılaştırılarak, bu kaynaklardaki bilgilerin doğruluklarının tespit edilmesinin ardından kullanılmıştır.

Kullanılan kaynaklar arasında, arşiv belgelerinin yanı sıra, İspanya hükümetleri tarafından imzalanmasının hemen ardından yayınlanan antlaşma metinleri de önemli bir yer tutmaktadır. İki devlet arasında imzalanmış olan antlaşmaların Osmanlıca metinlerine Muahedat Mecmuası'ndan ulaşılabilmesine rağmen, İspanyolca ve Fransızca metinlerine Türk ve Osmanlı kaynaklarında rastlanmamaktadır. Bu çerçevede, antlaşmaların iki taraf açısından da değerlendirilebilmesi ve Osmanlıca ve İspanyolca metinlerin arasındaki farklılıkların tespiti de üzerinde durulan hususlardan biridir. Nitekim özellikle 1782 antlaşmasında, Osmanlıca ve İspanyolca metinler arasında bu tarz farklılıklar tespit edilmiş ve vurgulanmıştır.

Çalışmanın hazırlanması sırasında, iki ülke arasındaki ilişkileri etkilediği düşünülen konularla ilgili de araştırmalar yapılmıştır. Örneğin, iki ülke arasındaki ilişkilerde İngiltere, Fransa ve Rusya elçilerinin ve hükümetlerinin etkisi olduğunun tespitinin ardından, bu konu ile ilgili elçilerin yazmış oldukları raporlar ve basılı kaynaklarda bu konuya ilişkin vurgulamalar tespit edilmiş ve çalışmaya eklenmiştir. İki ülke ilişkilerinin tespitinde ve değerlendirilmesinde, Osmanlı Devleti ile Avrupa'nın diğer devletleri arasındaki ilişkiler ve Avrupa'da yaşanan savaş, barış gibi önemli olaylar da göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışma içerisinde yer alan İspanyolca kaynakların ve arşiv belgelerinin toplanması ve tercümelerinin yapılması amacıyla, Yükseköğretim Kurulu'nun Doktora Araştırma bursundan faydalanılarak İspanya'ya gidilmiş ve Cervantes Enstitüsü'ne bağlı bir dil kursunda, bu dilin çeviri yapılabilecek derecede öğrenilmesine çalışılmıştır. Yapılan dil çalışmalarının ardından toplanan arşiv belgeleri, Türkçeye tercüme edilmiştir. Tercüme edilen belgeler, fişlenerek çalışmada kullanılacak hale getirilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin edilen Osmanlıca arşiv metinlerinin kullanımı sırasında ise farklı bir yöntem izlenmiştir. Öncelikle arşivde bulunan İspanya ile ilişkili bütün belgeler tespit edilmiştir. Belge tespitinin ardından, bu belgeler temin edilmiş ve içerikleri tam olarak belirlenmiştir. İçeriklerin belirlenmesinin ardından, çalışmada kullanılabilen ve İspanyolca arşiv belgeleriyle ve diğer kaynaklarla örtüşecek veya bu

kaynaklardaki boşlukları doldurabilecek belgelerin transkripsiyonları yapılmıştır. Yapılan transkripsiyonlar üzerinden, her belge ayrı ayrı sadeleştirilmiş ve daha sonra da bu belgelerdeki bilgiler fişlenerek çalışmada kullanılabilir hale getirilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki barış döneminin, tarihçiler tarafından çok fazla irdelenmemesi ve özellikle 19. yüzyılın ilk yarısındaki ilişkilere dair çok kısıtlı sayıda ve dağınık çalışmalar bulunması nedeniyle, iki devlet arasındaki ilişkilerde büyük bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk nedeniyle, iki ülke ilişkilerinde barışın hâkim olduğu Sultan I. Abdulhamid döneminden, Sultan II. Abdulhamid'in saltanatına kadar, iki devlet arasındaki dostane, diplomatik ve ticarî ilişkiler ülkemizde çok fazla bilinmemektedir. Bu çalışma ile bu boşluğun doldurulması ve iki devlet arasındaki ilişkilerin tarihî seyrinin bilinmesi ve böylece sonraki dönemlerde yaşanan gelişmelerin anlaşılabilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca, hazırlanan çalışma, bu dönemde Osmanlı Devleti'nin ikili ilişkilerinde İngiliz ve Rus elçilerine olan bağımlılığını ve bu devletlerin Osmanlı diplomasisi üzerindeki etkilerini de ortaya koymaktadır. Bu yönleriyle, gerek Osmanlı-İspanya ilişkileri konusunda ve gerekse Osmanlı diplomasisi alanında önemli bir eksikliği giderdiği kanaatindeyiz.

BÖLÜM 1: ÇATIŞMADAN ATEŞKESE OSMANLI-İSPANYOL İLİŞKİLERİ

1.1. İlk İlişkiler

Birbirine benzer tarihi süreçlerden geçmiş olan Osmanlı ve İspanya devletleri, dinî ve dünyevî düşünceleri doğrultusunda, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren karşı karşıya gelmişlerdir. Osmanlı-İspanyol ilişkileri, İspanyol krallıklarının Bizans'a ve Arnavutluk'a yaptıkları askerî yardımlarla başlamış ve Osmanlıların Endülüs Müslümanlarına (Moriskolar) yaptıkları yardımlar sırasında iyice gerginleşmiştir. Bu gergin ilişkiler, taraflar arasındaki ufak çaplı çatışmaların ve savaşların yerini 16. Yüzyılda iki taraf arasında yaşanan büyük savaflara bırakmasına neden olmuştur. İki taraf arasında farklı nedenlerle yakınlaşmalar gerçekleşmesine ve barış görüşmeleri yapılmasına rağmen, gerek Osmanlıların Müslümanların dinî liderleri olarak ve gerekse İspanyolların Hıristiyan dünyasının lideri olarak dünya hâkimiyeti düşüncesi ile hareket etmeleri, bu yakınlaşmaların uzun süreli olmasını engellemiştir.

1. 1. 1. İki İmparatorluğun Paralel Tarihi

Aynı büyüklükte iki yarımada üzerinde kurulmuş olan Osmanlı ve İspanya devletlerinin tarihlerinde bir paralellik vardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında, Anadolu'da beyliklerle ve iyice zayıflamış Bizans İmparatorluğu ile mücadele ederken, İspanya, İberya Yarımadası'nda küçük Hıristiyan krallıkları ve zayıf Beni Ahmer Devleti ile mücadele etmiştir. Türkler, Bizans karşısında aldıkları galibiyetler sayesinde Müslüman dünyasında itibar kazanıyorken, İspanyollar da Moriskolara karşı kazandıkları zaferlerle Hıristiyan dünyasında şöhret sahibi oluyordu¹.

Osmanlı sultanları ve İspanya kralları, dünya hâkimiyeti düşüncesiyle, sınırsız fetihlere girişmişlerdir. 1453'te İstanbul'un fethi, Osmanlılar açısından bu yolda önemli bir adım olmuştu. İspanyollar ise bu yolda en önemli adımı, Granada'daki son Müslüman devlet olan Beni Ahmer Devleti'ne son verdikleri 1492 yılında atmışlardır. Sultan I. Selim'in

¹ Muzaffer Arıkan, "XIV- XVI. Asırlarda Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", *Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 23, sayı: 3-4, Ankara, 1968, s. 239.

Mısır'ı fethederek İslam'ın liderliğini Osmanlılara kazandırdığı sırada, V. Carlos da Kutsal Roma-Germen İmparatoru olarak, Hıristiyan dünyasının lideri konumuna yükselmiştir².

Osmanlı ve İspanya devletlerinin kuruluş, yükseliş ve çöküş dönemlerinin başlangıcı, 18. yüzyıl sonlarına kadar birbirine paralel bir şekilde devam etmiştir. Osmanlıların Viyana'daki başarısızlıkları döneminde, İspanyolların da aynı dönemde İngiltere ve Hollanda'ya karşı başarısızlıkları, iki ülkenin de gerileme dönemlerinin aynı zamanda başlamasına neden olmuştur³.

İki imparatorluk da aynı tarzda gelişmeler sonucunda ortaya çıkmış olsa da, iç politikada tamamen farklı yollar izlemişlerdir. Osmanlılar, ele geçirdikleri yerlerde yaşayan gayrimüslim halkın din, kültür ve dillerini korumalarına izin vermişken, İspanyollar, ele geçirdikleri yerlerde Hıristiyan olmayan halkı, tek bir dinde birleştirmek için çaba sarf etmiş, bu çerçevede 1492'de ve 1609'da Yahudilere ve Müslümanlara yönelik çıkardıkları kararlarla, Hıristiyan olmayanları ülkeden sürmüşlerdir⁴.

Osmanlı ve İspanya imparatorluklarının yeni topraklar fethetme politikalarının kaynağı büyük ölçüde dinle ilişkiliydi. Osmanlı Devleti'nin kuruluş devresinden itibaren ortaya çıkan Cihat düşüncesi, bu devletin büyük bir imparatorluk haline gelmesini sağlamıştır. Aynı çerçevede, İspanyol kralların Reconquista (Yeniden Fetih) mücadeleleri sırasında da İslam'a karşı Hıristiyanlığı egemen kılma düşünceleri ön plandaydı⁵.

Osmanlıların Venedik'le ilgilenmeye başlaması, 1479'da onları bozguna uğratmaları ve 1480'de Otranto'yu ele geçirmeleri, Napoli ve Sicilya krallıklarının İspanya'ya bağlı

² Muzaffer Arıkan, "Türk-İspanyol Münasebetleri Bakımından Aragon Kraliyet Arşivi'nin Ehemmiyeti ve Türklerle İlgili Vesikalar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 2, sayı: 2, Ankara, 1964, s. 254.

³ Miguel Angel de Bunes Ibarra, "XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ve İspanyol Monarşisi: Akdeniz'in Öteki Ucunun İspanya'dan Görünümü", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara, 1994, s. 156.

⁴ Arıkan, "Aragon Kraliyet Arşivi'nin Ehemmiyeti", s. 251-252.

⁵ Paulino Toledo, "Osmanlı-İspanyol İmparatorluklarında Dünya İmparatorluğu Fikri, 16. Yüzyıl", *İspanya- Türkiye, 16. yüzyıldan 21. yüzyıla Rekabet ve Dostluk*, ed: Pablo Martin Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 19-23.

olması nedeniyle, Osmanlı ve İspanya devletlerini fiilen karşı karşıya getirmiştir⁶. Ayrıca iki imparatorluğun da Kuzey Afrika'ya ve Akdeniz'e hâkim olma politikaları ve iki devlette de mevcut olan dünya hâkimiyeti düşüncesi, bu iki devleti, savaş alanlarına sürüklemiştir⁷.

1.1.2. İlk İlişkiler

Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren, doğal genişleme bölgesi olarak Bizans İmparatorluğu'yla mücadele etmeye başlamıştır. Yoğun Osmanlı akınlarına karşı koymakta zorlanan Bizans imparatorları, çoğu kez çareyi Avrupa ülkelerinden yardım istemek ve Osmanlılara karşı Haçlı seferleri düzenlenmesini sağlamaya çalışmakta bulmuştur. Osmanlı Devleti ile İspanya arasında bilinen en eski karşılaşma da Bizans'ın Osmanlılara karşı yardım arayışları sonucunda gerçekleşmiştir.

Bu çerçevede, Bizans İmparatoru II. Andronicos, 1301 yılında⁸ Aragon kralından yardım istemiş, Aragon kralı da, 1302 yılında Sicilya'daki kuvvetlerini, Roger de Flor'un kumandanlığında II. Andronicos'a yardıma göndermiştir⁹. Roger de Flor'un kuvvetleri, ani bir baskınla Aydınçık'taki Osmanlı ordusunu mağlup etmiş ve Nisan 1304'te Alaşehir'i ele geçirmiştir. Flor, Osmanlıları 1305 yılında Lefke'de de mağlup etmiştir¹⁰.

II. Andronicos'un oğlu Mihail'in, Roger de Flor ve yakın arkadaşlarını bir ziyafet sırasında zehirleyerek öldürmesi üzerine, Katalanlardan bir kısmı Osmanlılara katıldı¹¹. İki taraf arasındaki bu yakınlaşma sonucunda, Gelibolu'daki Katalanlar, 1305 yılında,

⁶ Arıkan, "Aragon Kraliyet Arşivi'nin Ehemmiyeti", s. 253.

⁷ Faruk Bal, "Ottoman-Spanish Economic Relations in the Sixteenth Century: Rivalry in the Mediterranean", *International Journal of Business and Social Science*, c. 2, sayı: 21, 2011, s. 296.

⁸ Edwin Pears, "The Ottoman Turks to the Fall of Constantinople", *The Cambridge Medieval History*, ed: J. R. Tanner vd., c. 4 (The Eastern Roman Empire (717-1453)), Cambridge University Press, Cambridge, 1923, s. 657.

⁹ Muzaffer Arıkan, "Türk-İspanyol Münasebetleri Bakımından Aragon Kraliyet Arşivi'nin Ehemmiyeti ve Türklerle İlgili Vesikalar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c: 2, sayı: 2, Ankara, 1964, s. 240.

¹⁰ H. J. Chaytor, *A History of Aragon and Catalonia*, London, 1933, s. 143-146; Pears, "The Ottoman Turks", s. 658.

¹¹ Arıkan, "Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", s. 241.

500 kadar Türk'ü müttefik olarak davet ederek, onların hizmetine girdiler. Türklerin elde ettikleri ganimetlerden 1/5 oranında pay alan Katalanlar, Türklerle işbirliklerine 1313'te bölgeden ayrılana kadar devam ettiler¹².

Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki kayıtlara geçen bir sonraki karşılaşma, Yıldırım Bayezid döneminde, 1396 Niğbolu Savaşı'na denk gelmektedir. Sigismund'un komutasında Osmanlılara karşı oluşturulan Haçlı ittifakına, Katalanlar da katılmışlardır¹³. Katalanların savaş sırasındaki faaliyetlerine dair herhangi bir bilgi olmamasına rağmen, Osmanlılara karşı yapılan savaşta yer aldıkları kaynaklarda kaydedilmiştir.

Sultan II. Murad'ın III. Arnavutluk seferi sırasında, Arnavutluk Beyi İskender, Napoli ve Aragon Kralı V. Alfonso'dan yardım istediye de, V. Alfonso, İskender Bey'e yardım etmedi. Ancak, Osmanlı kuvvetlerinin geri çekilmesinin ardından, politikasını değiştiren V. Alfonso, İskender Bey'i teşvik ve himaye etmeye başladı. 26 Mart 1451'de iki taraf arasında imzalanan antlaşmaya göre, İskender Bey, Türk taarruzuna karşı Napoli'den yardım temin edecek, karşılığında da V. Alfonso'nun matbuluğunu tanıyacaktı. Temmuz 1455'te Napoli kuvvetleri ile takviye edilmiş olan Arnavut ordusu, Osmanlı akıncı kumandanı Evrenuzade ve 1457 yılında Hamza Bey tarafından mağlup edildi. İskender Bey, V. Alfonso'nun ölümü üzerine, Osmanlılarla anlaşmak zorunda kaldı¹⁴.

Taraflar arasında kaynaklara geçen bir diğer karşılaşma, Osmanlıların İstanbul'u fethetmeleri sırasında yaşanmıştır. İstanbul'un fetih hazırlıkları devam ederken, Bizans İmparatoru XI. Konstantinos Palaiologos, Avrupa'dan yardım aramaya başlamıştır. Bu süreçte Katalan Kralı II. Juan'dan da yardım istemiş, II. Juan da yardım talebine, Limni adasının kendisine verilmesi şartıyla olumlu cevap vermiştir. Konstantinos'un bu şartı

¹² Georgios C. Liakopoulos, *The Ottoman Conquest of Thrace Aspects of Historical Geography*, Bilkent Üniversitesi, İktisadi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002, s. 29; Pears, "The Ottoman Turks", s. 658-659.

¹³ David Nicolle- Christa Hook, *Nicopolis 1396: The Last Crusade*, Oxford, 1999, s. 35-36; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, c. 1*, TTK Yayınları, Ankara, 1995, s. 280.

¹⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, c. 2*, s. 64-66.

kabul etmesi üzerine, II. Juan, verdiği sözü tutarak, Bizans'a yardımcı olmak amacıyla, büyük bir gemi ve bir miktar asker göndermiştir. Pedro Julian'ın kumandasındaki 200 kişilik Katalan kuvveti, İstanbul'un fethi sırasında, Venediklilerle birlikte Kumkapı'yı savunmuşlardır¹⁵.

İstanbul'un fethinin ardından, Papa III. Kalikst, Napoli ve Aragon Kralı V. Alfonso ile görüşerek, onu Osmanlılara karşı bir Haçlı İttifakına teşvik etmeye çalıştı. Bu çerçevede, 1457 yılında, bir Haçlı donanması oluşturuldu. V. Alfonso müttefik donanmaya 40 gemi gönderdi. Haçlı donanması Limni adasına doğru harekete geçti. Adanın teslim olması üzerine adayı ele geçirdiler. İlerlemeye devam ederek Taşoz adasını ele geçiren müttefik donanması, İmroz adasını da almak istediysede buradaki mukavemeti kıramadı. Müttefik donanmanın geri dönmesi üzerine, Osmanlı donanması sefere çıkarak bu adaları tekrar ele geçirdi¹⁶.

Osmanlıların 1480'de Otranto'yu ele geçirmesiyle, iki devlet komşu oldu. Bu sırada, Katolik kralları, Venedik ile savaş halindeydi ve bu nedenle de Osmanlılarla dostluk antlaşması imzalayarak, Venediklilere karşı üstün duruma geçmek istediler. 1483 yılında, Kral Fernando, kendisine bağlı Napoli kralına, Osmanlılarla barış ve dostluk antlaşması imzalaması konusunda izin verdi. Napoli tarafından imzalanacak antlaşmanın, Aragon, Sicilya, Valensiya, Sardunya ve Mayorka'da da geçerli olacağını bildirdi. Osmanlılar, Granada'daki baskının ortadan kaldırılması durumunda antlaşmanın imzalanmasına sıcak baktıklarını bildirdiler. Ancak, İspanyolların bu talebi kabul etmemeleri üzerine müzakereler başarısızlıkla sonuçlandı¹⁷. Barış görüşmeleri, iki taraf arasında bir yakınlaşmaya neden oldu. Napoli krallığı, 1494-1498 yıllarında Fransızların saldırıları sırasında, Osmanlı Devleti'nden yardım istedi ve Osmanlılar, bu talebe olumlu karşılık verdiler¹⁸.

¹⁵ C. Lascaris Commeno, "Participación Catalana en la Defensa de Constantinopla Durante el Último Asedio", *Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita*, sayı: 6-7 (1958), s. 135-138; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 1, s. 471.

¹⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 2, s. 44-45.

¹⁷ Bal, "Rivalry in the Mediterranean", s. 299.

¹⁸ Arıkan, "Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", s. 246.

Bu dostane ilişkilere rağmen, Akdeniz’de iki taraf arasında mücadeleler de görülmekteydi. 15. yüzyıl sonlarında Akdeniz’in en ünlü ve usta Osmanlı denizcisi olan Kemal Reis, İtalyan ve İspanyol korsanlara karşı başarıyla mücadele ediyordu. Kemal Reis, 1494 yılında Sultan II. Bayezid tarafından devlet hizmetine alındı ve Osmanlı deniz gücünün Venediklilerle ve İspanyollarla ve Rodos Şövalyeleriyle mücadele edecek duruma gelmesini sağladı¹⁹.

1501 yılında, Venediklilerin yardım talepleri üzerine, Fransa ve İspanya, bir miktar gemi ve askerini Venedik idaresine verdi. Müşterek donanma, Midilli Adasını kuşattı. Haberin İstanbul’da duyulmasının ardından Hersek oğlu Ahmed Paşa, donanma ile birlikte bölgeye hareket etti. Ancak bu sırada çıkan fırtına nedeniyle müşterek donanmanın geri çekilmesi, iki taraf donanmalarının karşılaşmasını engelledi²⁰.

1519 yılında, Papalığın Osmanlılara karşı bir Haçlı donanması oluşturmaya çalıştığı sıralarda, İstanbul’da bulunan İspanya elçisi ile görüşen Sultan I. Selim, kendisine, İspanya kralının Osmanlılarla anlaşma yapmak istemesi durumunda, bir temsilci göndermesinin yeterli olacağını ifade ederek, İspanya’yı Haçlı donanmasından ayırmaya çalışmıştır²¹. Ancak bu barış teklifinden bir sonuç çıkmadı ve bu tarihten sonra iki taraf arasında özellikle Akdeniz’de şiddetli çatışmalar yaşanmaya başladı.

1.1.3. Osmanlı Devleti’nin İspanya Müslümanlarına Yardımları

Osmanlıların Moriskolara yardım etmeleri ve bu amaçla İspanyollarla çatışmaları, erken dönem Osmanlı-İspanya ilişkilerinde en önemli yeri tutmaktadır. Osmanlı sultanları, Moriskoların durumlarından 15. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren haberdar olmuşlar ve onlara yardım etmek için farklı yöntemler izlemişlerdir. Reconquista (yeniden fetih) ülküsüyle faaliyetlerde bulunan İspanyollar, İberya Yarımadası’ndaki hâkimiyetlerine darbe vuran bu yardım girişimlerini engellemek amacıyla, Osmanlılarla büyük çatışma ve savaşları göze almışlardır.

¹⁹ Yaşar Yücel- Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, c. 2, TTK Basımevi, Ankara, 1995, s. 213.

²⁰ Hayrullah Efendi, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c. 5, haz: Zuhuri Danişman, Son Havadis Yayınları, İstanbul, 1971, s. 156-157.

²¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 2, s. 300.

İspanya'daki Arap hâkimiyeti için I. Isabel'in İspanya Kastilya Kraliçesi olması²² ve Aragon Kralı II. Fernando ile 1479 yılında evlenmesi ile iki krallığın birleşmesi yeni bir süreç başlattı. Bu birleşmenin ardından, Müslümanlara karşı saldırılar daha güçlü ve sistemli hale geldi²³. Osmanlılar, Moriskoların durumundan, 1487 yılında, Beni Ahmer Devleti hükümdarı XI. Ebu Abdullah Muhammed'in, Sultan II. Bayezid'e bir elçilik heyeti ve bir mektup göndererek, kendisinden yardım talep etmesiyle haberdar olmuştur²⁴. Sultan II. Bayezid, bu yardım talebi üzerine, Kastilya kral ve kraliçesine de bir mektup yollayarak, onlardan işgal ve baskı politikasından vazgeçmeleri ricasında bulunduysa da, bu ricaya itibar edilmedi²⁵. Bunun üzerine, Sultan II. Bayezid, Papa'ya iki elçi göndererek, Kastilya Kralı'nın Granada'daki Müslümanlara zarar vermesi durumunda, kendi hâkimiyetindeki Hıristiyanlara aynı şekilde muamele edeceğini bildirdi. Papa'nın girişimlerine rağmen, Kral Fernando kuşatmadan vazgeçmedi²⁶.

1492'de Granada'nın İspanyollar tarafından ele geçirilmesinin ardından, Ebu Abdullah ile II. Fernando arasında imzalanan Granada Antlaşması'na göre, İspanya'da kalacak Müslümanlara kötü muamele edilmeyecek, mülklerine, camilerine, evlerine ve geleneklerine dokunulmayacaktı. Kuzey Afrika'ya gitmek isteyenlerin taşımacılığında İspanya kralları sorumlu olacaktı. Hıristiyanlar camilere girmeyecekti. Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için iki tarafın temsilcilerinin yer alacağı bir meclis oluşturulacaktı²⁷.

²² Hayrullah Efendi, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c. 4, s. 98-104.

²³ Feridun Bilgin, "Gırnata'nın İşgali (1492) Sonrasında Endülüs'teki Müslümanların Asimilasyonu", *Mukaddime*, sayı: 2, 2010, s. 56; Arıkan, "Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", s. 245-246.

²⁴ J. Von Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 1, İlgü Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2007, s. 342-343; Namık Kemal, *Osmanlı Tarihi*, c. 2, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, s. 409-410.

²⁵ Mehmet Özdemir, "Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi Mi?", *İslamî Araştırmalar Dergisi*, c. 12, sayı: 3-4, 1999, s. 286.

²⁶ Benafri Chakib, *Endülüs'te Son Müslüman Kalıntısı Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı (1492-1614)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989, s. 46; *Osman Gazi'den Sultan Vahidüddin Han'a Osmanlı Tarihi*, c. 2, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2005, s. 250-252.

²⁷ Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 9-10.

İspanyolların Yahudilere karşı tavrı daha sert olacaktı. Bunun en önemli sebebi, Kral II. Fernando'nun, Reconquista'nın ağır faturasını karşılayabilmek amacıyla, yüklü miktarda borç para aldığı Yahudilere, borçlarını ödeyemeyeceğini anlaması ve çareyi onları topraklarından kovmakta bulmasıdır. 31 Mart 1492'de yayınladığı fermanla, dört ay içerisinde Hıristiyanlığa dönmeyen Yahudilerin ülkeden kovulacağını ilan etti. Kendilerine ülkeden ayrılmak, Hıristiyanlığa geçmek veya ölmek dışında seçenek bırakılmayan Yahudiler, mallarını düşük bedellerle satmaya başladılar. Temmuz 1492'de 90 bin Yahudi ülkeden zorla çıkarıldı²⁸.

Sultan II. Bayezid, Yahudilerin İspanya'da yaşadıkları baskıları öğrendiği zaman, imparatorluk genelinde Yahudilerin cezalandırılmalarını veya sınır dışı edilmelerini yasaklayan ve onlara şefkatle davranmalarını emreden fermanlar çıkardı²⁹. Yahudilere karşı izlenen dostane politikalar sonucu, Osmanlı Devleti'ne sığınan Yahudi cemaatleri, devletin çeşitli bölgelerine yerleştirildiler³⁰. Portekiz'e göç eden Yahudiler ise, 1496 yılında oradan da kovularak, yine Osmanlı Devleti'ne sığındılar³¹.

Ebu Abdullah'ın 1493 yılında Fas'a göç etmesinin ardından, İspanyolların Müslümanlara karşı tutumu da değişti. İspanyollar, Granada Antlaşmasını rafa kaldırarak, verdikleri sözlere aykırı davranmaya başladılar. İslam'la ilgili tüm ibadet yasaklandı, dini eserler toplatılarak imha edildi. Bu baskılar sırasında Moriskolar, 1501-1502 yıllarında bir elçi ile II. Bayezid'e başvurarak, bir kez daha yardım istediler. II. Bayezid, bunun üzerine, 1505 yılında Kemal Reis kumandasında bir donanmayı Moriskolara yardımına gönderdi. Kemal Reis kumandasındaki donanma, İtalyan adalarını vurduktan sonra İspanya sahillerine vardı. Kemal Reis, İspanya kıyılarını,

²⁸ Don Adolfo de Castro, *The History of the Jews in Spain*, çev: Edward D. G. M. Kirwan, Cambridge, 1851, s. 156-165.

²⁹ Jose Alberto Rodrigues da Silva Tavim, "Batıda Oryantal Zamanlar: Padişahların ve Yahudilerin Gücü (16. Ve 17. yüzyıllar)", *Harp ve Sulh, Avrupa ve Osmanlılar*, ed: Dejanirah Couto, çev: Şirin Tekeli, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 147-148.

³⁰ Salahi R. Sonyel, "Osmanlı İmparatorluğu'na Yapılan İlk Musevi Göçlerinin Beş Yüzüncü Yıldönümü", *Belleten*, c. 56, sayı: 215 (1992), s. 201-203.

³¹ Naim Gülerüz, "İber'den Günümüze Türk Yahudilerinin 500 Yıllık Yolculuğu", *Görüş, Özel Sayı: Türkiye Yahudileri*, TÜSİAD, İstanbul, 2003, s. 16-20.

Almeria, Malaga ve Balear Adaları'nı vurdu ve çok sayıda Yahudi ve Müslüman'ı kurtararak Kuzey Afrika sahillerine ve İstanbul'a taşıdı³².

Sultan I. Selim döneminde, Safevilerle yapılan savaşlar ve 1517 yılına kadarki seferler sırasında Moriskolara büyük bir yardım yapılamadı. 1519'da Moriskolar, Sultan I. Selim'e bir mektup göndererek yardım istediler. Bu dönemde, Kemal Reis ve Barbaros Hayreddin çok sayıda Müslüman'ı gemileriyle Kuzey Afrika sahillerine taşıdılar³³.

Barbaros Hayreddin, 1519'da Osmanlı himayesine girişinden, 1533 yılında İstanbul'a çağrılmasına kadar, Moriskoları kurtarmak amacıyla, İspanya kıyılarına sayısız seferler düzenledi. Sadece 1529 yılında yapılan 7 seferde, yaklaşık 70 bin Morisko Cezayir'e nakledildi³⁴. Barbaros bu seferler sırasında karaya asker çıkararak, İspanyol askerlerini geri çekilmek zorunda bıraktı ve bölgedeki Müslümanları Kuzey Afrika'ya taşıdı³⁵.

1533'te Koron'un İspanyollar tarafından ele geçirilmesi üzerine, Sultan I. Süleyman, Barbaros Hayreddin'i, İstanbul'a çağırarak onu Kaptanıderya olarak atadı. Hayreddin Paşa, 1534 yılında Tunus'u ele geçirerek, burayı Moriskolara yardım edebilmek ve İspanya'ya seferler düzenlemek için bir üs haline getirdi³⁶. Ancak İspanyolların ertesi yıl Tunus'u geri almaları üzerine bu durum uzun sürmedi.

V. Carlos'un 1541'de Cezayir'e büyük bir Haçlı ordusuyla saldırmasının nedenlerinden biri de Moriskolara yapılan Osmanlı yardımını kesmektir. Ancak V. Carlos'un ordusu, Cezayir'de büyük bir bozguna uğratıldı. V. Carlos'un mağlubiyetini kendi zaferleri gibi kutlayan Moriskolar, Ekim 1541'de Sultan Süleyman'dan yardım istediler. Ancak Sultan Süleyman 1541-43 Macaristan seferi nedeniyle Moriskolara yardım

³² Ibn Abi Hisham Al Muhajir, *The Incomplete History: The Muslims of Spain after 1482*, First Edition, 1901, s. 129; Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 106; *Osman Gazi'den Sultan Vahidüddin Han'a*, c. 2, s. 252-253; Özdemir, "Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi Mi?", s. 286-287.

³³ Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 48.

³⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 2, s. 370; Özdemir, "Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi Mi?", s. 288.

³⁵ Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 284.

³⁶ Seyyid Muradi, *Gazavat-ı Hayreddin Paşa*, Günümüz Türkçesine Aktaran: İskender Pala vd., Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi, Ankara, 1995, s. 154-155.

gönderemedi. 1543'te, İspanya kalelerini vurmak için Hayreddin Paşa'yı görevlendirdi. Osmanlı donanmasının Akdeniz'deki faaliyetleri ve İspanyollarla mücadeleleri, 1547-62 yılları arasında İspanya'daki Müslümanlara yönelik baskıların azalmasını sağladı³⁷.

Turgut Reis, Piyale Reis ve Salih Reis'in kaptanıderyalıkları sırasında, İspanya'ya sayısız sefer düzenlendi ve çok sayıda Morisko, Kuzey Afrika'ya taşındı. İspanyol baskısının önünün alınamaması nedeniyle, 1568-70 yılları arasında cereyan eden Granada isyanı başladı. İsyân sırasında Osmanlı Devleti doğrudan İspanya'ya müdahale edememiş olsa da³⁸, Moriskoların, Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmeleri üzerine, Sultan II. Selim, 1570 yılında Uluç Ali Paşa'ya bir ferman göndererek, kendisinden Moriskolara elinden gelen tüm yardımı yapmasını istedi³⁹. 1570 yılında bölgeye 4000 tüfek, mühimmat ve 100 kadar asker gönderildi. Uluç Ali Paşa, İspanya'ya seferleri sırasında çok sayıda Müslüman ve Yahudi'yi Kuzey Afrika'ya taşıdı. Kurtarılan Müslüman ve Yahudiler, ülkenin çeşitli yerlerine yerleştirilerek, beş yıl bütün vergilerden muaf tutuldular⁴⁰. Sultan II. Selim, Osmanlı donanmasının 1571 yılında İnebahtı Savaşı'nda mağlup ve yok olması nedeniyle, Moriskolara daha fazla yardım gönderemedi.

Sultan III. Murad döneminde de, İran seferleri ve ardından başlayan Avusturya seferleri nedeniyle, Moriskolara yardım edilemedi. Osmanlı Devleti'nden istedikleri yardımı alamayan Moriskolar, 1609 yılında III. Felipe'nin çıkardığı bir kararname ile İspanya'dan kovuldular⁴¹. 1609-1614 yılları arasında, yaklaşık 500 bin Morisko, mallarını ve mülklerini arkalarında bırakarak, Kuzey Afrika, Fransa, İngiltere, İtalya ve Osmanlı Devleti'ne göç etmek zorunda kaldı. Sultan I. Ahmed, İngiltere Kralı I. James'e, Venedik Doçu Leonardo Donato'ya ve Fransa Kralı IV. Henry'ye mektuplar

³⁷ Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 52-54; Özdemir, "Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi Mi?", s. 290.

³⁸ L. P. Harvey, *Muslims in Spain, 1500 to 1614*, The University of Chicago Press, London, 2005, s. 222

³⁹ Muhajir, *The Incomplete History*, s. 59-69.

⁴⁰ Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 212; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 2, s. 201; Özdemir, "Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi Mi?", s. 292-293.

⁴¹ Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 72-80.

yazarak, ülkelerine göç eden Müslümanların, Osmanlı topraklarına ulaştırılması konusunda, bu devletlerin yardımlarını istedi. Osmanlı Devleti'ne sığınan Moriskolar, Galata bölgesine, Bursa, Belgrat, Adana, Trablusşam ve Selanik'e yerleştirildi⁴².

Osmanlılar, Orta Avrupa, İran ve Akdeniz'de yaptıkları mücadeleler nedeniyle Moriskolara büyük ölçekli bir yardım hareketine girişemedi. Bu nedenle de Morisko ve Yahudilerin İberya Yarımadası'ndan kovulmalarına engel olamadı. Yine de izlenen politikalar sayesinde, çok sayıda Morisko ve Yahudi, İspanyol baskısından kurtarılarak, Kuzey Afrika kıyılarına ve Osmanlı Devleti'nin çeşitli vilayetlerine yerleştirildiler. Osmanlı hükümdarları, uzun yıllardır baskı altında yaşadıkları sonradan ülkelerine yerleşen Moriskoların ve Yahudilerin rahatlarını ve refahlarını sağlayabilmek amacıyla vergi almamak ve onlara vakıf gelirleri vermek gibi önlemler almışlardır.

1.2. Akdeniz ve Orta Avrupa'da Hâkimiyet Mücadelesi

16. yüzyılın başlarından itibaren, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki küçük çaplı mücadeleler yerini büyük savaşlara bırakmıştır. Dünya hâkimiyeti iddiasında bulunan iki devletin hükümdarları, bu hâkimiyeti sağlayabilmek amacıyla birbirleriyle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman ve V. Carlos dönemlerinde şiddetini arttıran bu mücadeleler 1581 yılında imzalanan ateşkes antlaşmasına kadar aralıklarla devam etmiştir.

İki imparatorluğun Orta Avrupa ve Akdeniz'de hâkimiyet mücadelelerinin yoğunlaştığı dönemde, Kıta Avrupa'sında Fransa, İspanya, Ceneviz, Portekiz, Papalık, Venedik, Napoli, Toskana, Sicilya, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu, Avusturya, Macaristan, İngiltere, Hollanda ve Danimarka ülkeleri bulunmaktaydı. İspanya ve Fransa arasında yaşanan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu mücadelesini kazanan V. Carlos, İspanya, Napoli, Hollanda, Toskana, Sicilya, Avusturya, Macaristan ve Kutsal Roma-Germen hükümdarı olarak Avrupa'nın büyük bölümüne hükmetmeye başladı. 1580'den itibaren de Portekiz'e hükmetmeye başladı.

⁴² Fernand Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, c. 2, Londra, 1995, s. 780; Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 72-80; Özdemir, "Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi Mi?", s. 295-296.

İspanya'nın egemenliği dışında kalan Venedik ve Papalık devletleri de, Osmanlı Devleti ile mücadele halindeydi. Papalık, Osmanlı Devleti'ne karşı tüm girişimleri finanse ederek desteklerken, Venedik ise Akdeniz hâkimiyet mücadelesinde yerini almaya çalışıyor ve bu amaçla Osmanlılarla mücadele ediyordu. Cenevizler ise daha çok ticaret alanında faaliyet göstererek, Osmanlılarla da ticarî ilişkiler kurmuşlardı. Kıta Avrupa'sında tek başına kalan ve İtalyan Savaşları sırasında İspanya'ya mağlup olan Fransa ise, Osmanlı Devleti'nin yardımına başvurmuş ve 16. Yüzyıl boyunca Osmanlılarla birlikte hareket ederek, İspanyollarla mücadelelerinde onları desteklemişlerdir.

İngiltere ve İskoçya, özellikle Kraliçe Elizabeth döneminden itibaren, İspanyol Katolik tehdidine karşı, Protestanlığa ve Anglikanizm'e dönmüş ve Amerika'daki İspanyol sömürgelerinde İspanyollarla mücadelelere girişmişlerdir. 1568 yılında İngiliz donanmasının İspanyolların saldırısına uğraması sonucunda, iki ülke arasında deniz savaşları başlamıştır⁴³. Katolik karşıtlığı iyice güçlenen ve İspanya'nın en büyük düşmanlarından biri haline gelen İngiltere ve İskoçya'nın, İspanya'yı kuzeyde ve Amerika sömürgelerinde meşgul etmesi, Osmanlılara Akdeniz hâkimiyeti mücadelesinde avantaj sağlamıştır.

Hollanda ise 16. Yüzyılın son çeyreğinde, İspanyol egemenliğine karşı ayaklanmış ve İspanya'nın Akdeniz'deki faaliyetlerini askıya almasına neden olmuştur. Hollandalılar, bu isyanları sırasında, "Papa taraftarı olmaktansa Türk olmak" sloganıyla hareket ederek, İspanyollarla mücadeleleri sırasında Osmanlıları desteklemişlerdir. Hollandalılar, Osmanlı sultanlarını II. Felipe'ye karşı kendilerine doğal bir müttefik olarak görmüşlerse de iki ülke arasında ittifak antlaşması imzalanamamıştır⁴⁴. Bununla birlikte, Osmanlıların İspanyollarla mücadele halinde olduğu bir dönemde, Hollandalıların İspanya'ya karşı isyan etmeleri, Osmanlılara Akdeniz mücadelesinde bir avantaj sağlamıştır.

⁴³ Halil İnalcık, *Rönesans Avrupası- Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ed: Emre Yalçın, İstanbul, 2011, s. 248

⁴⁴ Tufan Turan, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Hollanda İlişkileri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2007, s: 27

15. yüzyıl sonlarından itibaren, Hollandalı Desiderius Erasmus ve Alman Johannes Reuchlin'in öncülüğünde Avrupa'da başlayan Hümanist akım sırasında, özellikle İngiltere, Alman prenslikleri ve Kuzey Avrupa'da Papalık ve Katolik İspanya karşıtı bir hava oluşturdu. Özellikle Erasmus'un fikirleri, bu devletlerin imparatorları tarafından da benimsenmeye başladı. Bu hümanist hareket, Martin Luther'in öğretileri çerçevesinde başlayan Lutherci akım ile gelişti ve Hıristiyan dünyasında parçalanmalar meydana gelmeye başladı⁴⁵. Osmanlı Devleti, Hıristiyan dünyasında yaşanan bu parçalanma sürecinde, önce Memlûkluları mağlup ederek Mısır'a kadar ilerlemiş ve İslam dünyasının hâkimi olmuş, sonra da Avrupa aleyhine genişlemeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti, 16. Yüzyıl boyunca çeşitli devletlere ticarî imtiyazlar vererek Hıristiyan Avrupa'daki dinî bölünmeyi hızlandırmaya, İspanya'nın Akdeniz'deki hareket alanını kısıtlamaya ve onu ekonomik açıdan zor duruma sokmaya çalışmıştır. Bu çerçevede, Fransa ve Venedik'e verilen imtiyazlar, bu devletlere büyük ticarî avantajlar kazandırmış ve onları Akdeniz ticaretinde ön plana çıkarmıştır. Ayrıca Osmanlıların İspanyollara karşı uyguladıkları ekonomik ambargolar, İspanyolların doğu mamullerine erişmesini engellemiştir. İspanyollar bu ürünlere erişebilmek amacıyla, 1574'te Osmanlı hâkimiyeti tam olarak tesis edilene kadar Kuzey Afrika hükümdarları ile anlaşma yoluna gitmiştir⁴⁶. Osmanlı Devleti'nin ticarî alanda İspanya'yı zora sokması ve yaşanan uzun savaş dönemi, 1575 yılında İspanya'nın iflasını deklare etmesiyle sonuçlanmıştır.

Yaşanan tüm bu gelişmeler çerçevesinde, İngiltere, Hollanda, Fransa ve Osmanlı Devleti antlaşmasız ve doğal birer müttefik durumundayken, bu ittifakın karşısında Portekiz, Napoli, Toskana, Sicilya ve Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'na hâkim durumda olan İspanya'nın yer aldığı söylenebilir. 16. yüzyıl boyunca, Avrupa ve Akdeniz, bu iki grubun mücadeleleri çerçevesinde büyük savaşlara sahne oldu. Osmanlılarla İspanyollar arasındaki mücadeleler, Oruç ve Hızır reisler (Barbaros kardeşler) gibi Türk korsanlarının İspanyollara karşı yaptıkları mücadelelerle başladı.

⁴⁵ İnalçık, *Rönesans Avrupası*, s: 165-175.

⁴⁶ Bal, "Rivalry in the Mediterranean", s: 301-302.

1.2.2. Osmanlı Himayesine Girişine Kadar Barbaros Hayreddin'in Faaliyetleri

İspanya, Akdeniz hâkimiyeti mücadelesine, Mers el-Kebir korsanlarının İspanya'ya hücumlarını sebep göstererek, Ekim 1505'te güçlü bir donanma ile şehri ele geçirerek başladı. Daha sonra, 1508'de Badis'i, 1509'da Oran'ı, 1510'da Bicaie'yi ve Temmuz 1510'da da Trablus'u ele geçirdi⁴⁷.

Oruç ve Hızır (Hayreddin) reisler, 1513 tarihinde Tunus sultanının hizmetine girerek, La Goletta'yı kendilerine üs edindiler ve buradan İspanya kıyılarına saldırmaya ve İspanyol ticaretini zor duruma sokmaya başladılar⁴⁸. Bu sırada, İspanyolların ele geçirdikleri Badis kalesinin, Cezayir ticaret gemilerini tehdit etmeye başlaması üzerine, İspanyol baskısından kurtulmak isteyen Cezayir yöneticisi Selim Tumi⁴⁹, Oruç ve Hızır reislere başvurarak, onlardan yardım istedi. Bunun üzerine harekete geçen Barbaros kardeşler, 1516 yılında Çerçel ve Cezayir'i ele geçirdiler⁵⁰. Oruç Reis, isyan hazırlığı yapan Selim Tumi'yi ortadan kaldırarak Cezayir'de beyliğini ilan etti⁵¹.

Cezayir açıklarındaki Penon adasına sığınmış olan İspanyollar, Kral I. Carlos'tan (1520'den sonra Kutsal Roma- Germen İmparatoru V. Carlos) yardım istediler. Cezayir'e bir donanma gönderen I. Carlos, Barbaros kardeşleri buradan çıkarmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. İspanyolların Telemsan hükümdarı ile işbirliği yapmaları üzerine, Barbaros kardeşler Telemsan ve İspanyollara ait Oran'ı ele geçirdiler⁵². İspanyol kuvvetleri, Telemsan'ı geri almak için şiddetli bir kuşatmaya başladılar ve kuşatmayı yarmaya çalışan Oruç Reis'i 1518'de öldürerek şehre girdiler⁵³. İlerlemeye

⁴⁷ Robert Mantran, "Türk Cezayir'i ve Tunus'u", *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, c. 3, ed: P. M. Holt, A.K.S. Lambton, B. Lewis, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 136.

⁴⁸ Emrah Safa Gürkan, "Osmanlı- Habsburg Rekabeti Çerçevesinde Osmanlıların XVI. yüzyıldaki Akdeniz Siyaseti", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, ed: Haydar Çoruh vd., Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 23.

⁴⁹ Mantran, "Türk Cezayir'i ve Tunus'u", s. 136-137.

⁵⁰ R. C. Anderson, *Naval Wars in the Levant 1559-1853*, Liverpool University Press, Liverpool, 1952, s. 2.

⁵¹ Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 26.

⁵² Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 282.

⁵³ Andrew Hess, *Unutulmuş Sınırlar, 16. yüzyıl Akdeniz'inde Osmanlı-İspanyol Mücadelesi*, trc. Özgür Kolçak, Küre Yayınları, İstanbul, 2010, s. 92.

devam ederek, Hayreddin Reis'i Cezayir'den çıkarmaya çalıştılsa da, Hayreddin Reis, Hugo de Moncada kumandasındaki 20 bin kişilik deniz ve kara ordusuna ağır zayıat verdirdi ve İspanyollar geri çekilmek zorunda kaldı⁵⁴.

İspanyolların ve yerli hükümdarların Barbaros kardeşlere karşı yürüttükleri mücadeleler nedeniyle, tek başına onlara karşı koyamayacağını anlayan Hayreddin Reis, 1519 yılında, Sultan I. Selim'e esir ve hediyelerle dolu dört gemi göndererek, kendisinden yardım istedi ve Osmanlı himayesine girmek istediğini bildirdi. Sultan I. Selim, Barbaros'a emir unvanı, hilat, sancak, asker, levazım, mühimmat ve Anadolu sahillerinden istediği kadar adam toplama yetkisi verdi⁵⁵. Osmanlılar böylece Kuzey Afrika'daki ilk topraklarını kazandı ve 16. yüzyıl boyunca mücadele edecekleri İspanyollarla komşu oldular. Barbaros Hayreddin'in Osmanlı hâkimiyetini kabul etmesinin ardından, Akdeniz'deki Osmanlı-İspanyol mücadelesi 1581 ateşkesine kadar şiddetlenerek devam etti.

1.2.2. Orta Avrupa Mücadelesi (1525-1547)

Anne tarafından İspanya ve baba tarafından Almanya imparatorluklarına sahip olan I. Carlos, Fransa'nın bir kısmına, Hollanda sınırına kadar Belçika ve İtalya'nın Napoli, Toskana ve Sicilya hükümetlerine de hükmetmekteydi. 1519 yılında Fransa Kralı I. François ile Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu için taht mücadelesine girişti. Alman prensleri kendisini seçerek, V. Carlos unvanıyla imparator ilan ettiler⁵⁶. İspanyol Kralı I. Carlos'un, Kutsal Roma-Germen İmparatoru olmasının ve Fransız kralının Osmanlılardan yardım istemesinin ardından, İspanya'nın Doğu yönlü ve Osmanlı Devleti'nin Batı yönlü ilerlemesi sonucu iki taraf arasında ortaya çıkan mücadele, Orta Avrupa'ya sıçradı. Orta Avrupa'daki mücadele, V. Carlos'un imparatorluğu oğulları

⁵⁴ Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 283; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 93.

⁵⁵ Özlem Kumrular, *Yeni Belgeler Işığında Osmanlı- Habsburg Düellosu*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 167-168; Anderson, *Naval Wars*, s. 3; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 92-93; Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 28-29.

⁵⁶ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 40; Hayrullah Efendi, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c. 6, s. 60.

arasında pay ettirmesine ve İspanyol krallarının Avusturya üzerindeki egemenliklerini kaybetmelerine kadar devam etti.

Kutsal Roma-Germen İmparatoru V. Carlos ile Fransa Kralı I. François arasında, 1521 yılında savaş çıktı. İtalyan Savaşları adı verilen bu savaşlar sırasında, 1525 yılında I. François mağlup ve esir oldu. Bunun üzerine I. François, Osmanlı Devleti'nden yardım istemek zorunda kaldı. İstanbul'daki Fransız elçisi, I. François'in kurtarılabilmesi amacıyla karadan ve denizden genel bir taarruza geçilmesini talep etti. Bu sırada Venedik de Osmanlı Devleti'ni destekleyeceğinin sinyallerini verdi. Bu koşullar altında Osmanlı Devleti sefer hazırlıklarına başladı⁵⁷.

Macaristan üzerinden ilerlemeyi uygun bulan Sultan Süleyman, 28 Ağustos 1526'da Mohaç'ta zafer kazandı ve Budin'i ele geçirdi. Daha sonra Janos Zapolyai'nın Macar Diet'i tarafından kral seçilmesi ile Macaristan'dan çekildi⁵⁸. 1528 yılında I. François'in yeniden Osmanlı'dan yardım istemesi ve Habsburg taraftarı Macarların, V. Carlos'un kardeşi Ferdinand'ı kral seçerek, Budin'i işgal etmeleri üzerine, Sultan Süleyman Budin'i yeniden ele geçirerek, 8 Eylül 1529'da Zapolyai'yı kendisine bağlı olmak şartıyla kral ilan etti. İlerlemeye devam eden Osmanlı ordusu, 26 Eylül 1529'da Viyana'yı kuşattı. Ancak François'in, V. Carlos ile antlaşma imzalaması üzerine, kuşatma kaldırıldı⁵⁹. Mohaç Savaşı, iki taraf arasında Orta Avrupa mücadelesinin ilk adımı oldu.

V. Carlos'un Sezar unvanını kullanmaya başlayarak, dünya hâkimiyeti iddialarında bulunması üzerine, Sultan Süleyman, 1532 yılında yeniden Macaristan seferine çıktı ve Viyana'ya ulaştı. Karşısına savaştıracak bir ordu çıkmadığı için geri çekilen⁶⁰ Sultan

⁵⁷ Halil İncalcık, "Osmanlı Devleti'nin Altın Devri ve Gerileyişi", *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti, c. 1*, ed: P. M. Holt, A.K.S. Lambton, B. Lewis, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 331-332; Hayrullah Efendi, *Osmanlı Devleti Tarihi, c. 6*, s. 158.

⁵⁸ İncalcık, *Klasik Çağ*, s. 41.

⁵⁹ İncalcık, "Osmanlı Devleti'nin Altın Devri", s. 332.

⁶⁰ Gülru Necipoğlu, "Süleyman the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman-Habsburg-Papal Rivalry", *The Art Bulletin*, c. 71, sayı: 3 (1989), s. 411.

Süleyman, V. Carlos'un, Safevilerle diplomatik ilişkilerinin artması üzerine⁶¹, 22 Temmuz 1533 tarihinde Ferdinand ile İstanbul Antlaşması'nı imzalayarak İran seferine çıktı. İstanbul Antlaşması imzalanırken, Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul etmesi durumunda, İspanya'nın da antlaşmadan faydalanabileceği belirtilmiş, ancak dünya imparatorluğu hayaliyle hareket eden V. Carlos, bu teklifi kabul etmemiştir⁶².

1536 yılında Fransa ve Osmanlı Devleti, İtalya'da V. Carlos'un egemenliğindeki bölgelere saldırmak amacıyla ittifak yaptılar. Bu ittifaka göre, Türkler güneyden Adriyatik'ten, Fransızlar da kuzeyden Piemonte'den İtalya'ya saldıracaklardı. Sultan Süleyman, 17 Mayıs 1537'de Pulya Seferi olarak adlandırılan İtalya seferine çıktı. 100 bin kişilik Osmanlı ordusu, 13 Temmuz'da Avlonya'ya ulaştı. 23 Temmuz'da İtalya'nın Pulya eyaletine girildi. İspanyol donanması, Osmanlı donanmasının İtalya çıkarması sırasında hiçbir müdahalede bulunamadı. Osmanlı ordusu Castro ve Otranto'yu ele geçirdi. Barbaros Hayreddin Paşa, 25 Ağustos'ta Korfu'ya asker çıkardı. Havaaların bozması ve Fransızların İtalya'nın kuzeyinden saldırıya geçmemeleri nedeniyle Osmanlı ordusu çekilerek, 22 Kasım'da İstanbul'a döndü⁶³.

Sultan Süleyman, 1543 yılında tekrar Macaristan seferine çıktı. Sefer hem karadan hem de Barbaros'un kumandasındaki 110 kadırgalık bir kuvvetle denizden başladı. Sultan Süleyman'ın, Macaristan'da birçok kaleyi ele geçirmesi üzerine, V. Carlos ve Ferdinand, Osmanlı Devleti ile barış yapmak ihtiyacı hissetti. Sultan Süleyman da, İran'la olan ilişkilerin bozulması nedeniyle, Batı cephesinde barış istiyordu. Bu nedenle iki taraf arasında, 10 Kasım 1545 tarihinde 18 aylık bir ateşkes imzalandı⁶⁴.

Ateşkesin ardından, V. Carlos, barış antlaşması müzakereleri için, Hollandalı Veldvik'i İstanbul'a gönderdi. Veldvik, 14 Aralık 1546'da Sultan Süleyman tarafından kabul

⁶¹ İnalçık, *Klasik Çağ*, s. 43.

⁶² İdris Bostan, "Kanuni ve Osmanlıların Akdeniz Siyaseti", *Türkler ve Deniz*, ed: Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 15; Arıkan, "Türk- İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", s. 252.

⁶³ Davut Erkan, *Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-nâmesi (1520-1537)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi ABD, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 192; *Osman Gazi'den Sultan Vahidüddin Han'a*, c. 2, s. 513-514.

⁶⁴ Arıkan, "Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", s. 252; Bostan, "Kanuni ve Osmanlıların Akdeniz Siyaseti", s. 17.

edildikten sonra, vezirlerle müzakerelere başladı. 10 aylık müzakerelerin sonucunda, 13 Haziran 1547 tarihinde, bir antlaşma imzalanmasına karar verildi. 19 Haziran'da imzalanan 5 yıllık barış antlaşması ile Macar asilzadelerinin toprakları, yıllık 5000 altın tazminat karşılığında Avusturya'ya bırakıldı. Pereni ve Törük'ün mülkleri için yılda 10 bin ve belirtilen tımarlar için de yılda 5000 düka ödenecekti. V. Carlos, antlaşmayı 1 Ağustos 1547'de imzaladı⁶⁵. Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki bu ilk ateşkes antlaşması, iki taraf arasında dostane ilişkiler kurulmasını sağlayamadı. 5 yıllığına imzalanmış olan ateşkes, 1550 yılında Ferdinand'ın Erdel'i denetim altına almaya çalışması ile son buldu. Ferdinand'ın bu hareketi sonrasında, Sultan Süleyman tekrar Macaristan seferine çıktı ve Ferdinand'ı mağlup ederek, Erdel'de Temeşvar Beylerbeyliği'ni kurdu⁶⁶.

V. Carlos'un imparatorluğunu çocukları arasında paylaşırması, İspanya'nın Avusturya'daki hâkimiyetinin son bulmasına neden olmuştur. İki taraf arasında Orta Avrupa'da gerçekleşen ve iki tarafı da uzun yıllar boyunca meşgul eden mücadelelerde Osmanlı Devleti, İspanyollara karşı üstünlüğünü ortaya koymuştur. İspanya'nın bölgedeki varlığının sona ermesi, iki devlet arasındaki hâkimiyet mücadelesinin Akdeniz'de yoğunlaşması ile sonuçlanmıştır.

1.2.3. Akdeniz'de Çatışmalar (1520-1538)

Barbaros Hayreddin'in Osmanlı hâkimiyetini kabul etmesinin ardından, V. Carlos, 1520 yılında Cezayir'i ele geçirdi ve İngiltere ve Danimarka krallarına başvurarak, Osmanlı tehlikesine karşı bir ittifak oluşturmaya çalıştı. Ancak o dönem şartlarında bunu başaramadı⁶⁷. Barbaros Hayreddin, 5 yıllık bir hazırlığın ardından, 1525 yılında İspanyollara karşı saldırıya geçerek Cezayir'i ele geçirdi ve daha önceden kendisine ihanet ederek şehri V. Carlos'a teslim edenleri cezalandırdı⁶⁸. Barbaros Hayreddin,

⁶⁵ Karl-Heinz Ziegler, "The Peace Treaties of the Ottoman Empire with European Christian Powers", *Peace Treaties and International Law in European History*, ed: Randall Lesaffer, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 345, Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 1, s. 558-560.

⁶⁶ İncalcık, *Klasik Çağ*, s. 42.

⁶⁷ Miguel Angel de Bunes Ibarra, "Carlos V y el Imperio Otomano", *Torre de los Lujanes- Boletín de la Real Sociedad Económica Matritense de Amigos del País*, sayı: 41 (2000), s. 65.

⁶⁸ Mantran, "Türk Cezayir'i ve Tunus'u", s. 137-138.

Mayıs 1529'da Cezayir'deki İspanyol garnizonunun bulunduğu Badis'e karşı harekete geçti. 20 günlük bir kuşatmanın ardından, 27 Mayıs 1529'da burayı ele geçirdi. Bunun üzerine, Rodrigo de Portuondo kumandasındaki İspanyol filosu, Barbaros'un faaliyetlerini durdurmak amacıyla bölgeye hareket etti. Formentera'da iki taraf arasında yaşanan çatışmada, İspanyol filosu bozguna uğradı⁶⁹. V. Carlos, 1530 yılında Andrea Doria kumandasında bir donanmayı Oran ve Mers-el-Kebir'e yardıma gönderdi. Andrea Doria, Çerçel'e asker çıkardıysa da, büyük kayıplar vererek çekilmek zorunda kaldı⁷⁰.

1530 yılının sonlarında, V. Carlos, Barbaros'u Osmanlılardan koparmak, Osmanlıların Akdeniz'deki ilerleyişini durdurmak ve hazine ve ordularını rahatlatmak amacıyla, barış imzalanmasını istedi. Bunun üzerine Andrea Doria ve Barbaros Hayreddin arasında müzakereler başladı. Barbaros, V. Carlos'u oyalamak amacıyla başlattığı bu barış görüşmeleri sırasında, İspanyolların hizmetine girmek ve onların müttefiki olmak istediğini belirtmiştir. Bununla birlikte, Barbaros'un müzakereleri sürekli geciktirmesi, İspanyollarda tereddüde neden olmuştur⁷¹. Bu nedenle müzakereler bir sonuç vermemiş ve iki taraf arasındaki savaş hali devam etmiştir.

Barış görüşmelerinden sonuç alamayan V. Carlos, Habsburgların Avusturya kolu üzerindeki Osmanlı baskısını azaltmak ve Mora'daki Hıristiyan halkı Osmanlılar aleyhine isyana teşvik etmek amacıyla, 1532 yılında Andrea Doria kumandasındaki donanmasını, Doğu Akdeniz'e gönderdi. Andrea Doria, Osmanlılara Adriyatik kıyılarında saldırdı ve Koron ve Patras'ı ele geçirdi⁷². Bunun üzerine Ahmed Paşa

⁶⁹ Muzaffer Arıkan- Paulino Toledo, "Türk Deniz Tarihi ile İlgili Belgeler III, İspanya, Kuzey Afrika Ve Barbaros Hayreddin Paşa", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı: 3, Ankara, 1992, s. 405-406; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 96.

⁷⁰ Anderson, *Naval Wars*, s. 3; Kumrular, *Osmanlı- Habsburg Düellosu*, s. 171.

⁷¹ Muzaffer Arıkan- Paulino Toledo, "Türk Deniz Tarihi ile İlgili Belgeler V: Barış Arayışı: Andrea Doria ile Hayreddin Paşa Arasındaki Müzakereler (1537-1540)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı: 6, Ankara, 1995, s. 387-377, 401-402.

⁷² Anderson, *Naval Wars*, s. 3; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 106.

kumandasındaki, 80 kadırgalık Osmanlı donanması bölgeye hareket etti. Bir yıla yakın başarısız bir kuşatmanın ardından, İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldı⁷³.

Ahmed Paşa'nın Koron'daki başarısızlığı nedeniyle, Sadrazam İbrahim Paşa'nın da önerisiyle, 1532 yılında Barbaros Hayreddin, İstanbul'a çağrıldı. Barbaros yola çıkarak, 1533'te İstanbul'a ulaştı. Sultan Süleyman tarafından kabul edildi ve Osmanlı Devleti'nin bütün tersane işleri kendisine verildi. Sadrazam İbrahim Paşa tarafından, Cezayir Beylerbeyliğine ve Kaptanıderyalığa atandı⁷⁴.

Barbaros'un İstanbul'a ulaştığı sıralarda, Sultan Süleyman, Koron'u ele geçirmek amacıyla Semendire Sancak Beyi Yahya Paşa oğlu Mehmed Bey'i bölgeye gönderdi. Denizden destek olan Osmanlı donanmasının gördüğü zarara rağmen, Koron sıkı bir şekilde kuşatılarak abluka altına alındı. Yiyecekleri tükenmeye başlayan İspanyollar, Koron'u teslim etmek zorunda kaldı. Böylece Koron yeniden Osmanlı idaresine geçti⁷⁵.

Osmanlı-İspanyol mücadelesi, Barbaros Hayreddin'in Osmanlı Devleti'nin kaptanıderyalığına atanmasının ardından, Osmanlıların lehine bir gelişme göstermeye başladı. Barbaros Hayreddin Paşa, 1534 yılında 100 gemiden müteşekkil Osmanlı donanmasının başında Akdeniz'e açıldı. İtalyan adalarını vurarak Kuzey Afrika kıyılarına ilerledi ve 1534 Ağustos'unda Tunus'u ele geçirdi⁷⁶. V. Carlos, Tunus'u geri almak için büyük bir donanma hazırlayarak bölgeye gönderdi. İspanyol kuvvetleri karşısında tutunamayacağını anlayan Barbaros Hayreddin, Cezayir'e çekilmek zorunda kaldı. V. Carlos'un Tunus'u ele geçirmesi üzerine, Barbaros Hayreddin Paşa, 35 parçalık donanmasıyla Minorka'ya hareket ederek adayı yağmaladı⁷⁷.

⁷³ İdris Bostan, "Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaletinin Kuruluşu (1534)", *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, sayı: 38, İstanbul, 2003, s. 65.

⁷⁴ Ibarra Miguel A. de Bunes Ibarra, "Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman Devirlerinde İspanya ve Osmanlı İmparatorlukları Arasında Deniz Savaşları", *Türkler*, c: 9, ed: H. Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 1103; Andrew C. Hess, "The Moriscos. An Ottoman Fifth Column in Sixteenth-Century Spain", *The American Historical Review*, c. 74, sayı: 1(1968), s. 9.

⁷⁵ Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 1, s. 521.

⁷⁶ Erkan, *Süleymân-nâme*, s. 187; Arıkan, "Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", s. 253.

⁷⁷ Kumrular, *Osmanlı- Habsburg Düellosu*, s. 215-222.

Sultan Süleyman'ın 1537 yılında İspanyollara bağlı Napoli Krallığı'na son vermek amacıyla çıktığı Pulya seferi sırasında, Barbaros Hayreddin Paşa'nın kumandasında Osmanlı donanması İtalya'ya çıkarma yapmak amacıyla yola çıktıysa da, Fransızların İtalya'nın kuzeyinden saldırıya geçmemeleri ve havanın bozması nedeniyle donanma çekilerek İstanbul'a dönmüştür⁷⁸.

1.2.4. Tunus'ta Hâkimiyet Mücadelesi (1534-1574)

1532'de İspanyolların Koron'u ele geçirmelerinin intikamını almak isteyen Osmanlı Devleti, 1534 yılında Tunus'a bir sefer düzenledi. 28 Mayıs 1534'te Barbaros Hayreddin Paşa, Akdeniz seferine çıktı. İtalya kıyılarına saldırılar düzenledikten sonra⁷⁹, rotasını Tunus'a çevirdi. Hayreddin Paşa, 1534 yılı Ağustos'unda Tunus'a ulaştığında, Sultan Mehmed'in oğlu Sultan Hasan'ın yönetiminden memnun olmayan ve diğer oğlu Reşit'in Barbaros'un yanında olduğunu zanneden halk, Barbaros'a kapıları açtı. Sultan Hasan bu olay üzerine kaçmak zorunda kaldı. Böylece Tunus, 22 Ağustos 1534'te Osmanlılar tarafından ele geçirildi⁸⁰.

Bunun üzerine V. Carlos, Tunus'u yeniden ele geçirmek üzere bir donanma hazırlamaya başladı⁸¹. Andrea Doria'nın kumandasındaki 300 gemi ve 25 bin askerden oluşan donanma, 31 Mayıs'ta harekete geçti. Şiddetli çatışmalar sonucunda La Goletta'yı ele geçiren İspanyol ordusu, Tunus'a doğru ilerleyerek, 21 Temmuz'da şehri ele geçirdi⁸². Hayreddin Paşa, 8000 kişilik ordusu ile bu kadar kalabalık bir orduyu alt edemeyeceğini anlayarak, 1535 yazında Cezayir'e çekildi ve Tunus'u boşalttı⁸³.

⁷⁸ İsmail Soysal, "Türk-Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, c. 3, sayı: 5-6, İstanbul, 1953, s. 80-81.

⁷⁹ Özlem Kumrular, "İspanyol ve İtalyan Arşiv Kaynakları ve Kroniklerin Işığında Barbaros'un 1534 Seferi", *Türkler ve Deniz*, ed: Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 195-197; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 107.

⁸⁰ Erkan, *Süleymân-nâme*, s. 187; Hayrullah Efendi, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c. 6, s. 101-102.

⁸¹ Muzaffer Arıkan- Paulino Toledo, "Türk Deniz Tarihi ile İlgili Belgeler IV, İspanya, Kuzey Afrika ve Barbaros Hayreddin Paşa", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı: 5, Ankara, 1994, s. 507; Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 285-286.

⁸² Kumrular, *Osmanlı- Habsburg Düellosu*, s. 207-212; Anderson, *Naval Wars*, s. 4.

⁸³ Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 107-108.

1553 yılında Turgut Reis, Güney Tunus'ta Gafsa ve Kayrevan'ı aldı. Turgut Reis'in Tunus'ta ilerlemesi üzerine, İspanya Kralı II. Felipe harekete geçerek, Turgut Reis'in üsleri ile bağlantısını kesmek için bir donanma gönderdiyse de bu donanma, Piyale Paşa ve Turgut Reis'in komuta ettiği Osmanlı donanması tarafından 1560 yılında Cerbe'de mağlup edildi⁸⁴.

Uluç Ali Paşa, İspanyolların Granada'daki Morisko isyanı ile uğraşmalarını fırsat bilerek, 1569 yılında Tunus'u ele geçirdi. İspanyolların elindeki La Goletta'ya saldırdıysa da burayı alamadı. Uluç Ali Paşa'nın geri dönmesinin ardından, Mevlay Hamid, Tunus'u geri aldı. Bunun üzerine, Sinan Paşa, harekete geçerek, kısa bir kuşatma sonucunda 1569 yılında Tunus'u, yeniden Osmanlı hâkimiyetine aldı⁸⁵.

İnebahtı Savaşı'nın ardından, İspanyollar, Tunus'u ele geçirmek üzere harekete geçtiler. Don Juan de Austria komutasındaki kuvvetler, 1573 yılında Tunus'u ele geçirdi⁸⁶. Bu olay üzerine, 1574 yılında Kılıç Ali Paşa komutasında 250 gemilik donanma ve Sinan Paşa komutasında 40 bin kişilik ordu⁸⁷, Tunus'un fethi ile görevlendirildi. İspanyolların La Goletta'da 2000, Tunus'ta ise 4000 askeri bulunmaktaydı. Kısa süren kuşatma sonucunda 13 Eylül'de Tunus ele geçirildi⁸⁸. Maddi bir buhran yaşamakta olan II. Felipe, Osmanlı donanmasına karşılık veremedi. Bu sırada İstanbul'da bulunan İspanyol elçileri, savaş sırasında İstanbul'da kalmaya devam ettiler⁸⁹. İnebahtı savaşı ile Akdeniz'deki üstünlüğünü kaybeden Osmanlı Devleti, Tunus'un fethi ile yeniden hâkimiyetini kurdu. Kuzey Afrika'nın Fas dışında tamamı, Osmanlı hâkimiyetine girdi.

⁸⁴ Mantran, "Türk Cezayir'i ve Tunus'u", s. 139-140.

⁸⁵ Gürkan, "Osmanlı- Habsburg Rekabeti", s. 41; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 128-129.

⁸⁶ Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 132-133; Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 35.

⁸⁷ İnalçık, *Rönesans Avrupası*, s. 265.

⁸⁸ Anderson, *Naval Wars*, s. 56-57; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 135-136.

⁸⁹ Andrew C. Hess, "The Battle of Lepanto and Its Place in Mediterranean History", *The Past and Present*, sayı: 57, Oxford University Press, Oxford, 1972, s. 64-65; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 3, çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 142.

1.2.5. Preveze'den İnebahtı'ya Mücadeleler (1538-1571)

Papa III. Paul, Osmanlıların Akdeniz'de ilerlemelerini durdurmak amacıyla Hıristiyan krallarını birleştirmeye karar verdi⁹⁰. Bu çerçevede, Papa III. Paul, Venedik büyükelçisi Contarini ve İspanya büyükelçisi Kont Aguilar arasında yapılan ittifak müzakerelerinde, Venedik'in 82, V. Carlos'un 82 ve Papalığın 36 savaş gemisi ile ittifaka katılmaları ve donanmalarının Korfu'da bir araya gelmeleri kararlaştırıldı⁹¹.

Korfu'da bir araya gelen müttefik donanması, 25 Eylül 1538'de Korfu'dan güneye hareket ederek, Osmanlı donanması Preveze önlerindeyken bölgeye ulaştı. Müttefik donanma, Preveze'ye doğru ilerleyerek Barbaros'u savaşa mecbur etmeye karar verdi. Hayreddin Paşa, Andrea Doria ve Capello komutasındaki müttefik donanması ile Preveze önlerinde karşı karşıya geldi. Osmanlı donanmasının sağ kanadını Turgut Reis, sol kanadını Salih Reis ve merkezini de Hayreddin Paşa kumanda ediyordu. Osmanlı donanmasının çevik hücumları karşısında büyük kayıplar veren müttefik donanması, gecenin de yardımı ile kaçarak uzaklaştı⁹².

28 Eylül 1538 tarihinde gerçekleşen savaşta, 128 müttefik gemisi batırıldı ve 3000 civarında İspanyol esir alındı⁹³. Bu savaş sonucunda, Andrea Doria, Akdeniz'deki üstünlüğünü Hayreddin Paşa'ya kaptırdı. Andrea Doria'nın savaş alanından kaçması, Hıristiyan dünyasının denizcilikteki moral gücüne darbe vurdu⁹⁴.

İspanyol donanmasının aldığı büyük mağlubiyetin ardından, V. Carlos, Cezayir'i ele geçirerek Hayreddin Paşa'yı imha etmek amacıyla, 1541 yılı Ekim ayında, donanmasını hazırlamaya başladı⁹⁵. Oluşturulan donanmada 515 gemi, 24 bin asker ve 12 bin denizci

⁹⁰ Erkan, *Süleymân-nâme*, s. 197-198; Muhajir, *The Incomplete History*, s. 128-129

⁹¹ Afif Büyüktuğrul, "Preveze Muharebesine İlişkin Belgeler", *Bellekten*, c. 42, sayı: 168, Ankara, 1948, s. 639-640; Seyyid Muradi, *Gazavat*, s. 204-205.

⁹² Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 906; Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 1, s. 538-539.

⁹³ Anderson, *Naval Wars*, s. 4; Muhajir, *The Incomplete History*, s. 123.

⁹⁴ Büyüktuğrul, "Preveze Muharebesine İlişkin Belgeler", s. 662-664; Seyyid Muradi, *Gazavat*, s. 204-207; Anderson, *Naval Wars*, s. 4.

⁹⁵ İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Altın Devri ve Gerileyişi", s. 334; Gürkan, "Osmanlı- Habsburg Rekabeti", s. 18.

bulunmaktaydı. Türklerin ise Cezayir’de 6000 kale muhafızı vardı. İspanyol donanması, 23 Ekim’de Cezayir’e ulaştı. İspanyollar, Hadım Hasan Ağa’nın Cezayir’i azimle savunması ve 24-26 Ekim tarihleri arasındaki fırtınalar sonucunda 160 gemi ve 12 bin askerlik bir zayıyata uğramaları sonucu geri çekilmek zorunda kaldılar⁹⁶.

Barbaros Hayreddin Paşa, 110 gemilik donanması ile 1543 yılında Akdeniz’e açıldı. Marsilya’da, Fransız donanması ile birleşerek, 20 Ağustos’ta V. Carlos’a bağlı Savoya dukalığına ait Nice şehrini ele geçirdi⁹⁷. Osmanlı- Fransız müşterek kuvvetleri, Andrea Doria’nın donanmasının gelmesi üzerine Toulon limanına geri çekildi⁹⁸. Fransızlarla İspanyollar arasındaki savaşın 1544’te imzalanan Crespy (Crepuy) Barışı ile sona ermesi üzerine, Hayreddin Paşa, Doğu Akdeniz’e döndü. Fransızlarla ortak yapılan bu sefer, Barbaros Hayreddin Paşa’nın son seferi oldu ve 16 Temmuz 1546’da vefat etti⁹⁹.

1544 Fransız-İspanyol barışı, 1545 Osmanlı-Habsburg antlaşması, Barbaros’un 1546’da vefatı, 1547 Osmanlı- İspanyol barışı ve Osmanlı- Safevi savaşının 1548’de yeniden başlaması gibi nedenlerden ötürü, 1544-1550 döneminde Osmanlılar, Akdeniz’de önemli bir harekâta girişmedi¹⁰⁰.

Turgut Reis, 1550’de Cerbe’ye yerleşmesinin ve İspanyolların elindeki Mehdiye şehrini ele geçirmesinin ardından iki taraf arasındaki mücadele yeniden şiddetini arttırmaya başladı. V. Carlos, Avrupa’da karışık siyasî durum ve 1547’de imzalanmış olan antlaşma nedeniyle hemen karşılık vermedi. Bir süre sonra Andrea Doria kumandasındaki İspanyol donanmasını, Mehdiye’yi geri almakla görevlendirdi. V. Carlos, bu sırada Sultan Süleyman’a mektup göndererek, bu seferin sadece korsanları cezalandırmak amacıyla yapıldığını belirterek, kendini haklı göstermeye çalıştı. Turgut Reis, İspanyolların hareketini önceden fark ederek, Mehdiye’yi terk etti ve Balear

⁹⁶ Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 108-109; Anderson, *Naval Wars*, s. 5; Hess, “The Moriscos”, s. 10.

⁹⁷ Anderson, *Naval Wars*, s. 5; Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 290.

⁹⁸ Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 906

⁹⁹ E. J. Brill, *The Encyclopedia of Islam, a Dictionary of Geography and Biography of the Mohammedan Peoples*, c. 4, Leiden, 1913-1936, s. 872-873; Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 291.

¹⁰⁰ Gürkan, “Osmanlı- Habsburg Rekabeti”, s. 30-31.

Adaları ve İberya'nın güneyini yağmalayarak sahilleri yakıp yıktı. Böylece iki imparatorluk arasındaki ateşkes sona erdi¹⁰¹. İspanyolların 1550 yılında Mehdiye'yi ele geçirmeleri üzerine, Sinan Paşa kumandasındaki Osmanlı donanması Trablus önlerine gelerek, şiddetli çatışmalar sonucunda, 14 Ağustos 1551'de şehri ele geçirdi¹⁰².

1552 yılında Fransızlara yardım etmek amacıyla sefere çıkan Sinan Paşa, Napoli önlerinde Fransız donanmasını beklerken, Andrea Doria'nın Napoli'ye geleceğini haber aldı. Sinan Paşa, Ponza adası civarında Andrea Doria'yı pusuya düşürüp mağlup etti. Fransız donanmasının gelmemesi üzerine, Osmanlı donanması geri döndü¹⁰³.

Turgut Reis, 1554 yılında Kuzey Afrika'daki en önemli İspanyol hedeflerinden Behia şehrini ele geçirdi. 1556'da Oran ve Mazalquivir şehirlerini kuşattıysa da alamadı. 1556'da Güney Tunus'ta Gafsa ve Kayrevan'ı ele geçirdi. 1558 yılında, Hasan Paşa'nın, Vehran'ın doğusunda bulunan Mostaganem'de İspanyollarla yaptığı savaş, 10 bin civarında İspanyol'un ölümü ve İspanya'nın hezimetine sonlandı¹⁰⁴.

1556 yılında İspanya Kralı olan II. Felipe, İspanyol-Osmanlı savaşlarının gereksiz olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle de krallığının başlangıcında, Osmanlılarla bir barış antlaşması imzalamaya çalıştı. Bu çerçevede, Sadrazam Rüstem Paşa'ya büyük miktarda para teklif ederek, barış imzalanmasını talep etti. Ancak teklif edilen meblağın gönderilmemesi, bu barış girişimini sonuçsuz bıraktı¹⁰⁵. Bu dönemde, İspanyolların ikinci barış girişimi 1558-59 yıllarında, Cenevizli Francesco de Franchis Tortorino'nun aracılığıyla yapıldı¹⁰⁶.

¹⁰¹ Giovanni Serreli, "Sardinya Krallığı'nın Savunma Sistemleri ve Terranova'nın Turgut Reis Tarafından Yağmalanması", Çev. Özlem Kumrular, *Türkler ve Deniz*, ed: Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 180-181; Ibarra, "İspanya ve Osmanlı İmparatorlukları Arasında Deniz Savaşları", s. 1109.

¹⁰² Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 919-920; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 111; Kumrular, *Osmanlı- Habsburg Düellosu*, s. 253-254.

¹⁰³ Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 291; Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 924.

¹⁰⁴ Ibarra, "İspanya ve Osmanlı İmparatorlukları Arasında Deniz Savaşları", s. 1109; Gürkan, "Osmanlı- Habsburg Rekabeti", s. 35-36; Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 114.

¹⁰⁵ Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 967; Ibarra, "İspanya ve Osmanlı İmparatorlukları Arasında Deniz Savaşları", s. 1110.

¹⁰⁶ Bal, "Rivalry in the Mediterranean", s. 301.

Rüstem Paşa, Tortorino'nun ile yaptığı görüşmede, barış koşulları olarak, ateşkesin 15-20 yıl sürmesini, tacirlere serbest dolaşım izni verilmesini, birbirlerinin düşmanlarına ve korsanlara yardım yapılmamasını, antlaşmanın dost devletleri kapsamasını, esir değişimi yapılmasını ve bir çatışma olması halinde, iki tarafın tebaalarının ülkeden ayrılması için 1 yıl süre tanınmasını öne sürdü. II. Felipe, ateşkes yerine silah bırakma antlaşması istiyordu. Kendi elindeki tutsakları serbest bırakmayı da vaat eden II. Felipe, diğer prensliklerdeki için söz vermek istemiyordu. Ateşkes süresi olarak da 12-15 yıl öngörülüyordu. II. Felipe, müzakereleri bu çerçevede yürütmek için Nicolo Secco'yu görevlendirildi¹⁰⁷.

İki taraf arasındaki müzakereler, 1558 yılında, Piyale Paşa komutasındaki 150 gemilik Osmanlı filosunun, İspanya kıyılarına 150 mil mesafede olan Minorca adasına asker çıkararak ve Ciudadela şehrini yakması ve daha sonra da Oran şehrini ele geçirmesi ile kesintiye uğradı¹⁰⁸. Bununla birlikte, II. Felipe'nin barış girişimi, başarısız olmakla birlikte, iki tarafın da birbirine yakın şartlar öne sürmeleri nedeniyle, daha sonra yapılacak barış görüşmeleri sırasında kolaylıkla anlaşabileceklerini ortaya koymuştur.

İspanya Kralı II. Felipe, Piyale Paşa'nın saldırıları üzerine, 1559 yılında Fransa ile Cateau-Cambresis Antlaşmasını imzaladı ve dikkatini Akdeniz mücadelesine çevirdi¹⁰⁹. Gafsa, Mehdiye ve Cerbe Adası'nı ele geçiren II. Felipe, Akdeniz'deki Türk faaliyetlerine ve Kuzey Afrika'daki Türk varlığına son vermek amacıyla hazırlıklara başladı¹¹⁰. İtalyan Prenslikleri, Venedik, Papalık ve İspanya yeniden müşterek bir donanma oluşturmaya çalıştıkları sırada, Trablusgarp Beylerbeyi Turgut Reis, Cerbe Adası'nı İspanyollardan almak için harekete geçti ve adayı kuşatmaya başladı¹¹¹.

¹⁰⁷ Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 968-969; Jose M. Floristan Imizcoz, "II. Felipe Döneminde İspanyol Siyaseti: Sabotaj ve Utanç Verici Ateşkes", *İspanya- Türkiye, 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk*, ed: Pablo Martin Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 192-197.

¹⁰⁸ Hess, "The Moriscos", s. 11

¹⁰⁹ İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 6 (Batı Dillerinde Osmanlı Tarihleri- Leopold von Ranke, On Altıncı ve On Yedinci Asırda Osmanlılar ve İspanya Krallığı, trc. Halid İlteber), İstanbul, 1972, s. 188; Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 291-292.

¹¹⁰ Chakib, *Moriskoların Cezayir'e Göçü ve Osmanlı Yardımı*, s. 34; Anderson, *Naval Wars*, s. 8.

¹¹¹ Yücel, *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 291-292.

Ceneviz, Napoli, Sicilya, Papalık, Malta, Floransa ve Monako donanmalarının bir araya gelmeleriyle, 560 parçalık bir müttefik donanması oluşturularak, Andrea Doria'nın kumandasına verildi. Kış aylarını Malta'da geçiren müttefik donanması, 14 Şubat 1560'ta Cerbe önlerine geldiyse de, Uluç Ali Paşa'nın İstanbul'dan yardım istemek üzere yola çıkmasına ve Turgut Reis'in Cezayir'e çekilmesine engel olamadı¹¹². Piyale Paşa kumandasındaki Osmanlı donanması, 11 Mayıs 1560'ta Cerbe önlerine geldi. Osmanlı donanmasının bölgeye gelmesi üzerine, müttefik donanmalar bozularak ayrı ayrı hareket etmeye ve kaçmaya başladı. Bu kaçış sırasında, Osmanlı donanması, müttefik donanmaya büyük zararlar verdi ve yaklaşık 18 bin müttefik askeri öldürüldü veya ele geçirildi. Bu zaferin ardından Cerbe tekrar kuşatılarak İspanyolların şiddetli savunmasına rağmen ele geçirildi¹¹³.

Cerbe Savaşı'nın ardından iki devletin de Akdeniz'deki faaliyetleri azaldı ve büyük savaşlar yerini küçük çatışmalara bıraktı. Osmanlı Devleti, Anadolu isyanları ve 1565 yılındaki Malta seferinde ortaya çıkan koordinasyon bozukluğu gibi nedenlerle, İspanya ise, Hollanda'daki ayaklanma nedeniyle, Akdeniz'deki faaliyetlerine ara verdi¹¹⁴. Malta'yı kuşatması sırasında, Sicilya Kralı Naibi, II. Felipe'yi yanına çekmeye çalıştıysa da, II. Felipe bu kuşatma sırasında Osmanlıların karşısında yer almadı¹¹⁵.

Osmanlılar, Akdeniz'e tam hâkimiyetin gerçekleşebilmesi için, Doğu Akdeniz'in kilidi konumundaki Kıbrıs'ı ele geçirmek zorunda olduklarını biliyorlardı. Anadolu ve Suriye kıyılarına çok yakın bir konumda bulunan ve ticarî açıdan büyük önem taşıyan Kıbrıs Adası, Venediklilerin egemenliğindeydi. Venedikliler bu adayı Doğu Akdeniz'deki korsanlık ve ticaret faaliyetleri için üs olarak kullanmaktaydı. Bu adanın ele geçirilmesi, Osmanlıların, Akdeniz hâkimiyeti mücadelesinde İspanyollara karşı üstünlüğünü arttırmasını sağlayacaktı. Sultan II. Selim, Güney Anadolu sınırlarına çok yakın bir konumda bulunan bu Venedik adasını ele geçirmek için 1570 yılında harekete geçti.

¹¹² Anderson, *Naval Wars*, s. 9-10; Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 975-978.

¹¹³ Gürkan, "Osmanlı- Habsburg Rekabeti", s. 36-37; Anderson, *Naval Wars*, s. 11-13.

¹¹⁴ Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 996-998; Hess, "The Moriscos", s. 11-12

¹¹⁵ Hess, *Unutulmuş Sınırlar*, s. 119.

Mustafa Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu ve Piyale ve Ali paşaların kumandasındaki Osmanlı donanması, Nisan 1570'te 56 bin askerle Kıbrıs'a hareket etti. Kıbrıs Valisi Marc Antonio Bragadino'nun ise sadece 10 bin askeri bulunmaktaydı. 22 Temmuz'da Osmanlı ordusu, Kıbrıs ordusunun konuşlandığı Lefkoşa'ya ulaştı ve 7 haftalık bir mücadeleden sonra şehri ele geçirdi. Osmanlılar, 18 Eylül'de halen Venediklilerin elinde bulunan Gazimağusa dışında kamp kurdu. Kıbrıs Valisinin teslim olmayı reddetmesi üzerine, şehir kuşatıldı¹¹⁶.

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs harekâtı sırasında, Kıbrıs'ı savunmak üzere, Papalık, Venedik ve İspanya kuvvetlerinden oluşan müşterek bir ordu ve donanma oluşturuldu. İspanya, 49 kadırgadan ve 1500 askerden oluşan üç filo gönderdi¹¹⁷. Ancak, müttefik donanmasının içerisinde salgın bir hastalık başlaması üzerine, Andrea Doria, Türk donanmasının kendilerinden üstün olduğunu ve savaş sırasında müttefik donanmasının imha edileceğini düşünerek, İspanyol filosunu 5 Ekim 1570'te müttefik kuvvetlerden ayırdı ve İspanya'ya geri götürdü. Osmanlı kuvvetleri, yaklaşık 11 ay süren kuşatma sonrasında, 1 Ağustos 1571'de Gazimağusa'yı ele geçirdi ve Kıbrıs Osmanlı hâkimiyetine girdi¹¹⁸.

Osmanlıların Kıbrıs'ı ele geçirmeleri üzerine, Venedikliler, İspanya Kralı II. Felipe'den yardım istedi. Osmanlıların Kıbrıs'ı alarak Akdeniz hâkimiyet mücadelesinde avantajlı bir konum sağlamaları nedeniyle, II. Felipe bu talebi kabul etti ve 25 Mayıs 1571'de İspanya, Venedik ve Papalık arasında Kutsal İttifak antlaşması imzalandı¹¹⁹. Kutsal İttifak antlaşmasına göre, her yıl 1 Nisan'da hazır olmak üzere 200 parçalık bir donanma oluşturulacak, masraflar bu üç devlet tarafından karşılanacak ve donanmanın komutanlığını İspanyol donanmasının komutanı olan Don Juan de Austria yapacaktı.

¹¹⁶ Angus Konstam, *Lepanto 1571, The Greatest Naval Battle of the Renaissance*, Opsrey Publishing, Oxford, 2003, s. 33-38.

¹¹⁷ *Kıbrıs Seferi (1570-1571), Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c. 3, 3. Kısım eki, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Ankara, 1971, s. 75.

¹¹⁸ Konstam, *Lepanto*, s. 33-38; *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, s. 104-106.

¹¹⁹ Paulino Toledo, "İnebahtı: Dünya Egemenliği için Akdeniz'de Yapılan Son Deniz Savaşı", çev: Özlem Şakiroğlu, *XIV.-XVI. yüzyıllarda Türk- İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimize İlgili İspanyol Belgeleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi, Ankara, 1995, s. 112-114.; Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 1091; Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 6, s. 193.

İttifak antlaşması çerçevesinde 1571 yılında teşkil edilen müttefik donanmasına, 108 Venedik, 70 İspanyol, 12 Papalık, 10 Malta ve 2 Savoya kadırgası katıldı. Donanmalar Messina’da Don Juan de Austria’nın kumandanlığında toplandı. Donanmada 37000 civarında asker de bulunuyordu¹²⁰.

1.3. Son Evre: İnebahtı Savaşı’ndan Ateşkes Antlaşmasına (1571-1581)

Osmanlıların Kıbrıs’ı alarak Doğu Akdeniz’e tamamen hâkim olması, Avrupa devletlerinin Osmanlı tehlikesini ortadan kaldırmak için bir araya gelerek Kutsal İttifak kurmaları ile sonuçlanmıştır. Akdeniz hâkimiyet mücadelesinin en önemli adımlarından biri olan 7 Ekim 1571 tarihli İnebahtı Savaşı, Osmanlılarla İspanyollar arasında yapılan son büyük savaş olmuştur. Osmanlı donanmasının yok edilmesiyle sonuçlanan İnebahtı Savaşı’nın ardından, Tunus’ta gerçekleşen mücadele dışında iki taraf arasında büyük bir çatışma da yaşanmamış ve 1581 yılında taraflar arasında bir ateşkes antlaşması imzalanmasıyla sonuçlanan süreçte, Akdeniz’deki mücadele gittikçe zayıflamıştır.

1.3.1. İnebahtı Savaşı (7 Ekim 1571)

Papa V. Pius’un önderliğinde bir Haçlı İttifakı’nın kurulması üzerine, Müezzinzade Ali Paşa kumandasındaki Osmanlı donanması, Venedik ve Papalığa gözdağı vermek amacıyla Adriyatik kıyılarına saldırılar düzenledi¹²¹. Müezzinzade Ali Paşa, Dalmaçya sahillerindeki Venedik limanlarını ve Korfu’yu yağmaladıktan sonra İnebahtı limanına çekildi¹²². Müttefik filosu, 1571 yılının Eylül ayı sonlarında Türk donanmasının İnebahtı limanında olduğunu öğrenerek, limana doğru harekete geçti¹²³.

Müttefik donanması, Türk donanmasını limandan çıkamadan yakaladı. Don Juan de Austria ve Andrea Doria komutasındaki Haçlı donanması ile Müezzinzade Ali Paşa ve

¹²⁰ *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, s. 139-142; Anderson, *Naval Wars*, s. 36-38; Toledo, “İnebahtı”, s. 112-114.

¹²¹ İbrahim Etem Çakır, “İnebahtı (Lepanto) Savaşı ve Osmanlı Donanmasının Yeniden İnşası Üzerine Bazı Belgeler”, *Turkish Studies (International Periodical for the Turkish or Turkic)*, c. 4, sayı: 3 (2009), s. 516-517; İnalçık, “Osmanlı Devleti’nin Altın Devri ve Gerileyişi”, s. 343-344.

¹²² Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 3, s. 136-137; İnalçık, *Rönesans Avrupası*, s. 260-262.

¹²³ *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, s. 142-147; Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 1101.

Uluç Ali Paşa komutasındaki Türk donanması, 7 Ekim 1571’de karşı karşıya geldi¹²⁴. Şiddetli çatışmalar sonucu Osmanlı donanmasının yaklaşık 230 gemisinden 200’ü batırıldı veya ele geçirildi. İki tarafın ölü ve yaralı sayısı yaklaşık 59 bindi¹²⁵. Müezzinzade Ali Paşa da ölenler arasındaydı. Savaş sırasında, İspanyollar da 2000 civarında asker kaybetti. İspanyol donanma kumandanları Don Juan de Austria ve Andrea Doria üstün kumandanlık becerileri sayesinde Türk donanmasının mağlubiyetinde büyük bir pay sahibi oldular¹²⁶.

Osmanlıların İnebahtı mağlubiyetinin en önemli sebebi olarak, yeniçeri ağalığından Kaptanıderyalığa getirilen Müezzinzade Ali Paşa’nın, Uluç Ali Paşa’nın tavsiyelerini dinlememesi gösterilmektedir. Nitekim müttefik donanmasında en büyük hasarı Uluç Ali Paşa’nın karşı karşıya geldiği Andrea Doria’nın kumandasındaki donanma bölüğü aldı¹²⁷. Uluç Ali Paşa, 30 kadar gemi ile kaçmayı başardı ve Ege adalarından bir miktar daha gemi toplayarak, 87 gemilik filoyla İstanbul’a döndü. Uluç adı Kılıç olarak değiştirilen Ali Paşa, Kaptanıderya olarak atandı¹²⁸.

Müttefik orduları kumandanı Don Juan, İnebahtı zaferinin meyvelerini toplamak istediye de müttefik donanmasının uğradığı büyük zararlar, savaş meclisinde kesin bir karar çıkmaması ve Venediklilerin haklarının yendiğini düşünmeleri nedenleriyle Haçlı donanmasında bozulma başlaması buna izin vermedi¹²⁹. Kıbrıs, Osmanlı hâkimiyetinde kaldı. Osmanlılar bütün kış ayları boyunca büyük çaba sarf ederek yeni bir donanma oluşturdu. Haziran 1572’de müttefik donanması, karşısında 250 gemilik Osmanlı donanmasını gördüklerinde, Don Juan’ın İstanbul ve Kudüs’ü ele geçirme planları suya düştü. Venedikliler, şartları ne olursa olsun barış antlaşması yapmaya karar verdiler.

¹²⁴ İncalcık, *Rönesans Avrupası*, s. 260-262.

¹²⁵ İncalcık, “Osmanlı Devleti’nin Altın Devri ve Gerileyişi”, s. 343-344.

¹²⁶ Pablo Martin Asuero, “La Lucha Contra el Turco: De los Almogavares a Lepanto”, *Los enemigos de España: imagen del otro, conflictos bélicos y disputas nacionales, siglos XVI-XX: actas del IV Coloquio Internacional de Historia Política, 5-6 de junio de 2008*, Madrid, 2010, s. 107-108; Toledo, “İnebahtı”, s. 115.

¹²⁷ Arıkan, “Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış”, s. 254; Anderson, *Naval Wars*, s. 45.

¹²⁸ Paulino Toledo, “İnebahtı”, s. 115; Anderson, *Naval Wars*, s. 47.

¹²⁹ *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, s. 147; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c. 3*, s. 138-141.

Don Juan, Kılıç Ali Paşa'ya tek başına saldırmaya cesaret edemedi ve donanmasıyla birlikte İspanya'ya döndü¹³⁰.

1.3.2. Akdeniz Mücadelesinin Sonu ve Diplomatik İlişkilerin Başlangıcı

Ekim 1572'de müttefik donanmasının dağılması üzerine, Venedikliler, 7 Mart 1573'te Osmanlılarla ağır şartlar içeren bir antlaşma imzaladılar¹³¹. Maltalılar ve Fransızlarla ittifak girişimleri başarısız olan ve Akdeniz'de yalnız kalan II. Felipe, 1574'te Tunus'un kaybı ve 1575 yılında devletin iflas etmesinin de etkisiyle, üzerindeki baskıları ortadan kaldırmak için diplomatik yollar izlemeye karar verdi. Osmanlıların Batı'da genişlemesinin sona erdiğine inanan II. Felipe, Osmanlılarla bir barış antlaşması imzalamak için gizli bir girişimde bulundu¹³².

1577 yılında Napoli ile Osmanlı Devleti arasında, 5 yıllık barış imzalanmasını sağlayan Martin de Acuña, aynı yıl İspanyollara da arabuluculuk teklifinde bulundu¹³³. Martin de Acuña'nın Osmanlılarla yaptığı müzakerelerden sonra, 2-3 yıllık bir ateşkes imzalanması teklifi, İspanya sarayı tarafından kabul edildi. Müzakereleri yürütmek üzere Margliani ve Bruti görevlendirildi. İki aylık müzakereler sonucunda 18 Mart 1578 tarihinde, iki taraf arasında ateşkes antlaşması imzalandı. Antlaşma Venedik, Avusturya, Fransa, Fas, Portekiz ve Polonya krallarını ve İtalya prenslerini de kapsıyordu. Bu antlaşma ile Osmanlı-İspanyol ilişkilerinde yeni bir dönem başlamış oldu. Bu antlaşma her ne kadar iki taraf arasındaki tüm anlaşmazlıkların tamamen sona erdirmese de Akdeniz'de belli ölçüde barışı getirdi¹³⁴.

Margliani, kalıcı bir barış için görüşmelere devam etti. Ancak Osmanlı Devleti'ndeki siyasî değişiklikler nedeniyle görüşmelerde zorlanıyordu. Yine de 21 Mart 1580 ile Ocak 1581 tarihleri arasında devam edecek ikinci bir ateşkes antlaşması imzalamayı

¹³⁰ İncalcık, *Rönesans Avrupası*, s. 263-264.

¹³¹ Toledo, "İnebahtı", s. 117-118.

¹³² Hess, "The Battle of Lepanto", s. 66-67.

¹³³ Braudel, *Mediterranean*, s. 1150-1151; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 3, s. 143-144.

¹³⁴ Imizcoz, "Sabotaj ve Utanç Verici Ateşkes", s. 211-214.

başardı. Margliani barış görüşmelerine devam ederek, taraflar arasında 4 Şubat 1581’de üç yıllık bir ateşkes antlaşması imzalanmasını sağladı. İlk ateşkesle aynı şartları taşıyan bu yeni antlaşmanın tek farkı üç yıllığına imzalanmasıydı. Ateşkes antlaşması, 1584, 1587 ve 1591 yıllarında yenilendi¹³⁵. Ateşkes döneminde İspanyollara karşı önyargılarından kurtulmaya başlayan Osmanlılar, İspanya’dan gelecek bir elçiye sıcak baktıklarının sinyallerini verdiler¹³⁶.

1578- 1581 tarihleri arasında taraflar arasında imzalanan ateşkes antlaşmaları, Osmanlı ve İspanya devletleri arasında, 100 yıla yakın bir süre devam eden savaş dönemini sona erdirdi. İki taraf, 16. yüzyıl sonlarında ve 17. yüzyıl başlarında Akdeniz’de ve İspanya’nın Portekiz’e hâkim olmasının ardından Hint Okyanusu’nda ufak çaplı bazı çatışmalara girdilerse de, Osmanlı- İspanyol ilişkilerinde başlayan bu barış dönemi, 14 Eylül 1782 tarihinde taraflar arasında imzalanan Barış ve Ticaret Antlaşması’na kadar devam etti.

¹³⁵ Bal, “Rivalry in the Mediterranean”, s: 301

¹³⁶ Braudel, *Mediterranean*, s. 1160-1163; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 3, s. 143-144.

BÖLÜM 2: ATEŞKESTEN BARIŞA OSMANLI-İSPANYOL İLİŞKİLERİ

2.1. İki Devletin Genel Durumu (1581-1782)

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan ateşkes antlaşmasının ardından, iki devlet de kendi iç işleri ile ilgilenmeye ve kendilerine tehdit olarak gördükleri diğer devletlerle mücadele etmeye başladılar. Bu dönemde İspanya için en büyük tehdidi İngilizlerin korsanlık faaliyetleri oluşturmaktaydı. Özellikle 16. yüzyılın sonlarından itibaren, İngiliz korsanların, Amerika'dan altın ve gümüş getiren İspanyol gemilerine saldırmaya başlaması ve İngiliz korsan Kaptan Francis Drake'nin 1587 yılında Cadiz limanına saldırmasının ardından, II. Felipe, 1588 yılında İngiltere'yi işgal etmek için harekete geçti. Kaptan Drake'nin yönlendirdiği İngiliz donanması, İspanyol armadasına Calais'te saldırdı. Taraflar arasında yapılan savaşta İngiltere donanması, İspanya'nın *Yenilmez Armada*'sını mağlup etti¹³⁷. İspanyolların bu mağlubiyetlerinin ardından, Akdeniz'deki İspanyol etkisi ortadan kalkmaya başladı. Akdeniz'de Osmanlıların ve İspanyolların yarattığı boşluk, İngiltere ve Hollanda tarafından doldurulmaya başlandı.

İspanya'nın gerileme döneminin başlamasının en önemli nedenlerinden biri ekonomik krizdi. II. Felipe döneminde izlenen dış politika bu ekonomik krizi tetikleyen en önemli etkendi. Nitekim Avrupa'da İspanyol egemenliği kurmaya yönelik bu politika nedeniyle, sadece 1593-1597 yılları arasında yıllık 13 milyon duka¹³⁸ harcanmaktaydı. Savaş koşulları altında bu meblağ artış göstermekteydi. Aynı koşullar III. ve IV. Felipe dönemlerinde de devam etti. 1636 yılının bütçesi de II. Felipe dönemindeki gibi 13 milyon dukaydı. Bu meblağlar vergi ödeyen İspanyol halktan ve İspanya'nın Amerika'daki sömürgelerinden sağlanıyordu¹³⁹. Bu politikanın gerektirdiği merkezî

¹³⁷ Bülent Arı, "Akdeniz'de Korsanlık ve Osmanlı Deniz Hukuku", *Türkler ve Deniz*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 271-272.

¹³⁸ Duka altını, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa ticaretinde kullanılan, 3,5 gram ağırlığında ve 0.986 ayarda bir altın paradır. Buna göre, İspanya'nın harcadığı yıllık bütçe, 45,5 milyon gram altındır. Günümüzdeki altın ve Euro değerleri göz önüne alındığında bu rakam, 1 milyar 880 milyon Euro civarındadır.

¹³⁹ John H. Elliott, "The Decline of Spain", *Past & Present*, Oxford University Press, no. 20 (Nov., 1961), s. 56.

baskılar nedeniyle, 1640'lı yıllarda Katalanlar ve Portekizliler isyan ederek, İspanya yönetimini zor durumda bırakmışlardır.

17. yüzyılda, önceki yüzyılın dünya imparatorlukları olan Osmanlı Devleti ve İspanya güç kaybetmeye başladı. İspanya, 1618-1648 yılları arasında gerçekleşen 30 Yıl Savaşı'nda mağlup olarak, gerileme dönemine girdi. Ayrıca 1640'larda gerçekleşen Katalan, Napoli ve Portekiz ihtilalleri, İspanya'da yeni bir ekonomik kriz başlamasına neden oldu¹⁴⁰. İspanya, 1689-1783 yılları arasında Dokuz Yıl Savaşı, İspanyol Veraset Savaşı, Avusturya Veraset Savaşı, Yedi Yıl Savaşı ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı gibi büyük mücadelelerle uğraşmak zorunda kaldı. Bu nedenle, Osmanlı Devleti ile Akdeniz ve Kuzey Afrika'daki mücadelesini bir kenara bırakarak, Avrupa meseleleri ile ilgilenmek ve Avrupa devletleri ile mücadele etmek zorunda kaldı. Bu süreçte, III. Felipe'nin Portekiz'in Uzak Doğu'daki topraklarını, IV. Felipe'nin de Brezilya'daki topraklarını Hollandalılara terk etmek zorunda kalmaları, İspanyol imparatorluğuna büyük bir politik, ekonomik ve askeri darbe oldu¹⁴¹.

Osmanlı Devleti ise 1593-1774 yılları arasında, Avusturya'yla Uzun Savaş, Celali Ayaklanmaları, iki yüzyıla yakın süren İran Savaşları, başarısız II. Viyana kuşatması, Prut Savaşı ve diğer Osmanlı-Rus Savaşları gibi kendisini meşgul eden dâhili ve harici tehditlerle yaptığı mücadeleler nedeniyle, İspanya ile olan mücadelesini bir tarafa bırakmak zorunda kaldı. Osmanlı Devleti, 17. yüzyıl ortalarında, Akdeniz'de kaybettiği hâkimiyeti yeniden ele geçirmek ve eski prestijine kavuşmak amacıyla, Malta ve Toskana korsanlarının üs edindikleri Girit Adası'nı ele geçirmeye çalıştı. 1645 yılında başlayan Girit'in kuşatması, yaklaşık 20 yıl sürdü¹⁴². Osmanlı Devleti'nin eski prestijine kavuşmak için düzenlediği bu seferin bu kadar uzun sürmesi, Osmanlı donanmasının ve askerî gücünün oldukça zayıfladığını ortaya koydu.

¹⁴⁰ E. J. Hobsbawm, "The General Crisis of the European Economy in the 17th Century", *Past & Present*, Oxford University Press, no. 5 (May, 1954), s. 37- 39.

¹⁴¹ Elliott, "The Decline of Spain", s. 72.

¹⁴² Halil İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Altın Devri ve Gerileyişi", çev. Hulusi Yavuz, *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, c. 1, ed. P. M. Holt vd., Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 357-358.

16. yüzyıl sonlarından itibaren, Osmanlı Devleti ve İspanya'nın yarattığı güç boşluğunu, İngiltere, Fransa ve Hollanda doldurdu. Bu süreçte, iki devlet de girdikleri çöküş sürecinden kurtulmak amacıyla reformlar, askerî faaliyetler ve diplomatik çalışmalar sürdürdüyse de bunlarda başarılı olamadılar. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı Fransızlardan geri alması ve İspanya'nın Fas'ı ele geçirmesi gibi bazı başarılar sonucunda, iki devlet de kötü gidişatın sona erdiğini düşündülse de 19. yüzyılın sonlarında, İspanya'nın Amerika ile savaşı ve Osmanlıların Mısır, Cezayir ve diğer bazı toprakları kaybetmeleri, iki devlet için de bu kötü gidişatın sona ermediğini ortaya koydu¹⁴³.

2.2. Ateşkesten Barışa Osmanlı-İspanyol Mücadeleleri (1581-1782)

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında 1581 yılında imzalanan ve sonraki yıllarda birkaç kez daha yenilenen ateşkes antlaşması, iki taraf donanmaları arasında büyük savaşların sonu olmuştur. Bu süreçte iki devlet de kendi iç işleri ve devletleri için tehdit içeren diğer devletlerle mücadele içerisinde olduklarından, birbirleriyle topyekûn bir savaş içerisine girmekten çekinmişlerdir. Bununla birlikte, iki taraf arasında Akdeniz ve Hint Okyanusu'nda küçük ölçekli bölgesel çatışmalar yaşanmaya devam etmiştir. Ayrıca, iki devlet de zaman zaman diğerine karşı diplomatik faaliyetler içerisine girişmişlerdir. Bu mücadeleleri üç başlık altında inceleyeceğiz.

2.2.1. Akdeniz'de Osmanlı-İspanyol Mücadelesi

1581 yılında Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan ateşkes antlaşması, Tunus ve Cezayir korsanlarının İspanyol sahillerine akınlarının önünü alamadı. İki taraf arasındaki çatışmalar, korsan faaliyetleri şeklinde bir süre daha devam etti. Bu süreçte, Hıristiyan korsanlar, Osmanlı kıyılarına saldırırlarken, Türk korsanları da Batı Akdeniz'deki İspanyol üslerine ve şehirlerine saldırarak, mücadeleyi sürdürdüler¹⁴⁴. Taraflar arasındaki ateşkes nedeniyle, Garp Ocakları'nın donanmalarının, Osmanlı

¹⁴³ Wayne H. Bowen, "The Spanish and Ottoman Empires in the Meditarrenean, 1714-1914", *The Journal of the Middle East and Africa*, c: 1, sayı: 1 (2010), s: 84-85.

¹⁴⁴ Miguel A. Bunes, Evrim Türkçelik, "16. Yüzyıldan 17. Yüzyıla geçerken Osmanlı İmparatorluğu ile İspanya Krallığı Arasında Akdeniz'de Çatışma", *Harp ve Sulh (Avrupa ve Osmanlılar)*, ed. Dejanirah Couto, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 185

donanmasına katılma mecburiyetleri, bu faaliyetlerin artarak devam etmelerine neden oldu¹⁴⁵.

Osmanlı donanması da bu süreçte aralıklarla Akdeniz seferlerine çıktı. 1585 yılında bu seferlerden biri sırasında, Koca Murad Reis kumandasındaki Osmanlı donanması, Cebelitarık Boğazı'ndan geçerek, İspanyollara bağlı Kanarya adalarından biri olan Lanzarot Adası'nı kuşattı ve adayı teslim aldı. Valinin ailesinin de içlerinde bulunduğu 300 civarında esir alan Koca Murad Reis, daha sonra vali ile mütareke yaptı ve esirleri para karşılığı serbest bıraktıktan sonra İstanbul'a geri döndü¹⁴⁶. Böylece, Osmanlı-İspanyol mücadelesi, Atlas Okyanusu'na da sıçramış oldu.

Koca Murad Reis'in 1585 seferinin ardından, taraflar arasında yüzyılın sonuna kadar büyük bir savaş gerçekleşmedi. Ancak 1593, 1595 ve 1601 yıllarında, bazı girişimler nedeniyle, büyük bir savaş beklentisi bulunmaktaydı. Bununla birlikte Osmanlı Devleti, İspanya ile yapmış olduğu ateşkeslere sadık kaldı. Örneğin, Kaptanıderya Hasan Paşa'nın, 1590 yılında Trablus'a düzenlediği sefer sırasında, İspanya elçisi Juan de Segni'nin ateşkes antlaşmasının uzatılması için müzakerelerde bulunması nedeniyle, gelenek olduğu üzere Sicilya ve Napoli kıyılarına yağmalar yapılmadı. Nitekim Segni, bu görevini başarıyla yerine getirdi ve İngiliz ve Fransız elçilerinin tüm engellemelerine rağmen, ateşkes antlaşmasının 1593'e kadar uzatılmasını sağladı¹⁴⁷.

Kılıç Ali Paşa'nın 1587'de ve Uluç Hasan Paşa'nın 1590 yılında vefat etmelerinin ardından, Osmanlı donanmasında Barbaros ve Turgut Reis'in yetiştirdiği kaptanlar dönemi sona ermiş ve Kaptanıderyalığa yeniçeri ağaları geçmeye başlamıştı. Bu ekolden olan Ciğalazade Sinan Paşa, Turgut Reis'in öğrencilerinin yanında yetişmiş olan Koca Hacı Reis'in tavsiyeleriyle hareket ederek, on yıllık kaptanıderyalığı sırasında herhangi bir mağlubiyete uğramadı¹⁴⁸. Ancak Osmanlı Devleti'nin

¹⁴⁵ Ellen G. Friedman, "North African Piracy on the Coasts of Spain in the Seventeenth Century: A New Perspective on the Expulsion of the Moriscos", *The International History Review*, vol. 1, no. 1 (1979), s. 1-2.

¹⁴⁶ Afif Büyüktuğrul, "Türk Denizcilerinin Atlas Okyanusu'ndaki Faaliyetleri", *Belleten*, c. 46, sayı. 181, Ankara, 1982, s. 42

¹⁴⁷ Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 1223.

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s: 495-496.

Akdeniz'deki politikasının değişmesi ve saldırgan politikanın yerini, savunma politikasının alması Sinan Paşa'nın büyük bir savaş içerisine girmesini engelledi.

1592 yılında, Sinan Paşa, 100 gemilik Osmanlı donanmasıyla, Akdeniz seferine çıktı. Bu sefer İspanyolların egemenliğinde bulunan Güney İtalya'yı hedeflemekteydi. 1593'te Messina önlerine gelen Sinan Paşa, 1594'te Kalabriya'ya saldırdı¹⁴⁹. Sinan Paşa, Reggio ile bazı civar köyleri yağmaladıktan sonra, daha fazla zarar vermeden Avlonya'ya döndü. Bu yağma hareketi, gayrı resmi bir savaş başlatmış oluyordu. Ancak, Sicilyateyn donanması, 1595 yılında, Patras'ı yağmalayarak intikam aldı¹⁵⁰. Böylece, bu yağmalar, Osmanlı Devleti ile İspanya arasında büyük bir savaşa neden olmadı ve ufak çaplı çatışmalar şeklinde geçti.

Osmanlı Devleti'nin İtalya'daki İspanyol topraklarını hedef almasının nedeni, İspanyolların ve Venediklilerin, Macaristan'daki Uzun Savaş sırasında, Avusturya ile yeni bir Kutsal İttifak oluşturmalarının önüne geçmektir. Bu yağma hareketi ile İspanyollar ve Venedikliler Akdeniz'de tedirgin edilerek, bu savaşa dâhil olmalarının önüne geçilecekti. Sinan Paşa'nın Akdeniz seferi, Venedik, Papalık ve İspanya'da büyük bir gerilime neden oldu. Bu sefer sonrasında, İspanyollar ile Venedikliler arasında ittifak müzakereleri başladıysa da, Papalık'ın yetersiz arabuluculuğu nedeniyle bu ittifak gerçekleşemedi¹⁵¹.

İspanyollar ile Venedik arasındaki başarısız ittifak girişiminin ardından, 1596 yılında, Sicilya kralı I. Felipe, İspanyol donanmasının komutanı olan Gian Andrea Doria'ya Osmanlı donanmasını bulmasını ve onlarla savaşmasını emretti. Ancak Andrea Doria, gerek Osmanlı donanmasının kendilerinkinden daha iyi durumda olması ve gerekse Osmanlı donanmasındaki asker sayısının kendilerinden çok olmasını bahane göstererek, savaşmak istemedi. Bu konuda, İspanya kralı II. Felipe'ye bir mektup gönderdi ve endişelerini dile getirdi. 13 Ağustos'ta II. Felipe'den İspanya'ya dönme izni isteyen Andrea Doria, Eylül ayında İspanya'ya doğru yola çıktı. Aynı ay Osmanlı donanması

¹⁴⁹ Bunes, "Akdeniz'de Çatışma", s. 192.

¹⁵⁰ Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 1228-1229.

¹⁵¹ Bunes, "Akdeniz'de Çatışma", s. 193.

Navarino'ya ulaşırsa da hava bozunca geri döndü¹⁵². Bu olay, sadece devletlerin değil aynı zamanda Osmanlı ve İspanyol donanma komutanlarının da büyük bir savaşa girme eğiliminde olmadıklarını gösterdi.

Beş yıllık bir sessizliğin ardından, 1601 yılında, iki taraf donanmaları savaşa çok yaklaştı. Bu tarihte Sinan Paşa'nın 40 gemilik donanması ile Andrea Doria'nın 90 gemilik donanması arasında bir savaş hazırlığı başladı. Andrea Doria'nın Cezayir'i hedef alan donanması, bu şehri alabilecek güçteydi ve Doria, ani bir baskınla Cezayir'i ele geçirmeyi düşünüyordu. Bu sırada, Sinan Paşa'nın donanması ise Navarino'daydı. İki taraf arasında büyük bir savaşa yol açabilecek girişimler sürerken, büyük bir fırtına çıkması, ortadaki savaş havasını dağıttı. Fırtına nedeniyle İspanyol donanması geri döndü¹⁵³. İki taraf 1601 yılındaki bu faaliyetler sırasında, ateşkes antlaşmasından sonra ilk kez büyük bir savaşın eşiğine geldi. İspanyol donanması komutanı Andrea Doria'nın, fırtına sırasında risk alarak Cezayir'e saldırabilmesi mümkünken, bunu yapmaması, büyük bir savaşa girişmek istememesinin kanıtıydı.

17. yüzyılda, Osmanlıların İspanyollarla mücadelelerinin odak noktası Kuzey Afrika korsanlarıydı. Sultan I. Ahmed, Kuzey Afrika eyaletlerini *Darü'l-cihâd* olarak niteleyerek, bu eyaletlerdeki korsanlık faaliyetlerine izin vermişti¹⁵⁴. 17. yüzyılın başlarında, Kuzey Afrika korsanlarının İspanya'ya karşı yaptığı akınların en önemli nedeni, baskı altında yaşayan Moriskoları kurtarmaktı. İspanyolların 1609 yılında Moriskoları İspanya'dan kovmalarının en önemli nedenlerinden biri de bu korsan akınların önüne geçebilmektir. Nitekim akınlardaki artışa neden olan Moriskolar, aynı zamanda korsanlara bilgi sızdırarak ve onlara yol göstererek yardım ediyorlardı. Kurtarılarak Kuzey Afrika'ya götürülen Moriskolar da, 1620'lerden itibaren İspanyol topraklarına düzenlenen korsan saldırılarda önemli rol oynamaya başladılar¹⁵⁵.

¹⁵² Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 1229-1230.

¹⁵³ Braudel, *Mediterranean*, c. 2, s. 1234-1235.

¹⁵⁴ Arı, "Akdeniz'de Korsanlık", s. 276-277.

¹⁵⁵ Friedman, "North African Piracy", s. 4-5.

1616 yılında gerçekleşen bir saldırıda, Kuzey Afrika korsanlarının iki filosu, Malaga önlerine gelerek, Mostil limanına girdi ve şehri bombardımana tutup kaleyi tahrip etti. Granada'dan destek kuvvetleri gelmeden önce limandaki gemileri yanlarına alarak uzaklaşan korsanlar, daha sonra da Güney İspanya'daki limanlara saldırılar düzenleyerek yağma yaptılar¹⁵⁶.

Osmanlı Devleti'nin 1645'te başlayan Girit seferi sırasında, Venedikliler Avrupa'da yardım arayışına girişti. Bu çerçevede, Papalık, Fransa, Malta ve İspanya gemilerinden müteşekkil 100'den fazla gemiye sahip bir donanma oluşturuldu. İspanya bu donanmaya, 5 gemi göndererek katıldı¹⁵⁷. Girit adasındaki Hanya kalesinin Osmanlılar tarafından ele geçirilmesinin ardından, Venedik'in kumandasındaki Malta, Papalık ve İspanya gemileri Suda limanına ulaştılar. Ancak, Hanya kalesinin Osmanlıların eline geçmesi ve Venedik askerlerinin karaya çıkamamaları nedeniyle, müşterek donanma, Girit'e donanma gönderilmesini engellemek amacıyla, Çanakkale'ye doğru ilerledi. Venedik kumandasındaki donanmanın Çanakkale Boğazı'nı kapatması, Girit kuşatmasını zora soktu. 1649 yılında Voynuk Ahmed Paşa'nın, boğaza koydurduğu toplar sayesinde boğazdan uzaklaştırdığı bu donanma, Girit'teki Kandiye şehrinin Osmanlıların eline geçişine ve Girit'in fethinin tamamlanmasına kadar Ege Denizi'nde kalarak, İstanbul'dan gelen yardımları engellemeye çalıştı. Girit'in fethinin tamamlanması üzerine bu donanma da dağıldı¹⁵⁸. İspanya'nın bu ittifaka katılması, Katolik Hıristiyan dünyasının koruyuculuğu ve lideri durumunu korumak istemesinden kaynaklanmaktaydı.

18. yüzyıl başlarında, İspanya ile Cezayir arasında Oran kalesi üzerine mücadeleler yaşandı. Bu çerçevede, 1709 yılında Cezayir Oran kalesini ve şehrini ele geçirdi. Bunun üzerine, Babiâli, 1 Mayıs 1709 tarihinde Sadrazam tarafından Cezayir Dayısı Bektaş ve damadı Hasan'a birer hilat ve bölgenin güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla gemi ve

¹⁵⁶ Büyüktuğrul, "Türk Denizcilerinin...", s. 42.

¹⁵⁷ Nuri Adıyeke, "Girit Savaşları ve Birleşik Hıristiyan Orduları", *Türkler*, c. 9 (Osmanlı), Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 1357.

¹⁵⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/1, s. 218.

askerî mühimmat göndererek, kendilerini bu başarılarından dolayı tebrik etti¹⁵⁹. İspanyollar, uzun bir süre sonra, 1732 yılında Oran'ı Cezayirlilerden geri aldı. Cezayir'in korsanlık faaliyetlerine son vermek ve Oran'ın güvenliğini sağlamak amacıyla, 1775 Temmuz'unda Cezayir'e saldıran 344 gemi ve 22 bin askerlik İspanyol kuvveti, Cezayir kuvvetleri tarafından bozguna uğratıldı. 1792 yılında da İspanyol egemenliğindeki Oran Cezayir korsanları tarafından geri alındı¹⁶⁰.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında, ateşkes antlaşması imzalanmasından barış antlaşmasının imzalanmasına kadar geçen yaklaşık 200 yıllık süre içerisinde yaşanan bu ufak çaplı çatışmalar, taraflarca topyekûn büyük bir savaş haline getirilmedi. İki hükümet de bu süreçte birbirlerinin saldırgan faaliyetlerine karşı daha soğukkanlı ve temkinli yaklaştılar. İki devlet de kendi iç meseleleri ve gerileme süreçlerinin getirdiği sorunlarla mücadele halinde olduklarından, iki taraf da birbiriyle savaşmak istemiyordu. Bununla birlikte, iki taraf arasında barış antlaşması imzalanmadığı için, iki devlet arasındaki savaş hali ve resmî düşmanlık 1782 yılına kadar devam etti.

2.2.2. Hint Okyanusu'nda Osmanlı-İspanyol Mücadelesi

Portekiz'in genç kralı I. Sebastian'ın, Fas ile yaptığı Vadişeyl Muharebesinde ölmesi ve veliahdı olmaması nedeniyle, veraset krizi çıkmış ve bu kriz sırasında İspanya Kralı II. Felipe, 1581 yılında I. Felipe unvanıyla Portekiz Kralı olmuştur. Bu olay nedeniyle, Osmanlı Devleti ile Portekiz arasında Hint Okyanusunda süregelen mücadeleler, Osmanlı-İspanyol mücadelesine dönüşmüştür¹⁶¹.

İspanya, Portekiz'le birleşmeden önce, Hint Okyanusu'nda faaliyetlerine başlamıştı. Bu çerçevede, 1580 yılında, Aden'e 160 mil (yaklaşık 296 kilometre) uzaklıkta bir adadaki Emniti kalesini Portekizlilerden alarak, Müslüman tüccarların Kızıl Deniz'e giriş

¹⁵⁹ *Osmanlı Belgelerinde Cezayir*, Proje Yöneticisi: Yusuf Sarıncı, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın no: 115, Ankara, 2010, s. 30

¹⁶⁰ Daniel Panzac, "Barbary Corsairs, The End of a Legend 1800-1820", *The Ottoman Empire and Its Heritage (Politics, Society and Economy)*, ed. Suraiya Faroqhi- Halil İnalçık, c. 29, Leiden- Boston, 2005, s. 39; Andre Raymond, "Sömürge Öncesi Dönemde Kuzey Afrika", çev. Yusuf Yazar, *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, c. 3, ed. P. M. Holt vd., Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 167.

¹⁶¹ İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Altın Devri", s. 339.

çıkışlarını engellemeye başlamıştı. 1586 yılında bu durum Defterdar Sinan Paşa tarafından İstanbul'a bildirilmiş, kendisine verilen cevapta, İspanyolların çaresine bakılması ve deniz yolunun emniyete alınması emredilmişti. Durumu öğrenen Yemen Beylerbeyi Hasan Paşa, donanma ile harekete geçerek, Emniti kalesini ve İspanyolların silah, eşya, gemi ve mürettebatlarını ele geçirdi. Gemiler hariç ele geçirilenleri, İstanbul'a gönderdi¹⁶². Böylece İspanya ile Osmanlı Devleti arasında Hint Okyanusu'ndaki ilk mücadele, Osmanlı tarafının galibiyetiyle sona ermiş oldu.

II. Felipe, Portekiz kralı olduğunda, Portekiz'in Hindistan, Doğu Afrika ve İran Körfezi'ndeki faaliyetlerini de bünyesine almış oldu¹⁶³. II. Felipe, Hint Okyanusu sahillerindeki yerel hükümdarların, yardım alabilmek ümidiyle Osmanlı Devleti'ne yaklaşmalarından endişe duyması nedeniyle, Osmanlı Devleti ile mücadeleye girişti. Ancak 1585 yılında, büyük bir Türk donanması, İspanyolları mağlup ederek, Doğu Afrika sahillerinden sürdü¹⁶⁴. Aynı yıl Mambosa'nın Osmanlı hâkimiyetini tanınması üzerine, İspanya bölgeye bir donanma gönderdi ve Osmanlıları tanıyan yerel beyleri cezalandırmaya başladı. Osmanlı filosu teslim olmak zorunda kaldı¹⁶⁵.

16. yüzyıl sonlarından itibaren Hollanda ve İngiltere'nin Hint Okyanusu'nda faaliyetlerine başlayarak, bölgedeki Portekiz, İspanyol ve Osmanlı varlığını ortadan kaldırmaları, Osmanlı Devleti ile İspanya arasında bölgedeki mücadelenin de sona ermesine neden oldu. İspanya ile Portekiz'in 1 Aralık 1640'ta birbirlerinden ayrılmaları ile İspanya'nın bölgede yönettiği topraklar yeniden Portekiz'e geçti. Avrupa devletleri ile yaptığı savaşlar sonucunda, İspanya'nın Hint Okyanusu'ndaki diğer sömürgelerini kaybetmesi, iki devletin bu bölgedeki komşuluğu ve mücadelelerini sona erdirdi.

¹⁶² Bal, "Rivalry in the Mediterranean", s: 301; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/2, s. 219-220.

¹⁶³ Melek Öksüz, *Türk-İspanyol İlişkileri Çerçevesinde Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği (1787-1788)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 1998, s. 29.

¹⁶⁴ İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Altın Devri", s. 339.

¹⁶⁵ İnalçık, *Klasik Çağ*, s: 49-50.

2.2.3. Diplomatik Alanda Osmanlı-İspanyol Mücadelesi

Osmanlılar ile İspanyollar arasındaki çatışma döneminin sona ermesine neden olan en önemli olay, Akdeniz’de yeni güçlerin de taraf olmaya başlamasıydı. Özellikle İngiltere ve Hollanda’nın güçlü donanmalarının Akdeniz’de görülmeye başlaması, İspanya ile Osmanlı Devleti’ni birbirlerine yakınlaştırdı¹⁶⁶. Ancak Osmanlı Devleti, İspanya’ya karşı itimsiz bir politika izliyordu. Bu nedenle de onunla barış antlaşması imzalamaktan kaçınıyordu. Bununla birlikte, 1581 yılında imzalanan ateşkes antlaşması hükümlerine de riayet ediliyordu¹⁶⁷.

Osmanlı Devleti ile İspanya, 1782’de imzalanan barış antlaşmasına kadar, birbirlerine karşı silahlı mücadele vermemiş olmalarına rağmen, diplomatik alanda ittifaklar kurarak, birbirlerini zor duruma düşürmeye çalıştı. Bu çerçevede ilk girişim, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında, İspanya’ya karşı bir ittifak oluşturulması teşebbüsüydü. Bu teşebbüs, İspanya karşısında zor duruma düşen İngiltere’nin girişimi ile gerçekleşti.

16. yüzyıl sonlarında, İngiltere’nin Hollandalıları İspanya’ya karşı desteklemesi ve Protestanları koruması nedeniyle, İspanya ile İngiltere arasında bir husumet oluştu. İngiltere Kraliçesi Elizabeth’in, İspanya Kralı II. Felipe’nin evlilik teklifini reddetmesinin ardından ilişkiler iyice gerilerek savaş noktasına ulaşmıştı. İspanya, *Yenilmez Armada* olarak bilinen donanmasını İngiltere üzerine göndermeden önce, Osmanlı Devleti’nin İspanya’ya saldırmasının önüne geçebilmek amacıyla, Osmanlı Devleti nezdinde ateşkesin yenilenmesi girişimlerinde bulundu ve 1583 yılında ateşkes bir yıl daha uzatıldı¹⁶⁸. İngiltere’nin İspanyol armadasını mağlup etmesinin ardından, İspanya, içine kapanarak, Kuzey Afrika’daki emellerinden vazgeçmeye başladı.

İngiltere’nin ilk elçisi olarak 29 Mart 1583’te İstanbul’a ulaşan William Harborne, Osmanlı Devleti’yle, İspanya’ya karşı saldırgan bir ittifak antlaşması imzalamakla görevlendirilmişti. Harborne, kısa bir süre sonra, Sultan III. Murad’dan İngilizlerin İspanya’ya Atlantik’ten saldırımları durumunda, kendisinin de İspanya’ya Akdeniz

¹⁶⁶ Bunes, “Akdeniz’de Çatışma”, s: 197.

¹⁶⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/2, s. 217

¹⁶⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/2, s. 218.

kıyısından büyük bir güç yollayacağına ilişkin söz aldıysa da, bu sözü yerine getirmek için hiçbir faaliyette bulunulmadı. Bunun üzerine Harborne, Sultan III. Murad'a yazdığı 9 Kasım 1587 tarihli mektubunda, iki devletin aynı anda ve gecikmeksizin denizden İspanya'ya saldırımları durumunda, mağrur İspanyolların ve yalancı Papa'nın mağlup edilerek cezalandırılacaklarını ifade etti¹⁶⁹. Harborne'un çalışmaları bir sonuç vermedi ve Osmanlı Devleti, İspanya ile mevcut ateşkes antlaşmasına sadık kaldı.

Harborne, tesiri altına aldığı Hoca Saadeddin Efendi sayesinde, Osmanlı-İspanyol ateşkesinin yeniden uzatılmasının önüne geçmeye çalıştıysa da, bunda da başarılı olamadı ve 1587 tarihinde ateşkes iki yıl daha uzatıldı. Harborne, daha sonra Osmanlı donanmasının Navar kralına yardım etmesi ve İspanyollara karşı savaşması konusunda tahriklerde bulunduysa da, bu tahrikler de sonuçsuz kaldı¹⁷⁰.

Harborne'un diğer bir girişimi, II. Felipe tarafından işgal edilen Portekiz tahtı üzerinde hak iddia eden Don Antonio ve oğlu Don Christobal'ı destekleyerek, onu Portekiz tahtına geçirmek amacıyla Osmanlı-İngiliz-Fas ittifakı oluşturmaktı. 1587 yılında, Harborne, sultanın bir donanma göndererek, İspanyollar tarafından tahtından edilen Don Antonio'nun yeniden Portekiz tahtını ele geçirmesine yardımcı olmasını istedi¹⁷¹. Bu çerçevede, Don Antonio, oğlu Christobal'ı iyi niyetlerine teminat olarak Fas'ta bırakmasının yanı sıra, Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fas arasında savaş giderleri konusunda müzakereler yapıldı¹⁷². Ancak Osmanlı Devleti, İran savaşları nedeniyle söz verdiği yardımı yapamadı ve bu ittifak gerçekleştirilemedi.

İspanya ile İngiltere arasında yapılan ve İspanyol armadasının İngilizler tarafından mağlup edildiği savaş sırasında da, İngiltere Kraliçesi Elizabeth, Osmanlı Devleti'ni kendi yanında savaşa çekebilmek için çaba sarf etti. Elizabeth, Osmanlı Devleti'nin İspanya'ya bir donanma ile saldırıya geçmesi durumunda, kendi topraklarını daha rahat

¹⁶⁹ Edwin Pears, "The Spanish Armada and the Ottoman Porte", *The English Historical Review*, c. 8, no. 31, Oxford Üniversitesi Yayınları, Oxford, 1893, s. 445-446.

¹⁷⁰ Öksüz, *Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği*, s. 28-29; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/2, s. 218.

¹⁷¹ Pears, "The Spanish Armada", s: 446.

¹⁷² Christine Woodhead, "England, the Ottomans and the Barbary Coast in the Late Sixteenth Century", *State Papers Online*, 1509-1714, Cengage Learning, Reading, 2009, s. 5.

savunabilecekti. Birkaç yıl boyunca sürekli olarak Babîâli'ye başvurularak, II. Felipe'nin kendilerine karşı mücadelelerinde başarılı olması durumunda, sıranın Osmanlı Devleti'ne geleceğini ifade ederek, bu mücadelede Osmanlıların kendilerine katılmasını istedi¹⁷³. Ancak gerek Harborne'un girişimleri ve gerekse Kraliçe Elizabeth'in mektupları, Osmanlı Devleti'ni ikna etmeye yetmedi. Harborne döneminde, İngiltere, İspanya karşıtı diplomasisinde herhangi bir başarı elde edemedi.

1588'de Harborne'un yerine elçi tayin edilen Sir Edward Barton¹⁷⁴ da Osmanlı Devleti'ni İngiltere'nin yanında savaşa sokabilmek için girişimlerde bulundu. Göreve gelir gelmez, 30 Kasım 1588 tarihinde Sultan III. Murad'a bir mektup yazarak, kendisinin Kraliçe Elizabeth'e gönderdiği 3 mektupta verdiği söz gereğince, İspanya'ya karşı ortak bir harekâta başlanmasını talep etti. Girişimlerinden sonuç elde edemeyen Barton, 3 Ocak 1589'da İspanya hükümetine, Osmanlı hükümetinin verdiği sözü yerine getirmek konusunda herhangi bir şey yapmadığını bildirdi¹⁷⁵.

Venediklilerin İstanbul'la dostane ilişkilerini sürdürmek için Madrid'deki elçileri olan Hieronimo Lippomano'yu İstanbul'a tayin etmelerinin ardından, Barton'un girişimleri sonucunda, Hieronimo İspanyol casusluğu yapmakla suçlandı. Venedikliler, Osmanlı Devleti'nin şikâyeti üzerine, Lorenzo Bernardo'yu özel yetkili temsilci olarak kıymetli hediyelerle birlikte İstanbul'a gönderdi. Bernardo, Lippomano'yu tutukladı ve yargılanmasını sağladı. Lippomano, yargılama sonucunda casusluk suçundan idama mahkûm edildi¹⁷⁶. Barton'un girişimleri sonucunda, İspanya'nın başında olduğu Kutsal Lig'i destekleyen Jacques Savary de İspanyol casusu olmakla suçlandı. 1589'da IV. Henri'nin Fransız tahtına geçmesinin ardından geri çekildi ve Fransa'nın temsilciliği geçici olarak Barton'a verildi. Savary'nin yetkilerini Barton'a devretmek istememesi üzerine, Edward'ın da kışkırtmaları sonucunda, Jacques Savary tutuklandı ve 1592

¹⁷³ Pears, "The Spanish Armada", s. 439.

¹⁷⁴ İngiltere'nin İstanbul'daki ikinci elçisi olan Edward Barton, elçilik görevini 1588-1597 yılları arasında yürütmüştür. Bkz. Woodhead, "England, the Ottomans ...", s. 2.

¹⁷⁵ Pears, "The Spanish Armada", s. 459-461.

¹⁷⁶ Bunes, "Akdeniz'de Çatışma", s. 188-189

yılına kadar hapiste kaldı¹⁷⁷. Barton, bu girişimleri sayesinde, selefinden devraldığı başarısız İspanya karşıtı diplomasinin, başarı kazanmamaya başlamasını sağladı.

Barton, İspanya'ya karşı ortak sefer girişiminin başarısız olması üzerine, bu sefer girişimlerini politik alanda sürdürmeye başladı. Görevinin ilk yıllarında, İngiltere'nin İspanyol armadasını mağlup etmesinin getirdiği prestijle, Osmanlı Devleti üzerinde bir etki sahibi oldu¹⁷⁸. Ciğalazade Sinan Paşa'nın 1591 tarihinde Kaptanıderya olarak atanması da iki taraf ilişkileri açısından önemli bir rol oynadı. Nitekim Sinan Paşa'nın Kaptanıderyalığı sırasında Osmanlı Devleti'nde İspanya karşıtı diplomasi yeniden ortaya çıktı¹⁷⁹.

İngiltere, İspanyollarla devam ettikleri mücadeleye Osmanlı Devleti'ni dâhil etme girişimlerini 1590'larda da devam ettirdi. Edward Barton'un bu konudaki çalışmalarının yanı sıra, İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in Sultan III. Murat'a gönderdiği mektuplarla da Osmanlı Devleti, İspanya'ya karşı İngiltere-Fransa ittifakına dâhil edilmeye çalışıldı. Elizabeth, mektuplarında Fransa kralının İspanyol kuvvetleri karşısında çok zor durumda olduğunu, İngiltere'nin Fransa'ya yardım etmek için elinden geleni yaptığı ve eğer Osmanlı donanması, Fransa'ya yardım etmezse, Fransa'nın İspanyolların egemenliğine geçeceğini belirterek Osmanlı Devleti'nin yardımını istiyordu. Osmanlı Devleti, bunun üzerine, Trablusgarp, Tunus ve Cezayir beylerine, Akdeniz sahilinde Henri'nin krallığını kabul etmeyen şehirleri baskı altına almakla görevlendirdi¹⁸⁰. Bu çerçevede, Ciğalazade Sinan Paşa'nın 1592-1594 Akdeniz seferlerinde İspanyolların İtalya'daki topraklarına saldırmasının amaçlarından birinin de Fransa'ya yardım etmek olduğu söylenebilir.

Barton, 1593 yılında Osmanlı Devleti'ni, Hint Okyanusunda faaliyetlerde bulunan İspanya'ya karşı harekete geçirmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Barton'un kazandığı en önemli başarılarından biri, İstanbul'da oluşturduğu İspanya karşıtı hava sayesinde,

¹⁷⁷ Feridun Emecen, "16. Asır Sonlarında Batı Akdeniz'de Siyaset Sahnesi: Osmanlılar-Fransızlar-İspanyollar", *Kanuni'den Günümüze Türk-Fransız Münasebetleri*, ed. Mehmet İpşirli vd., Mostar Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 79.

¹⁷⁸ Woodhead, "England, the Ottomans ...", s. 4.

¹⁷⁹ Bunes, "Akdeniz'de Çatışma", s. 188.

¹⁸⁰ Emecen, "Batı Akdeniz'de Siyaset Sahnesi", s. 80-83.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında olası bir dostluk ve ticaret antlaşmasını engellemekti¹⁸¹. Barton'un faaliyetleri sonucunda, Osmanlı-İspanyol barışı yaklaşık iki yüzyıl geri kaldı.

II. Felipe'ye karşı ortak düşmanlık, İngiliz diplomasisinin Osmanlı Devleti'nde başarılı olmasının en önemli sebebiydi. Osmanlı Devleti, coğrafi konumu ve donanma gücü nedeniyle, İspanya'ya karşı muhtemel ortak seferler açılabilceğini düşündüğü için İngiltere'yi çekici bulmaktaydı. Barton'un İspanya'ya karşı ortak bir sefer düzenlenmesini sağlamaya çalıştığı sırada, Osmanlıların Avusturya ile mücadele içerisine girmesi, bu girişimin sonuçsuz kalmasında etkili oldu¹⁸². Barton, 1597 yılında Heybeliada'da¹⁸³ ölümüne kadar, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında, İspanya'ya karşı bir ittifak oluşturmaya ve İspanya'yı iki cepheli bir savaşa sürükleyecek ortak bir mücadelenin adımlarını atmaya çalışmışsa da bu konuda başarılı olamadı.

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında İspanya karşıtı diplomasinin devam ettiği sıralarda, İspanya Kralı II. Felipe de, diplomatik araçları kullandı ve Osmanlı-Safevi anlaşmazlığını kışkırtarak, Osmanlıları zayıflatma yoluna gitti. Bu sayede Osmanlı ordusu İran'da meşgul olacak ve İspanya'ya karşı mücadele edemeyecekti. II. Felipe, 1581'de İran ile dostluk ilişkileri kurmak için kral naibi olarak Don Francisco Mascarenas'ı görevlendirdi ve ayrıca Napoli'den de temsilci göndermesini istedi. İspanyol ve Napoli temsilcileri, görüşmenin yapılacağı, İspanya'ya bağlı Hindistan'daki Goa şehrine ulaştılar. Ancak İran elçisinin gemisinin batması ve Goa'ya ulaşamaması, taraflar arasında yapılacak görüşmelere engel oldu. II. Felipe, 1594 ve 1596 yıllarında, Hindistan kral naipleri Albuquerque'ye ve Don Francisco de Gama'ya İran Hükümdarı I. Abbas nezdinde büyükelçilik kurma emri verdi¹⁸⁴. Ancak II. Felipe'nin İran ile dostluk ilişkileri kurma girişimleri başarısız oldu. II. Felipe'nin 1598 yılında vefat etmesi, bu girişimleri de sona erdirdi.

¹⁸¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/2, s. 226-227.

¹⁸² Woodhead, "England, the Ottomans...", s. 4.

¹⁸³ Pears, "The Spanish Armada", s. 465.

¹⁸⁴ Gil, "Diplomatik Denge", s. 142-143.

III. Felipe'nin 1598'de İspanya kralı olmasının ardından, Ciğalazade'nin ikinci Kaptanıderyalık döneminde, İspanya'da da Osmanlı karşıtı bir politika başladı. III. Felipe, Akdeniz ve Balkanlar'da bazı saldırgan eylemler planladı. Napoli ve Sicilyateyn krallarının da yardımlarıyla, Mora ve Dalmaçya'da isyanlar başlattı. Bu dönemde İspanyollar, Osmanlıların Kuzey Afrika'daki hasımlarıyla ittifaklar kurdu. Bu girişimlere rağmen, iki taraf arasında silahlı bir mücadele olmadı. 1603 yılında Osmanlı Devleti'nin İran'la savaşa başlaması öncesinde, III. Felipe, Safevilere destek olmaya başladı¹⁸⁵.

Şah I. Abbas'ın 1590 yılında topraklarının büyük kısmını Osmanlılara terk etmek zorunda kalması, onu Avrupa'da müttefikler bulmaya itti. Bu çerçevede, İran elçisi Kasım Alibey, 1599 yılında Moskova, Polonya, Almanya, Venedik, Papalık ve İspanya'ya giderek, bu devletlerin Osmanlı Devleti ile ilişkilerini kesmesi ve Osmanlılara savaş açmalarını istedi. Buna karşılık, İran'da serbest ticaret, oturma izni ve serbest ibadet vaat eden Kasım Alibey, 1601 Ağustos'unda İspanya sarayında yaptığı görüşmede bunlara ek olarak İspanya kralının elçisinin kendisiyle birlikte İran'a dönmesini istedi. Ayrıca İspanya'nın Osmanlılarla savaşması durumunda, ele geçirilecek toprakların paylaşılması tasarlandı. III. Felipe, Şah Abbas'a İspanya'nın Osmanlılara saldıracağını ve Alman imparatorunu da Osmanlılarla çatışmaya ikna edeceğini vaat etti. Şah Abbas, 1603 yılında, III. Felipe'nin de Osmanlılara saldıracağına emin olarak, Osmanlı Devleti ile mevcut antlaşmayı bozdu. Ancak, İspanya'nın Avrupa meseleleri ile meşguliyeti ve Osmanlıları oyalayamaması nedeniyle İran, Osmanlılarla tek başına mücadele etmek zorunda kaldı ve 1605'te barış imzalamak zorunda kaldı. 1620'li yıllara kadar iki taraf arasında birçok elçi gidip gelmesine rağmen, Osmanlı Devleti'ne karşı etkili bir ittifak kurulamadı¹⁸⁶.

İspanya bu faaliyetleri ile İngiltere ve Osmanlı Devleti arasında cereyan eden İspanya karşıtı diplomasiye karşılık vermek istedi. İki devlet arasında kurulabilecek bir ittifak antlaşmasının, İspanya'yı çok zor duruma düşüreceği aşıkardı. Bu nedenle, II. Felipe ve III. Felipe, Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakarak, İngiltere ile ittifak antlaşması

¹⁸⁵ Bunes, "Akdeniz'de Çatışma", s. 194-196.

¹⁸⁶ Gil, "Diplomatik Denge", s: 143-151.

imzalamasını engellemek amacıyla, Osmanlı karşıtı faaliyetlere destek oldu. Osmanlı Devleti'nin sürekli olarak, İspanya'nın da desteklediği, bu faaliyetlerle mücadele içerisinde olması, İngiltere ile bir ittifak imzalamasını engelledi. Bu çerçevede, İspanyol diplomasisinin başarılı olduğu söylenebilir.

2.3. Barışa Giden Yol

2.3.1. İlk Barış Girişimleri

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında, 1581 ateşkesinden sonra yaşanan çatışmaların yanı sıra, barış antlaşması imzalanabilmesi amacıyla bazı girişimlerin olduğu da görülmektedir. Bu girişimler büyük ölçüde İspanya tarafından başlatılmış olup, 18. Yüzyılın ortalarına kadar, İstanbul'daki İngiliz ve Fransız elçilerinin karşı girişimleri sonucunda başarısızlığa uğramıştır. Bu girişimlerden ilki, 1593 yılında ateşkes antlaşmasının yenilenmesi için İspanya'nın Osmanlı Devleti'ne elçi göndermesi ile gerçekleşmiştir.

1591 yılında Venedik'in İspanya'daki elçisi Lippomano'nun ve 1592 yılında da Fransızların İstanbul temsilcisi Lancosme'un İspanyol casusluğu yapmakla suçlanarak tutuklanmasının ardından, İstanbul'daki İspanya karşıtı politikalar güçlendi ve Sinan Paşa, Akdeniz seferine çıktı. Bunun üzerine, İspanya Kralı II. Felipe, Osmanlı Devleti ile yapılmış olan ateşkes antlaşmasını yenileme ihtiyacı hissederek, Ruggiero Margliani'yi İstanbul'a gönderdi¹⁸⁷. Ancak bu teşebbüs, İngiliz elçisi Barton'un girişimleri neticesinde başarısız oldu.

Osmanlı Devleti'nde İspanya'ya karşıtı politikalar, zamanla etkisini kaybetti. 1621 yılında Habsburg elçisi Bolonyalı Gratiani, Osmanlı ve İspanyol tarafları arasında antlaşma yapılabilmesi için girişimde bulundu. Sadrazam Hüseyin Paşa, Kazak meselesine Papalık ve İspanya'nın karışmasını engellemek amacıyla, bu girişimi destekledi¹⁸⁸. Gratiani, Babîâli'ye, İspanya'nın Osmanlı Devleti ile barış teklifinin müzakere edilebilmesi için, 2000 Müslüman esirin İspanyol kadırgaları tarafından

¹⁸⁷ Bunes, "Akdeniz'de Çatışma", s. 189-190.

¹⁸⁸ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 3, s. 334.

serbest bırakılacağını bildirdi. Bunun üzerine, İngiliz elçisi Roe, Hüseyin Paşa'ya bu teklifin, İspanya'nın Türk akınlarına karşı denizlerde bulundurduğu 60 kadırga, yaklaşık 10 bin asker ve 18 bin esir ile Napoli, Sicilya, Sardunya, Korsika ve diğer adalardaki garnizonlarında bulundurduğu en az 20 bin askeri terhis etmek ve bu ordunun masrafından kurtulmak istemesinden kaynaklandığını belirtti. Roe'nin Osmanlı-İspanyol barışını engelleme çabaları sonucunda, Hüseyin Paşa, görüşme sırasında Habsburg elçisine, kendi işleriyle uğraşmasını söyledi¹⁸⁹. Böylece Habsburg elçisinin iki devlet arasında barış sağlanması yolundaki girişimi başarısızlıkla sonuçlanırken, İngiliz diplomasisi, İspanya'ya karşı bir zafer daha kazandı.

1625 yılında, Sicilyateyn Kralı, Osmanlı-İspanyol barışını görüşmek amacıyla, Bolognalı, Ciovanni Batista Montalbano adında bir elçisini İstanbul'a gönderdi. Montalbano, padişahın üç kızına ve onların eşleri olan paşalara verdiği hediyeler sayesinde antlaşma imzalamayı başarabileceğini ümit ediyordu¹⁹⁰. Ancak bu sırada, İngiliz elçisi Sir Thomas Roe, Alman elçisinin de desteğini almış olan Montalbano'ya karşı faaliyete geçti¹⁹¹.

Roe, 2 Ekim 1625 tarihinde Sadrazam'a sunduğu raporunda, Montalbano'nun, Osmanlı-İspanyol barışının yapılabilmesi için sunduğu 5 maddelik teklifin asılsız olduğunu ispatlamaya çalıştı. İlk teklif, bütün Müslüman esirlerin serbest bırakılmasıydı ve Roe'ye göre bunu gerçekleştirmek mümkün değildi. Nitekim Malta Prensi, İspanya kralı için kadırgalarını bu hizmetten mahrum bırakmazdı. İkinci teklif, denizde sultanın tebaasına gelebilecek bütün zararları önlemektir ki, Roe'ye göre bir din devleti olan Malta, din düşmanları ile mücadele etmek amacıyla yaşamak veya ölmek için yemin etmişti ve İspanya kralının ise onların üzerinde herhangi bir yetkisi yoktu¹⁹².

Montalbano'nun üçüncü teklifi, Kızıldeniz veya Hürmüz üzerinden Hindistan ürünlerini Osmanlı Devleti'nin hizmetine sunmak ve bunun için Sultana büyük gümrük vergileri

¹⁸⁹ Thomas Roe, *The Negotiations of Sir Thomas Roe in his Embassy to the Ottoman Porte from the Year 1621 to 1628 Inclusive*, ed. Samuel Richardson, Londra, 1740, s. 197-198.

¹⁹⁰ Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. II, s. 381.

¹⁹¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/2, s. 219.

¹⁹² Roe, *The Negotiations...*, s. 455.

ödemekti. Roe, bütün dünyanın, İspanyolların İngilizler tarafından 3 yıl önce Hürmüz'den kovulduğunu ve İspanyolların denizde görünmeye bile cesaret edemediklerini bildiğini ifade ederek, İspanyolların elinde Goa ve birkaç fakir kasabadan başka bir şey olmadığını vurguladı. Ayrıca Roe, İspanyolların Kızıldeniz'in ağzındaki Aden'e saldırdıklarını hatırlatarak, sultanın bu bölgelere giriş izni vermesinin ardından İspanyolların eski kayıplarını hatırlayarak gözlerini bu bölgelere dikeceğini de belirtti¹⁹³.

Temsilcinin dördüncü teklifi, İspanyolların sultana gümrükler için yıllık olarak büyük miktarlarda para ödeyeceği ve İngiliz, Fransız, Venedik ve Hollandalılardan daha ucuza ürün sağlayacağıydı. Roe, kendi kullandıkları ürünleri bile İngiltere ve Fransa'dan alan bir devletin nasıl kendilerinden daha ucuza ürün satabileceğini sorarak, bu teklifin anlamsızlığını dile getirdi. Beşinci teklif ise, İspanya kralının Polonya'nın kazakların elinde kalmasını sağlayacağıydı. Roe, bu teklifi diğer tekliflerden de saçma bularak, Polonya kralının ve devletinin bunu yapabilmesinin sadece kendi sükûnetlerine bağlı olduğunu, eğer Polonya kralı bunu yapamayacaksa, İspanya kralının oraya ordu göndermesinin mümkün olmadığını ifade ederek, bu elçinin, yapılması mümkün olmayan şeyler vaat etmek için gönderildiğini vurguladı¹⁹⁴. Roe, bu açıklamaları ile Osmanlı Devleti'nin İspanya ile bir barış antlaşması imzalamasını engellemeye çalıştı. Bu sırada, Sicilyateyn Kralı'nın Kazakları Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtmak amacıyla yazdığı mektubunun ele geçirilmesi, Montalbano'nun sadaret kaymakamıyla görüşmesine engel oldu ve Ciovanni, 16 Kasım'da eli boş bir şekilde geri dönmek zorunda kaldı¹⁹⁵. Böylece, Barton, İspanya karşıtı İngiliz diplomasisini bir kez daha başarıya ulaştırdı.

17. yüzyıl ortalarında İspanya ile dostane ilişkiler kurmak isteyen Osmanlı Devleti, 1650 yılında, İspanya elçisi Şimid'in teşebbüsü sonrasında, İngiltere ve Fransa elçilerinin tüm engellemelerine rağmen, Portekizli bir Yahudi dönmesi olan müteferrika Ahmed Ağa'yı İspanya'ya göndererek, barış antlaşması müzakereleri için İspanya

¹⁹³ Roe, *The Negotiations...*, s. 455.

¹⁹⁴ Roe, *The Negotiations...*, s. 456.

¹⁹⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/2, s. 219.

kralının bir elçi göndermesini istedi¹⁹⁶. Madrid’de büyük bir itibarla karşılanan Ahmed Ağa, girdiği temasların ardından, İspanya’nın elçilik heyeti göndereceğini bildirdi. 1651 yılında İspanya Kralı IV. Felipe, Raguzalı Allegretti’yi elçi olarak göndererek, barış müzakerelerini yürütecek İspanya elçilik heyetinin gönderilmesi için, kendilerine kutsal yerler ve Katolik kilisesi üzerinde himaye hakkı ve Arnavutluk ve Kuzey Afrika’dan asker toplamalarına izin verilmesinin ve ayrıca Venedik’le yapılan barış görüşmelerinin kendilerine bırakılmasının şart olduğunu bildirdi. Osmanlı Devleti’nden verilen cevapta, bu konuya değinilmemesi üzerine bu girişim de sonuçsuz kaldı¹⁹⁷. Portekiz’le İspanya’nın yeniden ayrılması ve İspanyol kralı II. Carlos’un varis bırakmadan ölmesi sonucu, İspanya’da Bourbon hanedanının başlaması, İspanya’nın Osmanlı diplomasisindeki önemini kaybetmesine neden oldu.

İspanya Veraset Savaşı (1701 -1713) sırasında, İspanya ile Osmanlı Devleti arasındaki zayıf ilişkiler de sona erdi. 1759 yılında, Sicilyateyn kralı iken 1740 yılında Osmanlı Devleti ile barış ve ticaret antlaşması imzalamış olan III. Carlos’un İspanya tahtına geçmesi iki ülke ilişkilerinde büyük bir değişim süreci başlattı¹⁹⁸. III. Carlos’un Osmanlı-Sicilyateyn antlaşmasını imzaladığı, sırada İspanya kralı olan V. Felipe ise, Osmanlı Devleti ile bir antlaşma imzalamaya hazır değildi. Kuzey Afrika korsanlarının Valensiya ve Endülüs generallerine büyük sıkıntılar yaratması ve İspanya kıyılarına saldırması, Türklere karşı savaşıma yaklaşımını değiştirememiştir¹⁹⁹. III. Carlos tahta çıktığında, iki ülke arasındaki çatışmalar ve korsanlık faaliyetleri neredeyse sona ermişti. Bu koşullar altında, iki ülke birbirine yaklaşımaya başladı²⁰⁰. III. Carlos, bu

¹⁹⁶ Kemal Beydilli, “İspanya”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 165; Öksüz, *Ahmed Vasıf Efendi’nin İspanya Elçiliği*, s. 29.

¹⁹⁷ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 4, s. 101; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3/2, s. 220.

¹⁹⁸ Bowen, “The Spanish and Ottoman Empires”, s. 88-89.

¹⁹⁹ M. Helena Sanchez Ortega, “Las Relaciones Hispano-Turcas en el Siglo XVIII”, *Hispania*, c. 49, sayı. 171 (Ocak-Nisan 1989), Madrid, s. 153-154.

²⁰⁰ Eloy Martin Corrales, “İspanya-Osmanlı İlişkileri, 18. Ve 19. Yüzyıllar”, *İspanya-Türkiye (16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk)*, ed. Pablo Martin Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 236.

sıralarda, İngiltere kraliçesi II. Catherine'in saldırgan tutumu nedeniyle, Osmanlı Devleti'ni muhtemel bir müttefik olarak görüyordu²⁰¹.

Bu dönemde, İspanya'da Osmanlı Devleti ile anlaşma yolunda ilk adım Marquis de Salas'ın ve generallerin görüşleri dikkate alınarak barışı sağlayacak manevî ve siyasî önlemler alacak bir kurul oluşturulmasıydı. Bu kurul, Salas'ın belirttiği hassasiyetlere uygun bir doküman hazırlayacaktı. Bu ilk girişim, kâğıt üstünde kalması nedeniyle barışı getiremedi. Bunun üzerine, III. Carlos, 1760 yılında Sicilyateyn temsilcisi Guillermo Rudolf'u İspanya adına barış müzakerelerine başlamakla görevlendirdi. Ludolf'un girişimleri ve karşılıklı yazışmalar sonucunda, antlaşmanın birçok maddesi hazırlandı. Ancak taraflar arasındaki iletişimin bir süre durması ve Ludolf'un tercümanını göndererek reisülkütuba antlaşmanın ne zaman imzalanacağını sormasına rağmen kesin bir cevap alamaması ve bir süre sonra da Koca Ragıp Paşa'nın 7 Nisan 1763'te vefat etmesi, bu görüşmeleri sonuçsuz bıraktı²⁰².

İspanya, 1778 yılında Fransa'nın aracılığıyla Cezayir ile barış yapmak için girişimde bulundu. Ancak bu girişim, Cezayir'in İspanya'ya öncelikle Osmanlı Devleti ile anlaşması gerektiğini belirtmesi üzerine başarısız oldu. Bunun üzerine, III. Carlos, başvekili Floridablanca'dan barış müzakereleri için İstanbul'a temsilci yollanmasını istedi. Bu çerçevede, Alicante'de yaşayan bir tüccar olan Don Juan de Bouigny, barış ve ticaret antlaşması imzalamak üzere İstanbul'a gönderildi²⁰³.

2.3.2. 1779-1782 Barış Müzakereleri

Osmanlı Devleti ve İspanya 18. yüzyıla kadar diğer devletlerle yaptıkları mücadeleler sırasında eski güçlerini yitirerek büyük topraklar kaybettiler. Bu süre zarfında, Osmanlılar ile İspanyollar, aralarında henüz barış antlaşması imzalanmamış olduğu için halen savaş durumu korunmaktaydı. Osmanlı Devleti ile aracı olmaksızın siyasî ve

²⁰¹ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 155.

²⁰² Hüseyin Serdar Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Akdeniz Dünyası Araştırmaları Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 19-20; Beydilli, "İspanya", s. 166; Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 154.

²⁰³ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 156.

ekonomik ilişkiler kurmak ve Kuzey Afrika eyaletlerinden İspanya'ya ve İspanyol ticaret gemilerine yapılan saldırıları engellemek isteyen III. Carlos, “geleneksel İslam ülkeleriyle antlaşma imzalamama” politikasından vazgeçerek, iki devlet arasında barış yapılması için harekete geçti²⁰⁴.

Bu çerçevede III. Carlos, 1779 yılında Don Juan de Boulogne'yi olağanüstü yetkili elçi olarak İstanbul'a gönderdi. Boulogne, 5 Mayıs 1779'da İstanbul'a ulaştıysa da barış ve ticaret antlaşmasının maddelerinin belirlenmesi üç yılını aldı²⁰⁵. Boulogne'nin talimatnamesinde yeni bir antlaşma yapılması yerine, daha önceden Sicilyateyn ile yapılmış olan mevcut antlaşmanın İspanya için de onaylanması istenmekteydi²⁰⁶.

1650'li yıllardan itibaren, her konuda Osmanlı Devleti'nden bağımsız hareket eden Kuzey Afrika eyaletleri, korsanlık konusunda da bağımsızdı ve diplomatik alanda kendi antlaşmalarını kendileri imzalama yetkisine sahiptiler. Bu durum Avrupa devletlerini zor duruma sokmaktaydı. İspanyolların barış imzalamadaki en önemli amacı, Kuzey Afrika'daki korsanlık faaliyetlerinin durdurulmasında Osmanlı Devleti'nin etkisini kullanmaktı. 1701-1714 yılları arasında gerçekleşen İspanya Veraset Savaşı sonucunda, Osmanlı Devleti ile ilişkilerini sıcak savaştan soğuk barışa taşıyan Habsburgların yerine yönetime gelen Bourbon hanedanı, barış antlaşması imzalama girişimi ile bu dönüşümü hızlandırdı²⁰⁷.

Bu dönemde, Osmanlı Devleti'ni İspanya ile barış antlaşması imzalamaya iten en önemli neden, 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nın ardından, Avusturya İmparatoru II. Joseph ve Rusya Çariçesi II. Katerina'nın Mohilev'de buluşarak, Grek Projesi'ni ortaya çıkarmalarıydı. Prusya kanalı ile bu projeyi öğrenmesinin ardından, Osmanlı Devleti, işbirliği yapabileceği ülkeler aramaya başlamıştı. Bu çerçevede, daha önceden İstanbul'a gelerek, Cezayir'i de içine alacak bir

²⁰⁴ Ertuğrul Önalp, “La Crónica de Ahmet Vasıf Efendi, Primer Embajador Turco en la Corte Española (1787-1788)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı: 10, Ankara, 1990, s. 175.

²⁰⁵ Jose Maria Sanchez Molledo, “El Viaje de Federico Gravina a Constantinopla en 1788”, *Arbor*, vol. 180, no. 711-712 (Mart-Nisan 2005), s. 728.

²⁰⁶ Sanchez Ortega, “Las Relaciones Hispano-Turcas”, s. 157.

²⁰⁷ Bowen, “The Spanish and Ottoman Empires”, s. 88-94.

barış antlaşması imzalamaya çalışan ancak talepleri reddedilen İspanya elçisi ile müzakerelere başlanmasına karar verildi²⁰⁸. Ayrıca, Osmanlı Devleti, 1770 Çeşme Baskını sırasında Rus donanmasının Cebelitarık Boğazı'ndan geçerek gelmiş olması da barış antlaşması müzakerelerine başlanmasında etkili oldu²⁰⁹. Osmanlı Devleti, İspanya ile imzalanabilecek bir barış antlaşmasının kendisine, savaş durumunda boğazların Rus savaş gemilerine kapatılması gibi faydalar sağlamasını umuyordu. İspanya ise antlaşmanın kendisine Kuzey Afrika Barbar devletlerine ve Fas'a karşı hareket özgürlüğü getirmesini istiyordu. Taraflar arasında barış müzakereleri, 1779 yılında başladı ve üç yıl sürdü²¹⁰. İki devlet arasındaki barış antlaşması müzakereleri, Ahmed Cevdet Paşa'nın Tarih-i Cevdet isimli eserinde ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır. Bu nedenle, taraflar arasındaki barış müzakerelerini, konu ile ilgili olarak yazılan eserlerde ilk kaynak olarak gösterilen bu eserden faydalanarak ele alacağız.

Tarih-i Cevdet'te konu ile ilgili ilk kayıt, Don Juan de Boulogne adlı elçinin, 1779 yılında Reisülküttap Abdurrezzak Efendi'ye başvurarak, İspanya kralı III. Carlos'un Sicilyateyn kralı iken imzalamış olduğu antlaşmanın aynısının İspanya için de imzalanması teklifinde olduğu yönündedir. Osmanlı vükelası, böyle bir antlaşmanın imzalanmasını istememesine rağmen, kesin bir ret cevabı verilerek İspanya'nın küstürülmesinden de çekiniliyordu. Bu nedenle, Abdurrezzak Efendi, eğer Osmanlı Devleti'nin bir düşmanı okyanustan bir donanma gönderecek olursa, Cebelitarık Boğazı'nın kapatılmasını antlaşmanın imzalanabilmesi için şart koşmuştur. Ancak Boulogne, İspanya'nın boğazı kapatma gücünün olmadığını ifade ederek bu teklife yanaşmamıştır. Abdurrezzak Efendi, bunun üzerine, antlaşma imzalanmadan önce İspanya'da bulunan bütün Müslüman esirlerin serbest bırakılmasını talep etmiştir²¹¹.

²⁰⁸ Fikret Sarıcaoğlu, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası" *Türkler*, c. 12 (Osmanlı), ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 894.

²⁰⁹ Hüseyin Serdar Tabakoğlu, "XVIII. Yüzyılın Sonunda Osmanlı-İspanya İlişkileri: İlk İspanyol Daimî Elçisi Don Juan de Boulogne Örneği", *Turkish Studies*, c. 3, sayı. 7 (Sonbahar 2008), s. 823; Hüseyin Serdar Tabakoğlu, "The Re-establishment of Ottoman-Spanish Relations in 1782", *Turkish Studies*, c. 2, sayı. 3 (Yaz 2007), s. 511.

²¹⁰ Bowen, "The Spanish and Ottoman Empires", s. 89

²¹¹ Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul, 1309, s. 184; Sarıcaoğlu, "Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası" s. 894.

Reis Efendi, bu yolla İspanya'yı bir süre daha oyalayabileceğini ve belki de antlaşma imzalamaktan vazgeçireceğini düşünüyordu.

Bouligny, Cemil Hamid Efendi'nin riyaseti sırasında Babiâli'ye, esirler konusunu İspanya hükümetine bildirdiğini, hükümetinin de bunu kabul ederek esirleri serbest bıraktığını ve esirlerin İstanbul'a gönderileceğini içeren bir takrir gönderdi. Bouligny, takririnde İspanya'nın Akdeniz'in kilidi durumundaki Cebelitarık Boğazı'nı kuşattığını ve ele geçirmesi durumunda Osmanlı Devleti'ne karşı okyanustan gelebilecek donanmaların önünün kesilebileceğini ancak İspanya'nın buna karşılık olarak, Cezayir ocağının İspanyol gemilerine saldırmamalarını sağlamak için barış müzakerelerine başlanmasını talep ettiğini de ifade etmekteydi. Bouligny'nin, müzakerelere başlanıp başlanmayacağına ilişkin kesin bir cevap istemesi üzerine, İspanya'nın reddedilmesi durumunda Rusya'ya meyletmesinden ve bir savaş durumunda Avusturya'ya yardım etmesinden de endişe duyularak ve İspanya'nın Müslüman esirleri serbest bırakması da göz önüne alınarak, İspanya kralı ve başvekiline sunulmak üzere iki mektup hazırlandı ve Bouligny'ye teslim edildi. Bu mektuplarda, Osmanlı Devleti'nin bazı engeller nedeniyle hemen bir antlaşma yapamayacağı, ancak önündeki engeller kalktığı zaman barış müzakerelerine başlanabileceği ifade edildi²¹². Osmanlı Devleti, bu yöntemle, İspanya'yı gücendirmeden zaman kazanmaya çalışmıştır.

Hazırlanan mektuplar Bouligny'ye teslim edildikten sonra, kendisinin İspanya'ya döndüğü zannedilirken, 7-8 ay sonra Eylül 1780'de Sicilyateyn elçisi, kendisinin halen Galata'da olduğunu belirtmiş, ardından Bouligny, Reis Efendi'ye iki takrir göndererek, gönderilen mektuplara İspanya'dan cevap geldiğini, İspanya'nın artık antlaşmadan söz etmeyeceğini belirtmiştir. Bouligny, bunun yanı sıra, iki taraf gemilerinin birbirine rastladığında dostane mi yoksa düşmanca mı hareket etmesi gerektiğini sormuş ve İspanya'nın Cezayir ocağı ile barış imzalaması için Osmanlı Devleti'nin onayını talep etmiştir. Ancak Reis Efendi, bu konularla Kaptanıderya'nın ilgilendiğini ve konuyu kendisine havale edeceğini belirtmiştir. Bouligny, daha sonra defalarca tercümanını göndererek Cezayir için istediği fermanı sordurmuş, ancak kendisine Cezayir'den cevap

²¹² Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 185-186; Beydilli, "İspanya", s. 166.

gelmediği ifade edilmiştir²¹³. Osmanlı Devleti, bu oyalama taktiği sayesinde, Bouligny'nin taleplerini direkt reddetmek yerine, İspanya'nın bir süre sonra bu taleplerden vazgeçebileceğini düşünerek, zaman kazanmaya çalışıyordu.

Bouligny, Süleyman Feyzi Efendi'nin riyasetinde de barış müzakeresi girişimlerini sürdürdü. 1781 yılı Temmuz ayında, Babıâli'ye iki tahrir vererek, Sicilyateyn ile imzalanan antlaşmanın birinci maddesi gereğince, antlaşmanın iki devlete dâhil olacak ülkeler ve tebaalar için de geçerli olması gerektiğini ifade ederek, III. Carlos'un artık İspanya kralı olması nedeniyle, iki taraf arasında bir antlaşma imzalanması gerekmesine rağmen, uzun süredir İstanbul'da ikamet ettiğini ancak halen kendisine gemilerin birbirlerine karşı nasıl hareket edeceğine ilişkin bir cevap verilmediğini ifade etmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin öne sürdüğü engeller ortadan kalktıysa, antlaşmanın imzalanması konusunda kendisine kesin bir cevap verilmesini istemiştir²¹⁴.

Bunun üzerine Süleyman Feyzi Efendi, padişaha sunulmak üzere yazdığı tahririnde, böyle barış arzusu taşıyan bir devleti küstürerek, onu Avusturya ve Rusya ile işbirliği yapmaya itmenin uygun olmayacağını, antlaşma imzalanırsa İspanya'nın Osmanlı Devleti aleyhine hiçbir ittifaka katılmamasına ilişkin madde koyulabileceğini belirtmiştir. İspanya'nın bir müddet daha oyalanması istenirse de kendilerinin Sicilyateyn antlaşması içerisinde hiçbir yetkisi olmadığına, Osmanlı Devleti'nin daha önceden belirtilen engellerinin devam ettiğine, Cezayir konusunda kaptanıderyadan gelecek cevaba bağlı olduğuna, donanma konusunda da, düşman devlet donanmalarının Osmanlı karasularına girmesinin devletler hukukuna aykırı olduğuna ve İspanya donanmasının fırtınaya yakalanması durumunda III. Carlos'un hatırına Osmanlı limanlarına sığınabileceklerine dair bir cevap verilebileceğini ifade etmiştir. Tahrir, Sultan I. Abdulhamid tarafından uygun bir karar verilmesi için şeyhülislam Mehmed Şerif Efendi'ye havale edildi. Şeyhülislam, barış antlaşması imzalamanın reddedilmesinin veya ertelenmesinin uygun olmadığını, bu nedenle hemen

²¹³ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 186-187; Beydilli, "İspanya", s. 166.

²¹⁴ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 187-188.

müzakerelere başlanmasını ve haftada bir gün müzakereler yapılmasını isteyerek, Süleyman Feyzi Efendi'yi müzakereleri yürütmekle görevlendirdi²¹⁵.

Taraflar arasında ilk müzakere, 14 Temmuz 1781 günü başladı. Müzakerelere Osmanlı Devleti'ni temsilen Feyzi Efendi ve beylikçi Hayri Efendi, İspanya'yı temsilen de Bouligny, tercümanı ve İsveç elçisi baş tercümanı Ignatius M. D'Ohsson katılmıştır²¹⁶. Müzakerelerin gizli yürütülebilmesi için, İspanya temsilcileri, reis efendinin evine gece gitmiştir. İlk sözü alan Feyzi Efendi, antlaşmanın hazırlanabilmesi için öncelikle antlaşmanın esaslarının belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bouligny, Sicilyateyn antlaşmasının esaslarının İspanya için de kullanılmasını talep etmişse de Feyzi Efendi, zamanın değiştiğini, İspanya'nın Sicilyateyn gibi küçük bir devlet olmadığını ve Osmanlı tarafının da İspanya'dan faydalar umduğunu belirterek, antlaşmanın esaslarının yeniden belirlenmesinin gerekliliği üzerinde ısrar etmiştir. Bu ilk müzakere, Feyzi Efendi'nin yeterli görmesi üzerine sona ermiştir²¹⁷.

5 Ağustos 1781 tarihindeki ikinci müzakerede, Feyzi Efendi, gündemin antlaşmanın esaslarını belirlemek olduğunu belirterek, diğer maddelerin Sicilyateyn şartlarına göre müzakere edilebileceğini ifade etmiştir. Esasların tespiti konusunda yapılan müzakerenin ardından, Feyzi Efendi, İspanya'nın İngiltere ile antlaşması olmasına rağmen, Fransa ile mevcut diğer bir ittifak nedeniyle İngiltere'nin aleyhine hareket ettiğini ifade ederek, antlaşmanın esaslarının tespit edilmesinin önemini vurguladı. Bunun üzerine, Sicilyateyn antlaşmasında mevcut “sonsuz barış ve daimî dostluk” ibaresi çerçevesinde birer senet imzalandı ve ikinci müzakere de sona erdi²¹⁸.

Üçüncü müzakerede, Bouligny, Osmanlı tarafının talep ettiği bitarafılık esasına karşılık, İspanya tarafının da bir fayda kazanması gerektiğini, en azından İngiltere ve Fransa krallarına olduğu gibi İspanya kralına da “padişah” unvanı verilmesini talep etti. Feyzi Efendi, “padişah” unvanının Fransa kralına uzun bir dostluk sürecinden sonra

²¹⁵ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 188-189.

²¹⁶ Beydilli, “İspanya”, s. 167.

²¹⁷ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 189-191.

²¹⁸ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 192-193.

verildiğini, kendilerinin İspanya'dan sadece düşmanlarına yardım edilmemesini istediklerini ve bu maddenin karşılık gerektirmediğini ifade etmiştir. Bu müzakerede, esas maddesine, Cezayir ve Hıristiyan korsanlarla ilgili maddeler eklenmiştir²¹⁹.

Bir sonraki müzakerede, Osmanlı Devleti'nin talep ettiği tarafsızlığa karşılık, İspanya da Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığını talep etti. Müzakere sırasında, Bouligny, hükümetinin kendisinden antlaşmanın bir an evvel imzalanmasını talep ettiğini, eğer Osmanlı tarafı oyalama yoluna giderse İspanya'ya geri dönmesini bildirdiğini ifade etti. Osmanlı tarafının bunun üzerine müzakerelere son vermesi gerekirken, o sıralarda Rusya ve Avusturya arasında Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak kurma girişimleri başlaması ve İspanya'nın da bu ittifaka meyiletmesinden endişe edilmesi nedeniyle, bu göze alınamadı. Bir süre sonra, Süleyman Feyzi Efendi azledildi ve yerine Hayri Efendi reisülküttap oldu. Hayri Efendi ile Bouligny arasında devam eden müzakereler sonucunda, iki devletin de olmazsa olmazları göz önüne alınarak hazırlanan bitarafılık maddesinin de eklenmesinin ardından, 5 maddelik esas senedi tamamlandı ve devletinin onayına sunmak üzere Mayıs 1782'de Bouligny'ye teslim edildi²²⁰.

Hazırlanan 5 maddelik esas senedine göre,

1. Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan bu barış antlaşmasının ardından, Osmanlı Devleti, İslam devletleri olan Fas ve Yemen dışında, İspanya'nın hasımlığı olan devletlere; İspanya ise Fransa ve Sicilyateyn dışında, Osmanlı Devleti'nin hasımlığı bulunan devletlere hiçbir şekilde yardım etmeyecek ve tarafsız olacaktı.
2. Taraflar arasında imzalanan barış antlaşması, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp ocakları beylerbeylerine ve halklarına ilan edilecek ve eğer bu ocaklar İspanya ile barış imzalamaya ikna olursa, Osmanlı Devleti bu antlaşmayı onaylayacak ve her ocağa ayrı ayrı fermanlar göndererek onları barışa teşvik edecekti.

²¹⁹ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 193.

²²⁰ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 194-200.

3. Esirlerle ilgili hususlar, Sicilyateyn antlaşmasındaki esirler maddesiyle aynı olacaktı.
4. İspanya, Malta ve Ceneviz korsanlarının Osmanlı Devleti karasularında verdiği zararların ortadan kaldırılmasına yardım edecekti.
5. İki devlet için de faydalı olabilecek maddeler, iki taraf arasında müzakere edilerek bu antlaşmaya eklenebilecekti²²¹.

Bouligny, esas senedini hükümetine gönderdikten sonra, hükümetinin senedi onaylayacağından emin olarak antlaşmanın maddelerinin görüşülmeye başlanmasını talep etmiş ve bu hususta Babîâli'ye takrirler göndermiştir. Ayrıca bu hususu divan-ı hümayun tercümanına da açmış ve tercüman kendisine devletinden resmi bir cevap gelmeden antlaşma maddelerinin görüşülmesinin mümkün olmadığını söylemiştir. Bouligny, Ağustos 1782'de III. Carlos'un esas senedini kabul ettiğini ancak 30 güne kadar antlaşma sonuçlanmazsa kendisinin İspanya'ya dönmesini emrettiğini bildirmiştir²²².

Esas senedinin kabulünün ardından, iki taraf arasında antlaşma maddelerinin müzakerelerine başlanmıştır. Ancak bu müzakereler sırasında, Bouligny, konuları uzatarak antlaşma maddelerinin bu 30 günlük süre içerisinde tamamlanmasına engel olmuştur. Bouligny, 4 Eylül 1782'de Babîâli'ye bir takrir göndererek, kendisine tanınan 30 günlük sürenin dolduğunu belirterek, Babîâli'nin bu gecikmeden sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Bouligny, takririnde, bitaraflık maddesi üzerinde bazı değişiklikler yapılmasını talep etmiştir. Hayri Efendi, Bouligny'ye bu ısrarını sürdürmesi durumunda, İspanya kralına bir mektup kaleme alarak, gecikmenin kendi elçilerinden kaynaklandığını ve kendisinin yerine başka bir elçi gönderilmesi durumunda, antlaşmanın hemen imzalanabileceğini bildireceğini söylenmesi üzerine, Bouligny bu ısrarından vazgeçmiştir. Bunun üzerine, antlaşma maddeleri, Sicilyateyn antlaşmasına göre tanzim olunarak tamamlanmış ve 21 madde ve bir sonuç bölümünden oluşan

²²¹ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 200-201.

²²² Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 201-202.

antlaşma, 14 Eylül 1782 tarihinde iki tarafın temsilcileri tarafından imzalanmış²²³ ve 24 Aralık 1782'de III. Carlos ve 23 Nisan 1784'te Sultan I. Abdulhamid tarafından tasdik edilmiştir²²⁴. Antlaşma, İspanya'da 14 Kasım'da kralın Madrid'deki sarayının balkonundan okunarak ilan edilmiştir²²⁵.

2.4. Osmanlı-İspanyol Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması (14 Eylül 1782)

14 Eylül 1782 tarihinde imzalanan Osmanlı-İspanyol Barış, Dostluk ve Ticaret antlaşması²²⁶ şu maddeleri içermektedir:

Birinci Madde

Antlaşmanın tasdikinden sonra, Osmanlı Devleti ile İspanya arasında, diğer dost devletler olan Fransa, Sicilyateyn, İngiltere ve İsveç ile mevcut barış ve dostluk ilişkileri kurulacaktır. Antlaşma, Osmanlı Devleti'ne bağlı memleket, eyalet, ülkeler ve adalarda ve İspanya'ya bağlı hükümetler, sömürgeler, kaleler, şehirler ve adalarda ve bundan sonra iki tarafın hâkim olacağı diğer topraklarda geçerli olacaktır. İki tarafın da diğer dost devletlere verdikleri kara ve deniz ticareti izinleri aynı şekliyle birbirleri için de geçerli olacaktır. İki tarafın fırtınaya tutulan gemileri, diğer ülkenin limanlarına sığınabilecek ve orada tamir edilebilecektir²²⁷.

Sicilyateyn antlaşmasının ilk maddesinde de benzer konulara yer verilmiş, ancak benzer dost devletler arasında Hollanda da sayılmıştır. Antlaşmanın iki tarafın şimdiki ve sonraki toprakları üzerinde geçerli olacağı maddesine bu antlaşmada da yer verilmiştir. Ayrıca Sicilyateyn antlaşmasında da iki taraf tüccarlarının birbirlerinin ülkelerinde dost devletlerle aynı şartlarda kara ve deniz ticareti yapmalarına ve fırtına sırasında tamir

²²³ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 202-203; Önalp, "La Crónica de Ahmet Vasıf Efendi", s. 176.

²²⁴ Beydilli, "İspanya", s. 167-168.

²²⁵ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 158.

²²⁶ Antlaşmanın Osmanlıca metni için bkz. *Archivo General de la Administracion (AGA)*, A.EXT., 54/3339-5 (EK-1). Antlaşmanın İspanyolca metni için bkz. *AGA*, A. EXT., 54/3339-11 (EK-2).

²²⁷ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 338; Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 157-158; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, haz. Don Pedro Julian Pereyra, Kraliyet Basımevi, Madrid, 1801, s. 269.

için birbirlerinin limanlarına girmelerine karşılıklı olarak izin verilmiştir²²⁸. İki antlaşmayı da göz önüne aldığımızda, devlet isimleri dışında ilk maddenin aynı olduğunu görmekteyiz. Bu durum İspanya antlaşmasının Sicilyateyn antlaşmasının maddeleri üzerinde müzakereler yapılarak tamamlanmasının neticesidir. Bu madde, Osmanlı Devleti ile İspanya arasında yaklaşık 300 yıllık mücadele dönemine son verdi ve iki taraf arasında ilişkiler dostluk ve barış ilişkileri kuruldu.

İkinci Madde

Osmanlı Devleti'nin bütün iskele ve gümrüklerinde, İspanya kralının reayasının gemilerinden % 3 ve diğer dost devletler tarafından ödenen vergiler talep edilecek ve buna karşılık Osmanlı gemileri de İspanya'ya bağlı yerlere gittiklerinde, İspanya'nın diğer dost devletlere uyguladığı vergileri ödeyecektir²²⁹.

Sicilyateyn antlaşmasının ikinci maddesi bu maddeler de yazılanlarla birebir örtüşmektedir²³⁰. Bu maddede, ödenecek gümrük vergilerinin diğer dost devletler ile aynı olmasına karar verilmiştir. Buna göre, 1737 yılında Osmanlı Devleti ile İsveç arasında imzalanan antlaşmanın 10. maddesinde belirtilen hükümler esas kabul edilebilir. Bu maddede, elçinin Osmanlı liman ve iskelelerine getirdiği hediye ve giyeceklerin gümrük ve bac vergisine²³¹ tabi olmadığı, sadece tüccarın kara ve denizden getirdiği ve götürdüğü eşyadan gümrük alınacağı ve taşra yöneticileri tarafından ek bir talepte bulunulmayacağı belirtilmektedir²³². Bu hususlar, Osmanlı-İspanya antlaşmasının 2. maddesi gereğince İspanya elçisi ve tüccarı için de geçerli olacaktı.

²²⁸ *Muahadat Mecmuası*, c.2, Hakikat Matbaası, İstanbul, 1294, s. 58.

²²⁹ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 338; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 269.

²³⁰ *Muahadat Mecmuası*, c.2, s. 58.

²³¹ Bu vergi, pazarlarda, panayirlarda alınıp satılan hayvandan, her cins maldan, ithal edilen ve Osmanlı topraklarından transit olarak geçirilen mallardan alınır.

²³² Mustafa Güler, "1150/1737 Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, sayı. 2, Afyon, 2007, s. 111.

Üçüncü Madde

İspanya kralının tayin edeceği daimî elçi, Osmanlı Devleti'nin bütün iskele ve sahillerinde konsolosluklar açabilecek, bu konsolosların, tercümanlarının ve çalışanlarının tayin ve azillerinde ve rütbelerine göre emirler ve beratlar yazılmasında diğer dost devletlere verilen izinler, İspanya için de geçerli olacaktır²³³. Sicilyateyn antlaşmasının üçüncü maddesinde de aynı hususlara değinilmiştir. Dost devlet konsolosluk çalışanlarına ilişkin hüküm, Sicilyateyn antlaşmasında da açıklanmamıştır²³⁴.

1737'de İsveç'le imzalanan antlaşmanın 5. maddesinde bu hüküm açıklanmıştır. Buna göre, kendi seçecekleri kişilerden elçiler dörder ve konsolosları birer tercüman istihdam edebileceklerdi. Elçi ve konsolosların tercümanları cizyeden ve örfi vergilerden muaf olacaklardı. Ayrıca, elçi ve konsoloslar, evlerinde kendilerinin ve adamlarının ihtiyaçları olan şarabı üretebileceklerdi ve bu konuda kendilerine müdahale edilmeyecekti²³⁵. Dost devlet olma durumu nedeniyle, bu hükümler, İspanya ve Sicilyateyn için de geçerliydi.

Dördüncü Madde

Mezhepleri gereği, Kudüs'ü ziyaret etmek isteyen İspanyollar için, diğer dost devletlere verilen izinler geçerli olacak ve İspanyol tüccarlarının veya reayanın Osmanlı topraklarında ölmesi durumunda, malları müsadere edilmeyecek ve elçi veya konsoloslarına veya miras sahiplerine teslim edilecektir²³⁶. Sicilyateyn antlaşmasının 4. maddesinde de aynı hususlar yer almaktadır²³⁷. İsveç antlaşmasının 9. maddesinde de bu hususlar yer almakla birlikte, Kudüs ziyaretine ilişkin bir hüküm bu antlaşmada bulunmamaktadır²³⁸. Bunun nedeni, İspanya ve Sicilya ile İsveç arasındaki mezhep

²³³ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 338; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 270.

²³⁴ *Muahadat Mecmuası*, c.2, s. 58-59.

²³⁵ Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 110.

²³⁶ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 338-339; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 270-271.

²³⁷ *Muahadat Mecmuası*, c.2, s. 59.

²³⁸ Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 111.

farklılıkları olabilir. Nitekim İspanya ve Sicilyateyn antlaşmalarındaki hükümlerde, İspanyolların ve Sicilyalıların mezhepleri gereğince Kudüs'ü ziyaret etmelerinin gerektiği belirtilerek, bu izin kendilerine verilmiştir.

Beşinci Madde

İspanyol konsolos ve tercümanlarının 4.000 akçeden büyük davaları İstanbul'da görülecek, İspanyol tüccar, reaya ve himayelilerinin, Osmanlı reayasıyla olan davaları, bir tercümanın hazır olduğu mahkemelerde kadı tarafından görülecek, İspanyol tüccarları arasındaki davalar ise konsolos ve tercümanları tarafından usul ve kaidelere uygun bir şekilde görülecektir. Bu hükümler, İspanya'da bulunan Osmanlı tüccar ve reayası için de geçerli olacaktır²³⁹. Bu madde, Sicilyateyn antlaşmasının 5. maddesinden aynen alınmıştır²⁴⁰. Aynı hükümler, İsveç antlaşmasının 6. maddesinde de bulunmaktadır²⁴¹.

Altıncı Madde

Osmanlı Devleti'nde yaşayan İspanyol vatandaşlarının hiçbiri, Osmanlı hâkimleri ve zabıtalrı tarafından düşmanca bir tavırla ve hakaretle hapsedilmeyecek ve eğer biri tutuklanırsa, talep edildiği halde, kabahatlerine göre cezalandırılmak üzere İspanya elçisine veya konsoloslarına teslim edilecektir²⁴². Bu madde de Sicilyateyn antlaşmasından aynen alınmıştır²⁴³. İsveç antlaşmasının 2. maddesinde ise bu husus, Osmanlılara karşı savaşanlar hariç diye şartlandırılmıştır. Ayrıca bu maddeye, başka devletlerin bayrağı altındaki İsveçliler de dâhil edilmiştir²⁴⁴. Bu koşullar altında, İspanya antlaşmasının şartsız bir şekilde bütün İspanyol vatandaşları için geçerli olduğu,

²³⁹ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 339; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 271.

²⁴⁰ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 59-60.

²⁴¹ Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 111.

²⁴² Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 339.

²⁴³ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 60.

²⁴⁴ Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 110.

ancak antlaşmanın diğer devlet himayesi altında olan İspanyolları kapsamadığı söylenebilir.

Antlaşmanın İspanyolca metni ile Osmanlıca metni arasında, bu madde üzerinde bir tutarsızlık bulunmaktadır. İspanyolca metinde “valiler ve diğer Osmanlı memurları, Majestelerinin tebaasından hiç kimseyi hapsedemeyecek ve kimseyi sebepsiz yere rahatsız edemeyecektir”²⁴⁵ ibaresine karşılık, Osmanlıca metinde, “İspanyol vatandaşlarının hiçbiri, Osmanlı hâkimleri ve zabıtalrı tarafından düşmanca bir şekilde ve hakaretle hapsedilmeyecek” denmektedir.

Yedinci Madde

Osmanlı Devleti, İspanya'nın Alicante şehrine bir şehbender tayin edecek, Osmanlı tüccar ve reayasının işlerini bu şehbender halledecek ve bu şehbender, Osmanlı Devleti'nin İspanya konsoloslarına verdiği yetkilere ve serbestliğe sahip olacaktır²⁴⁶. Sicilyateyn antlaşmasının 7. Maddesinde, aynı hüküm geçerli olup, şehbender tayin edilecek şehir, Messina olarak belirtilmiştir²⁴⁷. İsveç antlaşmasında, İsveç'in belirli bir limanına şehbender tayini ile ilgili bir madde bulunmamaktadır. Bunun nedeninin, İsveç'le Osmanlı Devleti'nin birbirlerine çok uzak bulunmaları olduğu söylenebilir.

Sekizinci Madde

Denizcilik ilminde uzman kişiler, iki taraf limanlarında fırtınadan kaçan gemilere yardım edecek ve batan gemilerin içinde bulunan mallar ve diğer eşyalar, sahiplerine teslim edilmek üzere, en yakın konsoloslara geri verilecektir²⁴⁸. Aynı madde, Sicilyateyn antlaşmasının 8. maddesini oluşturmaktadır²⁴⁹. İsveç antlaşmasının 2. maddesinde ise, bu hükümlere ek olarak, Osmanlı limanlarına sığınan İsveçlilerin mallarının kaybolması veya mallarına el koyulması durumlarında haklarının iade

²⁴⁵ *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 271.

²⁴⁶ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 339; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 272.

²⁴⁷ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 60.

²⁴⁸ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 340; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 272.

²⁴⁹ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 60.

edileceği ve bu gemilerden 300 akçeden fazla bir ücret talep edilemeyeceği de belirtilmiřtir²⁵⁰. Bu antlaşmanın, ileride belirtilen 21. maddesi gereğince, İşpanyollar da aynı haklara sahip olacaklardı.

Dokuzuncu Madde

İki tarafın gemileri, asker ve cephane nakline ve diğer hizmetlere istihdam edilmek üzere zorlanmayacaktır²⁵¹. Bu madde Sicilyateyn antlaşmasından aynı şekliyle alınmiřtır²⁵². Keza, İşveç antlaşmasında da bulunmamaktadır. Maddenin İşpanyolca metni ile Osmanlıca metni arasında da farklılık bulunmaktadır. Osmanlıca metinde yer alan “cephane” tabiri, İşpanyolca metinde, “cephane” anlamına gelen *munición* yerine, “ağır silahlar” anlamına gelen *artillería* olarak kaydedilmiřtir²⁵³. Bu durumda, İşpanyolca metne göre tüfek, tabanca, mermi, barut ve kurşun gibi hafif silahlar, bu kapsama girmemektedir.

Onuncu Madde

Osmanlı Devleti’nden, dostane bir şekilde İşpanya’ya giden Osmanlı gemileri, dost devlet gemilerine uygulanan koşullardaki karantinanın ardından İşpanya’ya kabul edilecektir²⁵⁴. Aynı madde Sicilya antlaşmasında, Sicilyateyn’e kabul edilecek dost gemiler için de geerlidir²⁵⁵. İşveç antlaşmasında bu maddeye de yer verilmemiştir. Bu madde, 1787 yılında İşpanya’ya ortaelçi olarak gönderilen Ahmed Vasıf Efendi’nin, Barselona’da 30 gün süre ile karantina altına alınmasına gerekçe olarak gösterilmiştir.

²⁵⁰ Güler, “Osmanlı-İşveç Ticaret Antlaşması”, s. 110.

²⁵¹ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 340.

²⁵² *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 60.

²⁵³ *Colección de los Tratados de Espaņa*, c. 3, s. 272.

²⁵⁴ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 340; *Colección de los Tratados de Espaņa*, c. 3, s. 272.

²⁵⁵ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 60.

On Birinci Madde

İki tarafın savaş gemileri, denizde karşılaştıklarında bayraklarını çekerek birbirlerini top atışı ile selamlayacaklar, tüccar gemilerinin birbirleri ile karşılaşmaları durumunda ise bu gemiler birbirlerine bayrak açarak, dostane muamele edeceklerdir. Bir tarafın savaş gemisinin diğer tarafın tüccar gemisi ile karşılaşması durumunda ve iletişim kurulması gerektiğinde, bir filika ile iki adam gönderilerek, tüccar gemisinin senedi ve yol kâğıdı inceledikten sonra, bu adamlar kendi gemilerine dönecek ve gerekli olan hallerde ise sivillere tahliye ve diğer konularda yardımcı olunacaktır. Senet ve bayrakların incelenebilmesi için, senetlerin birer sureti ve bayrakların resimleri değiş edilecektir²⁵⁶.

Aynı hükümler Sicilyateyn gemileri için de geçerlidir²⁵⁷. Bu maddeye, İsveç antlaşmasının 1. maddesinde oldukça kısa bir şekilde değinilmiş ve Osmanlı ve İsveç gemilerinin karşılaşması durumunda iki tarafın birbirini top atışıyla selamlayacağı belirtilerek, ayrıntıya girilmemiştir²⁵⁸. Antlaşmanın İspanyolca metninde, savaş gemilerinin selamlaşmasındaki “top atışı” ibaresi, “dostane sinyal” *señal de amistad* olarak kaydedilmiştir²⁵⁹.

On İkinci Madde

Bir İspanya vatandaşı Müslüman olup, Müslüman olduğunu İspanya konsoloslarından veya tercümanlarından birinin huzurunda tekrarlırsa, bu surette borçlarından kurtulamayacak ve kendi eşyası olmayıp zimmetinde bulunan mallar, sahiplerine teslim edilmek üzere İspanya elçisine veya konsoloslarına teslim edilecektir²⁶⁰. Bu madde de Sicilyateyn antlaşmasından aynen alınmıştır²⁶¹. Aynı madde, İsveç antlaşmasının 14.

²⁵⁶ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 340; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 272-273.

²⁵⁷ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 60-61.

²⁵⁸ Güler, “Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması”, s. 110.

²⁵⁹ *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 272.

²⁶⁰ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 340; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 273.

²⁶¹ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 61.

maddesini oluşturmaktadır²⁶². Bu madde ile İspanyolların borçlarından kurtulmak amacıyla İslam dinine geçme girişimlerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

On Üçüncü Madde

İspanya vatandaşları ve tüccarı, Babiâli'nin düşmanı olan korsan gemilerine asker yazılmayacaklar, yazılmış olanların mallarına ve eşyalarına taarruz edilmeyecek ve kendilerine düşmanlık beslenmeyerek, eşyaları ile birlikte tahliye edileceklerdir. Tarafların gemilerinden birinin, diğer devletin korsanları tarafından ele geçirilmesi durumunda, gemi, mürettebatı ve eşyaları dostluk gereğince, hemen karşı tarafa iade edilecek ve eğer iki devletin gemileri, diğer bir devletin korsanlarınca ele geçirilirse, iki taraf, mümkün derecede bu gemileri, mürettebatını ve eşyalarını sahibine geri döndürmeye çalışacaklardır²⁶³. Sicilyateyn antlaşmasının 13. maddesinde de aynı hususlara yer verilmiştir²⁶⁴. İsveç antlaşmasında bu hususla ilgili madde bulunmamaktadır. Bu durum, Akdeniz korsanlığı içerisinde İsveç'in payının olmaması ile açıklanabilir.

On Dördüncü Madde

İki tarafın esirleri, mübadele edilecekler veya bu konuya memur olanlar vasıtasıyla uygun bir ücret karşılığında serbest bırakılacaklar ve bu esirler serbest kalıncaya kadar, ilgililerin kendilerine iyi muamele etmesi tembihlenecektir²⁶⁵. Sicilyateyn antlaşmasının 14. maddesi de aynı hükmü içermektedir²⁶⁶. İsveç antlaşmasında, iki taraf vatandaşlarının birbirleri tarafından esir edilmelerine karşı bir madde olmasına rağmen²⁶⁷, esirlerin serbest bırakılmasına veya mübadelesine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durumdan, iki tarafın birbirlerine ait esirleri bulunmadığı

²⁶² Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 112.

²⁶³ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 340-341; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 273.

²⁶⁴ *Muahadat Mecmuası*, c.2, s. 61.

²⁶⁵ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 341; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 274.

²⁶⁶ *Muahadat Mecmuası*, c.2, s. 61-62.

²⁶⁷ Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 110.

sonucuna ulaşılabilir. İki ülkenin birbirine olan uzaklığı sebebiyle, birbirlerine ait esirleri bulunmaması muhtemeldir.

On Beşinci Madde

Bir İspanyol vatandaşının gümrükten eşya kaçırması durumunda, kendisine dost devletlerin vatandaşlarından daha çok ceza verilmeyecek, tüccarlar herhangi bir dinden simsar alıp çalıştırabilecek ve ticaretlerine, muhalif kişiler tarafından zorla müdahale edilemeyecek ve edenler cezalandırılacaktır. Osmanlı Devleti'nin iskelelerine, limanlarına, Çanakkale ve diğer yerlerine gidecek olan İspanyol gemilerde dost olan devletlerin gemilerinde yapıldığı gibi yoklama yapılacaktır²⁶⁸. Bu madde de Sicilyateyn antlaşmasının 15. maddesinden aynen alınmıştır²⁶⁹. İsveç antlaşmasında ise kaçakçılık hususuna değinilmemiş olsa da, yoklama konusunda açıklama yapılarak, İsveçlilerden yoklama bahanesiyle akçe talep edilmeyeceği belirtilmiştir²⁷⁰. Bu durumda, İspanyollar da Osmanlı liman, iskele ve boğaz hisarlarında karaya çıktıklarında yoklama için para ödemeyeceklerdi.

On Altıncı Madde

İspanya kralı, gemilerin İspanya sahillerinden görüldüğü ve gemilerden de karanın görüldüğü yere kadar, Osmanlı gemilerinin takip veya rahatsız edilmesine izin vermeyecekti. Osmanlı gemileri de aynı mesafe içerisindeki İspanyol gemilerini rahatsız etmeyecektir. Bu hususu, İspanya kralı dost devletlere bildirecek ve onlar rıza göstermezlerse, Babiâli'yi ikaz edecektir²⁷¹. Bu madde de, Sicilyateyn antlaşmasının 16. maddesi ile aynı olup²⁷², İsveç antlaşmasında bu konuya değinilmemiştir.

²⁶⁸ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 341; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 274.

²⁶⁹ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 62.

²⁷⁰ Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 110.

²⁷¹ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 341; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 274.

²⁷² *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 62.

On Yedinci Madde

Osmanlı Devleti reayasından ve özellikle de Avlonya ve Arnavutluk'taki korsan takımından ve o yolda yürüyenlerden kimsenin İspanyollara düşmanlık beslememesine, Arnavutluk ve Avlonya iskele ve memleketlerine gelen İspanyolların diğer dost devletler gibi dostane karşılanması ve ihtiyaç duymaları halinde kendilerine yardım edilmesine ilişkin, Babîâli tarafından emirler gönderilecektir. Bu memleketlerde, İspanyollar, serbestçe ve kendi hallerinde ticaret yapabilecek, bu maddeye aykırı davranan olursa cezalandırılacak ve tarafların göreceği zarar ve ziyan, diğer dost devletlerle olduğu gibi tazmin edilecektir. Osmanlı Devleti'nin ferman ve emirlerine aykırı hareket ederek İspanyollara karşı düşmanlık ve korsanlık eden olursa ve bu korsanlara açık denizde rastlanırsa, cezalandırılacaklardı. Ayrıca, bu antlaşma, Cezayir, Tunus ve Trablus ocaklarına bildirilecek ve eğer İspanya elçisi Babîâli'nin ocaklara, İspanya ile antlaşma imzalamalarından memnun olunacağını ve imzalanacak antlaşmanın Osmanlı Sultanı tarafından onaylanacağını belirten ve kendilerine dostluğu tavsiye eden emirler gönderilmesini isterse, üç ocağa ayrı ayrı emirler gönderilecektir²⁷³.

Bu madde de Sicilyateyn antlaşmasının 17. maddesi ile aynıdır²⁷⁴. İsveç antlaşmasında ise korsanlıkla ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Bu madde, İspanya'nın barış müzakerelerine başlama nedeni üzerinde, yani korsanlık meselesi üzerinde durmuştur. Türk korsanların faaliyetleri nedeniyle zor zamanlar yaşayan ve ticaretine büyük darbe vurulan İspanya, bu madde ile Türk korsanların saldırılarından kurtulacağını ümit etmiştir. Ancak İspanya'nın Cezayir'le antlaşma imzalayarak, korsanlık faaliyetlerinden kurtulması birkaç yıl sonra gerçekleşecek ve bu süre içerisinde taraflar arasında büyük çatışmalar olacaktır.

On Sekizinci Madde

Tarafların iskele ve limanlarında, taraflardan birinin savaş halinde olduğu düşmanlarının gemilerini donatmalarına, düşman gemilerinin Osmanlı veya İspanyol gemilerini

²⁷³ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 341-342; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 275

²⁷⁴ *Muahadat Mecmuası*, c.2, s. 62-63.

rahatsız etmesine ve yardım almak için limanlara gelen düşman gemilerinin, tarafların gemileri limandan ayrıldıktan sonra 24 saat limandan ayrılmalarına izin verilmeyecektir. Ayrıca düşman hileyle bir gemisini gizlice limana sokarsa ve diğerlerini yardım gelmeden rahatsız ederse, bu geminin ulaştığı limanın sahibi olan devlet suçlanmayacaktı. Osmanlı ve İspanyol gemilerinin düşman bayrağı veya bandırası taşıması yasak olacaktı ve eğer bu bandıra veya bayrakla yakalanırlarsa, geminin kumandanı direğe asılarak cezalandırılacak, gemi ve içerisindeki mallar gemiyi yakalayanın ganimeti olacaktır. Bu nedenle, imzacı taraflardan hiçbiri, kararlaştırılmış olanlar dışında, hiçbir vatandaşına yol izni ve bayrak vermeyecektir²⁷⁵.

Aynı madde Sicilyateyn antlaşmasının 18. maddesini oluşturmaktadır²⁷⁶. İsveç antlaşmasında bu maddeyle alakalı herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu madde ile iki taraf birbirlerinin gemilerini, düşman gemileri karşısında korumak amacıyla strateji belirlemiş ve birbirlerinin gemilerinin düşman bayrağı taşımasını bile düşmanca bir tavır olarak tanımlayarak, bu gemilerin ve kaptanlarının cezalandırılmalarına karar vermişlerdir.

On Dokuzuncu Madde

İspanya kralı tarafından tayin edilecek olan elçi ve konsolosların yanlarında gelen kişiler, ticaretle ilgili eşyalarının gümrüklerini verirken, diğer dost devletlerden tahsil edilen *konsulato* vergisi ödemelerine izin verilecek ve İspanyolların barut, top ve silah gibi yasaklı maddeler dışında, herhangi bir ticarî eşyayı gemilere yüklemesine engel olunmayacaktır²⁷⁷. Sicilyateyn antlaşmasının 19. maddesi aynı hükümleri içerir ancak *konsulato* vergisinin ödenmesine ilişkin herhangi bir açıklama bu antlaşmada da bulunmamaktadır²⁷⁸. İsveç antlaşmasının 12. maddesinde de bahsedilen bu konuda, ayrıntı olarak sadece *konsulato* vergisinin kendi elçi ve konsoloslarına yapılacağı bilgisi

²⁷⁵ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 342; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 275-276.

²⁷⁶ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 63-64.

²⁷⁷ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 342; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 276.

²⁷⁸ *Muahedat Mecmuası*, c.2, s. 64.

verilmiş, ancak oranı hakkında dost devletlerle aynı miktarda olarak belirtilmiş ve bir oran verilmemiştir²⁷⁹.

Yirminci Madde

İspanya tebaa ve himayelilerine ticarî alışverişlerinde, diğer dost devletler gibi muamele edilecek, geçerli olan para dışında bir para teklifi ile zorlanmayacakları ve getirdikleri paradan usule aykırı vergi talep edilmeyecektir²⁸⁰. Sicilyateyn antlaşmasının 20. maddesi de bu hükümlerden ibarettir ve dost devletlere yapılan muamele ile ilgili bir bilgi içermemektedir²⁸¹. İsveç antlaşmasının 15. maddesinde bu konuya değinilmiş ve İsveç'in Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi antlaşmalı devletlerle alışverişlerini yaptığı para cinsi ile Osmanlı Devleti'nde de alışveriş yapabilecekleri belirtilmiştir²⁸². Bu maddeye göre, İspanya, bu devletlerle yaptığı ticarî faaliyetleri sırasında kullandığı para cinsini (Duka), Osmanlı Devleti'ndeki ticarî faaliyetlerinde de kullanma izni almış oluyordu.

Yirmi Birinci Madde

Yola çıkmak üzere olan gemiler, dava bahanesi ile alıkonulmayacak ve davaları konsoloslar vasıtasıyla halledilecektir. İspanyol halkından cizye ve benzeri vergiler alınmayacaktır. İspanyol halkından biri, cinayet veya adam yaralamaktan şüpheli olması ancak suçunun sabit olmaması durumunda, bu kişi normal hayatına devam ettiği sürece kendisine zarar verilmeyecektir. Bu antlaşmanın içerisinde yer verilmemiş olan diğer hususlarda, iki taraf vatandaşları, dost devletlere yapılan muamele hükümlerinden faydalanacaklar ve faydalı görülecek diğer maddeler, taraflarca kabul edilmesi durumunda antlaşmaya eklenebilecektir²⁸³.

²⁷⁹ Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 112.

²⁸⁰ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 343; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 276.

²⁸¹ *Muahadat Mecmuası*, c.2, s. 64.

²⁸² Güler, "Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması", s. 112.

²⁸³ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 343.

Sicilyateyn antlaşmasının 21. maddesi de aynı hükümleri içermektedir²⁸⁴. İsveç antlaşmasının 8. maddesinde de bu konudan bahsedilmiş ve İsveçli üzerindeki şüphe kanıtlanmaksızın, kan diyeti teklifi ile rahatsız edilmeyeceği belirtilmiştir²⁸⁵. Osmanlıca metinde yer alan “İspanyol halkından birinin cinayet veya adam yaralamaktan şüpheli olması ancak suçunun sabit olmaması durumunda, bu kişi *normal hayatına devam ettiği sürece kendisine zarar verilmeye*” ifadesine karşılık, İspanyolca metinde “*normal bir şekilde yaşayan herhangi bir İspanyol vatandaşı, cinayet veya yaralama suçlarından şüpheli olursa, kendisinin o suçu işlediği yasalar tarafından ispatlanmadığı müddetçe, bu İspanyol vatandaşı rahatsız edilmeyecek*”²⁸⁶ tabiri bulunmaktadır. Bu iki metinde “normal hayat yaşama” kısmının yerleri değiştirilerek, anlam farklılığına neden olunmuştur. Osmanlıca ve İspanyolca metinler arasındaki bir diğer farklılık ise, İspanya halkından alınacak vergi konusundadır. Bu hususta, Osmanlıca metinde “cizye” vergisinden bahsedilirken, bu vergi İspanyolca metinde ise “Haraç (Jarach)” vergisi olarak geçmekte ve dipnot olarak haraç vergisinin tanımı yapılmaktadır²⁸⁷.

Antlaşmanın sonuç bölümüne göre, bu antlaşma sekiz ay içerisinde veya mümkünse daha önce onaylanacak ve o zamana kadar, taraflardan birinin halkının, diğerinin halkına antlaşma onaylanana kadar vereceği zararlar tazmin edilmeyecektir. Ayrıca, İspanya kralı, Malta, Roma ve Cenevizlilerin Ege Denizi’ndeki yağmalarının engellenmesi için, kendilerine dostane mesajlar gönderecek ve sonuçları hakkında Babî’li’yi bilgilendirecektir. Antlaşma İstanbul’da 14 Eylül 1782 tarihinde, İspanya’nın tam yetkili elçisi D. Juan de Boulogny, ve Sadrazam Hacı Seyyid Muhammed tarafından imzalanmıştır²⁸⁸.

Osmanlı-İspanyol antlaşmasının 21 maddesi, büyük ölçüde Sicilyateyn ile Osmanlı Devleti arasında 7 Nisan 1740 tarihinde imzalanan Dostluk ve Ticaret Antlaşması’nın hükümlerine dayandırılarak ve neredeyse tamamı bu antlaşmadan ithal edilerek

²⁸⁴ *Muahadat Mecmuası*, c.2, s. 64.

²⁸⁵ Güler, “Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması”, s. 111.

²⁸⁶ *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 277.

²⁸⁷ *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 277.

²⁸⁸ *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 277.

oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Boulogne'nin antlaşma müzakerelerinin başından itibaren elde etmeye çalıştığı sonuca ulaştığı söylenebilir. Nitekim Boulogne, bu müzakerelerde Sicilyateyn antlaşmasının aynısının İspanya'ya tatbikini talep etmiş ve bu konuda oldukça ısrarcı olmuştur. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti, bu antlaşmaya ek olarak bir bitaraflık maddesi eklenmesini sağlamıştır.

İlk olarak antlaşmanın esaslarından biri olarak belirlenen ve imzalanan ayrı bir senetle antlaşmaya eklenen bitaraflık maddesine göre, İspanya ile aile ve hükümet bağları bulunan Fransa ve Sicilyateyn devletleri dışındaki devletlerle Osmanlı Devleti'nin hasım olması durumunda, İspanya, Osmanlı Devleti'nin hasmına kesinlikle açık veya gizli yardımda bulunmayarak tarafsız kalacaktır. Buna karşılık, Osmanlı Devleti'yle dinî bağları olan Fas ve Yemen dışındaki bir devlet ile İspanya'nın hasım olması durumunda, Osmanlı Devleti de İspanya'nın hasmı olan devlete hiçbir şekilde yardımda bulunmayarak tarafsız kalacaktır. Ayrıca senette bu maddenin antlaşma ile birlikte imzalanıp mühürleneceği ve antlaşmadan ayrı imzalanan bu maddenin antlaşma hükümlerinden biri olacağı belirtilmiştir²⁸⁹.

Osmanlı Devleti, müzakereler sırasında bu madde üzerinde oldukça ısrarcı olmuştu. Nitekim bu madde sayesinde, özellikle Rusya'nın Cebelitarık Boğazı'ndan Akdeniz'e girmesi ve İspanyollardan yardım alarak Osmanlı Devleti'nin sahillerine ve donanmalarına saldırması endişesinden kurtulmayı planlamaktaydı. Ancak İspanyolların Cebelitarık kuşatmalarının başarısız olması ve bu boğazın kontrolünün İngilizlerde olması Osmanlı Devleti'nin İspanya ile imzaladığı antlaşmadan beklediği faydayı sağlayamamasına neden oldu. Bununla birlikte, iki taraf arasındaki ticarî ilişkilerin artması, İspanya'nın dostluk ilişkileri nedeniyle Osmanlı Devleti'nin savaşları sırasında arabuluculuk çalışmalarına girişmesi ve özellikle Akdeniz'deki Hıristiyan korsanların Osmanlı Devleti aleyhine giriştikleri mücadelelere son vermelerini sağlaması açısından önemli bir antlaşma oldu.

²⁸⁹ AGA, A.EXT., 54/3339-5 (EK-3).

BÖLÜM 3: FRANSIZ İHTİLALİNİN GÖLGESİNDE OSMANLI-İSPANYOL İLİŞKİLERİ

3.1. İspanya-Garp Ocakları İlişkileri

1782 Osmanlı-İspanya antlaşması gereğince, İspanya Kralı III. Carlos, Malta, Ceneviz ve Roma korsanlarının Osmanlı limanlarına saldırılarının engellenmesi için aracı olacaktı. Bu çerçevede, ilk girişimi Malta nezdinde yaptı ve Malta, Osmanlılarla ateşkesi kabul etti. Ceneviz donanması ise gerileme içerisindeydi ve bu nedenle de korsanlıktan çekilmeye başlamıştır. Roma'nın durumu da Ceneviz gibiydi ve Papalık, Osmanlı Devleti açısından tehdit oluşturabilecek bir donanmaya sahip değildi²⁹⁰. III. Carlos, bu üç bağımsız devletle Osmanlı Devleti arasında aracılık yaparak, Akdeniz'deki savaş ve korsanlık faaliyetlerinin sona ermesi konusunda üzerine düşeni yaptı. Buna karşılık, Osmanlı Devleti'nin de İspanya ile Tunus, Cezayir ve Trablusgarp arasında barış ilişkilerini sağlamak için çalışması gerekiyordu.

Osmanlı Devleti'ne tabi olmalarına rağmen, her konuda bağımsız hareket eden Kuzey Afrika eyaletleri, 17. yüzyılın ortalarından itibaren, diplomatik alanda da kendi antlaşmalarını kendileri imzalama yetkisine sahiptiler. Bu durum Avrupa devletlerini zor duruma sokmaktaydı. İspanyolların Osmanlı Devleti ile barış imzalamasındaki en önemli amacı Kuzey Afrika'daki korsanlık faaliyetlerinin durdurulmasında Osmanlı Devleti'nin etkisini kullanmaktı²⁹¹. Nitekim 1782 yılında imzalanan Osmanlı-İspanya barış antlaşmasının müzakere sürecinde, İspanya sıklıkla bu konuya değinmiş ve sonuçta antlaşmaya konu ile ilgili bir madde koydurmayı başarmıştır.

1782 antlaşmasınının 17. Maddesine göre, İspanya elçisinin talep etmesi durumunda, garp ocaklarına ayrı birer ferman gönderilecek ve bu ocaklar barışa meyletmeleri konusunda cesaretlendirileceklerdi. İspanya elçisi, 17. maddenin gereğinin yapılmasını talep ettiği için, antlaşmanın imzalanmasından hemen sonra, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp Dayılarına, kadılarına ve müftülerine hitaben birer ferman yazıldı. Bu fermanlarda,

²⁹⁰ Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, s. 39-40.

²⁹¹ Bowen, "The Spanish and Ottoman Empires", 90-94.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan antlaşma vasıtasıyla iki devlet arasında dostluk ilişkileri kurulduğu belirtilerek, ocakların da bu dostluğa yakışır bir şekilde hareket etmelerinin ve İspanya ile ayrı birer antlaşma imzalamalarının, Osmanlı Devleti'ni mutlu ve memnun edeceği ifade edildi. İspanya'nın Osmanlı Devleti'nin samimi ve gerçek dostu olduğunun vurgulandığı fermanlarda, ocakların İspanya ile antlaşma imzalamaları durumunda, bu antlaşmaların Osmanlı Devleti tarafından geçerli kabul edileceği ve onaylanacağı da bildirildi ve kendilerinden 1782 antlaşmasının şartlarına ve fermanın hükümlerine riayet etmeleri istendi²⁹². Böylece Osmanlı Devleti, İspanya'yı Akdeniz'de zor duruma düşüren Garp Ocaklarını barışa teşvik ederek, yükümlülüğünü yerine getirdi ve İspanya'nın samimi bir dostu olacağını antlaşmanın imzalanmasının hemen ardından gösterdi.

Osmanlı Devleti'nin gönderdiği fermanın ardından, 10 Eylül 1784 tarihinde İspanya-Trablusgarp, 14 Haziran 1786'da İspanya-Cezayir ve 19 Temmuz 1791'de İspanya-Tunus antlaşmaları imzalandı. Üç antlaşmada da ortak maddeler bulunmasına rağmen, taraflar arasındaki farklı sorunlar göz önüne alınarak, farklı maddelere de antlaşmalarda yer verildi. İspanya bu antlaşmalarda Fransa'nın daha önceden ocaklarla imzalamış olduğu antlaşmaları esas aldı. İmzalanan antlaşmalar sayesinde, Akdeniz'de barışın hâkim olması sağlandı. Osmanlı Devleti'nin gönderdiği ferman doğrultusunda İspanya ile barış imzalayan ilk ocak Trablusgarp oldu.

3.1.1. 1784 İspanya-Trablusgarp Antlaşması

Osmanlı Devleti, 1782 yılında Trablusgarp'a da bir ferman göndererek, Trablusgarp Beylerbeyi Karamanlı Ali Paşa'yı İspanya ile barış antlaşması imzalamaya teşvik etti. Bu çerçevede, 10 Eylül 1784 tarihinde, İspanya ile Trablusgarp arasında Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması imzalandı. İspanya ile Trablusgarp arasında imzalanan Barış ve Dostluk Antlaşması'nın maddeleri, Karamanlı Ali Paşa tarafından önerildi ve İspanya

²⁹² AGA, A.EX., 54/3339 (EK-4).

Kralı III. Carlos adına Don Pedro Soler ve Don Juan Soler tarafından kabul edilmesinin ardından, 10 Eylül 1784'te İspanyolca ve Türkçe olarak imzalanarak yürürlüğe girdi²⁹³.

İmzalanan antlaşmanın 1, 2, 37, 38 ve 39. maddeleri, iki taraf arasında oluşturulacak olan barış ve dostluk ilişkilerinin niteliği ile ilgilidir. Buna göre, antlaşmanın imzalanmasının ardından, İspanya kralı ile Trablus beylerbeyi ile iki taraf halkları arasında, gerçek ve bozulmaz bir barış sağlanacak ve bu barış daimî olacaktır. İspanya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanmış ve gelecekte imzalanacak barış antlaşmaları da, İspanya ve Trablus arasında aynı şekilde geçerli olacaktır. İspanyol milleti, Fransa'nın Trablus'ta sahip olduğu imtiyazlardan faydalanacaktı. Ayrıca antlaşmanın ihlal edilmesi durumunda, hemen düşmanca bir tavır takınılmayacak ve önce sorun çözülmeye çalışılacak, antlaşmanın bozulması durumunda ise konsolos ve diğer tüm İspanyollar, altı ay içerisinde tüm mallarını yanlarına alarak ve rahatsız edilmeksizin ülkeden ayrılabilirlerdi. Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan antlaşmaların geçerliliğine, Garp Ocakları ile İspanya arasında imzalanan antlaşmalar içerisinde, sadece Trablusgarp antlaşmasında değinilmiştir. Bu durum, Trablusgarp'ın diğer ocaklara nazaran İstanbul'a olan bağlılığının daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Antlaşmanın iki ülke arasındaki tarafsızlık koşullarını düzenleyen 9. maddesine göre, Berberi bile olsa herhangi bir devlet, İspanya ile savaşa tutuşursa, Trablus, düşman devlete yardım etmeyecek ve silah satılmasını engelleyecektir. Ayrıca, İspanya'ya karşı savaşacak olan hiçbir geminin, Trablus limanlarında silahlanmasına izin verilmeyecektir. Bu madde, İspanya ile Cezayir veya Tunus'un savaşa tutuşması durumunda, Trablusgarp'ın bu devletlere yardım etmesinin önüne geçmek amacıyla antlaşmaya eklenmiştir. Bu maddede karşılıklı olarak düzenlenmemiş ve Trablus'un düşmanlarına İspanya'nın yardım etmesinin önüne geçecek bir madde antlaşmaya dâhil edilmemiştir.

Antlaşmanın iki ülke gemileri arasındaki ve gemilerle limanlar arasındaki selamlaşmaları düzenleyen 35. maddesine göre, bir İspanya savaş gemisi Trablus

²⁹³ *Colección de los Tratados de Paz, Alianza, Comercio etc. Ajustados por la Corona de España con las Potencias Extranjeras desde el Reynado del Señor Don Felipe Quinto Hasta el Presente*, c. 1, haz. Manuel Godoy y Álvarez de Faria, Kraliyet Basımevi, Madrid, 1796, s. 341-353.

limanına demir attığı zaman, şehrin kale ve hisarı, bu gemiyi birkaç top atışıyla selamlayacak ve gemi de aynı sayıda top atışı ile karşılık verecekti. Aynı selamlama, İspanyol ve Trablus savaş gemilerinin denizde karşılaşmaları sırasında da yapılacaktı. Bu selamlaşma şekli, Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan 1782 antlaşmasının 11. maddesinde de mevcuttur. Ayrıca aynı selamlaşma yöntemi, Cezayir ve Tunus ile İspanya arasında imzalanan antlaşmalarda da yer alacaktır.

Antlaşmanın konsoloslukları düzenleyen 5, 17 ve 34. maddelerine göre, İspanya, Trablus'a bir konsolos ve Derne ile Bingazi'ye konsolos vekillikleri atayabilecekti. Bu konsolos ve konsolos vekilleri, evlerinde diğer Hıristiyanlar gibi dinini öğretebilecek veya onun gereklerini yapabilecekti. İspanyollar arasındaki tüm anlaşmazlıklarda davalara bakacaklar, evlerine ve gemilerine kendi bayraklarını asabilecekler, serbestçe tercüman ve ulak atayabilecekler, limandaki gemilerin güvertelerine çıkabilecekler ve evlerinin ihtiyaçları için tüm vergilerden muaf olacaklardı. Ayrıca, Trablus korsan ve ticaret gemileri, İspanya konsolosunun bir sertifikasını taşımak zorunda olacaklardı.

İki taraf arasında ticarî ilişkiler, antlaşmanın 3, 4, 12, 18, 19, 20, 21, 22, 27. Maddeleri ile düzenlenmiştir. Buna göre, Bütün İspanyol ve Trablus savaş, korsan ve ticaret gemileri iki tarafın limanları tarafından kabul edilecek ve orada kaldıkları sürece, cari fiyat üzerinden ödeme yaparak ihtiyaçlarını karşılayabileceklerdi. Trablus'a gelen bütün İspanyol gemileri, yüklerini boşaltırken, 27 kuruştan fazla ankraj (demirleme), giriş ve çıkış vergisi ödemeyecekti. Trablus'a bağlı limanlara, ihtiyaç nedeniyle girildiğinde, ankraj vergisi ödenmeyecekti. İspanyol ticaret gemileri, bütün Trablus limanlarında, şarap ve sert içki dâhil, her çeşit mallarını ve eşyalarını, boşaltıp satabilecek ve %3'ten fazla vergi ödemeyeceklerdi. İspanyollardan, bu vergiler dışında herhangi bir vergi talep edilmeyecekti. Trablus'ta barut, kurşun, top, tüfek, kükürt, inşaat tahtası, zift, katran vs. kaçak mallar için herhangi bir gümrük vergisi ödenmeyecekti. Trablus'a getirilen malların satılmamaları durumunda, çıkış vergisi ödenmeksizin tekrar gemiye yüklenebilecekti. Kaçak mallar dışındaki tüm hükümler, Trabluslular için İspanya'da geçerli olacaktı.

Ayrıca, Trablus'a ait bir savaş veya korsan gemisi, denizde bir İspanyol ticaret gemisine rastlarsa, onu rahatsız etmeyerek, geçmesine izin verecek ve bu geminin ihtiyaç duyması halinde ona yardım edecekti. Eğer bir Trablus savaş veya korsan gemisi,

denizde rastladığı bir İspanyol tüccar gemisini ziyaret etmek isterse, bir filika ile iki adam gönderecek ve sadece bu iki adam tüccar gemisine çıkacaktı. Aynı maddeler İspanyollar tarafından Trabluslulara uygulanacaktı.

Taraflar arasında sığınma ve koruma koşullarını düzenleyen 6, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 16, 24, 25. maddelere göre, Trablus gemileri, İspanya'ya bağlı kıyılara 48 kilometrelik (10 lig) bir mesafe içerisinde, hiçbir düşman gemisini ele geçirmeyecek ve eğer yaparsa, onlara korsan olarak muamele edilecekti. İspanyol ve Trablus gemileri, İspanya veya Trablus kalelerinin top atışı mesafesinde, saldırıya uğrarsa, bu gemiler savunulacak ve düşman gemiye verdiği zararı karşılamak zorunda bırakılacaktı. İki taraf gemileri, bir düşman gemisiyle aynı anda İspanya veya Trablus limanlarında olduğunda, düşman gemisi en az iki gün veya İspanyol veya Trablus gemisinin limandan ayrılması durumunda 24 saat alıkoyulacaktı. Böylece iki tarafın gemilerine, birbirlerinin koruması altında düşman tarafından zarar verilemeyecekti.

İspanyol gemilerinin, kötü hava koşulları veya düşman tarafından kovalanması nedeniyle, Trablus'a ait bir yerde batması veya karaya oturması durumunda, ona mümkün olduğu kadar yardım edilecekti. Bu gemilerin tamirat masrafları cari fiyat üzerinden ödenecek, yükü kurtarılrken veya karaya çıkarılırken herhangi bir vergiye tabi tutulmayacaktı. İspanyol gemilerinin, Svava, Mesurat veya Trablus kıyısında, istihkâma sahip herhangi bir yerde, demirlemişken ele geçirilmeleri durumunda ise, Trablus Paşası, geminin önceki sahibine iade edilmesinden sorumlu olacaktı.

Bir korsanın Trablus'a sığınması durumunda, güvertesindeki mallarla birlikte gemiye el koyulacak ve bunlar bir yıl bir gün boyunca Trablus'un yetkisinde kalacaktı. Eğer geminin İspanyollara ait olduğu kanıtlanır ve iade edilmesi talep edilirse, gemi İspanya konsolosuna teslim edilecekti. Ayrıca, İspanyol gemilerindeki Trablus'un düşmanı olan bir milletten olan yolcular ile ele geçirilen düşman gemisindeki İspanyollar, düşman gemisi savunulmadığı durumlarda, malları ve eşyaları ile birlikte serbest bırakılacaktı. Trablus gemilerinden yardım istenmesi durumunda, geminin kaptanı yardım etmek istemezse veya kendisine ödeme yapılmazsa, hiçbir şekilde bir İspanyol gemisine yardım etmeyecekti. Trablus'ta İspanyollar, rızaları dışında herhangi bir iş yapmaya zorlanmayacaktı. Trablus korsanları, İspanyol gemilerine zarar verilerse veya geminin mürettebatını taciz ederlerse, korsanlar sert bir şekilde cezalandırılacak ve gemiye

verilen zararlar karşılanacaktı. Aynı hükümler İspanyollar tarafından, Trablus gemileri ve düşman gemilerindeki Trabluslular için de uygulanacaktı.

Antlaşmanın esirlikle ilgili 10 ve 36. maddelerine göre, esir edilerek Trablus limanlarına getirilen bütün İspanyollar, antlaşmadan sonra serbest bırakılacaktı. Trablus topraklarına giden İspanyollar, burada da İspanya'da oldukları kadar özgür olacaktı. Ayrıca, Trablus Paşası, bir İspanyol gemisi geldiğinde, esirlerin güvenliği için uygun kararları ve önlemleri alabilecekti. Esirlerden birinin kaçması durumunda ise, diğer esirler veya İspanya kralının vatandaşları rahatsız edilmeyecekti.

Antlaşmanın iki taraf arasındaki hukukî ilişkileri düzenleyen 28, 29, 30, 31, 32 ve 33. maddelerine göre, Trablus hancıları ve aracılarının İspanyollara veya İspanyol koruması altındaki denizcilere kredi vermeleri durumunda, geminin kaptanı veya konsolos, kefil olmadıkları sürece, bu borcun ödenmesinden sorumlu tutulmayacak ve bu borç nedeniyle gemi seyahatinden alıkoymayacaktı. Bir İspanyol vatandaşının Trablus'ta ve bir Trabluslunun İspanya'da ölmesi durumunda, tüm mirası, konsolos tarafından varislerine ulaştırılacaktı. Bir İspanyol ile bir Müslüman arasında bir anlaşmazlık olduğunda, davaya konsolosun şahitliğinde, Trablus Paşası'nın konseyi tarafından veya eğer olay Trablus dışında olduysa oranın kumandanı tarafından bakılacaktı. Eğer davalı, dava sırasında kaçarsa, firarından konsolos sorumlu olmayacaktı. Ayrıca bir İspanyol, Türk olmak ister, ancak üç gün içerisinde kararından vazgeçerse veya kararını konsolosunun şahitliğinde belirtmezse, vatandaşlığı kabul edilmeyecekti²⁹⁴.

Garp Ocakları ile İspanya arasında imzalanan antlaşmalar içerisinde, İspanya-Trablusgarp antlaşması, içerik açısından en geniş olanıdır. Gerek iki taraf arasındaki farklı meselelerin antlaşmaya yansımaları ve gerekse Osmanlı-İspanya antlaşmasının da iki taraf arasında geçerli olması, bu antlaşmanın kapsamını oldukça genişletmektedir. İspanya ile Trablus arasında bu antlaşma ile kurulan dostluk ilişkileri, 1813 yılına kadar sorunsuz bir şekilde devam etmiş, ancak bu tarihten itibaren İspanya'nın Trablus konsolosunun çeşitli borçları nedeniyle bu dostluk ilişkileri bozuldu.

²⁹⁴ *Colección de los Tratados*, s. 341-353.

3.2.2. 1813 İspanya-Trablus Konvansiyonu

1813 yılının Şubat ayında, İspanya ile Trablus arasında, İspanya konsolosu Don Gerardo Jose de Souza'nın mevcut çeşitli borçları nedeniyle, bazı sürtüşmeler ortaya çıktı. Bunun üzerine, İspanya Kralı, bu anlaşmazlıkları ortadan kaldırılmak için, İngiliz elçisi Bay Guillermo A'court'u olağanüstü yetkilerle Trablus'a gönderdi. Müzakereler sonucunda, iki taraf arasındaki bazı ihtilafları ortadan kaldıracak olan, 30 Eylül 1813 tarihli konvansiyon imzalandı²⁹⁵.

İmzalanan konvansiyona göre, yaşanan sorun sırasında Trablus tarafından ele geçirilerek yükleri alındıktan sonra salıverilen gemilerin sahiplerine, malları iade edilecek ve mallar satılmışsa ve aynı ürünleri bulunamazsa, kendilerine malların değeri ödenecekti. Malların değerleri, İspanya konsolosunun getireceği asıl fiyat belgeleri üzerinden ödenecekti. Ele geçirilip salıverilmeyen gemiler ise geri iade edilecek veya bu gemilerin bedeli İspanya konsolosuna ödenecekti. İspanya konsolosu Gerard de Souza'nın, Trabluslulara olan borçlarına karşılık, İspanya hükümeti, kendisine yapılan bütün bildirimleri göz önüne alarak, 40.000 peso ödeyecekti. Bu meblağ, altı ay içerisinde Trablus'a gidecek yeni konsolos tarafından, Trablus Paşasına ödenecekti.

Bu düzenlemeler sonrasında, Trablus Paşası, Trablusluların İspanya ticaretine korsanlık karıştırmayacağına ve yeni İspanya konsolosunu eskisi gibi bütün onurlar ile karşılayarak, kendisine imtiyazlar vereceğini kabul edecekti. Ayrıca yeni konsolosun gelişi sırasında, kendisinden herhangi bir hediye alınmayacaktı. Bu konvansiyon ile İspanya ile Trablus arasındaki eski dostane ilişkilerin yeniden canlandırılması üzerinde anlaşıldı²⁹⁶. İspanya ve Osmanlı arşivlerinde, bu antlaşmanın ardından, İspanya ile Trablus arasında herhangi bir anlaşmazlık olduğuna dair bir kayıt bulunamamıştır. Bu çerçevede, İspanya-Trablusgarp dostluğunun 1813'ten itibaren daimî dostluk seviyesine çıktığı söylenebilir.

²⁹⁵ *Tratados, Convenios y Declaraciones de Paz y De Comercio Que Han Hecho con las Potencias Extranjeras los Monarcas Españoles de la Casa de Borbon Desde el Año de 1700 Hasta el Día*, haz. Don Alejandro del Cantillo, Alegria ve Charlain Basimevi, Madrid, 1843, s. 725-726.

²⁹⁶ *Tratados, Convenios y Declaraciones de Paz*, s. 725-726.

3.1.3. 1786 İspanya-Cezayir Antlaşması

Cezayir Dayısı Mehmed Paşa, 24 Aralık 1782 tarihinde, İstanbul'dan kendilerini İspanyollarla barışa teşvik eden fermanı almasına rağmen, İspanyollarla anlaşmaya yanaşmadı. Bunun üzerine, 1 Temmuz 1783'te Antonio Barcelo kumandasındaki İspanyol donanması, Cezayir'i bombaladıysa da bir sonuç alamayınca geri dönmek zorunda kaldı. Temmuz 1784'te İspanya, Malta, Portekiz ve Napoli donanmaları, Cezayir'e müşterek bir saldırı düzenledilerse de yine sonuç değişmedi ve müttefik donanma geri çekilmek zorunda kaldı²⁹⁷. Böylece İspanya'nın Cezayir'i barışa zorlama politikaları başarısızlıkla sonuçlandı.

Bunun üzerine, İspanya, Cezayir'le de bir barış imzalamak amacıyla, 1785 yılında Cezayir'e bir elçilik heyeti gönderdi. Cezayir yetkilileri, 1 milyon Peseta, tunç ve demir toplar, humbara, fişek, barut, kalyon ve küreklerden oluşan bir hediye listesini heyete teslim ederek, bu hediyelerin verilmesi durumunda barış imzalanabileceğini belirttiler²⁹⁸. Neticede, taraflar arasında 1785-1786 yılları içerisinde barış müzakereleri yapıldı ve hazırlanan antlaşma metni, Cezayir Dayısı Mehmed Paşa tarafından 14 Haziran 1786'da Cezayir'de ve İspanya Kralı adına Başvekil Joseph Moñino tarafından 27 Ağustos 1786'da San İldefonso'da imzalanarak yürürlüğe girdi. 25 maddelik antlaşma, İspanyolca ve Türkçe olarak, üç nüsha halinde imzalandı.

Taraflar arasında kurulan barış ve dostluk ilişkileri, antlaşmanın 1, 20, 21, 23 ve 25. maddeleri ile düzenlenmiştir. Bu maddelere göre, antlaşmanın imzalandığı günden itibaren, İspanya ile Cezayir arasında, barış daim olacak ve karşılıklı olarak ticaret yapılacaktır. İspanyol bayrağı ve koruması altındaki herkes, Cezayir'e, Cezayir bayrağı ve koruması altındaki herkes de İspanya'ya kabul edecekti. İspanya kralına itibar olunarak, Cezayirlilere Papalık kıyılarında da saygı gösterilecekti. Ayrıca, Cezayir, İspanya tarafından kendisine tavsiye edilen ve Osmanlı Devleti'nin dostu olan

²⁹⁷ Fikret Sarıcaoğlu, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası" *Türkler*, c. 12 (Osmanlı), ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 895; Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, s. 38-39.

²⁹⁸ *Osmanlı Belgelerinde Cezayir*, Proje Yöneticisi: Yusuf Sarımay, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın no: 115, Ankara, 2010, s. 78-79.

devletlerle, kısa süre içerisinde barış müzakerelerine başlayacaktı. Antlaşmanın ihlal edilmesi durumunda, bu olay hemen düşmanlık sayılmayacak, önce adalet sağlanmaya çalışılacaktır. Antlaşmanın feshi durumunda ise, Cezayir’de yaşayan konsolos ve diğer İspanyollar ve İspanya’da yaşayan tüm Cezayirliler, üç aylık zaman içerisinde, rahatsız edilmeksizin mallarıyla birlikte geri dönebileceklerdi.

İki taraf arasındaki mücadelenin odak noktası olan Oran ve Mazarquivir, müzakerelerden önceki gibi Müslümanların yerleştiği bir bölge olarak kalacak, ancak Cezayir Dayısı veya onun izni olmaksızın Maskara Beyi buraya saldırmayacaktı. Ayrıca Cezayir Dayısı, Maskara beyi ile İspanya arasında imzalanacak herhangi bir antlaşmayı onaylayacaktı. Oran’ın geleceği, antlaşmadan sonra da iki taraf arasında sorun olarak devam etti ve bu sorun ancak 1791 yılında İspanyolların şehri Cezayirlilere teslim etmeleri sonucunda ortadan kalktı²⁹⁹.

İki tarafın birbirlerinin yapacağı savaşlar sırasındaki tarafsızlık hükümleri de antlaşmanın 8. maddesiyle düzenlenmiştir. Buna göre, Cezayirliler, İspanya ile savaş halinde olan devletlerin armasını taşıyan düşman gemilerine veya bu devletlerin armasını takarak İspanya’ya karşı korsanlık yapan gemilere, Müslüman olsalar bile, yardım ve koruma sağlamayacaktı. Buna karşılık, İspanya da Cezayir’in düşmanlarına herhangi bir yardımda bulunmayacaktı.

Antlaşmanın konsoloslukların yetkilerini düzenleyen, 10, 11, 12, 15 ve 19. maddelerine göre, Cezayir’e yerleşecek İspanya konsolosu, Fransız konsolosunun tüm imtiyazlarına sahip olacaktı. İspanyollar arasındaki anlaşmazlıklarda, davalara konsolos bakacaktı. Konsoloslar, kendi tercüman ve ulağını seçmekte ve İspanyol gemilerinin güvertelerine çıkmakta özgür olacaklardı. Ayrıca teknesine ve evine İspanyol bayrağı asabilecek olan konsolos ve konsolos vekillerinin evlerinde, Hıristiyan dininin talimi serbest olacaktı. İspanya konsolosu, evinde ihtiyaç duyduğu yiyecek içecek ve diğer şeylerin tedarikinde hiçbir vergi ödemeyecekti. Buna karşılık, Cezayir Dayısı da, İspanya’nın bir limanına geçen saygıdeğer bir kişiyi, aynı imtiyazlara sahip olarak, Cezayir milletinin temsilcisi olarak adlandırabilecekti.

²⁹⁹ Daniel Panzac, “Barbary Corsairs, The End of a Legend 1800-1820”, *The Ottoman Empire and Its Heritage (Politics, Society and Economy)*, ed. Suraiya Faroqi- Halil İnalçık, c. 29, Leiden- Boston, 2005, s. 40.

Antlaşmanın iki taraf arasındaki ticarî ilişkileri düzenleyen 2, 3, 7, 18 ve 22. maddelerine göre, İspanyol tacirler, Cezayir’de serbestçe ve yerlilerden daha fazla ödeme yapmaksızın alışveriş yapabilecek ve aynısı İspanya’nın Alicante, Barselona ve Malaga limanlarında ticaret yapan Cezayirliler için de geçerli olacaktır. Tacirlerin mallarını satamamaları durumunda, mallar vergisiz bir şekilde tekrar gemiye yüklenebilecekti. İspanya’daki Cezayirliler ve Cezayir’deki İspanyollar, Fransızların iki ülkede ödediği miktarda gümrük vergisi ödeyecekti. Cezayir korsanları, İspanyol ticaret gemilerini rahatsız etmeyecek ve ihtiyaç duydukları zaman onlara yardım edecekti. Bu gemilerin ihtar edilmeleri gerekirse, bir filika ile iki adam gönderilecek ve sadece bu adamlar İspanyol gemisinin güvertesine çıkacaklardı. Buna karşılık olarak, İspanyol savaş gemileri, İspanya pasaportuna sahip Cezayir korsanları ile karşılaştığında aynı hükümleri uygulayacaktı. Cezayir ve İspanyol gemileri, tamirat ihtiyacı, kötü hava koşulları, erzak temini ve düşmandan kaçma gibi zaruri durumlarda, birbirlerinin liman ve koylarına girebilecek ve ankraj vergisi ödemeksizin alışveriş yapabileceklerdi.

Antlaşmanın iki taraf arasındaki sığınma ve koruma hukukunu düzenleyen 4, 6 ve 9. maddelerine göre, İspanyol ticaret gemileri, Cezayir ve bağlı yerlerin koylarındaki bir kalenin topları altında, İspanya’nın düşmanları tarafından saldırıya uğrarsa, Cezayir bu gemilerin savunmak ve korunmak zorunda olacaktır. Ayrıca, geminin kumandanına kaçması için zaman kazandırmak amacıyla, düşman gemilerinin limandan ayrılmasına 24 saat izin verilmeyecekti. İspanyol gemilerinin Cezayir kıyılarında batması durumunda, geminin tamir edilmesi ve yüklerinin toplanması için gerekli yardım yapılacak ve yapılan masraflar, yardım edene ödenecekti. İspanyollar, gönüllü olmamaları halinde, gemilerine yükleme yapılmak veya gitmek istemedikleri yerlere seyahat etmek için zorlanmayacaktı. Aynı maddeler, İspanya tarafından, Cezayir gemileri için de uygulanacaktı.

Antlaşmanın esirlikle ilgili koşulları düzenleyen 5 ve 24. maddelerine göre, İspanyol gemilerinde yolcu olan Cezayir’in düşmanları ve Cezayir’in düşmanlarının gemilerindeki İspanyol yolcular, savaşarak direnseler bile, hiçbir koşul altında esir edilmeyecekti. Aynı durum, Cezayir gemilerinde yolcu olan İspanya’nın düşmanları veya İspanya’nın düşmanı olan gemilerdeki Cezayirli yolcular için de geçerli olacaktır. İspanya limanlarındaki Cezayir korsanları ve Cezayir limanlarındaki İspanyol savaş

gemileri, kendilerine sığınanları esir veya misafir olarak güvertelerine almayacaklar ve firar nedeniyle cezalandırılmamak koşulu ile onları teslim edeceklerdi.

İki taraf arasında hukukî ilişkileri düzenleyen 13, 14, 16 ve 17. maddelerine göre, taraflardan birinin korsanı, diğerinin bir gemisine zarar verirse, bu korsan cezalandırılacak ve korsanın tabi olduğu taraf, zararın karşılanmasından sorumlu olacaktır. Bir İspanyol ve bir Türk veya Müslüman arasında herhangi bir anlaşmazlık veya tartışma olduğu zaman, dava Cezayir Dayısı'nın Konsey'inde ve konsolosun şahitliğinde görülecekti. Anlaşmazlık Cezayir dışındaki limanlarda meydana gelirse, oradaki kumandan, tarafların adalete göre anlaşmalarını sağlayacak ve tarafları uzlaştıracaktı. Eğer bir İspanyol bir Türk'ü yaralarsa veya öldürürse, konsolosu onaylamaksızın cezalandırılmayacak ve İspanyol suçlunun kaçması halinde ise konsolos bu firardan sorumlu tutulmayacaktı. Ayrıca, konsolos, yazılı olarak kefil olmadığı sürece, tacirlerin veya diğer İspanyol bireylerin borçlarından sorumlu olmayacak ve Cezayir'de ölen İspanyolların malları, konsolosun tanıklığı altında, sahipleri olan İspanyollara veya diğer şahıslara ulaştırılacak ve aynı madde İspanya'ya yerleşmek isteyen Cezayirliler için de geçerli olacaktır³⁰⁰.

Osmanlı Devleti, İspanya-Cezayir antlaşmasına ayrı bir önem atfetmekteydi. Nitekim Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya sefaretisi sırasındaki görevlerinden biri de, bu antlaşma hakkında bilgi toplamaktı. Vasıf Efendi, konuyla ilgili olarak sefaretnamesinde şu bilgileri vermektedir:

- Cezayir elindeki 1250 esiri, bu antlaşmanın imzalanmasının ardından, kişi başı 1000 Riyallık bir meblağa karşılık serbest bırakacaktı. Cezayir, bu madde gereğince, ölmüş olan esirler için bile para tahsil etmiştir.
- İspanyollar, ellerinde bulundurdukları 100 kadar Cezayirli esiri, Fas hâkimi kendilerinden rica etmiş gibi göstererek, serbest bırakmıştır. Bu esirlere bir miktar para verilerek Cezayir'e gönderilmişlerdir.

³⁰⁰ *Colección de los Tratados*, s. 357-364.

- Cezayirliler antlaşmadan sonra iki İspanya gemisini ele geçirerek, konuyla ilgili antlaşmada madde olmadığını iddia etmişlerdir. İspanya, gemiler için biçilen 40.000 Riyallik meblağı ödeyerek gemileri geri almıştır. Aynı hadise bir kez daha tekrarlanmış ve bu sefer İspanya çok daha büyük meblağlar ödeyerek gemilerini geri alabilmiştir.
- Vasıf Efendi'nin Cezayirli bir kişi ile antlaşmanın içeriği hakkında yaptığı konuşmada, kendisine neden İspanya ile antlaşma yaptıklarını sormuş ve Cezayirli buna karşılık olarak, antlaşmanın en fazla üç yıl süreceğini ve bu süre için toplanan hediyelerin ve malların zararlarını karşıladığını belirtmiştir³⁰¹.

Vasıf Efendi, tüm bunları göz önünde bulundurarak, antlaşmanın Cezayirliler için çok bağlayıcı olmadığı kanaatine varmıştır. Vasıf Efendi'nin anlattıklarının doğru ve kesin olarak kabul edilmesi durumunda, Cezayir'in vurdumduymaz tavırlarının, daha antlaşmanın imzalanmasının hemen ardından, İspanya'yı antlaşmayı bozmaya itmekten ibaret olduğu söylenebilir. Antlaşmayı İspanya bozacak olursa, Cezayir, antlaşma yapmak için İspanya'dan aldığı hediyeler sayesinde karlı çıkacaktı. İspanya ise Cezayir'in bu hareketlerine karşın, çok uzun süredir imzalamaya çalıştığı antlaşmayı bozmaya yanaşmamış ve Cezayir'in sebep olduğu sorunları para vererek çözme yoluna gitmiştir.

Cezayir'in bu hareketlerine rağmen, İspanya ile Cezayir arasındaki dostluk ilişkileri, Ağustos 1820'ye kadar devam etmiştir. Ağustos ayı sonlarında, İstanbul'daki İspanya maslahatgüzarı Francisco Javier Perez, Babıâli'ye bir takrir vererek, Cezayir beylerbeyinin iki taraf arasında mevcut dostluğa aykırı olarak bir donanma hareketi gerçekleştirdiğini belirterek, garp ocaklarının İspanya'ya karşı vazifeleri dışında hareketlerinin engellenmesi ve İspanya bayrağına hürmet etmeleri için kendilerine emirler gönderilmesini talep etmiştir. Osmanlı-İspanya antlaşmasına göre, Babıâli, garp ocaklarına barışı tavsiye etmekle yükümlüydü ve barış imzalama kararı ocaklara aitti. Babıâli, 1782 yılında gerekli barış tavsiyesini yaparak yükümlülüğünü yerine getirmiştir. Ancak Perez'in bu talebi üzerine, 5 Ekim'de Hacı Celil Efendi, eski kethüda

³⁰¹ Öksüz, *Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği*, s. 82-83.

Mustafa Efendi, eski darphane nazırı, Hüsni Bey, kethüda ağa ve Reis Efendi arasında bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda, elçinin istediği fermanın gönderilmesinin antlaşmaya uygun olmaması nedeniyle, bu talebin reddedilmesi veya kararın ertelenmesi düşünülmüşse de, bir hükümdarın talebinin reddedilmesinin uygun olmayacağına karar verilerek, Cezayir dayısına, İspanya ile Cezayir arasında imzalanmış olan antlaşmanın hükümlerine riayet edilmesine ilişkin bir mektup gönderilmiştir. Ayrıca, Cezayir yetkilileri, o sıralarda Osmanlı reayasına da gerektiği gibi davranmadığı için kendileri ikaz edilmiştir³⁰².

Ancak Cezayir dayısı, Osmanlı Devleti'nin bu konudaki telkinlerini görmezden gelerek, düşmanca hareketlerine devam etmiştir. İspanya ile Cezayir arasındaki sorun, ancak 19. yüzyıl başlarında, Amerika ve Avrupa donanmalarının ve 1830 yılında da Fransız donanmasının devreye girmesi ile çözülebilmiştir³⁰³.

3.1.4. 1791 İspanya-Tunus Antlaşması

Garp Ocakları ile İspanya arasında barışı teşvik etmek amacıyla, Babıâli'nin 1782 yılında göndermiş olduğu ferman, Tunus Dayısı tarafından da hemen dikkate alınmamıştır. İspanya ile Tunus arasında, Babıâli'nin tavsiye fermanından 9 yıl sonra, 19 Temmuz 1791 tarihinde, 26 maddelik Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma, Tunus adına, Başkumandan Hamud, Yeniçeri Ağası Ahmed ve Tunus Dayısı İbrahim tarafından 1791 yılının Ocak ayı başında; İspanya adına ise Başvekil Joseph Moñino ile Kral IV. Carlos tarafından, 19 Temmuz 1791 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir³⁰⁴. Ayrıca İspanya Kralı IV. Carlos ve Tunus Dayısı İbrahim, antlaşmaya riayet edeceklerine ve üzerinde anlaşılan maddeleri koruyacaklarına söz vermiştir.

Antlaşmanın iki taraf arasında barışı tesis eden 1, 20, 22, 24 ve 26. maddelerine göre, imzalanan antlaşma İspanya ve Tunus'ta ilan edilecek ve iki taraf da düşmanlık ve kötü

³⁰² BOA, HAT, 457/22520.

³⁰³ Bowen, "The Spanish and Ottoman Empires", s. 90-91.

³⁰⁴ *Tratado de Paz, Amistad y Comercio Ajustado el Rey Nuestro Señor y el Bey y la Regencia de Tunes: Aceptado y Firmado por su Majestad en 19 de Julio de 1791*, Kraliyet Basımevi, Madrid, 1791, s. 3-31.

niyetlerinden vazgeçerek, vatandaşları arasında barış ilişkilerini teşvik edecekti. Antlaşmanın ihlal edilmesi durumunda, zarar gören taraf antlaşmayı iptal etmeden önce, hükümete nedenlerini açıklayacak ve kendisine yapılan adaletsizliği ispat edecektir. Ve eğer antlaşma bozulursa, Tunus'taki İspanya konsolosu ve diğer İspanyollar, üç ay içerisinde, hesaplarını ve işlerini düzenlemek için özgürce istedikleri yere gidebilecek ve daha sonra güvenli bir şekilde Tunus'tan ayrılacaktır.

İki taraf arasında tarafsızlığı düzenleyen 11. maddeye göre, Tunuslular, İspanya'nın düşmanlarına cephane veya silah yardımı yapmayacaktı ve bu milletlerin sadece su ve erzak temini için Tunus limanlarına girmesine izin verilecekti. Bu gemiler, bayraklarını asamayacakları gibi, İspanya üzerine gitmeden önce bu limanlarda silahlanmayacaktı. Eğer Tunus'un düşmanı olan bir millet, herhangi bir İspanyol gemisinde, bir Tunusluyu esir alırsa, İspanya sarayı, bu esirlerin iadesini talep edecek ve onları sahip oldukları mallarla birlikte Naipliğin konsolosu aracılığıyla geri gönderecekti. Eğer bunu başaramazsa, İspanya sarayı, Tunusluya zararını karşılamayı taahhüt edecekti ve aynı koşullar, İspanyollar için de geçerli olacaktı.

Antlaşmanın konsolosluk işlerini düzenleyen 13, 14, 15 ve 18. maddelerine göre, İspanya konsolosu ve diğer İspanyollar, evinde özgür bir şekilde Hıristiyan dinini talim edebilecekti. Buna karşılık olarak, İspanya'daki Tunuslular İslam dininin gereklerini evlerinde yerine getirebileceklerdi. Tunus'taki İspanya konsolosu, kendi milletinden tercüman ve ulak atayabilecekti. İspanyollar arasında bir anlaşmazlık olursa, davaya konsolos bakacaktı. Konsolos, limanda demir atmış veya yola çıkmak üzere olan herhangi bir İspanyol bayraklı gemiyi ziyaret etmek isterse, hiçbir engelleme olmaksızın geminin güvertesine çıkabilecekti. Ayrıca isterse, evine İspanya bayrağı asabilecekti. İspanya konsolosunun evine gidecek tüm erzak ve diğer şeyler, vergiden muaf olacaktı ve İspanya konsolosu ve İspanyollar, Tunus'a kendi kullanımları için, şarap ve likör getirebileceklerdi. Ayrıca, Roma'dan Tunus'a geçen bütün keşişler, İspanya konsolosunun koruması altında olacak ve herhangi bir engel olmaksızın, dinlerini öğretebileceklerdi.

İki ülke gemilerinin ve limanlarının selamlaşması ile ilgili hükümleri içeren 23. madde Cezayir ve Trablus ile imzalanan antlaşmalardakiyle aynıdır. Buna göre, İki tarafın savaş gemileri, diğerinin limanına girerken, top atışı yaparak, liman kumandanını

selamlayacaklardı ve aynı selamlaşma, İspanyol ve Tunus savaş gemileri arasında da karşılıklı bir şekilde yapılacaktı.

İki tarafın ticarî ilişkilerini düzenleyen 2, 8, 9 ve 10. maddelere göre, Tunus limanlarına giden, İspanyol bayraklı gemiler, polonyalılar ve üç direkli yelkenliler, ankraj vergisi olarak sadece 25 peso ve gümrük bekçilerinin ücreti olarak da 5 peso ödeme yapacaklar ve kendilerinden başka bir ödeme yapılması istenmeyecekti. Tunus limanlarına su tedarik etmek veya erzak almak için giden İspanyol gemilerinden, ankraj vergisi talep edilmeyecek ve bu gemiler rahatsız edilmeyecekti. Tunuslular, İspanya'ya getirdikleri mallar için diğer Müslüman devletlerle ve İspanyalılar da Tunus'a getirdikleri mallar için Fransızlarla aynı oranda gümrük ödeyeceklerdi. İspanyollar, gönüllü olmadıkları halde, gemilerine mal yüklemeye veya istemedikleri yerlere seyahat etmeye zorlanmayacaktı.

İspanyollar Tunus'a veya Tunuslular İspanya'ya getirdikleri mallarını satamamaları durumunda, bir yıl içerisinde, vergisiz bir şekilde bir İspanyol veya Tunus gemisine yükleyebilecekti. İki taraf da diğerinin mevcut ticarî yasaklarına ve yönetmeliklerine uyacaktı. İspanyollar, Tunus'un düşmanı olan bir devletin mallarını Tunus'a getirirse, bu mallar için %10 gümrük vergisi ödeyecekti. İspanya'ya alışveriş için giden bütün Tunuslu tacirler, ilk önce rutin karantina için Mahon'a geçecekti ve İspanya karantina merkezini değiştirirse Tunus tacirleri yeni merkeze geçecekti.

Tunus'un herhangi bir savaş veya ticaret gemisi, su ve erzak temini, tamir veya geçici sığınma ve düşmandan kaçmak için, İspanya'nın bütün limanlarına girebilecek istediği kadar bu limanlarda kalabilecekti. Tunus korsanları, denizde İspanyol ticaret gemileri ile karşılaşılırsa, pasaportlarını kaydedecekler ve herhangi bir hile bulmadıkları sürece, onları rahatsız etmeyecekler ve seyahatlerinden alıkoymayacaklardı. Pasaportların kontrolü gerekirse, korsan gemisi kaptanı, bir filika ile iki adamını gönderecek ve bu adamlar silahsız olarak güverteye çıkacaktı. Aynı koşullar, İspanya savaş gemileri kumandanları tarafından, Tunus ticaret gemilerine yapılacak ziyaretlerde ve pasaport kontrollerinde geçerli olacak ve İspanya konsolosluğunun pasaportunu taşıyan kaptanlar geciktirilmeyecek ve yollarına devam etmelerine izin verilecekti.

Antlaşmanın sığınma ve koruma hukukunu düzenleyen 3, 4, 7 ve 12. maddelerine göre, herhangi bir sebepten ötürü, tarafların savaş veya ticaret gemileri bir diğerinin limanlarına sığınırca, dostça karşılanacak ve kendilerine iyi muamele edilecekti. Bu gemilerin kaptanları, herhangi bir engelleme olmaksızın, tedariklerini yapabilecek ve gemileri veya mürettebatları için ihtiyaç duydukları her şeyi cari fiyat üzerinden satın alabileceklerdi. Eğer Tunus'un herhangi bir limanında İspanyol ticaret veya savaş gemilerine herhangi bir düşman gemisi tarafından saldırılırsa, bu gemiler bölgedeki toplar ile savunulacaktı ve limandaki kumandan, düşman gemilerini iki gün alıkoyarak, İspanyol gemilerinin uzaklaşmasına zaman kazandıracaktı. Tunus kıyılarında herhangi bir İspanyol gemisinin batması durumunda, mürettebat kurtarılarca karaya çıkarılacaktı. Tunuslular batan geminin kurtarılmasına da yardım edecek ve kurtarılan mallardan ve eşyalardan ve diğer tarafa yapılan yardımdan ötürü herhangi bir vergi talep etmeyecekti. Eğer kurtarılan mallar Tunus'ta satılırsa, bu mallar vergilendirilecekti. Ayrıca İspanyollar, yapılan yardımlara karşılık, ödeme yapacaktı. Bu hususlar, İspanya liman, iskele ve kıyılarında, Tunuslular için de geçerli olacaktı.

Antlaşmanın esirlikle ilgili yasal yükümlülükleri belirleyen 5 ve 6. maddelerine göre, Cezayir ve Trablus'un veya diğer bir milletin İspanya ile savaşa tutuşarak, bir İspanyol gemisini ele geçirmesi ve esir ettiği mürettebatını Tunus'a getirerek köle olarak satmaya kalkması durumunda, Tunuslular onları satın almayacak ve Tunus'ta satılmalarına da engel olunacaktı. İspanyol gemilerinde Tunus'un düşmanlarının gemici sınıfından vatandaşlarına rastlandığında, bunlar rahatsız edilmeyecek, ancak bunlar mürettebatın üçüncü sınıfına geçirilmeyecek ve eğer geçerse tutuklanarak esir edilebilecekti. Tunuslular, bir düşman gemisinde herhangi bir İspanyol tacir veya yolcu bulursa, pasaportunun içeriğine ve yük poliçesine itibar edilerek, bu tacirlere veya eşyalarına dokunmayacaktı. İki taraf konsolosu da, bir esirin birbirlerinin savaş gemilerine sığınma taleplerinden sorumlu olmayacaklardı. Bu koşullar, karşılıklı olarak uygulanacaktı.

Antlaşmanın hukukî ilişkileri düzenleyen 16, 17, 19 ve 21. maddelerine göre, bir İspanyol ile bir Türk arasında kavga çıkarsa, davaya Tunus Dayısı tarafından, İspanya konsolosunun şahitliğinde bakılacaktı. Eğer bir İspanyol, bir Türk'e darp etmekten suçlanırsa, davası görülürken İspanya konsolosu hazır bulunmadığı halde, bu kişi mahkûm edilemeyecek veya cezalandırılmayacaktı. Dava görülürken, bu kişi kaçarsa,

konsolos bu firardan sorumlu olmayacaktı. İki taraf konsolosu da, birbirlerinin ticaret gemilerine bir firarının sığınması durumunda sorumlu tutulacaklardı. Deniz üstünde bir tarafın korsanının diğer tarafın gemisini rahatsız etmesi durumunda, zarar veren korsanlar, suçlarının oranına göre cezalandırılacaklardı.

Eğer bir İspanyol'un bir Türk'e bir miktar borcu olursa, İspanya konsolosu, yazılı olarak kefil olmadıkça, bu borçtan sorumlu olmayacaktı. Eğer bir İspanyol vatandaşı Tunus'ta ölürse, İspanya konsolosu onun mallarını mirasçılarının lehine düzenleyecekti. Aynı şekilde bir Tunuslu İspanya'da ölürse, malları, mirasçılarına ulaştırılacaktı³⁰⁵.

İspanya, bu üç antlaşma sayesinde, Garp Ocakları ile yaptığı yaklaşık 300 yıllık mücadeleyi sonlandırdı ve Akdeniz'de güvenliğini sağladı. Antlaşmaların ardından, İspanya, dikkatini Fransa'da başlayan ihtilale ve Akdeniz'deki ticaret hacmini yükseltmeye verdi. Ancak, 1840'lara kadar Avrupa meseleleri ile ilgilenmek zorunda kalan İspanya, bu antlaşmalardan istediği gibi faydalanamadı. Bu süreç zarfında antlaşmalarda çıkan antlaşmazlıklar, Osmanlı Devleti aracılığıyla çözüme kavuşturulmaya çalışıldı. Bu antlaşmalar sayesinde İspanya, Osmanlı Devleti ile yapmış olduğu antlaşma sırasındaki hedefine ulaştı ve kendisine ve koruması altındaki tacirlere karşı yürütülen korsanlık faaliyetlerinin sona ermesini sağladı.

3.2. Antlaşma Sonrasında Elçi Değişimi ve Diğer Gelişmeler

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında 1782 yılında imzalanan antlaşmanın ardından, antlaşmanın müzakerelerini yürütmüş ve antlaşmayı imzalamış olan Don Juan de Bouligny, İspanya kralı III. Carlos tarafından İstanbul'a elçi olarak atandı. Bu atamanın resmiyet kazanabilmesi için, öncelikle Bouligny'nin huzura kabul edilmesi ve kralının hediyelerini ve itimatnamesini Sultan I. Abdulhamid'e sunması gerekiyordu. Ancak İspanya'dan kralın hediyelerinin ulaşması iki yıla yakın sürdü ve bu süre zarfında Bouligny huzura kabul edilmedi.

³⁰⁵ *Tratado de Paz, Amistad y Comercio*, s. 3-31.

3.2.1. Bouligny'nin Huzura Kabulü

1784 yılında, İspanya kralının iyi dileklerini Osmanlı sultanına iletmek ve kralın hediyelerini sultana sunmak amacıyla, Madridli Gabriel de Aristizabal'ın kumandasında üç gemilik bir donanma İstanbul'a gönderildi. Aristizabal, Cartagena limanından 24 Nisan 1784'te ayrıldı ve 10 Eylül'de İstanbul'a ulaştı³⁰⁶. Bu donanma, tarihte Osmanlı karasularındaki ilk dost İspanyol varlığı oldu ve iki taraf açısından da bir başlangıç olarak nitelendirildi³⁰⁷. Aristizabal, yazdığı 45 sayfalık raporunda, bu ziyareti, "Haçlılar zamanından beri savaş gemilerimizin bu tarafa ilk gelişi" olarak nitelendiriyordu³⁰⁸.

İspanya'dan Osmanlı sultanına gönderilen hediyeler, bizzat kral III. Carlos tarafından seçilmişti. Hediyeler arasında, 16 çekmece kalıp çikolata, 24 koli kakao, 4 çekmece kinin, 4 çekmece toz Havana tütünü, 1 altın sofrta takımı, 4 gümüş sofrta takımı, 13 çekmece altın ve gümüş işlemeli kumaş, 21 çekmece bazıları ipek bazıları yün olan güzel kumaşlar, 1 muhteşem çadır ve sayısız çekmece dolusu kakao, kinin ve toz tütün bulunmaktaydı³⁰⁹. Bouligny ve İspanyol temsilciler, 6 Ekim 1784'te kralın hediyelerini takdim etmek üzere, Sultan I. Abdulhamid'in huzuruna kabul edildi³¹⁰. Bouligny'nin elçiliği, huzura çıkmasının ardından, resmiyet kazandı ve İspanya'nın İstanbul'daki ilk daimî elçisi olduğu Osmanlı Devleti tarafından da kabul edilmiş oldu.

Aristizabal'ın İstanbul'daki ikameti 43 gün sürdü. Bu süre zarfında *İstanbul'a Seyahat* adıyla 1790'da Madrid'de Jose Moreno tarafından yayınlanan raporunu yazdı. Ayrıca İstanbul'un ve Boğaziçi'nin 40 adet harita ve planını çıkardı. Aristizabal, 24 Ekim 1784'te İstanbul'dan ayrılarak, 31 Mayıs 1785'te Cartagena limanına ulaştı³¹¹. Aristizabal'e bu seyahati sırasında, Luis Josef de la Torre ve Francisco Bautista eşlik

³⁰⁶ Ricardo Gonzalez Castrillo, "Gabriel de Aristizabal y su Viaje a Constantinopla en el Año 1784", *Arbor*, vol. 180, no. 711-712 (Mart-Nisan 2005), s. 708-710; Jose Maria Sanchez Molledo, "El Viaje de Federico Gravina a Constantinopla en 1788", *Arbor*, vol. 180, no. 711-712 (Mart-Nisan 2005), s. 728.

³⁰⁷ Bowen, "The Spanish and Ottoman Empires", 89.

³⁰⁸ Castrillo, "Gabriel de Aristizabal", s. 708-710; Corrales, "İspanya-Osmanlı İlişkileri", s. 236.

³⁰⁹ Sanchez Molledo, "El Viaje de Federico Gravina", s. 728.

³¹⁰ Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, s. 45.

³¹¹ Sanchez Molledo, "El Viaje de Federico Gravina", s. 728.

etmekteydi. La Torre, bu yolculuk sonrasında *1784 Yılında İstanbul'a Yolculuk* adlı bir rapor hazırladı. Türkçe, Yunanca, İtalyanca ve Fransızca öğrenimi gören La Torre, Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya sefaretı sırasında, kendisine tercümanlık yapmakla görevlendirildi³¹². Aristazabal ve la Torre'nin bu raporları, İspanya'nın yeni dostunu tanıma ihtiyacından kaynaklanmaktaydı.

3.2.2. Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçılığı

Osmanlı Devleti, İspanya heyetine karşılık vermek, İspanya ile bir ittifak antlaşması imzalanması ihtimalini araştırmak ve 1785 yılında imzalanan İspanya-Cezayir antlaşmasının içeriği üzerine bilgi almak istiyordu³¹³. Ayrıca, Kırım'ı kurtarmak amacıyla Rusya'ya savaş ilan etmeyi düşünen Osmanlı Devleti, 1770 yılında Çeşme'de yaşadığı felaketi yeniden yaşamamak için, adımlarını dikkatli atmak niyetindeydi. Osmanlılar, dostane ilişkiler kurmuş buldukları İspanyolların desteğiyle, Rus donanmasının muhtemel bir Akdeniz seferinin önüne geçmeyi amaçlıyordu. Bu nedenlerle Ahmed Vasıf Efendi, olağanüstü yetkili geçici elçi olarak İspanya'ya gönderildi. Vasıf Efendi, 1 Temmuz 1787'de bir Fransız gemisi ile Tophane'den ayrılarak 25 Temmuz'da Barselona'ya ulaştı³¹⁴.

Vasıf Efendi ve maiyeti Barselona'ya ulaştığında, kendilerini karşılayan general, ülkelerinde salgın hastalık olduğunu ve İspanya'nın bu konuda çok titiz olduğunu belirterek, Afrika, Mısır ve Türkiye'den gelenlerin karantinaya alınmaları konusunda tembihlendiğini belirterek, elçilik heyetini Minorca Adası'nda karantinaya almak istedi. Vasıf Efendi ise karantinanın Barselona'da yapılması konusunda ısrar etti. Sonuçta, karantinanın Barselona'da yapılmasına karar verildi. Osmanlı elçilik heyeti, sağlık personeli ile yapılan 50 civarında toplantı dışında, 27 gün boyunca karantinada kaldı³¹⁵.

³¹² Aceituno, "Bir Filolog Olarak Dragoman", s. 217-218.

³¹³ Önalp, "La Crónica de Ahmet Vasıf Efendi", s. 177.

³¹⁴ Sanchez Molledo, "El Viaje de Federico Gravina", s. 43; Öksüz, *Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçılığı*, s. 40-41.

³¹⁵ Öksüz, *Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçılığı*, s. 47-48; Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 174-176.

Osmanlı elçilik heyeti, karantinanın ardından, büyük bir kalabalık eşliğinde Barselona'ya geldi. Barselona'da bir haftaya yakın bir süre ikamet eden heyet, daha sonra İspanya kralı III. Carlos ve oğlunun davetine katılmak için Granka'ya hareket etti. 26 günlük bir yolculuğun ardından Granka'ya ulaşan elçilik heyeti, kendileri için hazırlanan bir konağa yerleşti. İspanya, daha önce de Türk elçilik heyeti karşılamış olmasına rağmen, Vasıf Efendi'nin ziyaretinde ne tür törenler yapılması gerektiği konusunda Viyana, İtalya ve Fransa'dan tavsiye aldı³¹⁶.

Osmanlı elçilik heyetinin III. Carlos tarafından kabulünden önce, heyetin Kral için getirdiği hediyeler saraya gönderildi. Daha sonra, elçilik heyeti, Sultan I. Abdulhamid'in mektubunu krala teslim etmek için saraya ulaştı. Kabul töreninde, Vasıf Efendi, kendilerinin Sultan I. Abdulhamid'in mektubunu ulaştırmak ve 1782 antlaşmasını kuvvetlendirmek amacıyla gönderildiğini belirtti. Bunun üzerine III. Carlos, Osmanlı Devleti'ne karşı minnettar olduğunu ve antlaşmaya bağlılığını dile getirdi³¹⁷.

Vasıf Efendi'nin Kral III. Carlos'a sunduğu Sultan I. Abdulhamid'in hediyeleri arasında, inci, yakut ve elmaslarla süslü bir semer, iki gümüş süs eşyası, Türk yapımı kılıçlar, elmasla süslü iki parça altın şeker kâsesi ve kaşığı, yüz dirhem gül esansı, elmasla süslü hintkamışı, inci, altın ve değişik taşlarla süslü 6 silah, 32 paket elbise ve 20 balya kahve bulunmaktaydı. III. Carlos, bu hediyeler üzerine, Vasıf Efendi'ye pembe bir elmas, bir elmas yüzük ve İspanyol fabrikalarında üretilen farklı hediyeler verdi³¹⁸.

Vasıf Efendi, kral tarafından kabul edildikten sonra, bir görüşme de başvekil ile yaptı. Başvekil ile yapılan görüşmede, kendisine Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın mektubu sunuldu. Vasıf Efendi ve elçilik heyeti, görüşmelerini tamamladıktan sonra, önce

³¹⁶ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 174-176; Öksüz, *Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği*, s. 49-52.

³¹⁷ Öksüz, *Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği*, s. 53-56.

³¹⁸ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 182.

İskorya ve oradan da Madrid'e geçti. Daha sonra Murcia'ya ve oradan da İstanbul'a hareket edecekleri Cartagena limanına ulaştı³¹⁹.

Vasıf Efendi, 1 Nisan 1788'de Cartagena limanından ayrılmadan önce, Galvez bir imtiyaz olarak, elçilik maiyetindekilerin Hıristiyanlığa geçerek ülkede kalabileceklerini ifade etti. Katolik Hıristiyan olan Ermeni bir baba-oğul bu tekliften faydalandı³²⁰. Vasıf Efendi, 1 Nisan 1788'de Federico Gravina komutasındaki bir filo ile Cartagena limanından ayrılarak, 12 Mayıs'ta İstanbul'a ulaştı. Vasıf Efendi'nin İstanbul'a birlikte geldiği, Federico Gravina, İstanbul'da 31 gün kaldı ve İspanya'ya dönüşünün ardından, İstanbul'daki izlenimleri ile ilgili *İstanbul'un Tanımı* adlı 163 sayfalık eserini yazarak 1788 Kasım'ında III. Carlos'a sundu³²¹. Gerek İspanya elçisi Boulogny'nin ve Aristizabal'ın daha önceden hazırlamış oldukları raporlar ve gerekse Gravina'nın eseri, III. Carlos'un, bu uzak dost ülke hakkında bilgilenmesini sağladı.

Vasıf Efendi'nin İspanya sefaretı sırasında, kendisinin yokluğunda vekâlet edecek olan Enveri Efendi, vakanüvis olarak ordu ile birlikte hareket etmiş ve İstanbul'daki olayların kaydı için Edip Efendi vakanüvis vekili olarak tayin edilmişti. Vasıf Efendi, İstanbul'a dönmesinin ardından, eski görevine yeniden gelebilmek amacıyla harekete geçmiş ve sefaretı sırasında kaleme almış olduğu sefaretnamesini Babiâli'ye sunmuştur³²². Vasıf Efendi, sefaretnamesinde, İspanya'ya gidiş ve geliş yolculuğu, yaşadığı karantina uygulaması, huzura kabul edilişi, başvekil ile görüşmesi ve İspanya içerisinde yaptığı yolculukların yanı sıra, İspanya'nın sosyal ve ekonomik durumuna ilişkin bilgiler de sunarak³²³, Osmanlı Devleti'nin yeni dostu hakkında bilgi edinmesini sağlamıştır.

³¹⁹ Öksüz, *Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği*, s. 56-63.

³²⁰ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 182.

³²¹ Molledo, "El Viaje de Federico Gravina", s. 729.

³²² Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, c: 2, s. 51.

³²³ Ahmed Vasıf Efendi'nin sefaretnamesinin Osmanlıca Metni için bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, c. 4, s. 348-358, sefaretnamenin İngilizce metni için bkz. Ethan L. Menchinger, "The Sefaretname of Ahmet Vasıf Efendi to Spain (Ahmet Vasıf Efendi'nin İspanya'ya Dair Sefaretnamesi)", *History Studies*, c. 2, sayı. 3 (Sonbahar 2010), ss. 367-383.

3.2.3. Diğer Bazı Gelişmeler

1787-1791, 1792 Osmanlı-Avusturya, Rusya Savaşı'nda, savaş giderlerini karşılamak için borç arayışına giren Osmanlı Devleti, bu konuda İspanya'ya da başvurdu. Boulogny, 4 milyon Peso'luk bir borç teklifi hazırladıysa da bu teklifini olumsuz görüşleri ile birlikte hükümetine gönderdi. İspanya hükümeti, henüz savaşın başlarında tarafsızlığını ilan etmiş olduğu ve borç vermenin tarafsızlık hükümlerine aykırı olduğunu ifade ederek bu borç talebini reddetti³²⁴.

Savaş sırasında, Ekim 1787'de Alman ve Fransız temsilcileri, Osmanlı Devleti'ne arabuluculuk teklif ettiler. 20 Ekim'de Alman temsilci, Boulogny'nin de barış için baskı yapmasını istedi. İspanya Başvekili Floridablanca, İstanbul'daki temsilcisi Boulogny aracılığı ile arabuluculuk teklif etti. 26 Temmuz 1787'de İspanyol Galvez, 6 maddelik bir barış önerisinde bulundu. Buna göre, Bog ve Dniester nehirleri arası tarafsız bölge olacak, Oksakov Rusya'ya terk edilecek, Rusya, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki ruhanî önderliğine saygı duyacak ve Dniester'de gemiciliği kontrol edecekti. İspanyol Galvez ve Boulogny'nin barış misyonu ve İspanya'nın tarafsızlığını sürdürmesi, hem Türk hem de Rus taraflarınca takdir edildi ve hem Rusya hem de Osmanlı Devleti, İspanyol dostluğundan bahsetmeye başladı³²⁵.

Boulogny, Kasım 1788'de arabuluculuk teklifini yineledi. Savaşla hiçbir ilgisi ve savaştan çıkarı olmadığını ifade eden Boulogny, eğer istenirse hemen harekete geçebileceğini bildirdi. Reis Efendi, kendisine İspanya'nın arabuluculuk teklifinin reddedilemeyecek bir teklif olduğunu, ancak Rusya ve Avusturya tarafından bir teklif gelmedikçe barış imzalanmasının mümkün olmayacağını belirtti. Ocak 1789'da toplanan meşveret meclisinde, coğrafi konumu ve askerî gücü nedeniyle arabuluculuğu Prusya'nın yapmasına karar verildi³²⁶.

15 Eylül 1789'da İspanya, Boulogny aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne barış için arabuluculuk teklifini tekrar yinelediysen de Prusya'nın arabuluculuğuna karar verildiği

³²⁴ Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, s. 50-51.

³²⁵ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 165-168.

³²⁶ Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, s. 57-60.

için kendisine olumlu bir cevap verilemedi. 1791 yılı başlarında, Boulogne, İngiltere elçisi ile Türkiye'yi barışa zorlama konusunda anlaştı. Sonuç olarak Boulogne'nin çabaları Türkiye tarafından kabul edildi³²⁷. Yaş Antlaşmasının imzalanması sürecinde de, İspanya, Fransa ve Napoli ile birlikte, Avusturya'yı barışa zorlama ve Osmanlı lehine tavizler kopartma konusunda faaliyetlerde bulundu³²⁸. İspanya, bu çabaları sırasında, gerek uluslar arası alanda ve gerek yeni dostu olan Osmanlı Devleti'nin gözünde prestij kazanmayı hedeflemekteydi. Antlaşmaların imzalanma sürecinde, diğer devletlerle birlikte oluşturulan baskı sistemine katılması ve tarafsızlığından ödün vermemesi, Osmanlı Devleti'nin gözünde İspanya'nın prestijini arttırmıştır.

1782 yılında Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan antlaşma, iki devlet arasında ticarî ilişkilerin kurulmasına ve gelişmesine de ortam hazırladı. 18. yüzyılın sonlarında iki taraf arasındaki ticaret artmaya başladı. Bu çerçevede, Boulogne'ye göre, Akdeniz-Karadeniz ticaretinde İspanya'nın durumu, Fransa'ninkinden bile daha iyi durumdaydı. İki taraf arasındaki ticaret, Alicante ve Mahon limanından yürütülüyordu. İspanya-Osmanlı ticaretinde, Osmanlılar İspanya'ya pamuk, ipek, çeşitli yünler, kürk, inek ve bufalo, balmumu, bal, kahve ve ilaç ihraç ediyordu³²⁹.

Osmanlıların İspanya'dan ve sömürgelerinden gelen mallara ilgisi, İspanyolların doğudan gelen kumaş ve mallara olan ihtiyacı kadar fazla değilse de, İspanyol limanlarına giden Osmanlı tüccarının sayısında 18. yüzyıl sonlarında büyük artış görüldü. Osmanlı tüccarı, Doğu Akdeniz ile İspanya arasında mal taşımacılığı yapmasının yanı sıra, İspanyol limanları ile Livorno, Ceneviz, Marsilya ve Lizbon gibi limanlar arasındaki taşımacılığa ve İspanya'nın Amerika sömürgelerindeki ticaretine de aktif olarak katıldılar³³⁰.

³²⁷ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 165-170.

³²⁸ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 5, s. 96.

³²⁹ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 185.

³³⁰ Corrales, "İspanya-Osmanlı İlişkileri", s. 237-238.

Tablo 1

1797-1807 yılları arasında İspanyol limanlarına giden Osmanlı ticaret gemileri

Yıl	Cadiz	Malaga	Barselona	Alicante	Mahon
1797	-	5	12	-	4
1798	16	44	41	1	10
1799	-	-	-	-	1
1800	-	2	2	-	-
1801	-	3	3	-	4
1802	2	6	15	-	-
1803	-	3	10	6	-
1804	33	18	22	28	-
1805	34	84	21	-	-
1806	11	50	49	-	-
1807	15	20	9	-	-
Toplam	111	235	185	35	19

Kaynak: Corrales, “İspanya-Osmanlı” İlişkileri, s. 238.

Tablodan anlaşılacağı üzere, Fransızların Mısır’ı işgal ettiği 1798-1801 tarihleri arasında, İspanya ile resmi ilişkilerin de kopması üzerine, Osmanlı tacirleri, İspanyol limanlarına gitmekten vazgeçmişlerdir. Bunda, Jose de Boulogny’nin ve konsoloslarının sınır dışı edilmesinin de etkisi olduğu söylenebilir. Nitekim 1782 antlaşmasına göre, Osmanlı tacirleri, İspanya limanlarına gidebilmek için, İspanya konsolosluklarından pasaport almak zorundaydı. Bu süreçte, Osmanlı Devleti bünyesinde İspanya konsolosu bulunmadığından, tacirlerin pasaport alamadıkları için bu ülkeye gitmedikleri de öngörülebilir. İki tarafın ilişkilerinin normalleşme sürecinden itibaren, Osmanlı tacirlerinin İspanya limanlarındaki faaliyetleri de yeniden başlamış ve artarak devam etmiştir.

3.3. İstanbul'daki İspanya Elçiliği

Don Juan de Bouligny, 24 Kasım 1782'de İspanya Kralı III. Carlos tarafından İstanbul'a elçi olarak atandı³³¹. Bouligny, İstanbul'a atanmasının ardından, diğer elçilikleri örnek alarak, elçiliğe 3 tercüman aldı. Bu tercümanlar, gayrimüslim Osmanlı tebaasından ve İtalyanlardan oluşmaktaydı. Bouligny, daha sonra kral III. Carlos'tan dil oğlanları olarak yetiştirilmek üzere İspanyolların gönderilmesini talep etti ve İspanya'dan bu amaçla birkaç genç İspanyol gönderildi³³². Soylu ve diplomat olmadığı için, Bouligny'ye diğer diplomatlar tarafından iyi gözle bakılmadı ve Türk ve Avrupalı diplomatların kendisine karşı tavırları ona zor zamanlar geçirtti³³³.

Bouligny, tüm zorluklara göğüs gererek çalışmalarına başladı. İlk olarak, Osmanlı Devleti'nin önemli ticarî merkezlerinde konsolosluklar açmaya başladı. Bu çerçevede, Halep, İzmir, Sakız, Kıbrıs, Selanik, İskenderiye, Atina ve İškodra'da konsolosluklar açıldı. Bu konsolosluklar, büyük ölçüde Soler ailesinin tekelinde gibi görünmekteydi³³⁴. Bouligny, elçilik kuruluş çalışmalarını tamamladıktan sonra, Osmanlı Devleti'nin özellikleri konusunda raporlar hazırladı. Bu raporlar, siyasî yapı, ticaret, kıyıların durumu, İstanbul gibi konulardan oluşuyordu³³⁵. Bouligny'nin ilk faaliyetinden biri de, İspanyol esirlerin serbest bırakılması konusunda girişimlerde bulunmak oldu. Bouligny, yürüttüğü çalışmalar sonucunda, 40 İspanyol esirin salıverilmesini sağladı³³⁶. 1795 yılına kadar görevini sürdürdükten ve bu süreçte elçilik kuruluş çalışmalarını tamamladıktan sonra, yerini maslahatgüzarlık rütbesiyle oğlu Jose de Bouligny'ye

³³¹ Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, s. 42.

³³² Antonio Jurado Aceituno, "Bir Filolog Olarak Dragoman", *İspanya-Türkiye (16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk)*, ed. Pablo Martín Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 219-220.

³³³ Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 159.

³³⁴ Eloy Martín Corrales, "İspanya-Osmanlı İlişkileri, 18. ve 19. Yüzyıllar", *İspanya-Türkiye (16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk)*, ed. Pablo Martín Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 239

³³⁵ Aceituno, "Bir Filolog Olarak Dragoman", s. 223.

³³⁶ Tabakoğlu, "Don Juan de Bouligny Örneği", s. 832.

devrederek, İspanya'ya geri döndü. Jose de Boulogny, bu görevini 1799 Ekim'ine kadar devam ettirdi³³⁷.

Tablo 2
1782-1875 Yılları Arasında İspanya Elçileri

Elçilik Yaptığı Süre	Elçinin Adı-Soyadı	Elçilik Rütbesi
1782-1795	Don Juan de Boulogny	Ortaelçi
1795-1800	Jose de Boulogny	Maslahatgüzar
1800-1805	Ignacio Maria del Corral y Aguirre	Ortaelçi
1805	Julian del Corral	Maslahatgüzar
1805	Jose de Ocariz	Maslahatgüzar
1805-1808	Jose Martinez de Hervas y de Madrid, Marques de Almenara	Ortaelçi
1808-1809	Jose de Enderiz y Lopez de Angulo	Maslahatgüzar
1809-1814	Constantino Deval	Maslahatgüzar (Jose Bonaparte adına)
1809-1819	Don Juan Jabat y Aztal	Ortaelçi (VII. Fernando adına)
1819-1821	Francisco Javier Perez	Maslahatgüzar
1821-1823	Francisco Zea Bermudez	Ortaelçi
1823	Jose de Anduaga	Ortaelçi
1824	Francisco Javier Perez	Maslahatgüzar
1824-1829	Luis del Castillo	M.güzar-Ortaelçi
1829-1831	Andres Villalba	Ortaelçi
1831-1833	Juan Vial	Ortaelçi
1833-1847	Antonio Lopez de Cordova	Ortaelçi
1847-1852	Gerardo de Souza	Ortaelçi
1852-1853	Jose Neviet	Ortaelçi
1853-1854	Antonio Riquelme	Ortaelçi
1854	Luis Gonzalez Brabo	Ortaelçi
1854-1861	Gerardo De Souza	Ortaelçi
1862-1863	Juan Tomas Comyn	Ortaelçi
1864	Pedro Solera y Maury	Ortaelçi
1864-1865	Rafael Jabat	Ortaelçi
1865-1867	Jose Alvarez de Toledo y Acuña	Ortaelçi
1867-1868	Francisco de Zea Bermudez	Maslahatgüzar
1868-1869	Maria Remon y Zarco del Valle	Maslahatgüzar
1869-1873	Edmundo Tires, Marques de Ulagares	Ortaelçi
1873-1875	Guillermo Crespo	Ortaelçi

Kaynak: Ochoa Brun, *Historia de la Diplomacia Española*, s. 266.

³³⁷ Migual Angel Ochoa Brun, *Historia de la Diplomacia Española*, Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid, 1991, s. 266.

3.3.1. Fransız İhtilali'nin Osmanlı-İspanya İlişkilerine Etkisi

Jose de Bouligny'nin elçiliği devraldığı sırada, İspanya ile Fransa arasındaki savaş hali 22 Temmuz 1795 tarihinde imzalanan barış antlaşması ile sona ermişti³³⁸. Bu barış antlaşması, Jose de Bouligny'nin elçiliği sırasında, 10 Ağustos 1796'da imzalanan İkinci San İldefonso Antlaşması ile saldırı ve savunmaya dayalı bir ittifak antlaşmasına dönüştü³³⁹. Bu ittifak antlaşması nedeniyle, Temmuz 1798'de Fransa'nın Mısır'ı işgali sırasında, Fransız donanmasına İspanyol donanmasının da eşlik etmesi nedeniyle³⁴⁰, Osmanlı-İspanya ilişkilerinde bir gerginlik dönemi başladı.

Mısır'daki Fransız işgalinin başlangıcında, Osmanlı Devleti İspanya'ya karşı herhangi bir düşmanlık beslemiyordu. Ancak Jose de Bouligny'nin Fransızların bu saldırısı sırasında Fransa taraftarlığını açığa vurması ve Fransız yanlısı girişimlerde bulunması, Osmanlı Devleti'nin İspanya'ya şüphe ile bakmaya başlamasına neden oldu³⁴¹. Babıâli, Mısır'ın işgali karşısında ilk adım olarak, 6 Ağustos'ta Fransız elçisi Ruffin'e taraflar arasındaki diplomatik ilişkilerin kesildiğini bildirdi. Ayrıca İstanbul'daki Fransız tüccar ve vatandaşlarının evlerinden dışarı çıkmaları da yasaklandı. Bouligny'nin Fransız yanlısı ilk faaliyeti, 9 Ağustos'ta Hollanda elçisi Van Dedem ile birlikte, Babıâli'ye başvurarak bu yasağın kaldırılmasını talep etmek oldu. Kabul edilmeyen bu talep, 16 Ağustos'ta tekrarlandıysa da yine bir sonuç alınamadı³⁴². Ayrıca Bouligny'nin Ruffin'in hapsedildiği haberini Fransa'ya ulaştırması ve Eylül ayında yine Van Dedem ile birlikte, İstanbul'daki Fransızlar hakkındaki tedbirlerin kaldırılmasını talep etmesi bu şüpheyi kuvvetlendirdi³⁴³.

³³⁸ İsmail Soysal, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, TTK Yayınları, Ankara, 1999, s.148

³³⁹ *GUERRA CONTRA INGLATERRA (1796 - 1802)*, http://www.ingenierosdelrey.com/guerras/1796_inglaterra/1796_ildefonso.htm, Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012.

³⁴⁰ Tabakoğlu, "Don Juan de Bouligny Örneği", s. 833.

³⁴¹ BOA, HAT, 141/5836

³⁴² Soysal, *Fransız İhtilali*, s. 241.

³⁴³ Soysal, *Fransız İhtilali*, s. 253.

Osmanlı Devleti, Şubat 1799'da, Boulogne'ye İspanya'nın Mısır'ın Fransızlar tarafından işgalinde bir yardımı olup olmadığını sorarak, şüphelerini açığa çıkardı. Boulogne'ye verilen notada, İspanya'nın bu saldırıdan haberdar olup olmadığı, İspanya-Fransa ittifakının sadece İngiltere'ye mi hedeflediği ve Fransız donanmasındaki İspanyol gemilerine Fransız gemilerinden uzak durmalarının emredilip emredilmediği soruldu. Boulogne, bu notaya cevaben, ittifakın yalnız İngiltere'ye karşı olduğunu İspanyol gemilerinin Osmanlı karasularına girmediğini bildirmiştir³⁴⁴. Ancak Boulogne'nin bu bildirisi gerçeği yansıtmamaktaydı. Nitekim Fransız donanmasının Mısır çıkarması sırasında, İspanyol donanması da Osmanlı karasularındaydı ve Fransız donanmasına eşlik ediyordu.

Gelişen bu olaylar sırasında, Babıâli, İspanya elçisi Boulogne, Hollanda elçisi Van Dedem ve İsveç elçisi D'Ohsson'un İstanbul'da Fransız çıkarlarını desteklemeleri ve Fransız askerlerinin ihtiyaç duydukları zahireleri gizlice kendilerine ulaştırmaları³⁴⁵ nedeniyle, İngiliz ve Rus elçilerinin de baskıları sonucunda, Ekim 1799'da bu elçilere birer nota verilerek, iki hafta içerisinde ülkeyi terk etmeleri istendi³⁴⁶.

Bu olayın açıklanması ve İspanya ile dostluğun korunması amacıyla, Reisülküttap tarafından İspanya başvekiline bir tahrirat gönderildi. Tahriratta, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki dostluk ilişkilerine rağmen, Boulogne'nin Fransa taraftarlığı yapması ve İspanya konsolosluklarının Fransız askerlerinin ihtiyaç duyduğu zahireleri gizlice temin etmeleri nedeniyle, bu sefer bitene kadar Osmanlı topraklarında bulundurulmamalarına karar verildiği, ancak bunun iki devlet arasındaki barış ve dostluk ilişkilerini zedelemeyeceği bildirilmiştir³⁴⁷. İspanya maslahatgüzarının ve konsoloslarının Fransa'ya yardım etmeleri nedeniyle, Rusya, İspanya'ya savaş ilan ederek, Osmanlı Devleti'ni yanına çekmeye çalıştıysa da, Osmanlı Devleti, İspanya maslahatgüzarını ve konsoloslarını sınır dışı etmeyi yeterli gördü³⁴⁸. Osmanlı Devleti,

³⁴⁴ Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, s. 67.

³⁴⁵ BOA, HAT, 124/6185.

³⁴⁶ Beydilli, "İspanya", s. 168.

³⁴⁷ BOA, HAT, 124/6185.

³⁴⁸ BOA, HAT, 137/5648.

Fransızlarla mücadele ettiği bir dönemde, İspanya'nın da düşmanlığını kazanmak istemiyordu. Bu nedenle de, Rusya'nın İspanya'ya karşı açtığı savaşa katılmaya yanaşmadı ve bu sorunu dostane ve diplomatik yollarla halletme yoluna gitti.

Paris'teki İspanya sefirine, İspanya'nın Bouligny'nin yerine yeni bir elçi göndermesi durumunda kabul edileceği ve yeni bir elçi gönderilmesinin iki taraf arasındaki dostluğu arttıracacağı belirtildi³⁴⁹. Bu haberin alınmasının ardından, 1800 yılı Nisan ayı içerisinde, İspanya'nın Hollanda temsilcisi Ignacio María del Corral y Aguirre, İspanya tarafından İstanbul'a ortaelçi olarak atandı³⁵⁰. Ancak yeni elçinin ne tavır takınacağına bilinmemesi nedeniyle ve İngiliz ve Rus elçilerinin de tesiriyle, İspanya hükümetine, savaş bitene kadar bir elçi gönderilmesinin uygun olmayacağı bildirildi³⁵¹. Bunda İngiltere ve Rus elçilerinin etkisi büyüktü. Nitekim İngiltere elçisi, İspanya'nın Fransa ile kendisine karşı ittifak etmiş olması ve Rus elçisi de İspanya'ya savaş ilan etmiş olması nedeniyle, yeni İspanya elçisinin İstanbul'a gelişini engellemek için Babıâli'ye baskı yapmışlardı. Bu nedenle, İspanya başvekiline bir mektup gönderilerek, durumun hassasiyeti belirtildi. Ayrıca, iki devlet arasındaki dostane ilişkilerin daimi olacağı ve İspanya elçisinin İstanbul'da bulunmamasının iki taraf arasındaki iletişimi kesmeyeceği de bu mektupta ifade edildi³⁵². Osmanlı Devleti, sürekli olarak, iki devlet arasındaki dostluğu vurgulayarak, İspanyolları gücendirmemeye çalışırken, bir taraftan da İngiliz ve Rusların tepkisini çekmemek amacıyla, İspanya elçilerine karşı yaptırımlar uygulamaktaydı.

İspanya hükümetinin, Corral'ın İstanbul'a ortaelçi olarak tayin edildiğini bildiren Paris büyükelçisi Esseyid Ali Efendi ile Babıâli arasında, 1800 yılı Nisan ayı sonlarında yapılan mülakatta, Corral'ın aklı başında bir adam olduğu ve Osmanlı Devleti'nin arzularına ihtimam göstereceği görüşü hâkim oldu. İspanya Başvekili, 22 Nisan 1800 tarihinde, Corral'ın ortaelçi olarak İstanbul'a tayin edildiğini ve Paris'e uğramaksızın Berlin'e ve oradan da Viyana'ya geçtiğini belirterek, kendisine yol emri verilmesini

³⁴⁹ BOA, HAT, 176/7705A.

³⁵⁰ Ochoa Brun, *Historia de la Diplomacia Española*, s. 266.

³⁵¹ BOA, HAT, 141/5836.

³⁵² BOA, HAT, 137/5648.

talep etti³⁵³. Corral da, 6 Mayıs 1800'de Osmanlı Devleti sınırlarından geçerek İstanbul'a varmak için yol emri istedi³⁵⁴.

Corral'ın yol emri istemesi üzerine, Babıâli tarafından, Rusya ve İngiltere elçilerine konu ile ilgili görüşleri soruldu. Rusya elçisi, yeni gelecek olan elçinin de önceki elçi gibi hareket edeceğini düşündüğünü, bu konunun Paris'teki İspanya elçisi tarafından talep ediliyor olmasının da şüphe uyandırdığını ifade ederek, Corral'ın kabul edilmemesi gerektiğini belirtti. İngiltere elçisi de tercümanı ile haber göndererek, elçinin kabul edilmemesine dair görüş bildirdi. Bunun üzerine, 1800 yılı Temmuz ayı sonlarında Osmanlı Devleti'nin Viyana elçisi İbrahim Efendi'den Corral'ı bir süre oyalaması istenmiştir³⁵⁵. Yaklaşık iki buçuk aylık bir süre sonra, 3 Ekim 1800 tarihinde Esseyid Ali Efendi tarafından gönderilen takrirden anlaşıldığı üzere, Corral, halen Viyana'da yol emri beklemekteydi³⁵⁶. Babıâli'den Ali Efendi'ye gönderilen 28 Kasım 1800 tarihli tezkere ile Viyana'da oyalanan Corral'ın İstanbul'a gelmesine izin verildiği ve birkaç gün içinde kendisinin İstanbul'a varacağı ifade edilmiş ve durum Ali Efendi tarafından Paris'teki İspanya elçisine iletilmiştir³⁵⁷. Böylece, Corral, İstanbul'a tayininden yaklaşık 7 ay sonra, İstanbul'a ulaşarak görevine başlamıştır.

Corral, İstanbul'a geldikten sonra, bu kez resmî kabul sorunu yaşanmıştır. Reis Efendi, konu ile ilgili olarak, Aralık 1800'de İngiltere ve Prusya elçileri ile görüşmüş ve Prusya'nın olumlu cevabına karşın, İngiltere, Corral'a şüphe ile yaklaşmaya devam etmiştir. Prusya elçisi, İspanya elçisinin gelişinin Babıâli'nin önceki takrirleri neticesi olduğunu belirterek, kendisinin kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İngiliz elçisi Lord Elgin ise, İspanya'nın halen Fransa'ya bağlı olduğunu, Corral'ın İstanbul'da olup biteni Fransa'ya yetiştireceğini ve bu nedenle elçinin İstanbul'da ikametini uygun bulmadığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, Corral'ın İstanbul'a ulaşmış olması

³⁵³ BOA, HAT, 137/5648.

³⁵⁴ BOA, HAT, 139/5758.

³⁵⁵ BOA, HAT, 141/5850.

³⁵⁶ BOA, HAT, 142/5874.

³⁵⁷ BOA, HAT, 165/6904.

nedeniyle, artık kendisinin kabul edilmek zorunda olduğunu ancak bunun tehir edilebileceğini de belirtmiştir³⁵⁸.

Corral göreve başladıktan sonra, iki devlet arasındaki dostluk gereğince, İspanya'nın Fransa ile ittifakında Osmanlı Devleti'ni istisna ettiğini ifade etmiştir. Babiâli, Fransa ile savaşmak üzere olduğundan, İspanya başvekilinden, maslahatgüzarı aracılığıyla sözlü olarak dile getirdiği bu konuyu yazılı garanti etmesi istenmiştir. İspanya başvekili, Osmanlı Devleti'nin istisna olduğunu ve Osmanlı Devleti'ne karşı suikast teşebbüsüne girmeyeceklerini yazılı olarak beyan eden bir mektup hazırlayarak, Paris'te bulunan Ali Efendi'ye göndermiş ve Ali Efendi de mektubu 30 Ocak 1801'de Babiâli'ye iletmiştir³⁵⁹.

Corral'ın en önemli girişimlerinden biri, İspanya kralı IV. Carlos'un yeğeni olan Louis Francisco Filiberto de Borbón'un, Toskana'da kurulan Etruria Krallığı'nın kralı olarak tanınmasını sağlamaya çalışmak olmuştur. Bu krallık, 21 Mart 1801'de Aranjuez Antlaşması ile kurularak, 1807 yılına kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra Fransa topraklarına katılmıştır³⁶⁰. Bu konudaki ilk girişim, Corral'ın Babiâli'ye sunduğu 25 Kasım 1801 tarihli taktırirdir. Corral taktirinde, IV. Carlos'un sülalesinden olan ve Parma Dükü Ferdinand'ın oğlu olan Don Louis'in, 1801 Aranjuez Antlaşması şartları gereğince, Toskana (Etruria) Krallığı tahtına çıktığı belirtilerek, kralının, I. Louis'in krallığının Babiâli tarafından tanınmasını talep ettiği bildirilmiştir. Corral ayrıca, Prusya kralının da Louis'in krallığını onayladığını ve İspanya gibi bir Osmanlı müttefiki olacak olan Toskana Krallığı'nın Babiâli tarafından bir an önce tanınması için kendisinin görevlendirildiğini de ifade etmiştir³⁶¹. Corral, verdiği taktirin ardından, tercümanını sık sık Babiâli'ye göndererek, bu işin takipçisi olmuştur³⁶².

³⁵⁸ BOA, HAT, 247/13973.

³⁵⁹ BOA, HAT, 137/5625.

³⁶⁰ J. F. Hayward, "An Eighteenth-Century Drawing of the Grand-Ducal Crown of Tuscany", *The Burlington Magazine*, c. 97, sayı. 631 (Ekim, 1955), s. 309.

³⁶¹ BOA, HAT, 176_7708.

³⁶² BOA, HAT, 176/7717.

Konu ile ilgili olarak, İspanya Kralı IV. Carlos'un gönderdiği 29 Kasım 1801 tarihli mektup, 2 Mayıs 1802 tarihinde Sultan III. Selim'e sunulmuştur³⁶³. Aynı gün, İspanya ortaelçisi Corral'a verilmek üzere bir tezkere hazırlanmıştır. Tezkerede, I. Louis'in Toskana Krallığı'nın tanınmasının, zaman ve mevcut koşullar göz önüne alınarak tehir edileceği ifade edilmiştir³⁶⁴. Babıâli konuyu tehir ederken, müttefiki olan devletler tarafından Toskana krallığının tanınması durumunda, Osmanlı Devleti'nin de krallığı ve kral I. Louis'i tanıyacağını bildirmiştir. Bunun üzerine, Corral, Rus ve İngiliz elçilerini ziyaret ederek, konuyu onlara açmış ve iki elçiden de olumlu cevap almıştır. Ancak Osmanlı Devleti, Rusya ve İngiltere, I. Louis'i resmen tanıyana kadar, kendisinin tanınmasının mümkün olmadığını, ancak bu devletlerin resmî tanınmasının ardından IV. Carlos'un iltiması ile bu krallığın ve kral I. Louis'in Babıâli'ce de kabul edileceği belirtmiştir³⁶⁵.

İspanya elçisi Corral, 23 Ekim 1802 tarihinde Reisülküttap ile yaptığı müzakerede, daha önceden Toskana'da kurulmuş olan Etruria Krallığı'nın tanınması için verdiği takrire cevaben, diğer büyük devletlerin tanınmasının ardından Osmanlı Devleti'nin de bu devleti tanıyacağını ve kendilerine bu işin İspanya kralının hatırına olduğunun bildirileceğinin söylendiğini hatırlatarak, Hollanda, İsveç ve Prusya'nın adı geçen devleti tanıdığını ifade etmiş ve Osmanlı Devleti'nin de Etruria Krallığı'nı tanınmasını talep etmiştir. Ancak kendisine, İngiltere, Rusya ve Avusturya'nın bu krallıkla antlaşma yapmasının ardından, Osmanlı Devleti'nin de antlaşma yoluna gidebileceği bildirilmiştir.

Bunun üzerine, Corral antlaşma yapılması yerine, sadece bu devletin resmen kabulünü talep ettiyse de, kendisine antlaşma olmaksızın devlet tanınmasının Osmanlı Devleti'nin kaidelerine aykırı olduğu ifade edilmiştir. Corral, Etruria kralı tarafından resmen bu konuyla görevlendirildiğini vurgulayarak, krallığın Avusturya, İngiltere ve Prusya ile antlaşma imzalamak üzere olduğunu ve Prusya, Hollanda ve İsveç devletlerinin krallığı resmen tanıdığını belirtmiş ve tekrar Osmanlı Devleti'nden bu krallığın tanınmasını

³⁶³ BOA, HAT, 176/7707; BOA, HAT, 176/7719.

³⁶⁴ BOA, HAT, 176/7710.

³⁶⁵ BOA, HAT, 176/7717.

talep etmiştir. Reisülküttap, buna karşılık, bu krallığın ticaret dışında bir maslahatının olmadığını, Akdeniz ticaretine katılan deniz devletlerinden biriyle antlaşma imzalaması durumunda, İspanya kralının hatırına bu yeni krallık ile antlaşma imzalayacağını ifade etmiştir³⁶⁶. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Corral'ın bu girişiminin sonucu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla beraber, Toskana Krallığı'nın 1807 yılında Fransa'ya dâhil olmasının ve daha sonradan tekrar dükalık haline gelmesinin ardından, bu dükalık ile Osmanlı Devleti arasında resmî ilişkiler kurulmuştur³⁶⁷.

Corral'ın talimatnamesinde, Fransa ile Osmanlı Devleti arasında yeniden barış ve dostluk ilişkilerinin kurulması yönünde çalışması yer almasına rağmen, Corral'ın İstanbul'daki faaliyetleri, kendisinin bu konuda girişimde bulunmayacağını ortaya koydu. Corral bu nedenle gözden düşüyse de, 16 Mayıs 1805'te İstanbul'da ölümüne kadar görevini sürdürdü³⁶⁸. Corral'ın ölümünün ardından, Jose Martinez de Hervas y de Madrid, Marques de Almenara, İstanbul ortaelçisi olarak atandı³⁶⁹.

Osmanlı Devleti, elçilik ve konsoloslukların beratlı olarak istihdam ettikleri tercümanların usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla 1787 ve 1793 yılında çalışmalar yapmıştı. Ancak buna rağmen, 1800 yılına gelindiğinde yapılan düzenlemeler zayıflamaya ve bozulmaya başlamıştı. Bu durumun Osmanlı Devleti'nin mülkî ve ticarî işlerine zarar verecek boyuta ulaşması nedeniyle, yeniden bir düzenleme yapıldı. Bu düzenlemeye göre, bütün dost devletlerin beratlı tercümanları, elçilerinin ve konsoloslarının yanında tercüman kıyafetleriyle duracaklar, diğer şehirlerde ikamet edemeyecekler, Osmanlı diline aşina olacaklar ve esnaflık ve ticaret dışında ülke işlerine karışmayacaklardı. Aksi takdirde tercümanlık beratları ellerinden alınacak ve sıradan vatandaş hükmüne düşürüleceklerdi. 18 Ocak 1806 tarihinde, bu kuralların yazılı olduğu bir tahrir, İspanya elçisi Almanera'ya da verildi ve kendisinden bu kuralları ilgililere iletmesi istendi³⁷⁰. Ancak bu düzenleme de bozulmanın önüne

³⁶⁶ BOA, HAT, 241/13551.

³⁶⁷ Bkz. BOA, HAT, 1502/22.

³⁶⁸ Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, s. 73

³⁶⁹ Ochoa Brun, *Historia de la Diplomacia Española*, s. 266.

³⁷⁰ Archivo General de la Administracion (AGA), A. EX., 54/3270.

geçemeyince, 26 Mart 1806 tarihinde yeni bir tahrir ile önceki tahririn şerhi olarak, bütün dost devlet elçi ve konsoloslarının çalıştırdıkları tercüman ve hizmetkârların beratlarının iptal edildiği Almenara'ya bildirildi³⁷¹. Böylece İspanya elçilik ve konsolosluklarının tercüman ve hizmetkârlarının beratları ve imtiyazları iptal edilmiş oldu.

Almenara'nın görevine başlamasından iki yıl sonra, 19 Eylül 1807'de İspanya Kralı IV. Carlos, Sadrazam Çelebi Mustafa Paşa'ya gönderdiği mektubunda, Sultan IV. Mustafa'nın tahta çıkışını tebrik ettikten sonra, elçisi Marques de Almenara'yı iki devlet arasındaki dostluk ilişkilerini ve mükemmel uyumu geliştirmek için gönderdiğini belirterek, bu nedenle de kendisine yardımcı olunmasını talep etmiştir³⁷². Almenara kabul töreninin ve itimatnamesinin kabul edilmesinin ardından görevine başlamıştır.

1808 yılında İspanya, Fransa'nın egemenliğine girdi ve İspanya Kralı VII. Fernando esir edildi. Napolyon Bonapart, kardeşi Josef Bonapart'ı İspanya kralı ilan etti. İspanya'daki savaş hali sırasında, Almenara, Fransa taraftarı olarak, kendi kralına ve ülkesine ihanet etti³⁷³. Osmanlı Devleti'nde elçilere nişan ve mücevher verilmesi adet olması nedeniyle, görevi son bulan İspanya elçisi Almenara'ya 27 Şubat 1808'de nişan ve mücevher verilmesi uygun görüldü³⁷⁴. 27 Şubat 1808 tarihinde, sipariş verilen mücevher imalatı tamamlandı ve Sultan IV. Mustafa nişan ve mücevherin elçiye verilmesini buyurdu³⁷⁵. Bu çerçevede, Almenara, diğer dost devlet elçilerinin faydalandığı bu imtiyazdan faydalanarak, büyük bir itibarla ülkesine gönderildi.

3.3.1.1. İspanya'da İki Kral, İstanbul'da İki Elçi

İspanya'daki kral değişikliğinin ardından, İstanbul ortaelçisi Almenara'nın yerine, Jose De Enderiz y Lopez de Angulo maslahatgüzar olarak tayin edildi. 1809 tarihinde ise

³⁷¹ AGA, A.EX., 54/3270.

³⁷² AGA, A.EX., 54/3270.

³⁷³ BOA, HAT, 1290/50068.

³⁷⁴ BOA, HAT, 1356/53162.

³⁷⁵ BOA, HAT, 1359/53390; BOA, HAT, 1357/53180.

Angulo'nun yerine, Constantino Deval³⁷⁶ aynı görev ile atandı. Josef Bonapart'ın maslahatgüzarı olan Deval'ın yanı sıra, Fransa'da esir edilen eski İspanya Kralı VII. Fernando tarafından 1809 yılında, Juan Jabat y Aztal İstanbul'a ortaelçi olarak tayin edildi. Jabat, İspanya'dan hareket eden bir savaş gemisi ile Akdeniz Boğazı'na geldi ve İngiliz elçisi, Babıâli'ye Jabat'ın İspanya elçisi olarak İstanbul'a gelmek istediğini bildirdi. İspanya'da henüz istikrar oluşmadığı için Osmanlı Devleti duruma şüpheyle yaklaşmışsa da İstanbul'a gelmesine izin verdi. Jabat, İngiliz elçisinin aracılığı ile Reis Efendi ile görüştü³⁷⁷. Böylece İstanbul'da, İspanya'nın eski ve yeni kralları tarafından gönderilmiş olan bir maslahatgüzar ve bir ortaelçi aynı anda görev yapmaya çalıştı.

Jabat, Reis Efendi ile görüşmesinde, kendisinin Fransa'da esir bulunan VII. Fernando'nun ortaelçisi olarak gönderildiğini ve önceki elçinin İstanbul'dan ayrılması üzerine, iki ülke arasındaki dostluğun devamını sağlamak üzere görevlendirildiğini ifade etti. Ancak Reis Efendi, kendisine Josef Bonapart'ın Madrid'de kral olması nedeniyle, kendisinden şüphe etti. Bunun üzerine Jabat bir harita aracılığıyla Fransa'nın sadece İspanya'nın bir kısmına hâkim olduğunu, İngiliz ve İspanya ortak kuvvetlerinin her an Fransız askerlerini ülkeden kovabileceklerini düşündüğünü belirtti. Reis Efendi, bunun üzerine, İspanya ile Osmanlı Devleti arasındaki dostluk nedeniyle, Josef Bonapart'ın İspanya ve Napoli krallıklarının Babıâli tarafından kabul edilmediğini ve elçinin durumunun gözden geçirilerek kendisi hakkında bir karar verileceğini ifade etti. Bu sırada, Josef Bonapart'ın İstanbul'daki maslahatgüzarı Deval, elçilik iddiasında bulunan ve kapısına İspanya nişanı asan Jabat'ın sefaret evrak ve takımlarının elinden alınarak, kendisinin sınır dışı edilmesini talep etmişse de Reis Efendi kendisine böyle elçilik meselelerine karışamayacağını belirterek bu talebi geçiştirdi.

Jabat'ın Osmanlı Devleti tarafından kabulünün önünde iki engel bulunmaktaydı. Birincisi, kralının hapiste olması nedeniyle, İspanya bir cumhuriyet şeklinde yönetilmekteydi ve böyle bir devletten gelen elçinin kabulü devletlerarası kaidelere aykırıydı. İkincisi ise, İspanya'da krallığını ilan edilen Josef Bonapart'a rağmen, eski kralın temsilcisi olarak bir elçi kabulü, Osmanlı-Fransız ilişkilerini bozacak ve araya

³⁷⁶ Ochoa Brun, *Historia de la Diplomacia Española*, s. 266.

³⁷⁷ BOA, HAT, 1211/47442.

husumet sokacaktı³⁷⁸. Osmanlı Devleti bu nedenlerden ötürü, İspanya'daki durumun netlik kazanabileceğini düşünerek, Jabat'ın kabulünü bir müddet geciktirdi.

Jabat, bu geciktirme sırasında Beyoğlu'nda ikamet etmeye başladı. İspanya ile mevcut dostane ilişkiler nedeniyle, kendisine sekban ocağı tarafından 4 adet yardımcı tayin edildi. Ancak Fransız maslahatgüzarı bu duruma itiraz ederek, Jabat'ın elçi olarak tanınmadığını ve bu nedenle kendisine yardımcı verilmesinin uygun olmadığını bildirdi. İngiltere elçisi ise Jabat'ın yardımcılarının kaldırılması durumunda, kendi yamaklarının da kaldırılmasını isteyerek, buna karşı çıktı. Babiâli, İngiltere'yi gücendirmemek ve Fransa'yı teskin etmek amacıyla, sekbanbaşı ağadan bu yamakların aralıklarla birer birer kovulmasını istedi. Bu konuda İngiltere elçisinin iddialarda bulunması durumunda da kendisine, kara ordusuna asker gönderileceği için aslında birer asker olan yardımcıların da orduya katılmak için gönderildiğinin söylenmesine karar verildi. Ayrıca İngiltere elçisine kendi adamlarından Jabat'a yardımcı göndermesinin sorun olmayacağı bildirildi ve 21 Mart 1810 günü İngiltere elçisi tarafından dört kişi seçilerek Jabat'a gönderildi³⁷⁹. Osmanlı Devleti, iki kral tarafından gönderilen iki farklı temsilciyi de geciktirme ve oyalama yöntemlerini kullanarak idare etmeye çalıştı. Bu süre içerisinde İngiltere, Rusya ve Fransa elçileri, Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığını bozmak konusunda ciddi şekilde zorladı. Ancak Osmanlı Devleti, yeni dostu İspanya aleyhine bir faaliyette bulunmamaya özen gösterdi.

3.3.1.2. Büyükdere İspanya Sarayı Meselesi

İngiltere ile Fransa arasındaki savaş sırasında, İstanbul'daki İngiliz ve Fransız elçileri, tarafsızlığını ilan etmiş olan Osmanlı Devleti'ni bir diğerinden soğutmaya ve bu husumete dâhil etmeye çalışmışlardır. Bu amaçla, aralarında çekişecek pek çok konu bularak, bu sorunları Babiâli'ye havale etmişler, ancak Babiâli'nin kararları sonrasında da haklarına razı olmayarak iddialarını sürdürmüşlerdir. Bu çerçevede, Josef Bonapart'ın maslahatgüzar olarak gönderdiği Constantino Deval'ın 1809 yılında

³⁷⁸ BOA, HAT, 1211/47442.

³⁷⁹ BOA, HAT, 948/40795.

İspanya'nın Büyükdere'deki elçilik binasına yerleşmesi de iki elçi arasında bir sorun teşkil etmiştir³⁸⁰.

Eski İspanya elçisi Corral, görevi sırasında Büyükdere'deki bir haneyi satın alıp, binayı devleti adına kaydettirmişti. Almenara'nın Fransa taraftarı olarak, kendi kralına ve ülkesine ihanet ve hıyanet etmesi ve bir bahçıvanı elçilik binasına bekçi olarak görevlendirerek İstanbul'dan ayrılması üzerine, Fransız elçisi, Almenara'nın kendisine olan borcuna mahsuben, bina üzerinde hak iddia ederek, binaya adamlar göndermiş ve Almenara'nın görevlendirdiği bekçiyi de kovmuştur³⁸¹. Fransız elçisi, 1811 yılında Hollanda'nın Fransa tarafından işgal edilmesinin ardından, aynı hareketi İstanbul'daki Hollanda sarayına da yapmış ve bu binayı da işgal etmiştir. İngiliz elçisi Lord Robert Adair, İspanya binasının zapt edildiğini duyunca, Reis Efendi'ye haber göndererek, binanın eski haline ve sahiplerine geri döndürülmesini talep etmiştir³⁸².

Bu sırada, kralı esir olan İspanya'dan Jabat'ın elçi olarak gönderilmesi üzerine, Lord Adair, binanın İspanya'dan gönderilen elçi olan Jabat'ın istihkakı olduğunu iddia ederek, Fransız elçisinin binaya gönderdiği adamların kovulmasını ve binanın yeniden Almenara'nın geride bırakmış olduğu bekçiye teslim olunmasını talep etmiştir. Babıâli, çekişmenin yeniden kendisine yansıtılması üzerine, elçilik binasının senet ve hüccetlerinin Danimarka maslahatgüzarı olan Isi Joesen'in üzerine kayıtlı olduğunu gayri resmi bir şekilde ifade etmiştir. Buna rağmen, Fransa elçisinin, binayı zapt etmek için binaya nişanlarını asmaı üzerine, Lord Adair de nişan asmak için adam göndermiş, ancak daha sonra vazgeçerek, adamlarından binanın dışında oyalanmalarını istemiştir. 4 Nisan 1811 tarihinde, Lord Adair, başkâtibini Babıâli'ye göndererek, tarafsız bir devlet olan Osmanlı Devleti'nin, Fransızların bu saldırısına engel olmasını istemiştir³⁸³. Ancak Osmanlı Devleti, aynı tarafsızlığını bahane ederek bu çekişmeye karışmak istememiştir.

³⁸⁰ BOA, HAT, 1290/50088.

³⁸¹ BOA, HAT, 1290/50068.

³⁸² BOA, HAT, 1290/50068.

³⁸³ BOA, HAT, 1290/50088.

Lord Adair'in ısrarları ve Fransız elçisinin Babiâli'nin bu işe karışmaması talepleri üzerine, Osmanlı Devleti bu konunun iki elçi arasında halledilmesini istemiştir. Osmanlı Devleti bu sorunun Fransız ve İngiliz elçileri arasında çözülmesi için gayri resmi olarak Fransız elçisi ile irtibat kurarak, Lord Adair ile anlaşmasını istemiştir. Bunun üzerine, Fransız elçisi, Lord Adair'e mektup yazarak konuyu müzakere etmek istediye de Lord Adair, oralı olmayarak, eski talep ve iddialarını sürdürmüştür. Lord Adair'in baskılarının ardından, Babiâli, bu çekişmeye karışmayacağını kesin bir dille kendisine bildirmiştir. Adair, Babiâli'nin sert tutumu nedeniyle, binanın dışında bekleyen adamlarını geri çekmiş ve Babiâli ile iletişimini kesmeye cesaret edememiştir³⁸⁴.

Ancak tekrar Babiâli'ye giderek, Fransız elçisinin binaya gönderdiği adamların kovulmasını ve eski haline geri döndürülmesini talep ederek, eğer kovulmazsa bunu kendi devletine hakaret addedeceğini ifade etmiştir. Kendisine yine tarafsızlık gereği iki elçi arasında mevcut bu narin soruna müdahale edilemeyeceği, ancak İngiltere'nin bina üzerinde hak talep etmesi durumunda, bunu yazılı olarak yapması gerektiği bildirilmiştir. İngiliz elçisinin binanın eski haline döndürülmesi konusundaki girişimleri ve ısrarı devam etmiş olsa da, kendisine tarafsız olan Osmanlı Devleti'nin bu konuya karışmayacağı tekrar tekrar belirtilmiştir³⁸⁵.

Lord Adair, bunun üzerine, çekişme konusu binanın, İspanya elçisi Marques de Almenara tarafından satın alındığını, İspanya'daki savaş nedeniyle elçinin memleketine dönmek zorunda kaldığını ve bina ve diğer malzemelerini 50 bin kuruşa Danimarka elçisine satmış olduğunu belirterek, Fransa'nın binadaki işgalinin haksız olduğunu vurgulamıştır. Ardından bir gün içinde Babiâli'nin binadaki Fransız adamlarını kovmaması durumunda, İspanya'dan gönderilmiş olan Jabat'ın ülkesine döneceğini, İspanya'nın bunu hakaret kabul ederek, Osmanlı'ya savaş açacağını ve kendisinin de İstanbul'da emniyetinin kalmadığını devletine yazarak, cevap gelene kadar Babiâli ile iletişimini keseceğini belirtmiştir³⁸⁶.

³⁸⁴ BOA, HAT, 1290/50087.

³⁸⁵ BOA, HAT, 1290/50088.

³⁸⁶ BOA, HAT, 1290/50088.

Babiâli'nin bu tehditleri görmezden gelerek, kendisine sert cevap vermesi üzerine, Lord Adair, geri adım atarak söylediklerinin kendi görüşü olduğunu ve ülkesinin fikrini yansıtmadığını ifade etmiştir. Bunun üzerine, kendisinden aradan çıkması istenmiş, tercümanını bu konuyla ilgilenmek üzere görevlendirmesi ve sorun çözüme kavuşana kadar beklemesi tavsiye edilmiştir. Buna rağmen, Lord Adair, iki gün içerisinde bu konuda kesin bir cevap beklediğini ifade etmesi üzerine, kendisine, Babiâli ile iletişimini kesmesi durumunda, bir kurye ile İngiltere'ye mektup gönderilerek, konunun ayrıntılı bir şekilde beyan edileceği belirtilmiştir³⁸⁷.

Lord Adair, 8 Nisan 1811'de konu ile ilgili bir takrir vererek, konu ile ilgili iddialarını ve taleplerini tekrar dile getirmiştir. Kendisine, Osmanlı Devleti'nin tarafsız olduğu ve İngiltere ve Fransa elçilerinin bu çekişmesine dâhil olmayacağı tekrar ifade edilmiştir. Elçi, 11 Nisan 1811 tarihinde bir takrir daha göndererek, Büyükdere'deki İspanya sarayının eski haline ve sahiplerine döndürülmesi konusunda bir hareket göremediğini, İngiltere'nin müttefiki olan İspanya'nın elçilerine mahsus olan sarayın Fransız elçi tarafından işgal edilmiş olduğunu kralına bildirdiğini ve kralının bu konudan hoşnut ve razı olmadığını bildirmiştir. Lord Adair, Osmanlı Devleti'nin bu zorbalığa göz yummasının, onun şanına ve şöhretine yakışmayacağını belirterek, bu konunun yeniden ele alınmasını ve İspanya sarayındaki Fransızların kovulmasını talep etmiştir³⁸⁸.

Talepleri yine reddedilen Lord Adair, birkaç gün sonra, Babiâli ile ilişkilerini keseceğini bildirmiştir³⁸⁹. Lord Adair'in Osmanlı Devleti ile iletişimini keseceğini beyan etmesinin ardından ve devletine haber vermek üzere bir kurye gönderdiği tespit edilmiştir. Bunun üzerine yaşanan olayları ve gerçeği İngiltere Başvekiline bildirmek üzere, Sadrazam Laz Aziz Ahmed Paşa tarafından bir mektup hazırlanarak, 19 Nisan 1811'de Osmanlı maslahatgüzarı Antonaki ile birlikte İngiltere'ye gönderilmiştir. Mektubun bir nüshası da Malta'daki Osmanlı şebbenderine ulaştırılmak üzere Yanya'daki Tepedelenli Ali Paşa'ya, Malta'daki şebbender tarafından da İngiltere'ye ulaştırılmak üzere bir İngiliz

³⁸⁷ BOA, HAT, 1290/50088.

³⁸⁸ BOA, HAT, 1290/50090.

³⁸⁹ BOA, HAT, 1290/50087.

generaline teslim edilmiştir³⁹⁰. Antonaki, hazırlanmış olan mektubu İngiltere başvekiline ulaştırmıştır. Başvekil, Babiâli'nin bu konuda uyguladığı usulü hoş karşılamış ve bunu münasip bir şekilde elçisine ifade edeceğini belirtmiştir³⁹¹.

Mehmed Said Galip Efendi'nin reisülküttaplık görevini devralmasının ardından, Lord Adair, yeni reisülkütuba İspanya mülkü olan Büyükdere'deki binanın durumu ile ilgili iki tahrir göndererek kendisini konu ile ilgili bilgilendirmiştir. Lord Adair, İspanya kralının hapsedilmesi sırasında Paris'e dönen İspanya elçisi Almenara tarafından, bu binanın, Deval adlı maslahatgüzara bırakıldığını, ancak İspanya'nın durumu belli olmadığı için kendisinin maslahatgüzar olarak kabul edilmeyerek, İstanbul'da misafir olarak tutulduğunu ve bu nedenle de bu binaya yerleşemediğini belirtmiştir. Lord Adair, ayrıca, Fransız maslahatgüzarının bu binayı işgal ettiğini ve Deval'in elçilik haklarını elinden aldığını ifade etmiştir. Galip Efendi, kendisinin göreve yeni başladığını ve konuyu bilmediğini belirterek elçiyi oyalamıştır³⁹².

Lord Adair'in yerine, 1812 yılında Lord Stratford de Redcliffe, İngiltere'nin İstanbul elçisi olarak atanmıştır. Redcliffe İstanbul'a tayin edildiği sıralarda, bu sorun henüz çözüme kavuşturulamamıştı. Bu nedenle, Redcliffe, 14 Ocak 1812 tarihinde Babiâli'ye bir tahrir vererek konu ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Redcliffe'e göre, Osmanlı Devleti, bu meselenin başlangıcında iki taraf elçilerini uyararak, aralarındaki bu çekişmeyi dostane bir şekilde sonuçlandırmalarını isteseydi, bu mesele hiç büyümeyecekti. Ancak Reis Efendi'nin, İngiliz ve Fransız elçileri arasındaki bu meseleye kesinlikle karışmayacağını belirtmesi, tarafsız kalan Osmanlı Devleti'ni İngiliz-Fransız elçileri arasında bir savaş alanına döndürmüştü³⁹³.

Redcliffe, konuyla ilgili görüşlerini belirttiikten sonra, bu meselenin iş işten geçti haline getirilmemesini isteyerek, Reis Efendi'nin İngiltere devletinin muhabbetine ve dostluğuna binaen bu sorunu çözmesini talep etmiştir. Redcliffe, ayrıca, Avrupa'nın

³⁹⁰ BOA, HAT, 1289/50030.

³⁹¹ BOA, HAT, 243/13708.

³⁹² BOA, HAT, 1290/50080.

³⁹³ BOA, HAT, 1290/50068.

mevcut halinde, İngiltere ile çatışmanın Osmanlı Devleti'nin çıkarına olmadığını ve önemli bir sebep olmadıkça İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile mevcut dostluğunu bozmayacağını da ifade etmiştir³⁹⁴.

Osmanlı Devleti, Büyükdere'deki İspanya sarayı meselesine karışmayarak, bu meselenin Fransız ve İngiliz elçileri arasında çözümlenmesini istemişse de, bu mesele ancak İspanya'nın Fransız işgalinden kurtulmasından sonra, VII. Fernando'nun 1814 yılında Jabat'ı ortaelçi olarak İstanbul'a tayin ettiğini resmen bildirmesi³⁹⁵ ile çözülebilmiştir. Bu resmi tebligatın ardından, Jabat, Büyükdere'deki İspanyol sarayına yerleşerek görevine başlamıştır.

3.3.2. İlişkilerin Normalleşme Süreci

İspanya Kralı VII. Fernando tarafından İstanbul'a ortaelçi olarak gönderilmiş olan Jabat, Fransa ve diğer bazı devletlerin elçilerinin sınır dışı edilmesi taleplerine rağmen, İstanbul'da misafir edilmişse de İspanya'nın o sıralardaki durumu nedeniyle, elçi olarak kabul edilmemiştir. Bu misafirlik sürecinde, İngiltere elçisi Jabat'ın kabul edilmesi için çaba sarf ettiyse de, İspanya'nın durumu kesinleşmediğinden Babiâli, Jabat'ı kabul etmemiştir. Aralık 1813'te İspanya'nın Fransız işgalinden kurtulması ve VII. Fernando'nun yeniden İspanya kralı olmasının ardından, Jabat, Reis Efendi ile görüşerek, kendisine bu durumu bildirmişse de, İspanya veya Fransa'dan resmî tahrirat gelinceye kadar kendisinin muteber misafir olarak İstanbul'da kalmasına ve gerekli hallerde Reis Efendi ile görüşmesine karar verilmiştir³⁹⁶.

İspanya Kralı VII. Fernando, 2 Ağustos 1814 tarihinde Sadrazam Hurşid Ahmed Paşa'ya yazdığı mektubunda, bir süre önce hapisten kurtularak, atalarının krallığına kavuştuğunu, bu hayırlı olayın ardından, iki devlet arasındaki dostane ilişkilerin tekit ve teyit edilmesi amacıyla, İspanya donanma kaptanlarından Don Juan Jabat y Aztal'ı Osmanlı Devleti nezdinde ortaelçi olarak görevlendirdiğini bildirmiştir. Jabat'ın daha önceden ispat ettiği gayret, dirayet ve marifeti sayesinde bu işte başarılı olacağını

³⁹⁴ BOA, HAT, 1290/50068.

³⁹⁵ BOA, HAT, 1211/47464.

³⁹⁶ BOA, HAT, 833/37588.

bildiren Fernando, Sadrazam'dan bu konuda kendisine yardımcı olunmasını da rica etmiştir³⁹⁷. Aynı tarihte Sultan II. Mahmud'a gönderilen mektupta, Osmanlı Devleti ve Sultanı hakkında iyi niyet ve dostluk dileklerinin ifade edilmesinin ardından Jabat'ın ortaelçi olarak İstanbul'a tayin edildiği bildirilmiştir³⁹⁸. Ayrıca, Jabat'ın Reisülküttap Mustafa Efendi'nin İspanya hakkındaki iyi niyet ve dostluğuna ilişkin kralına yazdığı rapor üzerine, Kral VII. Fernando, Dışişleri Bakanı Jose-Miguel de Carvajal Vargas y Manrique'yi Osmanlı Devleti ve reisülküttabı hakkındaki iyi niyetlerini ve dostluk duygularını iletmek üzere görevlendirmiştir. Vargas, bunun üzerine Mustafa Efendi'ye gönderdiği 31 Ağustos 1814 tarihli mektubunda, kendisine kralının iyi niyetlerini bildirmiştir³⁹⁹.

Jabat, 2 Aralık 1815'te, teşrifat gereği lazım olan bir merasim yapılmasının ardından İstanbul'daki görevine başlamıştır⁴⁰⁰. Ancak, Sultan II. Mahmud'a sunulmak üzere İspanya'dan gönderilen hediyelerinin gelmesi uzun sürdüğü için, bir seneye yakın bir süre daha İstanbul'da misafir olarak kalmıştır. Jabat, hediyelerin İstanbul'a ulaşmasının ardından, 21 Kasım 1816 tarihinde gerçekleşen ulufe töreni sırasında⁴⁰¹ bu hediyeleri Sultana sunmuş ve resmen görevine başlamıştır. Jabat'ın görevine başlamasıyla, iki devlet arasında kesintiye uğramış olan resmî ve diplomatik ilişkiler yeniden kurulmuştur.

Jabat'ın görevine başlamasının ardından, Babıâli, kendisine, Napolyon Bonapart'ın krallığının, elçisinin ve üç renkli bayrağının Osmanlı Devleti tarafından tanımayacağını ifade etmiştir. Jabat, Babıâli'nin bu kararını kralına bildirmiş ve daha sonra Babıâli'ye kralının bu karar nedeniyle çok memnun olduğunu ifade etmiştir⁴⁰².

³⁹⁷ BOA, HAT, 1212/47466A.

³⁹⁸ BOA, HAT, 1211/47464.

³⁹⁹ BOA, HAT, 1212/47466.

⁴⁰⁰ BOA, HAT, 1211/47449.

⁴⁰¹ BOA, HAT, 1211/47451

⁴⁰² BOA, HAT, 1211/47440.

Jabat, Eylül 1818’de iki devlet arasında tanzim olunan ticaret tarifesinin yenilenmesi konusunda talepte bulunmuş, bu talep doğrultusunda, tarifenin yenilenmesi için Matbaayı Amire Emini Osman Ağa, Gümrük Emini Seyyid Ahmed Ağa ve İspanya temsilcileri arasında müzakere yapılması kararlaştırılmıştır⁴⁰³. Jabat, halen İspanya tarifesi hazırlanmamış olduğu için masdariye⁴⁰⁴ vergisini imzalayamadığını belirterek, Mayıs 1919’da bu verginin affını talep etmiştir. Jabat, İspanya’ya gittiği zaman, Osmanlı Devleti’nin İspanya hakkındaki iyi niyet ve dostluğunun bir göstergesi olarak, bu verginin kaldırıldığını İspanya kralına haber vermek istediğini ve bu konuda kendisine izin verilmesini de istemiştir. İspanya ile imzalanmış olan antlaşmada, masdariye vergisinin alınıp alınmayacağına dair bir madde olmaması ve bu hakkın Prusya, Fransa, Avusturya, Rusya ve İngiltere tüccarlarına da verilmiş olması göz önüne alınarak, İspanya bu vergiden muaf tutulmuştur⁴⁰⁵. Jabat, bu imtiyazı elde etmesinin ardından, görevini yeni İspanya maslahatgüzarı Francisco Javier Perez’e devrederek, İstanbul’dan ayrılmıştır.

Yeni İspanya maslahatgüzarı Perez, Sadrazam Seyyid Ali Paşa’ya kralının gönderdiği 6 Haziran 1820 tarihli itimatnameyi takdim etmiştir. İtimatnamede, Perez’in bundan sonra İspanya’nın İstanbul elçiliğini yürüteceği belirtilmiş, Sadrazam’dan kendisine riayet edilmesi ve elçinin İstanbul’da bulunduğu süre boyunca ona yardımcı olunması istenmiştir⁴⁰⁶.

Perez’in maslahatgüzarlığı sırasında, kendisinden Haliç’te alışveriş yapan tüccar gemilerine firarilerin alınmaması konusunda İspanyol kaptanları uarması, Osmanlı memurları tarafından Karadeniz Boğazı civarında bulunan Yedikule’de yoklama yapılacağına kaptanlara bildirilmesi ve İspanya tarafından da bu yoklamalarda Osmanlı memurlarıyla birlikte çalışacak birinin görevlendirilmesi istenmiştir. Perez, 4 Nisan

⁴⁰³ BOA, HAT, 1542/29.

⁴⁰⁴ Masdariye vergisi, yurtdışından getirilen malın, herhangi bir Osmanlı şehrinde satılması sırasında alınan vergidir. Genellikle mal bedelinin % 3-5’i oranında veya yük başına 1-10 kuruş olarak tahsil edilir. Deniz Karaman, “Şer’iye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılda Ankara Damga Mukataası”, *Billig*, sayı: 32, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2005, s. 213-214.

⁴⁰⁵ BOA, HAT, 1211/47463A

⁴⁰⁶ BOA, HAT, 1212/47467A

1821 tarihli tavririnde, kendisine belirtilen hususlar gereğince, İspanya gemilerine yapılacak olan yoklamalarda bulunmak üzere İspanyol Stefan ve elçilik tercümanı Antuan Cordoba'nın görevlendirildiğini bildirmiştir⁴⁰⁷.

Perez, görevine iki yıl devam etmiş ve bu süre içerisinde, Osmanlı Devleti ile Karadeniz ticaretine ilişkin müzakereler yapmıştır. Perez, görevinin sona erdiği 1821 tarihinden itibaren iki yıl daha İstanbul'da ikamet etmiştir. Perez'in yerine, Eylül 1821'de ortaelçi unvanıyla, Francisco Zea Bermudez tayin edilmiştir.

Bermudez, aynı tarihte, tercümanını Babiâli'ye göndererek, itimatnamesini takdim etmek için kendisine bir gün belirlenmesini talep etmiştir. 27 Eylül'de huzura kabul edilmesine ve kendisi için uygun bir tören yapılmasına karar verilmiştir⁴⁰⁸. Bermudez, törenin ardından görevine resmen başlamıştır. Karadeniz ticaret müzakerelerini selefinden devralan ve bu konuda çalışmalarını sürdüren Bermudez, 9 Şubat 1822 tarihinde Sadrazam Hacı Salih Paşa'ya gönderdiği tavririnde, Osmanlı Devleti'nin daimî dostu olan bir devlet elçisi olması dolayısıyla, Şehzade Mehmed'in doğumunu tebrik etmiştir⁴⁰⁹. Bermudez'in yerine, 1823 yılında, Jose de Anduaga ortaelçi olarak tayin edilmiştir.

Anduaga'nın maslahatgüzarlığı sırasında, Haziran 1823'te eski İspanya maslahatgüzarı Perez, İstanbul'dan ayrılmak için izin istemiş ve veda etmek için de Sultan II. Mahmud'la bir görüşme talep etmiştir. Perez'e kendisine izin verilmesi ve huzura kabul edilmesinin ardından İspanya'ya dönmüştür⁴¹⁰. Anduaga'nın İstanbul elçiliği sırasında da iki ülke arasında Karadeniz ticaretine ilişkin müzakereler devam etmiştir. Ancak onun da görev süresi kısa olmuş ve göreve başladığı yıl, görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

İspanya elçisi Jose de Anduaga, 13 Mayıs 1823 tarihinde, İspanya'nın orta ve büyükelçiliklerinin masraflarının çok olması nedeniyle, bu elçilikleri maslahatgüzarlık

⁴⁰⁷ BOA, HAT, 1211/47462

⁴⁰⁸ BOA, HAT, 1297/50442A

⁴⁰⁹ BOA, HAT, 1297/50440Ç

⁴¹⁰ BOA, HAT, 1211/47441.

seviyesine indireceğini ve bu çerçevede İstanbul'daki orta elçiliğin de maslahatgüzarlığa dönüştürüleceğini bildirmiştir⁴¹¹. Anduaga, ortaelçi unvanına sahip olduğu için maslahatgüzar olarak bu göreve devam edememiştir. Bu nedenle, 1819-1821 yılları arasında İstanbul maslahatgüzarlığı görevinde bulunmuş olan Francisco Javier Perez, Mayıs 1823'te yeniden bu göreve getirilmiştir⁴¹². Böylece, Perez'in ikinci maslahatgüzarlık dönemi başlamıştır. Perez, yeni maslahatgüzarlığı süresince de İspanyol tacirlerin Karadeniz'de serbest ticaret yapabilmelerini sağlamaya çalışsa da görevinin kısa sürmesi nedeniyle bu konuda önemli bir başarı elde edememiştir.

Kendisinin yerine, Ekim 1824'te Luis de Castillo maslahatgüzar unvanıyla tayin edilmiştir. Castillo, bir gemi ile İstanbul'a gelerek, Rus elçisinin Büyükdere'deki konağına gitmiş ve bir süre misafir olarak burada kalmıştır. Yeni maslahatgüzarın gelmesinin ardından Perez, eskiden Hocabey'de İspanya konsolosu olan bu zatın, kendisinin yerine maslahatgüzar tayin edildiğini ve kendisinin itimatnamesini sunmak üzere huzura kabul edilmek istediğini Babıâli'ye bildirmiştir.⁴¹³ Castillo, 4 Kasım 1824 tarihinde huzura kabul edilmiş ve itimatnamesini kaydettilererek görevine başlamıştır. Castillo'nun itimatnamesinde, selefi Perez'in yerine, maslahatgüzarlık rütbesiyle kendisinin tayin edildiği belirtilerek, devletlerarası dostane ilişkilerin duraksamaması için kendisinin kabul edilmesi talep edilmiştir⁴¹⁴. Castillo, Karadeniz ticaret müzakerelerini devralarak, bu konuda gelişme kaydetmiş ve 16 Kasım 1827 tarihinde iki ülke arasında Karadeniz ticaretine ilişkin bir konvansiyon imzalanmasını sağlamıştır.

⁴¹¹ BOA, HAT, 1212/47467.

⁴¹² BOA, HAT, 1211/47441.

⁴¹³ BOA, HAT, 956/41002.

⁴¹⁴ BOA, HAT, 960/41184E.

BÖLÜM 4: KARADENİZ TİCARET MÜZAKERELERİ

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında 1782 yılında imzalanan Dostluk ve Ticaret Antlaşması ile başlayan dostluk ve işbirliği döneminde, iki tarafı da en çok uğraştıran mesele, İspanya'nın Karadeniz'de ticaret yapabilmek amacıyla yaptığı başvurunun ardından gerçekleşen yaklaşık 25 yıllık müzakerelerdir. Ortaçağ'dan itibaren, yerel üretimiyle halkının gereksinimlerini karşılayamayan İspanya, buğday ihtiyacını Rusya, Anadolu ve Romanya'dan temin etmek zorunda kalmıştır⁴¹⁵. Ülke içerisinde ihtiyaç duyulan buğday ve hububat ihtiyacını deniz yolu ile karşılamak isteyen İspanya, Rusya ve Romanya limanlarına ulaşabilmek amacıyla Karadeniz ticaretine katılmak istiyordu. Ancak Osmanlı Devleti, Sultan III. Selim döneminde, küçük Avrupa devletlerinin Karadeniz ticaretine katılmalarına sıcak bakmıyordu.

Karadeniz'de ticaret yapmanın büyük bir lütuf olduğunu düşünen Babıâli ile İspanya elçileri arasındaki müzakereler, İspanya elçisi Ignacio Maria del Corral y Aguirre'nin 1802 yılında yaptığı başvuru ile başlamış ve 1827 yılında İspanya elçisi Luis del Castillo'nun, zamanın Osmanlı Reisülküttabı Esseyid Muhammed Said Pertev ile imzaladığı Karadeniz Ticaret Antlaşması'na kadar devam etmiştir. Her ne kadar Corral, ağır şartlar altında da olsa 1803 yılında İspanyol gemilerinin Karadeniz'e geçişlerine izin almış olsa da, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında boğazların tüm devlet gemilerine kapatılması ve sonrasında da İspanya'nın izninin iptal edilmesi nedeniyle, taraflar arasında yeniden müzakereler başlamış ve antlaşmanın imzalandığı 1827 yılına kadar devam etmiştir.

4.1. Karadeniz'in Uluslararası Ticarete Açılması

Osmanlı Devleti, Sultan II. Mehmed döneminde boğazları ele geçirerek, Karadeniz'e hâkim konuma geçmesinin ardından, Karadeniz'deki yabancı ticaretinin yok olmaması için bazı tedbirler almıştır. II. Mehmed döneminde, Cenevizlilere Osmanlı hâkimiyetinin kabul ettirilmesi ve Sultan II. Bayezid tarafından Venediklilerin Osmanlı Devleti'nin Trabzon ve Kefe'yi de içeren limanlarında ticaret yapmasına izin verilmesi bu tedbirler arasında gösterilebilir. Ancak bu tedbirlere rağmen, Osmanlı hâkimiyeti

⁴¹⁵ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, c. 1, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 192.

sonrasında, Karadeniz’de ticaret hacminde büyük bir düşüş yaşanmıştır. Sultan II. Bayezid döneminde, Karadeniz’de tam hâkimiyetin sağlanmasından sonra ise Karadeniz dış ticarete tamamen kapatılmıştır⁴¹⁶.

17. yüzyılın sonlarında, Karadeniz’de ticaret yapma talebinde bulunan yabancı temsilcilere verilen ret cevapları, Osmanlı Devleti’nin Karadeniz’in yabancı devletlere kapalılığını bir politika haline getirmiş olduklarını ortaya koymaktaydı. Babiâli, yabancı devletlere verilen ahitnamelere Karadeniz’de serbest ticaret yapabilmeyi öngören maddeler koymuş olsa da, bu maddeler, 18. yüzyıl sonlarına kadar, *kullandırılmayan* veya *kullanılmayan* bir hak olarak kalmıştı. Örneğin Hollanda’ya 1612 yılında verilen ahitnamede bu madde yer almasına rağmen, 19. yüzyıla kadar Karadeniz’e sadece bir Hollanda gemisi girebilmişti. Bu gemi de Hollanda elçisini, Sadrazam’la görüştürmek amacıyla Kalas’a gidiyor olması nedeniyle geçiş izni alabilmişti⁴¹⁷.

1768 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı’nın ardından 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması, Karadeniz’in uluslararası ticarete açılmasında önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı Devleti, antlaşmanın 11. maddesiyle, Rusya’nın Akdeniz ve Karadeniz’de ticaret yapabileceğini kabul etmiştir⁴¹⁸. 21 Mart 1779’da imzalanan Aynalıkavak Tenkihnamesi’nin altıncı maddesi ile Rus gemilerinin Akdeniz ve Karadeniz’de ticaret yapmalarına izin verildi. Ancak bu madde çerçevesinde, gemilerin büyüklüklerine sınırlamalar da getirildi. Buna göre, en büyük gemi 16.000 kile, en küçük gemi ise 1000 kile ağırlığında yük taşıyabilecek boyutta olacaktı. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin izni olmaksızın, Osmanlı reayası Rus gemilerinde gemici olarak kullanılmayacaktı⁴¹⁹. Osmanlı Devleti bu izni verirken de, Rusya’nın Akdeniz ticaretine engel olabilmek amacıyla, bu tarz önlemler almıştır.

⁴¹⁶ Özgür Yılmaz, “Karadeniz’in Uluslararası Ticarete Açılması ve Trabzon”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (Karadeniz Sosyal Araştırmaları Özel Sayısı)*, c: 2, sayı: 7, 2009, s. 363-364.

⁴¹⁷ Kemal Beydilli, “Karadeniz’in Kapalılığı Karşısında Avrupa Küçük Devletleri ve “Mîrî Ticaret” Teşebbüsü”, *Belleten*, c: LV, sayı: 214, Ankara, 1991, s. 687-688.

⁴¹⁸ Yılmaz, “Karadeniz’in Uluslararası Ticarete Açılması”, s. 367.

⁴¹⁹ İdris Bostan, “Rusya’nın Karadeniz’de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)”, *Belleten*, c. LIX, sayı. 23, Ankara, 1995, s. 358.

1783 yılında Rusya ile imzalanan ticaret antlaşması çerçevesinde bu devletin Karadeniz’de büyük haklar elde etmesi üzerine, Sadrazam Halil Hamid Paşa Karadeniz’i bütün devletlerin serbest ticaretine açmayı düşünmüştür⁴²⁰. Nitekim, bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Rus tüccara, Osmanlı topraklarında serbest ticaret yapma, mürur tezkereleri ile istedikleri yere gidebilme ve 300 akçe selamet akçesi ödeyerek boğazlardan geçebilme hakkı tanımıştır⁴²¹. Hamid Paşa, Rusya’nın bu şartlar altında ticarî açıdan gelişmesini bir tehlike olarak görmüş ve bu nedenle de Karadeniz’i tüm devletlerin gemilerine açmayı düşünmüşse de bu konuda herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Rusya’nın Karadeniz ticaretine başlamasının ardından, ahitnamelerinde Karadeniz’de serbest ticaret yapma maddesi bulunan devletler de Rusya’nın elde etmiş olduğu haklardan faydalanmaya başlamışlardır. İspanya, Sicilyateyn, Danimarka, İsveç ve Prusya gibi küçük Avrupa devletlerinin Karadeniz ticaretine katılma talepleri ise, Sultan III. Selim’in saltanatının başlarında sürekli olarak reddedilmiş ve bu devletlerin Karadeniz ticaret ruhsatı bulunan devletlerin bandıraları altında ve bu devletlerin elçilerinden mensubiyet belgesi alarak Karadeniz’e giriş çıkış yapmalarının da önüne geçmeye çalışılmıştır. Ancak bu engelleme çalışmaları başarılı olamamış ve bu devletlerin tüccar gemilerinin, ruhsat sahibi devletlerin bandıraları ile Karadeniz’e geçişleri engellenememiştir. 1802 yılında, bu devletlere belli şartlar altında kendi bayrakları ile Karadeniz’de ticaret yapma hakkı tanınmıştır. Bu şartlara göre, Karadeniz’e gelecek gemilerde, tersane için lazım olan demir ve alet ve İstanbul’da ihtiyaç duyulan zahire ve erzak bulunuyorsa, bunlar da rayiçleri üzerinden burada satılacak ve gemiler giriş ve çıkışlarında yoklanarak, yasak mallar taşıyorsa bu mallara el koyulacaktı. Aralık 1802’de bu şartları kabul eden devletlere Karadeniz’e geçiş hakkı verilmesine karar verildi. Bu devletlere, Karadeniz’e geçişin bir hak değil, Osmanlı’nın verdiği bir izin olduğu ve Karadeniz’de sadece Rus limanları ile ticaret yapabilecekleri

⁴²⁰ Beydilli, “Mîrî Ticaret Teşebbüsü”, s. 689.

⁴²¹ Bostan, “Rusya’nın Karadeniz’de Ticarete Başlaması”, s. 359-360.

de vurgulanıyordu⁴²². Bu çerçevede, Karadeniz ticaretine ilişkin Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilk müzakereler 1802 yılında başlamıştır.

4.2. İlk Müzakereler ve İspanya'ya Karadeniz Ticaret Ruhsatı Verilmesi

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında Karadeniz ticareti konusunda tespit ettiğimiz ilk yazışma, İspanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde bulunan ve Babıâli'nin İspanya elçisine gönderdiği 1 Temmuz 1802 tarihli takrirdir⁴²³. İspanya elçisi Corral, Fransız İhtilalı'nın ve Mısır'ın işgalinin Osmanlı-İspanya ilişkileri üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kalkmasının ardından, iki ülke arasında tesis edilmiş olan dostane ilişkiler çerçevesinde, ülkesinin tüccar gemilerinin Karadeniz'e geçişleri için izin istemiştir. Buna karşılık, Babıâli de Osmanlı tüccarlarının aynı koşullar altında İspanya limanlarında serbest ticaret yapmaları, Karadeniz'e geçecek olan İspanyol tüccarın Osmanlı Devleti'ne karakuruş getirmeleri ve bu kara kuruşları rayici üzerinden satmaları ve ayrıca İspanya kralının bu konuyu elçisine tembih etmesi şartlarıyla bu iznin kendilerine verilebileceğini ifade etmiştir. Corral ile bu konuda yapılan müzakereler sonucunda, İspanyol tüccar gemilerinin Karadeniz'e geçişlerine şartlı olarak müsaade edilebileceği, İspanya elçisine bu takrir ile bildirilmiştir⁴²⁴. İspanya'nın Karadeniz ticaretine katılma talepleri, Rusya tarafından da destek görmüştür. Gerek Corral'ın ısrarlı talepleri ve gerekse Rusya'nın baskısı sonucunda, 24 Ekim 1802 tarihinde Corral'a görüşme günü verilmiştir⁴²⁵.

İspanyol elçisi ile Reisülküttap Mahmud Raif Efendi arasında Bebek Kasrı'nda yapılan 24 Ekim tarihli müzakerede, ilk sözü İspanya elçisi Corral alarak, devletin Osmanlı Devleti'ne karşı duyduğu dostane hisleri dile getirmiş ve kendisinin iki ülke arasındaki dostluğu geliştirmek için çaba göstereceğini ifade etmiştir. Corral, daha sonra, devletin tüccar gemilerinin Karadeniz'e geçişlerine müsaade edilmesi için yaptığı başvurudan bahsederek, iznin verilmesi durumunda, hem iki devlet arasındaki dostluk

⁴²² Beydilli, "Mîrî Ticaret Teşebbüsü", s. 690-691.

⁴²³ Bkz. AMAE, TR/27/4-3; BOA, HAT, 1211/47458.

⁴²⁴ AMAE, TR/27/4-3; BOA, HAT, 1211/47458.

⁴²⁵ Beydilli, "Mîrî Ticaret Teşebbüsü", s. 704.

ilişkilerinin artacağını ve hem de Hindistan'dan gelen mal, eşya ve karakuruşun, İspanya gemileri ile İstanbul'a gelmelerinin iki ülkeye de menfaat sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca İspanya'nın Karadeniz ticaretini sadece kendi ülkesinde bulunmayan malları Rusya'dan sağlamak için talep ettiğini de vurgulamıştır.

Elçinin bu ifadeleri üzerine, Reisülküttap Mahmud Raif Efendi söz alarak, iki devlet arasında oluşturulan ve günden güne artan dostluğun herkesçe malum olduğunu belirttikmiş, elçinin tavrını müteakip Karadeniz ticareti konusunun müzakeresi için bir meclis oluşturulmasının düşünüldüğü, ancak bazı meşguliyetler nedeniyle, bu müzakereyi bir süre ertelemek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, bu konunun iyi bir şekilde sonuçlandırılması amacıyla bu meclisin oluşturulduğunu da vurgulamıştır.

Ardından, Corral söz alarak, İspanya tüccar gemilerinin Karadeniz ticaretine katılmasının Osmanlı Devleti'ne zarar vermeyeceğini belirterek, bir an önce olumlu bir karara varılmasını ümit ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca, o sırada kralının Barselona'da olduğunu ve Karadeniz ticaretine izin verilmesi durumunda, bizzat kendisinin bu haberi tüccara ve denizcilere ilan etmek istediğini de belirtmiştir. Öncelikle iki tarafı da ilgilendirecek olan kaidelerin belirlenmesi gerektiğini ifade eden Mahmud Raif Efendi, Karadeniz'in Baltık Denizi'ne benzediğini, ancak Baltık Denizi'nin 3-4 sahibi olmasına rağmen, Karadeniz'in sadece Osmanlı'ya ait olduğunu ve Karadeniz'de ticaret izni verilen devletlerin her birine farklı maslahatlar nedeniyle izin verildiğini belirtmiştir. Ayrıca, İspanya'nın Karadeniz'de bir maslahatının olmadığını ve bu imtiyazı sadece ticarî amaçlarla istediğini, bunun ise Osmanlı Devleti'ne menfaat sağlayacağını şüpheli olduğunu da eklemiştir. Mahmud Raif Efendi, Karadeniz'e ruhsat verilen her devletin şart ve usullerinin birbirinden farklı olduğunu da vurgulayarak, elçiye İspanya'nın bazı malları Rusya'dan temin etmesinin Osmanlı Devleti'ne nasıl bir çıkar sağlayacağını sormuştur.

Corral, kendisine verdiği cevapta, Baltık Denizi'ne giren gemilerin gümrük vergisi ödediğini, Osmanlı Devleti'nin de bu yöntemi izleyerek, İspanya'nın Karadeniz ticaretinden çıkar sağlayabileceğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Mahmud Raif Efendi, Osmanlı Devleti'nin bu ticareten çıkarının belirlenmesi gerektiğini, bu çıkar belirlendikten sonra ise, Osmanlı Devleti'nin bu imtiyazı sadece ticarî çıkar için değil,

ama aynı zamanda İspanya'nın dostluğuna binaen vereceğini belirtmiştir. Corral, tekrar söz alarak, Karadeniz ticareti imtiyazının Fransa'ya neden verildiğini, İspanya'nın Fransa kadar dostluğu olup olmadığını sorguladıktan sonra, bu imtiyazın İspanya'ya verilmesi durumunda, Hindistan mallarından ve karakuruştan çıkar sağlanacağını ifade etmiştir. Ayrıca, İspanya'nın Mısır Seferi sırasında Fransa'nın müttefiki iken bile, Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca bir harekette bulunmadığını vurgulayarak, buna rağmen düşman Fransa'ya verilen imtiyazın, neden dost İspanya'ya verilmediğini de sormuştur.

Mahmud Raif Efendi, bu soruları abes bularak, Osmanlı Devleti'nin bu imtiyazı düşmanlarına değil sadece dostlarına verdiğini, daha önceden düşmanlık yaşanmış bir devletin artık dost devlet olabileceğini ve o dost devletlere imtiyazlar verilebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, Corral'ın İspanya'nın dost devlet olarak istihkakı olduğunu düşündüğü bu imtiyazın, uzun zamandır Türkiye'nin dostu olan İngiltere'ye bile yakın zamana kadar verilmediğini belirterek, bu imtiyazın verilmesi durumunda Osmanlı Devleti'nin çıkarının ne olacağı sorusunu tekrarlamıştır. Bunun üzerine Corral, kendisinin ticarî menfaat ve karakuruş dışında Osmanlı Devleti'ne başka bir çıkar teklifine yetkisi olmadığını belirterek, başka çıkardan kastın ne olduğunu öğrenmek istemiştir.

Elçinin verdiği taktirde iki tarafın çıkarı tabirinin yer aldığını hatırlatan Mahmud Raif Efendi, İspanya'nın Rusya'dan zahire, kereste ve sair malları Baltık ticaretinin yarı fiyatına edinerek çıkar sağlayacağını, ancak Osmanlı Devleti'nin çıkarının ne olacağını belli olmadığını ifade ederek, her ne kadar bu imtiyaz dostluğa göre verilecek olsa da, Osmanlı Devleti'nin de bu işten bir çıkarının olması gerektiğini vurgulamıştır. Ardından, Corral'a İspanya tüccarının getireceği karakuruştan Osmanlı Devleti'nin nasıl fayda sağlayacağını sormuştur. Corral, karakuruşun fiyatını kendisinin tahsis edemeyeceğini ve İspanya'da fiyatının kararlaştırılmış olduğunu belirttikten sonra, bu imtiyazın bir şey beklenmeden İspanya'nın dostluğuna binaen verilmesini rica etmiş ve buna karşılık Osmanlı Devleti, İspanya'dan bir talepte bulunursa, onun da kabul edileceğini ifade etmiştir.

Bunun üzerine Mahmud Raif Efendi, Corral'dan taktirindeki "iki tarafın çıkarı" ifadesini çıkararak, iki taraf arasındaki dostluğa binaen, bu imtiyazı talep eden bir taktir

yazmasını istemiştir. Corral buna karşılık, Karadeniz ticaretinde Fransa'nın getirdiği malların fiyatının yüksek olduğunu, İspanya tüccarının daha uygun fiyatlarla bu malları temin edebileceğini ve bunun da Osmanlı Devleti'nin çıkarına olacağını ifade etmiştir. Mahmud Raif Efendi, Corral'ın takririni yenilemesi gerektiğini tekrarladıktan sonra, Osmanlı tüccarının İspanya'ya giderek, oradaki malları Fransızların aldığı fiyattan alabileceğini belirtmiş ve eğer İspanya'ya Karadeniz'de ticaret imtiyazı verilirse, mevcut antlaşmanın dengelerinin kaybolacağını ve bu nedenle İspanya'nın Osmanlı Devleti'ne menfaat sağlaması gerektiğini vurgulamıştır.

Osmanlı Devleti'nin bu imtiyazı verdikten sonra, İspanya'dan bir şey talep etmesi durumunda bunun kabul edileceğini tekrarlayan Corral, İspanya tüccarının getirecekleri mal ve eşyalardan da menfaat sağlanacağını belirtmiş ve İspanya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı her koşulda dostane muamele ederek onun tabii bir müttefiki olduğunu ve bu dostluğa binaen Karadeniz ticareti imtiyazının verilmesi talebinde ısrar etmiştir. Mahmud Raif Efendi buna karşılık, dostluk meselesinin politikayı ilgilendirdiğini, müzakere edilen konunun ise ticaret olduğunu hatırlattıktan sonra, kendisine, bu ticarî imtiyazı dostluğa binaen talep etmek için, takririni yenilemesi ve menfaat sözünü yeni takririnde kullanmaması gerektiğini tekrar ifade etmiştir.

Corral, İspanya'ya bu imtiyazın verilmesinin Osmanlı Devleti'ne de menfaat sağlayacağını düşündüğünü, eğer Osmanlı tarafının menfaat olarak talep ettiği belirli bir şey varsa, kendisine söylenmesini ve kendisinin de hükümetine bunu bildirebileceğini belirtmiş ancak bunun müzakerelerde 4-5 aylık bir gecikme ortaya çıkaracağını da vurgulamıştır. Sonuç olarak, Mahmud Raif Efendi'nin teklifi çerçevesinde, Corral'ın yeni bir takrir kaleme alarak, İspanya'nın dostluğuna binaen bu imtiyazı talep etmesine karar verilmiştir.

Ancak verilen kararın ardından, Corral, İspanya tüccarının getireceği karakuruş konusunda söz alarak, karakuruşun fiyatının kesin olmadığını ve rayici üzerinden tanzim olunmasını teklif etmiştir. Mahmud Raif Efendi, kendisine, İspanya'nın yıllık olarak ne kadar karakuruş getireceğinin ve fiyatının belirlenmesi durumunda, bunun da müzakerelerde göz önüne alınacağını ifade etmiştir. Corral'ın, Karadeniz ticaret imtiyazı olmaksızın bu hususu devletine yazması durumunda, bunun kabul görmeyeceğini bildirmesi üzerine, Mahmud Raif Efendi, Corral'a bu konuya kendisinin

karar vermesi durumunda, imtiyaz konusunda karar verilebileceğini, ancak eğer karar veremez ve devletine yazmaya mecbur kalırsa, devletinden gelecek cevabın bekleneceğini belirtmiştir. Karakuruş konusunda yapılan müzakerelerde, İspanya tüccarının getireceği karakuruş, rayicinden bir miktar eksik ile yıllık 20 yük olarak belirlenmiştir⁴²⁶. Elçi ile Reis Efendi arasındaki bu müzakerede alınan kararların, aracılık eden Prusya elçisi dışında, diğer elçilerden gizli tutulmasına da karar verilmiştir⁴²⁷. Yapılan müzakerenin mazbatası, 27 Ekim 1802 tarihinde, Sultan III. Selim'e sunulmuş ve İspanya'ya verilecek Karadeniz ticaret imtiyazı karşılığında, bir miktar eksik ile yıllık 20 yük karakuruş alınması konusunun görüşüldüğü ve bu konuda elçinin Prusya elçisi ile de görüşerek nihaî kararını vereceği ve tercümanı ile Babîâli'ye bildireceği ifade edilmiştir⁴²⁸.

İspanya elçisi Corral, verilen kararın aksine, Mahmud Raif Efendi ile yaptığı müzakere konusunda Rusya elçisini de bilgilendirmiştir. Nitekim Kasım 1802'de Rusya elçisi Tamara, baş tercümanı Fonton'u Babîâli'ye göndererek, İspanya elçisinden Karadeniz ticareti imtiyazına karşılık yıllık 20 yük karakuruş talep edildiğini öğrendiklerini, ancak İspanya milletinin tembel bir millet olması nedeniyle, İspanyol tüccarın Karadeniz ticaretine meyletmeyeceklerini ve senede 1 İspanyol ticaret gemisinin bile Karadeniz'e gelmeyebileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle İspanya'nın bu maddeyi kabul etmeyeceğini düşündüklerini belirten Fonton, Karadeniz ticareti için gelecek tüm İspanyol gemilerinin getirecekleri karakuruşun tamamının rayici üzerinden darphaneye teslimi şeklinde bir şart koyulmasını önermiştir. Bunun dışında bir şart koyulmasını kendilerinin de kabul etmeyeceklerini ifade eden Fonton, Rusya imparatorunun İspanya'ya belirtilen şartlar altında, Sicilyateyn'e Osmanlı Devleti'nin müttefiki olması nedeniyle şartsız bir şekilde ve Hollanda'ya ise Osmanlı tüccarının Hollanda'da yerel halkla aynı koşullarda ticaret yapabilmesi şartıyla, Karadeniz ticaret ruhsatı vermesini dostane rica ettiğini de belirtmiştir.

⁴²⁶ BOA, HAT, 241/13551.

⁴²⁷ Beydilli, "Mîrî Ticaret Teşebbüsü", s. 706-707.

⁴²⁸ BOA, HAT 123/5088.

Rusya'nın bu tekliflerinde ısrarcı olması ve yaptığı baskılar neticesinde, Babıâli, İspanya ve Hollanda elçilerine 24 Aralık 1802 tarihinde birer Takrîr-i Âlî vermiş ve Rus elçisinin talep ve önerileri çerçevesinde, kendilerine Karadeniz ticaret ruhsatı verilebileceğini bildirmiştir. Buna göre, İspanya elçisinin, İspanya tüccarının getireceği karakuruşları darphaneye teslim etmeleri ve Hollandalı elçisinin de Osmanlı tüccarlarının Hollanda memleketlerinde yerel halkla aynı şartlarda ticaret yapmaları şartlarını kabul ederek, yazılı olarak bildirmeleri durumunda ve kendilerine Karadeniz ticareti ruhsatı verilecekti⁴²⁹.

22 Nisan 1803'te, Osmanlı Devleti'nde İspanya'ya duyulan dostluğa binaen, İspanyol tüccarın Rus limanlarında ticaret yapmak amacıyla Karadeniz'e giriş çıkış yapmalarına izin verilmesine, buna karşılık olarak İspanya kralının da tüccarına ve elçilerine Osmanlı Devleti'ne karakuruş getirmeleri ve bu karakuruşları darphaneye rayici üzerinden teslim etmeleri konusunda tembihatta bulunmasına karar verildi. Bu çerçevede, ilk İspanyol tüccar gemisi, Mayıs ayı sonlarında İstanbul'a ulaştı. İspanya elçisi Corral, 1 Haziran tarihli takririyle, geminin kaptanı Rodaves'in darphaneye teslim edilmek üzere 2000 karakuruş getirdiğini Babıâli'ye bildirdi⁴³⁰.

İspanya'ya Karadeniz'de ticaret hakkı verildikten sonra, 1803-1804 yıllarında boğazlardan toplam 23 İspanyol gemisi geçti. Bunlardan 13'ü Karadeniz'e gitmek için boğazlardan geçerken, 10'u ise Akdeniz'e ulaşmak için boğazları kullanmıştır. 1804 yılından sonra, Karadeniz ticaret antlaşmasının imzalandığı ve sonrasında da İspanyol gemilerinin boğazlardan geçişleri sırasında gümrük vergisinden muaf tutuldukları 1830'lu yıllara kadar, boğazlardan İspanyol tüccar gemileri geçmemiştir⁴³¹. Böylece İspanya, Rusya'nın desteği ve baskısının da yardımıyla, Karadeniz ticaretine dâhil oldu. Ancak taraflar arasında herhangi bir antlaşma imzalanmamış olması nedeniyle, müzakerelere devam edildi.

⁴²⁹ BOA, HAT, 1336/52110.

⁴³⁰ BOA, HAT, 241/13547.

⁴³¹ Beydilli, "Mir'i Ticaret Teşebbüsü", s. 752-754.

4.3. Karadeniz Ticaret Antlaşması Müzakereleri

Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki Karadeniz ticaret ruhsatı müzakereleri, iki taraf arasında bir ticaret antlaşması imzalanmamış olması nedeniyle, İspanya'nın Karadeniz'de ticaret yapma hakkı elde etmesinden sonra da devam etmiştir. Çok ağır şartlar altında Karadeniz ticaretine dâhil olan İspanya, elçileri vasıtasıyla bu müzakereleri sürdürerek, İspanyol tüccar ve denizcilerin daha avantajlı ve elverişli koşullarda Karadeniz'e giriş çıkış yapmalarını sağlayacak bir ticaret antlaşması imzalamaya çalışmıştır. Bu çerçevede gerçekleşen müzakereleri 3 alt başlık altında inceleyeceğiz.

4.3.1. 1803-1821 Yılları Arasındaki Müzakereler

İspanya'nın Karadeniz'de ticaret ruhsatı almasının ardından, taraflar arasındaki müzakereler, Karadeniz ticaretine ilişkin bir antlaşma imzalanabilmesi amacıyla devam etmiştir. 1803 yılı Ağustos ayında gerçekleşen müzakereler sonrasında, Corral, Reis Efendi'nin muhtemel antlaşma hakkındaki görüş ve taleplerini kralına bildirmiş ve kendisine gelen 18 Ağustos tarihli cevapta, Reis Efendi'nin tekliflerine cevaben öne sürülebilecek koşullar bildirilmiştir. Bu çerçevede, Babiâli'ye ticaret antlaşmasının tamamlanabilmesi için üç şart teklif edilmesi planlanmıştır. İlk olarak, İspanya kralının, İspanya tüccarına darphaneye teslim edilmek üzere İstanbul'a karakuruş getirmelerini ve bu karakuruşları zamanın rayici üzerinden satmalarını tembih etmesine karşılık, Babiâli'nin de Karadeniz aracılığıyla Rusya limanlarına gidecek İspanya tüccar gemilerine kesin ve koşulsuz serbest dolaşım hakkı vermesi talep edilmiştir. İkinci olarak, Babiâli, Kuzey Afrika Berberi korsanlarının Karadeniz ticaretine dâhil olacak olan İspanyol tüccar gemilerini rahatsız etmelerini veya ele geçirmelerini engellemeyi garanti edecek ve bu konuda Kuzey Afrika naipliklerine birer ferman gönderecekti. İspanyol hükümeti, antlaşmanın imzalanabilmesi için bu koşulun kesinlikle gerekli olduğunu öne sürmekteydi. Üçüncü koşul ise, Avrupa'daki kritik durumun, güvenli ticaret yapılmasını engelleyeceği veya İspanya'nın savaşa dâhil olmak zorunda kalacağı bir koşul altında, Babiâli'nin İspanya'ya tahıl göndermek ve karşılığında Osmanlı

darphanesine karakuruş getirmek amacıyla Yunan ve Ragusalı gemiler temin etmesiydi⁴³².

İspanya'nın bu teklifinden sonraki beş yıl içerisinde, bu konu ile ilgili herhangi bir arşiv belgesine rastlanmamıştır. Bunun nedeni, İspanya'nın Fransız İhtilalı sırasında, Avrupa'da yaşadığı gelişmeler olarak gösterilebilir. Nitekim Avrupa savaşlarında Fransa'nın müttefiki olan İspanya, Fransızlarla birlikte pek çok savaşa tutuşmuş ve 1807-1808 yılları arasında ise müttefiki Fransa ile mücadele etmiştir. Bu mücadele sonrasında İspanya, 1808-1813 yılları arasında Fransız işgalinde kalmıştır. 1813 yılından sonra da maddi buhran yaşayan ve Amerika'daki kolonilerini satmak zorunda kalan İspanya, 1820'lere kadar Karadeniz ticareti konusunda ilgilenememiştir. Bu sıralarda, Osmanlı Devleti de kendisini uzun süre meşgul eden, Sırp isyanlarının başlaması, 1806-1812 Osmanlı-Rus, İngiliz Savaşı, Sırbistan'ın özerkliğini kazanması, Nizam-ı Cedid'in başarısızlığı ve Sultan III. Selim ve yerine geçen Sultan IV. Mustafa'nın tahttan indirilmeleri ve yeniçeri isyanları gibi nedenlerle, bu konuya eğilememiştir.

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında, İstanbul Boğazı'nın bütün devlet gemilerine kapatılması ve savaş sona erdikten sonra da Karadeniz'de ticaret yapmak isteyen devletlerden sadece ahitnameleri çerçevesinde bu hakka sahip olanların ticaret yapmalarına izin verilmesi, İspanya gibi şartlı olarak Karadeniz ticaretine ruhsat verilen devletler için bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Nitekim bu devletlere daha önceden verilmiş olan haklar iptal edilmiş ve bu devletlerin elçilerine karşılıklı menfaat şartı olmaksızın kendilerinin Karadeniz'de ticaret yapamayacakları bildirilmiştir⁴³³. Böylece İspanya, Karadeniz'de ticaret ruhsatını kaybetmiş ve bu konuda tekrar Babiâli ile müzakerelere girmek zorunda kalmıştır. Ancak İspanya'yı etkileyen iç ve dış olaylar nedeniyle, 1821 yılına kadar bu konuda aktif bir politika izlenememiştir.

1803-1821 yılları arasında, İspanya ile Osmanlı Devleti arasında Karadeniz ticaretine ilişkin olarak biri 1808 yılına diğeri ise 1813 yılına ait olmak üzere sadece iki belge

⁴³² AMAE, TR/27.4.1.

⁴³³ Beydilli, "Mir'i Ticaret Teşebbüsü", s. 709.

tespit edilmiştir. Bu belgelerden ilki 27 Şubat 1808 tarihli hatt-ı hümayundur. Bu hatt-ı hümayunda, İspanya elçisi Marques de Almenara'nın, İspanya'daki Fransız işgali nedeniyle İspanya'dan karakuruş ihracının yasaklandığını bildirdiği ve İspanyol tüccar gemilerinin Karadeniz ticaretine dâhil olabilmesi için şart koşulan bu konunun tekrar müzakere edilmesini talep ettiği ve 15-20 gün zaman kazanmak için kendisine oyalayıcı bir cevap verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca, Reis Efendi, taraflar arasındaki Karadeniz ticareti nizamının karakuruş üzerine kurulmuş olması nedeniyle, yeniden düzenleme yapılamayacağını da Almenara'ya nazikçe ifade etmek amacıyla görüşme talebinin kabul edilmesini Sultan IV. Mustafa'dan talep etmiş ve Sultan IV. Mustafa, Reis Efendi'ye bu izni vermiştir⁴³⁴. Ancak Reis Efendi ile Almenara arasındaki görüşmeye ilişkin arşivde herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Ancak bu belge göz önüne alındığında, İspanya'nın talebine olumsuz cevap verilmiş olması muhtemeldir.

Konu ile ilgili diğer bir kaynak, İspanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde tespit edilen, 26 Temmuz 1813 tarihli belgedir. Bu belgede, Osmanlı Devleti ile imzalanması muhtemel bir Karadeniz ticaret antlaşmasının İspanya'ya kazandıracığı faydalar hakkında, İzmir'deki İspanya temsilcisi Benito de Soler⁴³⁵ tarafından yapılan değerlendirmeler bulunmaktadır. Soler'e göre, Osmanlı Devleti ile imzalanacak Karadeniz ticaret antlaşması, ticarete ve Kraliyet hazinesine fayda sağlayacak ve farklı ve elverişli bir diplomatik birleşim yaratacaktı. Soler, böyle bir antlaşmanın, Yunanların ve diğer devletlerin ticaretini azaltacağını ve onların yapamadığı ticareti İspanya tüccarının güven içerisinde yapmasını sağlayacağını düşünüyordu. Güvenli ticaret sayesinde, İspanyol tüccar gemilerinde mürettebat dışında, asker veya koruma görevlisi gibi personele ihtiyaç duyulmayacaktı. Yapılacak antlaşma nedeniyle İspanya'nın limanları da genişleyecekti. İspanya'da kıtlık sıkıntısı veya korkusu yaşanmayacaktı. Ayrıca

⁴³⁴ BOA, HAT, 1363/53859.

⁴³⁵ Benito de Soler, Cozye Fransisken'in ardından, 12 Şubat 1803 tarihinde, İspanya'nın İzmir'deki ikinci konsolosu olarak atanmıştır. Soler, 22 Ocak 1818'e kadar görevine devam etmiş ve bu tarihte kendisinin yerine, 1841 yılına kadar İzmir konsolosu olacak olan Françesko Karaos Soler atanmıştır. Kuzey Afrika Naipliklerindeki konsoloslukları ellerinde barındıran Soler ailesi, 19. yüzyılın büyük bir bölümünde, İzmir konsolosluğunu da yürütmüşlerdir. Bkz: Mehmet Demiryürek, "The Spain Consulate in Smyrna, (1786-1806)", *Musa Çadircı'ya Armağan Yazılar*, ed: Selda Kılıç vd., Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara, 2012, s. 101-102.

Berberî korsanların saldırıları da bu antlaşma sayesinde engellenmiş olacaktı. Antlaşma bu yönleri ile İspanya ticaretine faydalı olacaktı.

Soler'e göre muhtemel bir antlaşma Kraliyet hazinesi için de şu nedenlerden ötürü faydalı olacaktı: Öncelikle İspanya, Fas ve Berberîlere utanç verici ticarî bağımlılıktan kurtulacaktı. İkinci olarak, Kuzey Afrika naipliklerinden alınan mallar, Osmanlı ve Rus limanlarından daha ucuza satın alınabilecekti. Son olarak da, Kraliyet Hazinesi, Osmanlı Devleti'ne, Fas'a gönderdiğinden daha az karakuruş gönderecek ve bu da hazineyi rahatlatıacaktı.

Diplomatik açıdan ise, yapılacak antlaşma, Osmanlı Devleti'nde gölgede kalmış olan İspanyol halkının tanınmasını ve önem kazanmasını sağlayacak ve bu yönüyle de İspanya kraliyetinin bir şanına katkıda bulunacaktı. Karadeniz'de Rusya ile yapılacak olan serbest ticaret, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz limanlarına da yayılacaktı. İspanya en ayrıcalıklı milletler arasında yer alacak ve bu çerçevede çok avantajlı bir gümrük tarifesi elde edecekti. Kahve vergilerinde, Fransa ile aynı indirimlerden faydalanılacaktı. Karadeniz ticaretine ilişkin bu antlaşmanın ardından, daha önceden büyük devletlere verilmiş olan bütün imtiyazları, İspanya'nın da elde etmesini sağlayacak gizli bir antlaşma imzalanabilecekti. Zamanla, İspanya'daki cephaneliklerin ihtiyaç duyduğu bütün donanma malzemelerine ulaşılacaktı. Bu antlaşma sayesinde hem Osmanlı Devleti ve hem de Rusya ile dostluk ilişkileri geliştirilecek ve bu sayede bu iki devletle, Berberî korsanların İspanyol bayrağına saygı göstermesine ilişkin bir antlaşma imzalanabilecekti. Bu maddeler, Osmanlı Devleti ile imzalanacak muhtemel bir antlaşmanın İspanya'ya faydaları olarak, Soler'in raporunda yer almıştır.

Soler'e göre, antlaşma konusunda henüz bir planı bulunmayan İstanbul'daki İspanyol temsilcisi, duygularını ve derin sessizliğini gizlemeli ve bir taraftan Fransa'nın tarafında görünerek, diğer taraftan da el altından Rusya ile anlaşmalıydı. Bu politika sayesinde, İspanya, Türkiye'deki en büyük üç güçten biri haline gelecekti ve bazı durumlarda ise hakemlik görevini yerine getirerek veya bu üç devlet arasında tek dost devlet kalarak en büyük güç haline gelebilecekti. Böylece de Osmanlı Devleti'nin endişeli ve zor zamanlarında güvenmek zorunda olduğu bir devlet haline gelecekti. İspanyol vatandaşların, dün unutulmuş olan ve Berberîlerin gözünde küçümsenen devletlerinin yükselişinden, iki denizin büyük Avrupa devletleri arasında yer alışından ve bu büyük

imparatorluğun kaderinde söz sahibi olmasından daha güzel bir manzara göremeyeceğini düşünen Soler, bu inanılmaz değişimin, engin bir politika sayesinde gerçekleşeceğini de ifade etmiştir⁴³⁶. İspanya hükümetinin, Karadeniz ticaretine ilişkin Osmanlı Devleti ile imzalanabilecek muhtemel bir antlaşma için Tunus'taki diplomatının görüşlerini alması, iki taraf arasında müzakereler kesilmiş olmasına rağmen, İspanya tarafında bu konunun halen gündemde olduğunu ortaya koymaktadır. Soler'in değerlendirmesinden sonra, 1821 yılı sonlarına kadar, yaklaşık 8 yıl, konu ile ilgili herhangi bir yazışmaya rastlanmamıştır.

4.3.2. 1821-1826 Yılları Arasındaki Müzakereler

Karadeniz ticaret ruhsatı olmayan birçok Avrupa devleti, Babiâli ile müzakerelerini eş zamanlı olarak sürdürmekteydi. Bu devletler, 1820'li yıllara kadar bu konuda herhangi bir sonuç elde edememeleri üzerine, bu tarihten itibaren gerek İngiliz ve gerekse Rus elçilerin aracılığı ile Osmanlı Devleti üzerinde bir baskı oluşturmaya başlamışlardır. Bu çerçevede ilk girişim, Sardunya'nın İngiliz elçisi Liston aracılığıyla, Eylül 1821'de Babiâli'ye yapmış olduğu başvurudur. Liston, Sardunya'nın ticaret antlaşması imzalama isteğini Babiâli'ye iletmiş, ancak Babiâli, imzalanacak bir ticaret antlaşmasında Sardunya'ya Karadeniz ticaret ruhsatı vermesi gerekeceğini ve bunun da İspanya ve Sicilyateyn gibi diğer Avrupa devletleri tarafından emsal gösterileceğini düşünerek, bu konuda geciktirme politikası izlemeye başlamıştır. Ancak bu başvurunun Liston'un aracılığı ile yapılması nedeniyle konu müzakere edilmiş ve Karadeniz ticareti hariç tutulmak üzere Sardunya ile bir ticaret antlaşması imzalanabileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede de Liston'a bir takrir gönderilerek, Sardunya'nın bu durumu kabul edip etmeyeceğinin sorulmasına karar verilmiştir⁴³⁷. Babiâli, İspanya ve Sicilyateyn'le Karadeniz ticaret müzakerelerinin yeniden başladığı bir dönemde, İngiltere'nin aracılığı ile olmasına rağmen, diğer devletlerin Sardunya'yı emsal göstererek Karadeniz'de serbest ticaret yapmak isteyeceklerini bildiği için, bu devlete Karadeniz ticaret ruhsatı vermek istememiştir. Ancak neticede 26 Ekim 1823 tarihinde

⁴³⁶ AMAE, TR, 27/4/5-6.

⁴³⁷ BOA, HAT, 1210/ 47401.

Sardunya ile Osmanlı devleti arasında imzalanan antlaşma ile Sardunya'ya Karadeniz'de ticaret yapma hakkı tanınmıştır⁴³⁸.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında, Karadeniz ticareti konusundaki yazışmalar, 1821 yılı sonlarında yeniden başlamıştır. 1821 yılında, İspanya, Sicilyateyn, Prusya ve İsveç devletleri de, daha önceden Karadeniz ticaretine izin verilen İngiltere, Rusya, Fransa ve Avusturya devletleri gibi Karadeniz'de ticaret yapma imtiyazı talep etmişlerdir. İsveç elçisinin bu konudaki tavrı ve Rusya elçisinin de bu konudaki talebine binaen, İsveç tüccarının Akdeniz ile Karadeniz'e giriş çıkışlarında, gemilerindeki yüklerin tespiti için yoklanması ve yasaklı maddeler olmaması şartıyla ve İstanbul'da ihtiyaç duyulan malların rayıcı üzerinden burada satılması şartıyla, İsveç'e Karadeniz ticareti izni verilmiştir. Ancak diğer devletlerin, gemilerine Karadeniz'de ticaret yapabilen bir devletin bandırası takarak ve o devletin elçisinin tavrı doğrultusunda Karadeniz'de alışveriş yapmalarına karar verilmiştir⁴³⁹. Bu çerçevede İspanyol ticaret gemileri de, İngiltere, Rusya, Avusturya ve Fransa'nın bandıraları ile Karadeniz'de ticaret yapmaya devam etmiştir.

Ancak 1821 yılında patlak veren Yunan isyanı sonrasında, Eflak, Boğdan ve Mora'da karışıklıklar yaşanması, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'le Karadeniz arasındaki ticarî faaliyetleri kontrol altına almasını zorunlu kılmıştır. Karadeniz ticaretinin Rum asilere yardımcı olacağını düşünen Babıâli'nin bandıra ve yoklama konularındaki düzenlemeler sonrasında⁴⁴⁰, 4-5 Sicilyateyn ve 7 İspanyol tüccar gemisi, Akdeniz'e dönmek amacıyla İstanbul'a gelmişlerse de, Karadeniz'de ticaret yapma izni olan devletlerden bandıra alamadıkları için Akdeniz'e geçememişlerdir. Bunun üzerine, İspanya elçisi ile Sicilyateyn maslahatgüzarı birer tavrı vererek, beklemekte olan gemilerin Karadeniz

⁴³⁸ Sardunya'ya ile Osmanlı Devleti arasında, Sardunya'nın Karadeniz'de ticaret yapmasına izin veren antlaşmanın maddeleri için bkz: BOA, HAT, 1210/47409A.

⁴³⁹ BOA, HAT, 1211/47443.

⁴⁴⁰ Bu çerçevede Kurşunlu Mahzeni'nde bir kontrol merkezi oluşturulmuş ve buraya memurlar yerleştirilerek, gelen bütün gemilerin durumları incelenmiş ve Gümrük ve Yoklama defterlerine kaydedilmiştir. Karadeniz'e ruhsatı olmayan devletlerin gemilerinin diğer devletlerin bandırası ile seyahat etmelerine izin verilmemiş, bu gemilerde yoklama yapılarak, yasak eşyalar var ise gemiden çıkarılmıştır. Ayrıca, gemilerin yükleri, yüklerin sahipleri ve gemilerin kaptanları da tespit edilmiştir. Bkz. Beydilli, "Mîrî Ticaret Teşebbüsü", s. 712.

Boğazı'ndan geçişine müsaade edilmesini talep etmişlerdir⁴⁴¹. İspanya elçisi Andres Villalba, 29 Kasım 1821 tarihinde Babîâli'ye gönderdiği bir taktirle, İspanyol kaptanları Josef Pratos, Antuva Mavri, Rafael Suveda ve Jan Batist Doral'ın Karadeniz Boğazı'ndan geçişleri için izin istemiştir⁴⁴². Aynı zamanda, beklemekte olan gemilerin kaptanları da birer arzuhal yazarak, durumlarını anlatmışlar ve Akdeniz'e dönüşlerine izin verilmesini talep etmişlerdir. Bu talepler üzerine, lazım olan zahire ve diğer malların rayici üzerinden İstanbul'da satılması ve kesinlikle yasak malların ve firarî reyanın gemilere alınmaması şartıyla geçişlerine izin verilebileceği, aksi takdirde istihkakları olmayan Karadeniz ticaretine katılmalarına izin verilmemesi düşünülmüşse de, İspanya ve Sicilyateyn elçilerine bu konuda kesin bir cevap verilmemiştir⁴⁴³.

Kurşunlu Mahzen kararlarının ardından, yaşanan bu olay üzerine, İspanya ve Sicilyateyn elçileri birer taktir daha vererek, kendilerine Karadeniz'de ticaret ruhsatı verilmesini, eğer bu ruhsat verilmezse de gemilerinin Akdeniz'e dönmelerine müsaade edilmesini talep etmişlerdir. Kendilerine, Osmanlı Devleti'nin içişleri ile meşgul olması nedeniyle bu konunun müzakere edilemeyeceğine ilişkin bir cevap verilmiştir⁴⁴⁴. Bunun üzerine, İspanya elçisi Bermudez, Ekim 1822'de Babîâli'ye bir taktir daha göndererek, İspanya'nın iki ülke arasındaki antlaşma ve şartlara uygun hareket ettiğini ve Osmanlı Devleti'nin menfaatine veya mevcut ahitnamelere aykırı hareket etmediğini belirtmiş ve Osmanlı Devleti'nin de dostluğa uygun hareket ederek İspanyol tüccarın Akdeniz'e iadesini talep etmiştir⁴⁴⁵. İspanya ve Sicilyateyn elçilerinin ısrarları ve İspanyol ve Sicilyalı kaptanların mağduriyetleri üzerine, Sultan II. Mahmud, konuyu müzakere etmek üzere bir meclis kurulmasını emretmiştir.

Bunun üzerine toplanan mecliste, Karadeniz ticaretinin durumu ve yaşanan sorunun çözümüne ilişkin hususlar görüşülmüştür. Mecliste tespit edilen hususlar şu şekildeydi: Karadeniz'de ticaret ruhsatı bulunmayan devletler, bu izne sahip olan devletlerin

⁴⁴¹ BOA, HAT, 1211/47443.

⁴⁴² BOA, HAT, 1211/47460A.

⁴⁴³ BOA, HAT, 1211/47443.

⁴⁴⁴ BOA, HAT, 1210/47394.

⁴⁴⁵ BOA, HAT, 1210/47394B.

bayrakları altında Karadeniz’de alışveriş yapmaktaydı. Ruhsat sahibi devletler arasında, en avantajlı haklara sahip olan devlet Rusya’ydı. Bu nedenle, Karadeniz’de alışveriş yapmak isteyen diğer devletlerin tüccar gemileri, genellikle Rusya bayrağı altında ticaret yaparak kazanç sağlamaktaydı. Karadeniz’de ticaret hakkına sahip olan Avusturya, İsveç ve Fransa devletlerinin tüccarları bile daha fazla kazanç elde edebilmek için bu yolu izlemekteydi. Bu durum, Rusya’nın zayıf ticaretini ve gümrük gelirlerini de arttırmaktaydı. İspanya ve Sicilyateyn elçilerinin taleplerinden, bu devletlerin İsveç’e kabul ettirilen şartları kabul edecekleri anlaşılmaktaydı. Hatta İngiliz elçisine göre, İspanya tüccarı, Osmanlı Devleti’nin kendilerine reaya bayrağı vermesine bile razıydı.

Yapılan bu tespitlerin ardından, Karadeniz Boğazı’ndan geçemedikleri için Akdeniz’e dönemeyen İspanyol tüccar gemilerinin mağduriyetlerinin giderilmesi amacıyla, İngiliz elçisinin talebi ele alındı. İngiliz elçi, en azından bu gemilere, usule aykırı olsa da, bir kereliğine boğazdan geçebilmeleri için İngiliz bandırası verilmesini ve yaşanan sorunun çözüme kavuşturulmasını talep etmişti. Bu konuda yapılan görüşmelerin ardından, bu gemilerin, bir defalığına ve emsal teşkil etmemek üzere, kendi bandıraları ile Akdeniz’e dönmelerine izin verilmiştir⁴⁴⁶. Yaşanan bu olay, gerek İspanya ve gerekse Karadeniz ticaret müzakerelerine devam eden diğer devletlere, büyük devletlerin desteğinin önemini göstermiştir. Nitekim İspanya elçisinin defalarca takrir vermesine ve İspanyol gemilerinin Akdeniz’e iadesini talep etmesine rağmen bu sorun çözülememişken, İngiltere elçisinin müdahalesi sonucunda sorun ortadan kalkmıştır. 1823 yılında İngiltere’nin aracılığı ile Osmanlı Devleti ile Sardunya arasında yapılan antlaşma ile bu devlete Karadeniz ticaret ruhsatı verilmesinin ardından, İspanya da büyük güçlerin desteğini aramaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti de İspanya elçisi ve Sicilyateyn maslahatgüzarının Karadeniz’de ticaret izni talepleri konusunda, Rusya’nın tavrını ön planda tutmuştur. Nitekim İsveç ve Hollanda’ya Karadeniz ticaret ruhsatı verilirken Rusya muhalefet etmiş ve engeller çıkarmıştır. Bu durum da göz önüne alınarak yapılan değerlendirmede, öncelikle Rusya ile müzakere yapılarak, İspanya ve Sicilyateyn’e ruhsatın verilip verilmeyeceği

⁴⁴⁶ BOA, HAT, 1211/47443; Beydilli, “Mîrî Ticaret Teşebbüsü”, s. 715.

konusunda kesin cevap verilmesinin ve Rus elçisi İstanbul'a gelene kadar kendilerine Osmanlı Devleti'nin iç meselelerle meşgul olması sebep gösterilerek, konunun tehir edilmesinin uygun olacağı belirtilmiştir. Sultan II. Mahmud da, bu konuda İspanya ve Sicilyateyn devletlerine kesin bir cevap verilmeyerek, konunun tehir edilmesini ve Rusya elçisinin gelmesi durumunda gereğine göre tedbir alınmasını buyurmuştur⁴⁴⁷. Bu sırada, Osmanlı Devleti üzerinde oldukça etkili olan Rus elçisi Strogonof'un İstanbul'da bulunmaması, Osmanlı Devleti'nin İspanya ve Sicilyateyn'e Karadeniz ticaret ruhsatı verme konusunu tehir etmesini kolaylaştırmıştır.

Rus elçisinin İstanbul'da bulunmaması nedeniyle yaşanan bu gelişme karşısında, İspanya Dışişleri Bakanı Evaristo San Miguel, 5 Ağustos 1822 tarihinde, İstanbul'daki İspanya elçisi Bermudez'e gönderdiği talimatnamede, kendisinden İspanya'nın Karadeniz ticaretine dâhil edilmesi konusunda Fransa elçisi ile irtibata geçmesini istemiştir. Bermudez, bunun üzerine, Fransa elçisiyle görüşmüş ancak Fransa elçisi hükümetiyle konuyu müzakere edip etmeyeceğine veya Babıâli'den bu konuda ricacı olup olmayacağına ilişkin kendisine kesin bir cevap vermemiştir. Bermudez, İspanya Dışişleri Bakanlığı'ndan konu ile ilgili yaklaşık iki ay başka bir talimat gelmediği için, 26 Ekim'de konuyla ilgili bir rapor yazma gereği hissetmiştir.

Raporunda, Babıâli'nin bu konuda müzakereye girmekten kaçınması ve en makul talepleri bile reddetmesi nedeniyle, herhangi bir cevap alamamış olmasına rağmen, konunun spekülatif bir mesele haline getirildiğini ifade etmiştir. Nitekim Fransız bir tacir tarafından sevk edilen birkaç Sardunya gemisi için Fransa elçisi tarafından Karadeniz'e geçiş hakkı talep edildiğinde, ilk geçiş için her birinden 1000 kuruş, ikinci geçişlerinde ise 500 kuruş alınmak suretiyle, bu gemilerin Karadeniz'e giriş çıkışlarına izin verilmiştir. Ancak Fransız elçisi, kendisine başvuran diğer bir tacire, bu talebin doğru olmayacağını ifade ederek, gemilerinin Karadeniz'e geçişleri için izin talep etmemiştir. Bermudez, bu olayların ardından, Fransız korumasına karşı güvensizlik oluştuğunu ifade ederek, Odessa limanında ticareti teşvik eden Rusya hükümetinin desteği sayesinde, Babıâli ile Karadeniz ticareti müzakerelerinde daha faydalı sonuçlar alınabileceğini bildirmiştir. Ayrıca, Babıâli ile müzakerelerde en başından beri yanlış bir

⁴⁴⁷ BOA, HAT, 1211/47443.

tutum sergilendiğini, konunun Osmanlı-İspanya antlaşmasının gereği olarak ele alınması gerekirken, bir lütuf veya imtiyaz olarak talep edildiğini ve Karadeniz ticaretine dâhil olan devletlerin çevirdikleri entrikalar nedeniyle de bu talebin kabul edilmediğini ifade etmiştir⁴⁴⁸. Bermudez, yaşanan olaylar karşısında Karadeniz ticaret ruhsatının Fransa'nın değil Rusya'nın ve İngiltere'nin desteği sayesinde elde edilebileceğini anlamış ve bu yönde faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır.

Bermudez, raporunda belirttiği hususları, 1782 yılında Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan antlaşmaya dayandırmaktaydı. Nitekim antlaşmanın 2. maddesine göre, İspanyol tüccar, Osmanlı Devleti'nin bütün iskele ve limanlarında ticaret yapma hakkına sahip olmaktadır⁴⁴⁹. Bu madde doğrultusunda İspanya, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kıyısındaki limanları ile de ticaret yapma hakkı elde etmişti. Ancak, Osmanlı Devleti, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması öncesinde, ahitname ile bu hakka sahip olan devletlerin Karadeniz'e geçişlerine izin vermediği gibi, İspanyol tüccarın da Karadeniz'e geçişine izin vermemiştir. Babiâli'ye göre, Karadeniz'e geçiş bir hak değildi ve yalnızca izin çerçevesinde yapılabilirdi. Nitekim bu düşünce İspanyol elçilere de benimsetilmişti. Bu durumun farkında olan Bermudez, yazmış olduğu raporla, bu düşüncenin yanlışlığını ortaya koymaya çalışmışsa da görüşleri etkili olmamış ve neticede kendisi de bu izni almaya çalışmıştır.

10 Ağustos 1822 tarihli diğer bir raporunda, kendi tercümanı ve İngiliz elçisi ile İspanyol gemilerinin Karadeniz'e geçişleri konusunda yapmış olduğu yazışmalarla ilgili bilgi vermektedir. Bu rapora göre, Bermudez, Babiâli'ye Karadeniz ticaretine ruhsat verilmesi konusunda bir tahrir daha vermiş, ancak girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmış ve Babiâli, İspanyol gemilerinin Karadeniz'e girişine izin vermemekte diretmiştir. İngiliz elçisi Lord Strangford'un (Percy Clinton) İspanya'nın taleplerine destek vermek amacıyla Babiâli'ye gönderdiği 28 Temmuz tarihli tahriri ve Reis Efendi'nin 10 Ağustos'ta İngiliz elçilik tercümanına verdiği konuyla alakasız cevap yazısı, Bermudez'in bu iznin kendilerine verilmeyeceğini ve taleplerinin kabul edilmeyeceğini düşünmeye başlamasına neden olmuştur. Bununla birlikte, bu yazışmaların kendisini

⁴⁴⁸ AMAE, TR, 26/2/230.

⁴⁴⁹ Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 338; *Colección de los Tratados de España*, c. 3, s. 269.

yıldırılmayacağını ve kendisinin bu konuda olumlu bir cevap alınca ve İspanya'yı avantajlı bir konuma yükseltinceye kadar, bu işin peşini bırakmayacağını da ifade etmiştir. Bu süreçte yazıştığı meslektaşlarının kendisiyle samimi ve etkili işbirliği içerisine gireceklerine inanmadığını belirten Bermudez, İngilizlerin Osmanlı Devleti üzerindeki etkileri nedeniyle, bu konuda kendileri ile işbirliği içerisinde hareket edeceğini belirtmiştir⁴⁵⁰.

Bermudez, 25 Aralık 1822 tarihinde İspanya Dışişleri Bakanı Evaristo San Miguel'e gönderdiği raporunda, Babıâli'nin İspanyol gemilerine Karadeniz'de ticaret ruhsatı verme konusunda sürekli kaçamak yaptığını, ancak bu sırada kendisinin İspanya'nın şerefini korumak için çaba gösterdiğini ve isteklerinde sona ulaşmak için elverişli bir ortam elde edebileceğini bildirmiştir. Ayrıca Rusya'nın eski düzenin devamı ile ilgili ısrarları ve bu konudaki engellerin kaldırılması konusundaki isteksizliği nedeniyle, bu ortamın oluşmasının uzun bir süre alabileceğini de ifade etmiştir⁴⁵¹. 20 Ocak 1823 tarihli diğer bir raporunda ise, müzakerelere devam etmeden önce en uygun zamanın gelmesini beklediğini ve bu sırada da gözlemler yaptığını bildirmiştir⁴⁵². Bu rapor çerçevesinde, belirttiği gözlem sürecinde, Bermudez'in Osmanlı Devleti ile Danimarka arasında cereyan eden ve İspanya'yı da etkileyecek olan müzakereleri izlediği ve Osmanlı-İspanya müzakereleri başlamadan önce bu müzakerelerin sonuçlanmasını beklediği söylenebilir.

Bermudez'in harekete geçmek için beklediği ortam 1823 yılı ortalarında oluşmuştur. Babıâli'den İspanya baş tercümanı Rostan aracılığı ile İspanya elçisi Francisco Zea Bermudez'e gönderilen 19 Temmuz 1823 tarihli şukkada, kendisinden, Osmanlı Devleti ile diğer devletler arasında Karadeniz ticareti hususunda tertip ve tanzim edilen deniz ticareti şartlarına uymaları konusunda, İspanyol tüccar gemilerinin kaptanlarını uyarması ve onların da bu şartları kabul etmesini sağlaması istenmiştir⁴⁵³. Bu şukka, Osmanlı Devleti'nin İspanya'ya şartlı bir şekilde Karadeniz ticaret ruhsatı

⁴⁵⁰ AMAE, TR, 26/1/196.

⁴⁵¹ AMAE, TR, 26/1/251.

⁴⁵² AMAE, TR, 26/1/261.

⁴⁵³ BOA, HAT, 1211/47460.

verebileceğinin ilk işareti olmuştur. Bu şükkanın ardından, İspanya elçisi ve Sicilyateyn maslahatgüzarı, “Kurşunlu Mahzeni” düzenlemeleri nedeniyle, diğer devletlerden bandıra alamayan ve Karadeniz’e geçemeyen İspanya ve Sicilyateyn gemileri için istisna yapılmasını ve bu devletlerin gemilerinin Karadeniz’e geçişlerine izin verilmesini talep etmişlerdir. Babiâli bu konuda iki yol izlenebileceğini düşünüyordu. Birincisi, İsveç gemileri gibi yoklama yapılması ve gerekli malların İstanbul’da satılması şartlarıyla bu gemilerin geçişlerine izin verilmesi, ikincisi ise Osmanlı Devleti’nin iç işleri ile meşgul olması sebep gösterilerek, talebin reddedilmesi ve bu devletlerin gemilerinin geri gönderilmesiydi. Sultan II. Mahmud, 6 Eylül 1823 tarihinde, bu gemilerinin istisna olarak ve daha sonra emsal gösterilmeksizin kendi bandıraları ile Karadeniz’e geçişlerine izin verilmesini buyurmuştur⁴⁵⁴.

Yaşanan bu olay üzerine, antlaşma temini için uygun zamanın geldiğini düşünen Bermudez, Osmanlı-İspanya ahitnamesinin birinci ve yirmi birinci maddelerinde⁴⁵⁵, İspanyollara diğer dost devletler gibi, Osmanlı Devleti’nin bütün liman ve iskelelerinde kara ve deniz ticareti yapma hakkı verildiğini ifade ederek, bu devletlerin tüccarı gibi İspanyol tüccarına da Karadeniz’de serbest ticaret ruhsatı verilmesini Babiâli’den talep etmiştir. Ayrıca, Osmanlı Devleti’nin kendilerine saldıran Osmanlı tebaasını engelleyeceğinin de ahitnamede yazılı olduğunu ancak bu maddenin uygulanmadığını ve Rusya imparatorunun Karadeniz’de ticaret ruhsatı olmayan devletlerin, diğer dost devlet bandıraları ile Karadeniz’e giriş çıkış yapmaları konusunun çözüme kavuşturulmasını istediğini de vurgulamıştır. Gerek Bermudez’in tavrı ve gerekse Rusya’nın yabancı gemilere bandıra vermeyeceğini belirtmesi üzerine, Babiâli’de bir meclis toplanmış ve konu müzakere edilmiştir.

Toplanan mecliste bulunanlardan bazıları, Karadeniz ticaretine dâhil olmayan devletlere izin verilmediği takdirde, liman düzeninin bir faydası olmayacağını ve bu devletlerin gemilerinin bir yolunu bularak Karadeniz’de alışverişlerini yapacaklarının açık olduğunu ve bu nedenle de bu devletlerin kendi bayraklarıyla ve meşru şartlar altında

⁴⁵⁴ BOA, HAT, 1210/47394.

⁴⁵⁵ Antlaşmanın 1. maddesinde, İspanyol tüccarın Osmanlı Devleti’nin bütün liman ve iskelelerinde ticaret yapabileceği ve 21. maddesinde ise İspanya’nın, antlaşmada yer almayan diğer hususlarda diğer dost devletlere yapılan muamele hükümlerinden faydalanacağı belirtilmektedir. Bkz. Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 2, s. 343.

Karadeniz’de ticaret yapmalarına izin verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Onlara göre, İspanya ve Danimarka’ya verilecek ruhsatta iki şık ele alınmalıydı. Bunlardan birincisi, Sardunya gemileri gibi, bu devletlerin gemileri de her seferinde yoklanarak, yüklerinde yasak mallar varsa bunlar çıkarılması ve taşıdıkları mallar içerisinde İstanbul’da lazım olanların rayici üzerinden burada satılması hususlarının bu devletlere kabul ettirilmesi idi. Diğer şık ise, bu devletlerin gemilerinden uygun miktarda gümrük vergisi alınmasının şart koşulmasıydı. Bu iki şıktan hangisi Osmanlı Devleti’nin çıkarına olacaksa, o şık tercih edilerek uygulanmalıydı.

Toplantıdaki diğer bir görüş ise, bu devletlere ruhsat verilmemesinin bir fayda sağlamayacağı, ruhsatı olmayan gemilerin Rusya’nın bandırası ile Karadeniz’e giriş çıkış yapmaları nedeniyle Rusya’nın çıkar sağladığı, bu devletlerin kendi bayrakları ile ticaret yapmalarının zararsız olduğu ve sözü edilen iki şıktan birisinin kabul edilerek uygulanması gerektiği idi. Bu devletlere, ilk şıkta yer alan şartlar kabul ettirilerek ruhsat verilmesi durumunda, İstanbul’da lazım olan ürünlerin iki tarafın rızası ve rayici üzerinden satın alınması dışında bir fayda sağlanamayacaktı. Bu nedenle de gümrük vergisinin uygulanması, Osmanlı Devleti’ne daha fazla çıkar sağlayacaktı. Bu amaçla, Reis Efendi ile bu devletlerin elçileri arasında verginin miktarı Macar altını veya karakuruş üzerinden belirlenerek, bu paralar darphaneden değiştirilecek tersane-i amire hazinesine kaydedilecekti.

Meclisteki bu görüşler doğrultusunda, Reis Efendi, Danimarka maslahatgüzarı ile gümrük vergisini belirlemek üzere müzakerelere başladı. Alınacak kararların İspanya’ya da uygulanacağı müzakerelerde, Reis Efendi’nin 10.000 kilelik⁴⁵⁶ gemiye Karadeniz’e giriş ve çıkışında 500 kuruş talebine karşılık, maslahatgüzar 200 kuruş teklifte bulundu. Reis Efendi, gümrük vergisi talebinin yanı sıra, İsveç’e kabul ettirilen şartların da kabul edilmesini talep ettiyse de, maslahatgüzar, gümrük vergisini kabul etmesinin nedeninin şartsız bir şekilde ruhsat almak olduğunu ve bu nedenle hem gümrük vergisini hem de bu şartları kabul edemeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca, şartlı bir şekilde ruhsat almanın işlerine yaramayacağını ve gümrük vergisi vermeyi tercih edeceklerini, ancak miktara karar verildikten sonra bu ödemeyi Macar altını veya Fransız sikkesi üzerinden değil,

⁴⁵⁶ 40 litrelik hububat ölçüsü.

İstanbul'un rayiç sikkesi üzerinden yapmayı istediklerini de belirtmiştir. Bu teklifin ardından taraflar arasında tartışmalar meydana gelmiştir. Bu tartışmalar sırasında, Rusya maslahatgüzarı Babiâli'ye konu ile ilgili bir takrir vererek, Danimarka ile yürütülen müzakerelerin olumlu bir şekilde sonuçlandırılmasını talep etmiştir.

Rus maslahatgüzara verilen cevapta, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz ticaret ruhsatlarını karşılıklılık ilkesine göre verdiği, ancak Danimarka maslahatgüzarı sadece gümrük vergisi verip, diğer şartları kabul etmediği, bu durumda ticarî menfaatin ortadan kalktığı ve sunulan şartlar kabul edilmedikçe karşılıklı çıkarın söz konusu olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca İngiltere elçisinin de gümrük vergisi ve sunulan şartların birlikte kabul edilmesi gerektiğini belirttiği de Rusya elçisine yazılan cevapta vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu husustaki kararlılığı neticesinde, Danimarka maslahatgüzarı, durumla ilgili hükümetiyle yazışmak zorunda kaldı. Bir süre sonra Babiâli'ye haber göndererek, hükümetinin şartsız bir şekilde Karadeniz ticaretine ruhsat verilmesi durumunda, her gemi için giriş ve çıkışta 250şer kuruş gümrük ödemeyi kabul edeceğini bildirdi. Bu teklif üzerine, 30 Ağustos 1823'te Babiâli'de bir meclis daha toplanarak konuyla ilgili görüşmeler yapmıştır.

Yapılan görüşmelerde, Danimarka'nın gümrük vergisi ve şartları birlikte kabul etmeyeceği anlaşılacak, Osmanlı Devleti'ne şartsız bir şekilde gümrük vergisi almak ve gümrük vergisi almaksızın şartlı bir şekilde ruhsat vermek şıklarından birini seçmek durumunda olduğu ifade edilmiştir. Gerek maslahatgüzarın önceki söylemlerinden gümrük vergisinin Macar altını veya riyal üzerinden ödenmeyeceğinin anlaşılması ve gerekse Karadeniz'e senede gelecek olan 50-100 Danimarka gemisinden toplanacak gümrük vergisinden bir fayda elde edilemeyeceği düşüncesi nedeniyle, Danimarka'ya şartsız bir şekilde ruhsat verilmesinin uygun olmadığına karar verilmiştir. Ayrıca gümrük vergisinden vazgeçilerek ve Sardunya'ya ve İsveç'e kabul ettirilen şartlar Danimarka ve İspanya'ya da kabul ettirilerek kendilerine ruhsat verilmesi ve bunu kabul etmemeleri durumunda kati bir şekilde taleplerinin reddedilmesi kararlaştırılmıştır. Yapılan müzakerelerde alınan bu kararlar, 6 Eylül 1823'te Sultan II. Mahmud'a bildirilmiş ve Sultan II. Mahmud, gümrük vergisi alınarak ruhsat verilmesinin dâhilî nizamı ihlal edeceğini ve bunun kabul edilemeyeceğini belirterek, Sardunya'nın kabul etmiş olduğu şartları kabul etmeleri durumunda kendilerine ruhsat verilmesini ve eğer

kabul etmezlerse taleplerinin kesin bir dille reddedilmesini emretmiştir⁴⁵⁷. Ancak Babıâli, bir süre sonra, gerek Yunan isyanının Osmanlı Devleti'ne etkileri ve gerekse geleneksel oyalama ve savuşturma politikası çerçevesinde bu karardan vazgeçmiştir⁴⁵⁸.

Bir süre İspanya'nın İstanbul elçiliğini de yürütmüş olan Francisco de Zea Bermudez⁴⁵⁹, 11 Temmuz 1824 tarihinde İspanya Dışişleri Bakanlığı'na atanmıştır. Bermudez, kendi elçiliği sırasında en çok mücadele ettiği konu olan Karadeniz ticaret ruhsatı meselesinin çözüme kavuşturulması için faaliyete geçmiştir. Bu çerçevede, yeni görevine başlamasından dört gün sonra, İstanbul'daki halefi olan maslahatgüzar Francisco Javier Perez'den, İspanya gemilerinin Karadeniz ticaretine dâhil olmaları konusundaki müzakerelere devam edip etmeme konusunda, İstanbul'daki İngiltere elçiliği baş tercümanı Minciaky ile görüşmesini istemiştir. Perez, 25 Eylül'de yazdığı raporunda, Minciaky ile konuyu görüştüğünü, kendisinin Boğdan'daki askerler tahliye edilene kadar beklemesini istediğini ve tahliyenin ardından yapacağı girişimlerle İspanya'nın Karadeniz ticaret ruhsatı başvurusunu destekleyeceğini ifade ettiğini bildirmiştir. Perez, İngiltere elçisi Lord Strangford ile de görüşme ayarlamaya çalıştıysa da, Boğdan'ın tahliyesi meselesi ile meşgul olan elçiyle görüşmemiştir⁴⁶⁰.

Ancak bu sıralarda, İngiltere elçisi Lord Strangford, Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini kullanarak, küçük Avrupa devletlerinin Karadeniz ticaretlerine izin verilmesi konusunda Babıâli'ye baskı yapmaya başlamıştır. Bu konuda meydanı Rus elçisine bırakmak istemeyen Strangford, Babıâli'ye gönderdiği 10 Eylül 1824 tarihli tahririnde, Karadeniz'de ticaret yapma imtiyazına sahip olmayan devletlerin başka bir devletin bandırası altında Karadeniz'e girip çıkmaları yerine, Rusya imparatorunun ve diğer devletlerin teklif ettiği gibi, iki tarafın çıkarına olacak şartlar düzenlenerek bu devletlere ruhsat verilmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Lord Strangford, İngiltere kralı ile Danimarka kralının akraba olduğunu hatırlatarak, Avrupa'da hürmet duyulan bir

⁴⁵⁷ BOA, HAT, 1212/47475.

⁴⁵⁸ Beydilli, "Mir'i Ticaret Teşebbüsü", s. 714.

⁴⁵⁹ 1821-1823 yılları arasında İspanya'nın İstanbul elçisi olan Bermudez, 11 Temmuz 1824 tarihinde İspanya Dışişleri Bakanı olmuştur. Bkz. Ochoa Brun, *Historia de la Diplomacia Española*, s. 267, 287.

⁴⁶⁰ AMAE, TR, 26/2/104.

hükümdar olan Danimarka kralının, Osmanlı Devleti ile yürütülen müzakereleri sürdürmek amacıyla, Mösyö Clausowitz adlı bir Danimarkalıyı görevlendirdiğini ve bu zatın Karadeniz ticareti konusunda Danimarka maslahatgüzarı ile birlikte çalışacağını bildirmiştir. Ayrıca, Mösyö Clausowitz'in, Danimarka tüccarının kendi bayrakları altında Karadeniz'de ticaret yapabilmeleri için ödenecek gümrük vergisinin miktar ve mahiyetini belirlemekle görevlendirildiğini ve bu konuda tam yetkili olduğunu da ifade etmiştir. Lord Strangford, daha önceden antlaşması bulunmayan Sardunya'ya Karadeniz'de ticaret yapma imtiyazı verildiğini hatırlatarak, bu imtiyazın dostluk ahitnamesi olan Danimarka'ya da verilmesini Reis Efendi'den rica etmiştir⁴⁶¹. Böylece Perez'n raporunda belirttiğinin aksine, İngiltere elçisi hemen faaliyete geçmiş ve Danimarka ve İspanya'nın Karadeniz'de ticaret yapma taleplerini desteklemiştir.

Perez'in ardından göreve gelen İspanya maslahatgüzarı Luis del Castillo, 20 Aralık 1824 tarihinde Babıâli'ye gönderdiği takririnde, İspanya tüccar gemilerinin Karadeniz ticaretine dâhil olmaları konusunda devletinden aldığı talimatnameden bahsetmiştir. Castillo, Osmanlı Devleti'nin kadim dostu olan İspanya'nın, devletlerarası dostluğa olan sadakatini ve saffetini defalarca kanıtlamış olduğundan bahisle, iki devlet arasında imzalanmış olan ahitnamenin, İspanya'nın kara ve deniz ticaretinde İngiltere ve Fransa ile aynı haklara sahip olacağını ifade edildiği ilk maddesi ve Fransa ve İngiltere tebaasına uygulanan muamelenin, İspanya tebaasına da aynı şekilde uygulanacağını belirten yirmi birinci maddesi gereğince, İspanya tüccar gemilerinin, İngiliz ve Fransız gemileri gibi Karadeniz'de serbestçe ticaret yapmalarının lazım geldiğini ifade etmiştir. Karşılıklı çıkar maddesi hükmü çerçevesinde, iki devlet tebaasının da bu işten karşılıklı menfaat elde edeceğini belirten Castillo, bu konudaki müzakerelerin sonuçlandırılarak, İspanyol tüccar gemilerinin Karadeniz'de ticaret yapmalarına izin verilmesini talep etmiştir⁴⁶².

Osmanlı Devleti, İspanya, Sicilyateyn ve Danimarka'nın, Karadeniz ticaretine izin verilmiş olan devletlerin bayrakları altında Karadeniz'e giriş çıkış yapmalarını istemiyordu. Bu konuda İngiltere elçisi ile yapılan yazışmalarda da gümrük vergisinde

⁴⁶¹ BOA, HAT, 1212/14475A.

⁴⁶² BOA, HAT, 1212/47481D.

ve diğerk şartlarda anlaşılması durumunda, bu devletlere Karadeniz ticaret ruhsatı verileceği ifade edilmişti. Bu çerçevede, İspanya, Sicilyateyn ve Danimarka ile Osmanlı Devleti arasında uzun süren Karadeniz ticaret müzakereleri sırasında, 1825 yılında bu devletlere, İsveç'le aynı şartları kabul etmeleri durumunda, kendi devletlerinin bandıraları ile Karadeniz'de ticaret yapma hakkı verileceği bildirilmiştir⁴⁶³. İsveç, kendi bandırası altındaki gemilerin mallarının yoklanması, gemilerde yasak eşyalar varsa bunların çıkarılması ve İstanbul'da lazım olan malların rayici üzerinden satın alınması şartlarını kabul ederek, 1816 yılında İsveç tüccar gemilerinin kendi bandıraları ile Karadeniz'e giriş çıkışlarına izin almıştı. İspanya, Sicilyateyn ve Danimarka, bu şartları kabul etmeleri durumunda Karadeniz'de ticaret yapabileceklerdi. Bu durum, müzakerelerin başlangıcından beri, Osmanlı Devleti'nin öne sürdüğü en uygun ve elverişli teklifti.

Bu sıralarda, İspanya'nın İstanbul elçisi Castillo, İspanya Dışışleri Bakanı Pedro de Alcantara Toledo'ya bir rapor göndererek, İspanyol ticaret gemilerinin Karadeniz ticaretine katılımını sağlamak konusunda kendisinin görevlendirilmesi nedeniyle, bu konu ile ilgili tüm bilgileri ve konunun arka planını özetlemiştir. Castillo, 11 Haziran 1826 tarihli raporunda, diğerk devletlerin Karadeniz ticaret ruhsatını hangi adımları izleyerek elde ettiklerini tespit etmiş ve raporunda bu bilgilere yer vermiştir.

Castillo, en son 1824 yılında Sardunya'ya verilen ve İspanya'da yanlış ve çelişkili görüşlere yol açan ruhsatın, hangi koşullarda verildiğinin ayrıntılı bir şekilde öğrenilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu nedenle, Sardunya'ya bu ruhsatın verilmesinin sırrını çözebilmek için büyük çaba harcayan Castillo, bu konuda İngiliz elçi Lord Strangford ile Reis Efendi arasında yapılan müzakereler neticesinde imzalanan protokolün ve Sardunya'ya verilen ruhsatın özünün anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Castillo, başarılı girişimleri sayesinde bu belgeleri elde etmiş ve raporuna ek olarak Toledo'ya göndermiştir.

Avrupa tüccar gemilerinin Karadeniz'e geçişleri, Babıâli tarafından çok değerli bir hak olarak görüyordu ve bu hak Avrupa'da hiçbir devlete hemen tanınmamıştı. Bu hak, ya

⁴⁶³ BOA, HAT, 1212/47481E.

güç kullanılarak zorla elde edilmişti veya Osmanlı Devleti'nin zor zamanlarındaki hizmetleri nedeniyle bazı devletlere lütfedilmişti. Rusya, 1774 Kaynarca Antlaşması ile kendi bayrağı altındaki tüccar gemilerinin artık İstanbul ve Çanakkale boğazlarından Akdeniz'e ve tersi yönde Karadeniz'e serbestçe geçeceğini Osmanlı Devleti'ne dikte etmiş ve bu hak 1779 tarihli açıklayıcı konvansiyon ile belirtilmişti. Avusturya, Osmanlı Devleti ile yaptığı savaşın sonucunda imzalanan 1783 Pasarofça Antlaşması ile, Fransa, Bonaparte'ın muazzam gücü sayesinde, İngiltere ise Mısır'da Fransa'ya karşı Osmanlı Devleti'ne yaptığı etkili yardımlar nedeniyle bu hakkı elde etmişti. Sicilyateyn bu hakkı 1802'de zamanın ortak düşmanına karşı Osmanlı Devleti ile yaptığı ittifak sayesinde kazandıysa da, bu hak Sultan II. Mahmud döneminde yürürlükten kaldırılmıştı.

İspanya'nın Karadeniz ticareti müzakereleri, ticarî çıkarları hesaba katmaksızın, Don Ignacio del Corral y Aguirre tarafından 1802 yılında başlatıldı. Bu müzakereler neticesinde, Babiâli, en uygunsuz ve elverişsiz bir koşulda bu hakkı İspanya'ya da tanımıştır. Babiâli, İspanya kralının, bütün kaptanlarına İstanbul'a belirli bir miktar karakuruş getirmeleri ve İstanbul'da rayici üzerinden satılması yolunda tembihte bulunmasını şart koşmuştur. Bu koşul isteğe bağlı olarak görünse de, Osmanlılar, bunu zorunlu hale getirmeye çalışmışlar, İspanya hükümeti bu koşulun zorunlu hale getirilmesini reddetmesine rağmen, Corral, hükümetinin kararını Babiâli'ye iletmekten kaçınmıştır. Corral'ın halefleri Marques de Almenara, Don Juan Jabal ve Francisco de Zea Bermudez, birçok kez İspanya kralının itibarına ve halkının çıkarlarına aykırı olan antlaşmayı yenilemeye çalıştılsa da, Babiâli, Corral ile imzalanan ve halen yürürlükte olan antlaşmayı ileri sürerek yenileme taleplerini reddetti.

Hollanda, Karadeniz ticaret ruhsatını 1820 yılında, Osmanlı Devleti'nin Rusya vasıtasıyla Hollanda kralını tanıması ve kendilerine yüz yıldan fazla bir süre önce yapılan antlaşma ile verilmiş olan Karadeniz ticaret hakkını iade etmesi sonucunda elde etmiştir. Danimarka, 1824 yılında Clausowitz adlı özel temsilciyi, Karadeniz ticaret ruhsatı müzakereleri için görevlendirmiş ve Londra sarayının da tavsiye mektubunu alan Clausowitz'e talepleri konusunda İngiliz elçisi Strangford da destek olmaya çalıştıysa da, Babiâli ile Sardunya arasındaki antlaşmanın müzakereleri sırasındaki meşguliyeti nedeniyle, bu antlaşmanın Danimarka için de geçerli olması konusunda girişimde bulunamamıştır. Bunun üzerine Clausowitz, Karadeniz ticareti konusunu direkt olarak

Reis Efendi ile görüşmek zorunda kalmış, Reis Efendi ilk başta Clausowitz'ın talebini kesin olarak reddetmişse de, sonuçta Karadeniz'e giriş ve çıkışta gümrük vergisi ödemek koşuluyla, Babîâli'nin bu hakkı kendilerine tanıyabileceğini bildirmiştir.

Clausowitz, gümrük vergisi konusunda hükümetinin rızasını aldıktan sonra, Reis Efendi ile uzun müzakereler yapmış ve Karadeniz'e giriş ve çıkışta 250şer kuruş vergi ödenmesini kabul etmiştir. Müzakereleri sonuçlandırmak amacıyla meblağı yükselten Clausowitz, bu sefer de İsveç elçisinin Babîâli'ye şikâyeti ile karşı karşıya kalmıştır. İsveç elçisinin, Clausowitz'le yapılan müzakerelerden memnuniyetsizliği neticesinde, Babîâli, entrika ve düş kırıklıklarının önüne geçmek amacıyla, müzakerelere son verme kararı almış ve Clausowitz görevini tamamlayamadan geri dönmek zorunda kalmıştır. Castillo'ya göre, Lord Strangford'un isteksizliği ve İsveç elçisinin kıskançlığı, aslında Danimarka'yı uygunsuz ve zararlı bir antlaşmadan kurtararak iyi bir şekilde sonuçlanmıştı.

İsveç, Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı savaştığı dönemde faydalı hizmetleri sayesinde Karadeniz'e geçiş hakkı kazanmıştır. Ancak Babîâli'nin gemileri durdurma, yoklama ve gerekli hallerde mallarının rayici üzerinden İstanbul'da satılması gibi keyfi ve ağır bir koşulu da kabul etmek durumunda kalmıştır. Nitekim malların İstanbul'da satılması için Levazım Nazırı'nın beyanı yeterli olacaktı. İsveç hükümeti, bu ağır koşulların ticaretlerine darbe vurduğunun ve İstanbul'daki elçilerinin öngörüsüzlüğünün farkına varmış ve bu nedenle 1825 yılında, bu mantıksız antlaşmayı iptal etmek ve yerine daha az zararlı bir antlaşma imzalamak üzere Kont Loevenhielm'i İstanbul'a göndermiştir. Loevenhielm, antlaşmanın yenilenmesi karşılığında, İsveç'teki fiyatlar üzerinden top mermisi ve demir önermesine rağmen, girişimleri sonuçsuz kalmıştır.

Verona Kongresi sırasında, Rus hükümeti, zamanın zorluklarını ortadan kaldırmak amacıyla, ülkesinin güney şehirleri ile ticaret yapmak isteyen ve Karadeniz'de ticaret hakkı olmayan devletlere kendi bandırasını temin edeceğini ilan etmiştir. Ancak bu adımın Osmanlı Devleti'ne de kabul ettirilmesi gerekiyordu. O sırada Verona'da bulunan Lord Strangford, bu konudaki müzakerelerin başına geçmiş ve bu hakkı ilk edinen ülke, İngiltere'nin samimi dostu Sardunya olmuştur. Yapılan müzakerelerin ardından, Lord Strangford, Sardunya ile Osmanlı Devleti arasında bir barış ve ticaret antlaşması imzalamakla görevlendirilmiştir. Antlaşmanın başlıca maddeleri üzerinde

kısa bir süre içinde anlaşmaya varılmış, ancak Sardunya'nın Karadeniz'de serbest ticaret hakkı talebi üzerine, Osmanlı tarafı müzakereleri askıya almıştır. Lord Strangford üstün yeteneği ve Divan'daki güçlü etkisi sayesinde müzakereler, yeniden başlatmayı başarmıştır. Osmanlı tarafı İsveç'e uygulanan şartları kabul ettirmeye çalışmışsa da, Strangford, bunu kabul etmemiş ve bağlantılarını kullanarak Reis Efendi'yi İsveç'e sunulan şartlardan iki noktada farklı ve tartışılmaz bir şekilde daha faydalı olan bir antlaşmaya ikna etmiştir. Bu noktalardan ilki, Sardunya'ya verilecek olan ruhsatın Ruslara, Avusturyalılara, İngilizlere ve Fransızlara verilenler gibi düz ve pürüzsüz olmasıydı. İkinci nokta ise, Sardunya gemilerinin Rus limanlarından getirdikleri malların İstanbul'da satılmaları için öncelikle Reis Efendi tarafından İstanbul'daki Sardunya temsilcisine resmi bir yazı gönderilmesi ve İstanbul'daki ihtiyaç ve malın fiyatı konusunda birlikte karar verilmesiydi. Böylece, Sardunya gemileri, büyük Avrupa devletleriyle neredeyse aynı koşullarda bir antlaşma elde etmiş oluyordu.

Castillo, İspanya'nın bu imtiyazı elde etmek için Rusya'nın desteğine ihtiyacı olduğunu düşünüyordu. Ona göre, Babiâli ile müzakereleri tek başına yürütmek, boş ve mantıksız olacaktı ve sadece yeni hayal kırıklıkları yaşatacaktı. Rusya, pek çok kez, İspanya'nın Karadeniz ticaret ruhsatı alması konusunda destek olabileceğini ifade etmişti. Yunan isyanı sırasında sayısız tüccar gemisinin kaybolması nedeniyle, diğer devletlerin ticaretinden mahrum kalan Rusya, Karadeniz'de ticaret yapamayan devletlere kendi bayrağı altında ticaret yapma hakkı tanımıştı. Castillo'ya göre, Rusya'nın yeni İstanbul elçisi Ribeaupierre, Karadeniz'de serbest dolaşım ve ticaret konusunda Osmanlıların çıkardıkları ve Rusya'ya zararlı olan bütün güçlükleri ortadan kaldıracaktı. Bu nedenle de İspanyol gemilerin Karadeniz ticaretine katılmasıyla ilgili müzakereleri, Rusya'nın yapmasına izin verilmeliydi. İspanya'nın taleplerini elde etmesinin en iyi yolu bu olacaktı.

Ancak, Rusya'nın son dört yıl içerisinde Osmanlı'daki nüfuzunu büyük ölçüde kaybetmesi nedeniyle, Ribeaupierre'in girişimleri de eski etki ve başarıyı yakalayamayabilirdi. Bu yüzden, Castillo, Karadeniz ticaret ruhsatı taleplerinin, Babiâli'nin kendiliğinden uygun görmesinin beklenebileceğini, ancak bu durumda, İngiltere'nin müdahalesi ile Sardunya'ya verilen ruhsatla aynı şartlarda bir antlaşma yapılamayacağını düşünüyordu. Castillo, Ribeaupierre'in İstanbul'a gelişini avantaja

çevirmek için çalışacağını ve İstanbul'a geldiğinden beri edindiği bilgiler çerçevesinde, zaman kaybı gibi görünen uzun müzakereleri sürdürerek, erişilmez gibi görünen şartsız Karadeniz ticaret ruhsatını elde etmek için çaba sarf edeceğini de belirtmiştir. Castillo, bu amaca ulaşılabilmesi için, Toledo'dan da Rusya'daki meslektaşlarıyla irtibata geçmesini ve bu konuda destek istemesini talep etmiştir⁴⁶⁴.

Castillo, Karadeniz ticaret ruhsatını elde etmiş olan devletlerin, bu hakkı hangi şartlarda edinmiş olduğunu ayrıntılı bir şekilde araştırmış ve hükümetini de bu konuda bilgilendirmiştir. Castillo, yapmış olduğu araştırma sonucunda, Osmanlı Devleti üzerinde etkili olan bir devletin desteği olmaksızın, İspanyol tüccar gemilerinin Karadeniz'e geçişlerine izin alınamayacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu çerçevede, özellikle Sardunya'nın bu hakkı elde etmesinde etkili olan İngiltere ile Osmanlı Devleti üzerinde büyük nüfuz sahibi olan Rusya devletlerinin desteğinin sağlanması gerektiği sonucuna ulaşan Castillo, görev süresi boyunca, bu devletlerin desteğini edinmek amacıyla faaliyetlerde bulunmuş ve bu konuda başarılı olarak 1827 yılında bu hakkı elde etmiştir.

4.3.3. Akkerman Antlaşması'nın Müzakerelere Etkisi

7 Ekim 1826 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Akkerman Antlaşması'nın 7. maddesiyle, Osmanlı Devleti, Karadeniz'e giriş çıkış ruhsatı olmayan dost devletlerin gemilerine, Karadeniz ticaretine dâhil olan dost devletler gibi, ruhsat vermeyi ve Rusya'nın ticaretine engel olmamayı kabul etmiştir⁴⁶⁵. Aralık 1827'de Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya savaş ilan etmesiyle yürürlükten kalkan⁴⁶⁶ Akkerman Antlaşması, o sıralarda Osmanlı Devleti ile Karadeniz ticaret müzakerelerini sürdüren İspanya, Danimarka ve Sicilyateyn devletlerine, müzakerelerde büyük bir avantaj sağladı. Rusya da bu antlaşma sayesinde, bu devletlere Karadeniz ticaret izni sağlamak amacıyla harekete geçti.

⁴⁶⁴ AMAE, TR, 26/2/114.

⁴⁶⁵ *Muahadat Mecmuası*, c. IV, s. 58-59.

⁴⁶⁶ Barbara Jelavich, *Russia and the Formation of the Romanian National State, 1821-1878*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 28

Bu çerçevede, Rusya'nın İstanbul elçisi Ribeaupierre, Akkerman Antlaşması'nın 7. maddesi gereğince, İspanya, Sicilyateyn ve Danimarka'nın Karadeniz ticaretlerine izin verilmesi konusunda Osmanlı Devleti ile müzakerelere başlamıştır. 19 Mayıs 1827 tarihinde Babıâli'ye verdiği tavrında, Akkerman Antlaşması'nın, Karadeniz ticaretine dâhil olmayan dost devletlerin tüccar gemilerinin, Karadeniz'e giriş çıkışlarına izin verilmesi konusunda Rusya'nın taleplerinin kabul edileceğini içeren 7. maddesi çerçevesinde, İspanya, Sicilyateyn ve Danimarka devletlerinin Karadeniz ticaretine kabul edilmesini talep etmiştir. Ribeaupierre, Akkerman Antlaşması imzalanmadan önce, Hollanda tüccar gemilerine şartsız bir şekilde Karadeniz'de ticaret yapma hakkı verildiğini hatırlatarak ve bu üç devlet için de aynı şartlarda bir ruhsat verilmesini talep etmiştir. Aynı tarihte, İspanya'nın İstanbul maslahatgüzarı Castillo da Babıâli'ye bir tavrı vererek, İspanya kralının Akkerman Antlaşması'nın 7. maddesine nazaran, İspanya tüccar gemilerinin serbestçe Karadeniz ticaretine dâhil olmasına izin verilmesini arzu ettiğini bildirmiştir. Ayrıca, kralının, Osmanlı-İspanya antlaşmasınının 21. maddesinde yer alan diğer dost devletlere tanınan bütün haklardan İspanyolların da faydalanacağı ibaresini de hatırlattığını ve bu çerçevede, İspanyol tüccar gemilerine Karadeniz ticaret ruhsat verilmesini talep ettiğini de ifade etmiştir⁴⁶⁷.

Rusya'nın İstanbul elçisi Ribeaupierre, Karadeniz'de ticaret yapma hakkı bulunmayan Danimarka, Sicilyateyn ve İspanya devletleri adına, 1827 yılında Babıâli ile yaptığı müzakerelerde, Karadeniz'e giriş çıkışlarında, bu üç devletin gemilerinden, 2000-6000 kilelik yüklü gemiler için 200er, 6000-10.000 kilelik yüklü gemiler için 300er, 10.000-16.000 kilelik yüklü gemiler için 400er ve yüksüz olanlar için bu rakamların yarısı kadar gümrük vergisi alınmasına karar verilmiştir. Verilen bu karar, üç ay içerisinde onaylatılmak üzere, bu üç devletin maslahatgüzarlarına tebliğ edilmiştir⁴⁶⁸.

Danimarka maslahatgüzarı bir süre sonra Babıâli'ye bu şartların devleti tarafından kabul edildiğini ve kendisinin taslak antlaşmayı imzalamakla görevlendirildiğini bildirmiştir. Maslahatgüzar, kralının bu antlaşmadan memnun olduğunu ve memnuniyetini ifade etmek için kendisine elçilik rütbesi verdiğini de belirterek, Babıâli'den antlaşmanın

⁴⁶⁷ BOA, HAT, 1169/46245.

⁴⁶⁸ BOA, HAT, 1164/46048.

imzalanması için bir gün belirlenmesini talep etmiştir. Babiâli, kendisine, müzakerelerin İspanya ve Sicilyateyn'le birlikte yapılmış olduğunu hatırlatarak, onların da hükümetlerinden onay almasının bekleneceğini ve üç devletin onayı da tamamlandığı zaman antlaşmaların imzalanacağını belirterek, biraz daha zaman kazanma yoluna gitmiştir. Bir süre sonra İspanya elçisi Castillo da Babiâli'ye bir takrir göndererek, kralının teklif edilen şartları kabul ve tasdik ettiğini bildirmiş ve antlaşmanın imzalanması için zaman belirlenmesini talep etmişse de, Babiâli bu sefer de havaların bozuk olmasını bahane ederek, bu talebi de savuşturmuştur⁴⁶⁹. Osmanlı Devleti'nin bu devletlere Karadeniz ticaret ruhsatı vermeme veya mümkün olduğu kadar geciktirme politikasını halen devam ettirdiği ve bu nedenle de anlamsız bahanelerle talepleri savuşturduğu görülmektedir.

Danimarka ve İspanya'nın antlaşma imzalama taleplerinin savuşturulmasından sonra, 24 Temmuz 1827 tarihli hatt-ı hümayunda, bu taleplerin, antlaşmaların giriş kısmında yer alan Akkerman Antlaşması gereğince hükmü yer alması nedeniyle savuşturulduğu ifade edilmiştir. Sicilyateyn'den de tasdik haberi gelmesinin ardından, bu üç devletin elçi ve maslahatgüzarları, antlaşmaların bir an önce imzalanmasını talep etmeye başlamışlardır. Bunun üzerine, Babiâli, Karadeniz'e hiçbir devletin tüccar gemisinin gönderilmediğini hatırlatarak, bu süreçte antlaşma imzalanmasının abes olacağı, bu nedenle imzaların ileriki bir tarihte atılacağı ve bu süreçte kararlaştırılan senede halel gelmeyeceği ifadeleriyle savuşturma politikasına devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nden yine geciktirme cevabı alan elçi ve maslahatgüzarlar, boğazın o sıralarda kapalı olduğunu bildiklerini ifade ederek, antlaşma imzalanmaz hemen Karadeniz'e gemi göndermeyeceklerini, Babiâli ne zaman izin verirse o zamandan itibaren gemilerin Karadeniz'e geçeceklerini ve tek isteklerinin taraflar arasında kararlaştırılan senedin yürürlüğe koyulması olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca, Osmanlı Devleti, izin vermemek için bu politikayı izliyorsa, bunun yerine kesin bir şekilde ifade etmesini ve böylece kendilerinin de devletlerine o şekilde yazabileceklerini söyleyerek ısrarcı olmuşlardır. Bu ısrarlar üzerine, senet üzerinde karar verilmiş olması göz önüne alınarak ve bu devletlerin yoğun ısrarları ve nihaî bir cevap taleplerine

⁴⁶⁹ BOA, HAT, 1164/46048.

olumsuz bir cevap verilmesinin doğru olmayacağı düşünülerek, antlaşmaların 16 Ekim 1827 tarihinde imzalanmasına karar verilmiştir⁴⁷⁰. Böylece Castillo, uzun uğraşları ve diplomatik faaliyetleri sayesinde, 1827 yılında Karadeniz ticaret antlaşmasını imzalama yolunda önemli bir adım daha atmıştır.

4.4. Karadeniz Ticaret Antlaşması (16 Ekim 1827)

İspanya ile Babiâli arasında, 16 Ekim 1827 tarihinde İstanbul'da sonuçlandırılarak imzalanan ve İspanyol gemilerinin Karadeniz'e geçişlerine ve Karadeniz'de ticaret yapmalarına izin veren antlaşmanın giriş bölümünde, Osmanlı Devleti'nin eski müttefiki olan İspanya'nın, diğer bazı dost devletlere uygulandığı gibi, tüccar gemilerinin Karadeniz'de dolaşımı ve trafiği için izin istemesi, Rusya imparatorunun bu konuda aracı olması, Karadeniz ticareti konusunda Rusya ile imzalanmış olan Akkerman Antlaşması'nın 7. maddesinin gerektirmesi ve İspanya kralına karşı saygı ve hürmetin ifade edilebilmesi amacıyla, Babiâli'nin Reis Efendisi Esseyid Muhammed Said Pertev ile İspanya tarafı adına müzakerelerin yöneticisi olan Don Luis del Castillo arasında yapılan konferans ve müzakereler sonucunda, iki tarafın karşılıklı olarak dört madde üzerinde anlaşığı görülmektedir.

Antlaşmanın birinci maddesine göre, Babiâli, kendi ülkelerinin veya diğer ülkelerin ürünleri ile yüklü İspanyol gemilerinin, kendi bayrakları ile Akdeniz'den Karadeniz'e geçmesine ve Rus ürünleri ile yüklü olarak Karadeniz'den Akdeniz'e dönmesine izin verecekti. İstanbul Boğazı'na girecek bütün gemiler, daha önceden komisyoncuların belirledikleri ve Avusturya, İngiliz ve Fransız gemilerine uygulanan, ziyaret rotasına uyacaklar ve İspanya tüccar ve denizcileri, Osmanlı üretimi olan, bütün tahıl ürünleri, silah ve mühimmat, atlar, pamuk ve iplik, Fas kurşunu, mum, mum yağı, deriler, koyun derisi, zift, sülfür, yün, ipek-yün karışımı, yağ, kurşun ve hammadde gibi hiçbir yasaklı madde veya ürünü yüklemeyecekler ve Babiâli'nin yönetmelikleri uyarınca, firari Osmanlı reayasını, kaçak yolcu veya mürettebat olarak gemilerine almayacaklardı. Ayrıca, her zaman olduğu gibi, Osmanlı mülkü olan gemileri satın almak da yasak olacaktı.

⁴⁷⁰ BOA, HAT, 1211/47444.

Antlaşmanın ikinci maddesinde, İspanyol tüccarların Karadeniz ticaretinden faydalanmaları sırasında, belirtilen kurallara uygun davranmayan gemilerden tazminat talep edileceği ve Karadeniz'e giriş çıkış yapacak bütün gemilerden Babiâli'nin uyguladığı kanun hükümlerince vergi alınacağı ifade edilmiştir. Bu maddeye göre, yapılacak olan vergi ödemesi, İspanyol gemilerinin boyut ve kapasitelerine göre sınıflara ayrılacaktı. Bu sınıfların ilki 16000 kile (1120 ton) yük taşıyan gemiler, ikincisi 11.000 kile (750 ton) yük taşıyanlar ve üçüncüsü de 6.000 kile (370 ton) yük taşıyanlar olacaktır. Bin kileden 6 bin kileye kadar yük taşıyan gemiler üçüncü sınıf olarak, 6 bin kileden 11 bin kileye kadar olanlar ikinci sınıf olarak ve 11 bin kileden fazla yük taşıyanlar ise birinci sınıf olarak değerlendirilecekti. İspanyol gemileri, İstanbul Boğazı'na ulaştıklarında ve Karadeniz'e geçiş izni aldıklarında, yola çıkmadan önce, tek yön üzerinden ilk sınıflandırmada 600 kuruş, ikinci sınıflandırmada 450 kuruş ve üçüncü sınıflandırmada 300 kuruşluk bir ödeme yapacaklardı. Ayrıca, taraflar arasında daha düşük veya daha yüksek bir ödeme yapılması konusunda herhangi bir müzakere veya tartışma yapılmayacaktı.

Antlaşmanın üçüncü maddesinde de, İstanbul Boğazı'ndan kendi bayrağı ile transit geçecek olan İspanyol gemilerinin, alışlagelmiş ziyaret ilkelerine göre ve Karadeniz ticaretine dâhil olan diğer devletlere uygulandığı üzere, herhangi bir zorluk veya güçlük yaşamaksızın geçiş yapacakları belirtilmekteydi. Bunun yanı sıra, bu maddeye göre, Karadeniz'deki Rus limanlarından meyve ve tahıl yükleyen aynı gemilerin, su almaları durumunda ve mallarının nem nedeniyle zarar görmesi ihtimali olduğunda, İstanbul limanında İspanya konsolosluğunun Babiâli'ye bildirmesi, bu bildirimden ardından komisyoncuların ve gümrükçülerin limanda kaydı işlemesi ve başka bir gemiye aktarım yapılabilmesi için gerekli olan yetki ve onayların alınmasının ardından, yüklerini elverişli gemilere aktarabileceklerdi.

Antlaşmanın dördüncü maddesinde, iki saray arasındaki mevcut anlaşmalar altında, Osmanlı topraklarında ve Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Akdeniz'deki diğer bölgelerde bulunan korumalı İspanya tebaasının da, antlaşmanın imzalanmasının ardından Karadeniz ticaretinden faydalanacakları ifade edilmiştir. Gemilerin arızalanması ve tamire veya dinlenmeye ihtiyaç duymaları durumunda, hukukî koşullar dışında hiçbir şekilde rahatsız edilmeksizin, ücretsiz bir şekilde tamir edilebilecekleri ve

kalafatlanabilecekleri ve bakkaliye ve gerekli diğer ürünleri satın alabilecekleri de bu maddede belirtilmektedir. Ayrıca, İspanya'nın Osmanlı Devleti limanlarında elde edeceği bu haklar karşısında, İspanya kralı, eşit derecede karşılıklılığı kabul edecek ve Osmanlı tebaası ve gemilerine, İspanya'ya ait kıyı ve limanlarda, diğer büyük devletlere verilmiş olan bütün imtiyazlardan faydalanma hakkı verecek ve bu maddelere uyacağını taahhüt edecektir.

Antlaşmanın sonuç kısmında ise, iki tarafın, İspanyol gemilerinin Karadeniz'de ticaret yapabilmelerine izin veren, dört madde halinde taslaklaştırılan ve üzerinde uzlaşılan bu anlaşmayı imzalayarak mühürlediği ve antlaşmanın üç ay içerisinde ve mümkünse daha önce onaylanarak, resmi olarak değiş tokuş edileceği belirtilmiştir⁴⁷¹.

4.5. İspanyol Elçisinin İmzalanan Antlaşma Konusundaki Değerlendirmesi

İspanya elçisi Luis del Castillo, Reisülküttap Esseyid Muhammed Said Pertev ile İspanya ticaret gemilerinin Karadeniz'e geçişleri konusunda yapılan müzakerelerde oluşturularak 16 Ekim 1827 tarihinde imzalanan ve İspanyol hükümetinin onaylaması için kendisine verilen antlaşma hakkındaki değerlendirmesini, 17 Ekim'de İspanya Dışişleri Bakanı Manuel Gonzalez Salmon'a göndermiştir. Castillo, değerlendirme raporunda, Osmanlı Devleti ile Karadeniz ticareti konusundaki müzakerelerin 16 Ekim'de sona erdiğini ve Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki antlaşmayı imzaladığını bildirmiş ve yakın zamanda antlaşmanın onaylanacağını umduğunu belirtmiştir. Müzakereler sırasında, her hususta Salmon'u bilgilendirmiş olan Castillo, daha önceden göndermiş olduğu raporlardakinden çok daha avantajlı bir antlaşma taslağının hazırlandığını ve 16 Ekim'de Reis Efendi ile bu taslak üzerinde anlaşıldığını ifade etmiştir. Aynı antlaşmanın Sicilyateyn ve Danimarka temsilcileri tarafından da imzalandığını belirten Castillo, bütün zıtlıklara ve karmaşık koşullara rağmen, böyle beklenmedik bir zafere ulaştıklarını da vurgulamıştır.

Castillo, değerlendirme raporunda, ticarî güvenliğin sağlanması konusunda büyük tavizler vermesine neden olan zorluklar, önlemler ve çabalardan bahsetmek yerine, raporun ekinde gönderdiği antlaşmanın kısa bir analizini yapmış ve bu antlaşmayı,

⁴⁷¹ AMAE, TR, 27/3-4/264 (Bkz. EK-5); *Tratados, Convenios y Declaraciones de Paz*, s. 842-843.

İsveç'in aynı konuda imzalamış olduğu antlaşma ile karşılaştırmıştır. Castillo, 1802 yılında İspanya'nın yaptığı ilk başvurudan itibaren 25 yıl boyunca boş yere devam eden müzakereler sonucunda, kendisinin elde ettiği antlaşmayı şu şekilde değerlendirmiştir:

Antlaşmanın giriş paragrafında, Karadeniz transit ticaretinin, Akkerman Antlaşması'nın 7. maddesi uyarınca, Rus hükümetinin aracılığı ve garantisi altında İspanya'ya bahşedildiği ifade edilmekteydi. Castillo'ya göre bu ifadeler, Avrupa ticaretinde her türlü engellemeden ayrı tutulmak isteyen İspanya hükümetinin, Akkerman Antlaşması çerçevesinde Rusya'nın muafiyetlerinden ve Babiâli'ye dost olan diğer devletlere nazaran daha faydalı koşullardan faydalanarak, ticarî açıdan büyük bir tutarlılık ve metanet sağlayacaktı.

Castillo, antlaşmanın ilk maddesinde, en önemli limanı İstanbul olan iki deniz boyunca transit geçiş hakkının doğrulanmakta olduğunu ve uygulamada İspanya'nın Rusya gibi Osmanlı Devleti'ndeki en avantajlı devletler arasında özüksendliğini ifade etmekteydi. Castillo, Salmon'un bu maddeyi incelerken, bu belgenin taslaklaşması sırasında, Rusya, Fransa, Avusturya ve İngiltere'ye uygulanmayan hiçbir şart veya koşul yüklediğine ikna olacağını belirtmiştir. Bu devletlere, Türk kançılıyasının İstanbul'a giden bütün yabancı gemilere uyguladığı ziyaret hakkı tanınmıştı. Bu antlaşma gereğince, en avantajlı devletlere verilen bu hak, aynı şekliyle İspanyol gemilerine de tanınmıştır.

Castillo'ya göre, bu madde, Rusya elçiliğinin büyük çaba ve uzun süren tartışmalar sonucunda elde ettiği ve Fransa, Avusturya ve İngiltere'nin ve Osmanlı Devleti'nin ikinci derecedeki diğer dost devletlerinin talep bile etmediği, Osmanlı'nın pamuk taneleri vesaire yasaklı ürünlerinin ve mallarının tanımlanması gibi oldukça önemli bir detaya, İspanya'yı da dâhil etmiştir. Alışlageldiği üzere hünerli bir tacir bir denizden diğerine bu malları kaçırabiliyor olsa da, bu durum her aşamada kavga, haciz, ihtilaf ve hoşnutsuzluklara neden olmaktadır. Türkler, sık sık gemileri durdurup, gerçekten Avrupalı olan bu maddelere el koymakta ve bu durum da denizcilere ve elçiliklere zorluklar ve zahmetler çıkarmaktaydı. İspanyol girişimci ve tüccarlar, bu madde çerçevesinde, artık yasak olarak belirlenmiş Osmanlı ürünleri dışındaki yabancı malları yasal ve güvenli bir şekilde, büyük engellemeler, gecikmeler ve taahhütler olmaksızın alıp satabilecek ve Osmanlı Devleti'ne getirebilecekti.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında karşılıklı çıkar ve kazanç üzerine kurulu bir dostluk olması nedeniyle, Karadeniz'e ücretsiz giriş ümitlerinin ortadan kalkmış olduğunu vurgulayan Castillo, Rusya'nın bu konudaki aracılığının da yeterli olmadığını ve bu nedenden ötürü ve İspanya'nın ulusal nezaketi sebebiyle, antlaşmanın 2. maddesinde boğazdan geçecek olan İspanyol gemilerinin transit vergisi ödemesini kabul etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, antlaşmanın yapılabilmesi için harcanan paraların yanında, geçiş için ödenecek verginin çok önemsiz bir miktar olduğunu da dile getirmiştir⁴⁷². Bu masrafların Divan'a ödendiği ifadesinden hareketle, Castillo ve kendinden önceki İspanyol temsilcilerin, Karadeniz ticaret antlaşmasının müzakere edilmesi ve imzalanması için Divan üyelerine pahalı hediyeler verdikleri ileri sürülebilir.

Ödenecek olan geçiş vergisini en az seviyeye indirebilmek amacıyla, gemilerin kapasitelerine göre üç alt bölüm oluşturduğunu belirten Castillo, böylece yapılacak ödemenin kapasiteye göre değişeceğini ifade etmiştir. Güvenilir raporlara göre, İspanya'dan Doğu Akdeniz ticaretine katılan gemilerin büyük çoğunluğunun kapasite olarak üçüncü sınıfa, çok az bir kısmının ikinci sınıfa dâhil olduğunu ve neredeyse hiçbir geminin birinci sınıfta yer olmadığını belirten Castillo, bu gemilerin, İsveç halkının ödediği verginin yarısı kadar bile vergi ödemeyeceklerini ve hatta ödeyecekleri vergilerin İspanyol kaptanların beklentisinin bile çok altında olduğunu vurgulamıştır.

Castillo, bu elverişli koşul altında ödenecek olan vergilerin, Fransa'da ve Avrupa'nın diğer bölgelerinde ödenen demirleme, liman ve diğer isimlerdeki vergilere oranla çok önemsiz olduğunu belirtmiştir. Castillo, Babiâli'nin ilk antlaşma taslağında, dolu veya boş olsun boğazdan geçecek bütün gemilerin giriş ve çıkışta iki kez olmak üzere ödeme yapma yükümlülüğü getirdiğini, ancak taslaktaki bu maddeyi değiştirmeyi başardığını vurgulamış ve imzalanan antlaşmanın ikinci maddesi uyarınca, Karadeniz'e geçecek olan İspanyol gemilerinden birinci sınıfa mensup olanların 600 kuruş, ikinci sınıftakilerin 450 kuruş ve üçüncü sınıftakilerin ise 300 kuruş ödeyeceklerini ifade etmiştir. Castillo, bu madde sayesinde, gemilerin gecikmelerine ve diğer bazı

⁴⁷² AMAE, TR, 27/3/4.

anlaşmazlıklara yol açan ödeme sorunlarının çözüldüğünü ve böylece İspanyol tüccar ve denizcilerin şikâyetlerinin de tatmin edilmiş olacağını da belirtmiştir.

Castillo, özel mülkiyetleri yetersiz olan ve bu nedenle bazı heyetleri, nesnelere veya çerçöpü taşıyan fakir denizcileri, Osmanlı limanlarında elde edilen avantajlı koşullardan faydalandırmak amacıyla, antlaşmaya bir madde ekleyerek, dolu veya boş herhangi bir vergi ödememelerini ve onların da Osmanlı Devleti'nin sağlayacağı güvenlikten faydalanmasını sağlamaya çalıştığını ifade etmiştir. Castillo'nun raporunda belirttiği diğer önemli bir nokta da, antlaşmanın 3. maddesinde, yabancı devlet gemilerinin boğazdan geçişleri sırasında, su alma ve nem nedeniyle, bir gemiden diğerine mal veya yükünü aktarmalarında uygulanan seyahat yöntem ve şekillerinin doğrulanmış olmasıydı. Castillo'ya göre, malların satışından daha fazla faydalanılacak olması ve İspanyol kaptan ve denizcilerin Odessa'ya kolayca ve güvenli bir şekilde giderek satış vergisi ödemeksizin seyahatlerini yenileyebilecek olmaları nedenleriyle bu husus oldukça önemliydi. Bu madde çerçevesinde, İspanya, Osmanlı Devleti'nin tamamen ve kalıcı olarak en ayrıcalıklı dostları olan Fransa, İngiltere ve Avusturya'nın arasına katılmıştı. Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerde bir bozulma olması durumunda, İspanya, diğer üç devlete uygulanan hükümlerden faydalanmaya devam edecekti.

Antlaşmanın 3. maddesinde yer alan, gemilerin su alması durumunda malların başka bir gemiye aktarımı konusunda, Rusya dışındaki devletlerin gemilerinin uzun bir bürokratik süreçten geçmesi gerektiğini belirten Castillo, Rus gemilerinin ise kaptanlarının talebi üzerine ve uygun görülmesi durumunda mallarını diğer gemilere aktarabildiklerini ifade etmiştir. Castillo, Yunan isyanının sona ermesinin ardından bu durumun sona ereceğini ve diğer Avrupa devletlerinin ya Rusya'nın bu ayrıcalığını iptal edeceğini ya da aynı hakkın kendilerine de tanınmasını sağlayacaklarını, ancak bu madde nedeniyle kendilerinin bu uygulamadan faydalanamayacağını düşündüğünü de bildirmiştir.

Antlaşmanın 4. maddesinde, İspanya'nın Osmanlı Devleti'ne diğer dost devletlerle eşit ve özdeş haklar tanıdığını vurgulayan Castillo, bu madde gereğince, nadiren İspanyol limanlarına gelecek olan Türk gemilerine eşit muamelede bulunacağını ve bunun kendilerini zorlamayacağını ifade etmiştir. Castillo, Reis Efendi'nin kendisine bu maddenin boşuna yazıldığını, Türk denizcilerin ve tüccarın İspanyol kıyılarında

neredeşye hiçbir ticarî faaliyetlerinin olmadığını ve bu maddenin sadece diplomatik Şekil açısından antlaşmaya eklendiğini söylediğini de belirtmiştir.

Castillo, antlaşmanın imzalanmasından önce Reis Efendi'nin verdiği ve tutmadığı sözleri, yaşanan sıkıntılar ve tartişmaları hatırlatarak, Rusya sarayının aracılığı ve Monsenyör Ribeaupierre'in eşsiz bir alaka göstererek, adım adım bütün zorlukların üstesinden gelmesi ve maddelerin belirlenmesine varıncaya kadar yardım etmesi sayesinde bu antlaşmanın imzalandığını da vurgulamıştır. Castillo, antlaşmanın İşpanya'ya ve İşpanyol tüccar ve denizcilere getireceği avantajların daha iyi anlaşılabilmesi için, raporunun devamında, Osmanlı Devleti'nin İsveç'le 28 Mayıs'ta imzalamış olduğu Karadeniz konvansiyonu ile İşpanya'nın imzaladığı antlaşmayı karşılaştırmıştır.

İki antlaşmanın karşılaştırmalı olarak okunması durumunda, maddeler arasındaki farklılıkların kolaylıkla görülebileceğini belirten Castillo, İsveç antlaşmasının kendisinin imzaladığı antlaşmanın yanında snk kaldığını ve mağrur Kont Loevenhielm'in dehasında aşırı bir düşüş yaşanmış olduğunu ifade etmiştir. Kendi başarisında Rus elçisinin etkisinin oldukça önemli yer tuttuğunu vurgulayan Castillo, elçinin müzakerelerin her safhasında kendisine destek olduğunu ve Akkerman Antlaşması'nın imzalanmasının ardından bu antlaşmanın 7. maddesi hükümlerine riayet edilmesi hususundaki baskılarının da antlaşmanın imzalanmasının yolunu açtığını ifade etmiştir. Castillo, bu açıklamanın ardından iki antlaşma arasındaki farklılıkları ortaya koymaya başlamıştır.

Buna göre, İsveç antlaşmasının ilk maddesinde İsveç gemilerinin Karadeniz'e geçişlerinin Şartları belirlenmişti. Bu Şartlardan ilki, İsveç gemilerinden yasaklı maddelerin çıkarılması Őartıydı. İsveç antlaşmasında, Rusya'dan ve Akdeniz'den gelen mallar hariç bırakılmamış ve yasak maddelerle ilgili herhangi bir tanımlama yapılmamıştı. Babıâli'nin Avrupa ülkelerine karşı geleneksel olarak izlediği endişe ve şüphe ile bakma politikasının bir ürünü olan bu madde, İşpanya antlaşmasında daha farklı ve ayrıntılı ele alınmıştı. İşpanyol gemilerinin taşıyamayacakları yasak mallar belirlenmişti ve İşpanyol denizciler bu durumda daha avantajlı bir duruma geçmişlerdi. Nitekim Osmanlı Devleti tarafından bu antlaşmada belirlenen mallar dışında herhangi bir malın yasaklanmasının önüne geçilmiş oluyordu. Ayrıca yasak malların sayısı

oldukça azaltılmıştı ve sadece Osmanlı ürünlerinden oluşmaktaydı. Ayrıca İspanyol kaptanlar, İsveç antlaşması gereği denizci veya tayfa olarak kullanılması yasak olan Osmanlı reayası konusunda da Rus denizcilerle aynı haklara sahip olacaklardı. Bu çerçevede İspanyollar, çok zorlu ve alışılmadık yerlere giderken, firariler hariç olmak üzere Osmanlı reayasını, gemilerinde kaptan veya denizci olarak kullanabileceklerdi.

İsveç antlaşmasının üçüncü maddesine göre, İsveç bandırası taşıyan her gemi, boğazdan geçişlerinde yüklükten 500 kuruş, boşken de 250 kuruş ödeyecekti. Böylece İsveç gemileri, Karadeniz'e dolu girip boş çıkarsa 750, dolu girip dolu çıkarsa da 1000 kuruş ödemek durumunda kalacaklardı. İspanyol antlaşmasına göre ise, İspanyol gemilerinin büyük çoğunluğunun üçüncü sınıftaki gemiler olması ve giriş ve çıkışta tek ödeme yapılmasının kararlaştırılmış olması göz önüne alındığında, bu gemiler toplam 300 kuruş (125 peso) yani İsveç gemilerinin ödeyeceği rakamın yarısından bile az bir vergi ödeyeceklerdi.

Castillo, bu hususların yanı sıra, Rusya'nın ardından Osmanlı Devleti ile en çok ticaret yapan ülkeler olan İngiltere, Fransa ve Avusturya ile birlikte kendisine uygulanabilecek diğer yaptırımlar konusunda da Rusya'nın garantisini almıştı. Bu durum, İspanyol denizcilerin ve tüccarın, diğer Avrupa tüccarına nazaran daha avantajlı bir duruma gelmelerini sağlamıştır. Castillo, bütün bu yönleriyle, kendisinin imzaladığı antlaşmanın, İsveç'in imzalamış olduğu antlaşmadan kıyaslanamayacak kadar iyi bir antlaşma olduğunu ifade etmiştir.

Bununla birlikte, İsveç antlaşmasının beşinci maddesinde, İsveçli denizci ve tüccara gerekli olan tüm yardımların yapılacağı ve gemilerinin Osmanlı limanlarında korunacağına ilişkin verilen sözlerin, İspanya antlaşması ile uyumlu olmasına rağmen, İsveç antlaşmasında tanımlamaların açık ve detaylıca yapılmadığını belirten Castillo, İsveçlilerin daha hassasiyetle ve tedbirli bir şekilde davranmamaları nedeniyle pişman olacaklarından emin olduğunu da dile getirmiştir. İspanyol denizciler, antlaşmanın dördüncü maddesinde, gemileriyle hangi durumlarda ilgilenileceğinin detaylı bir şekilde tanımlanması sayesinde, korkusuzca seyahat edebileceklerdi. İspanyol antlaşması bu yönüyle de İsveç antlaşmasından daha elverişli bir koşul ortaya koymaktaydı.

Castillo, antlaşmaya eklenen ve İspanya'yı Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu demir madenini İsveç ve Norveç'ten ithal edilenle aynı fiyata temin etmeye zorlayan gizli maddenin, İsveç antlaşmasından daha elverişli bir antlaşma yapmış olmaları gerçeğini değiştirmediyini de ifade etmiştir. İsveç'in Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu dönemlerde gerek silah yardımı ve gerekse maddi olarak verdiği destekler nedeniyle, 1802 yılında vergisiz ve serbest bir şekilde Karadeniz'e giriş çıkış yapabildiğini hatırlatan Castillo, İsveçlilerin artık bu haklarından mahrum kaldıklarını ve çok sert ve yüz kızartıcı şartlarla Karadeniz'de ticaret yapabildiklerini belirtmiştir. İspanya ise, politik durumu ve uzaklığı nedeniyle, Osmanlı Devleti'ne İsveç gibi dostluk ve hürmet gösterememiş ve 1802 yılında külfetli bir şartla Karadeniz'e geçiş ruhsatı almıştı. Ancak İspanya'nın Babiâli'ye karşı izlediği politikalar sayesinde, imzalanan yeni antlaşma ile İspanya, Karadeniz ticaretinde İsveç'e nazaran tartışılmaz derecede avantajlı bir konuma geçmiştir.

İsveç'in elde etmiş olduğu böyle kötü koşullu bir antlaşma neticesinde, Osmanlı Devleti'ndeki kendi çalışanlarını cömertçe ödüllendirdiğini ve Babiâli'ye pahalı ve güzide teşekkür hediyeleri gönderdiğini hatırlatan Castillo, İspanyol endüstri ve ticaretini geliştirme arzusu ve vatanseverliği sayesinde elde ettiği antlaşmanın maddeleriyle, İsveç'inkiler kıyaslandığında, kendisinin faaliyetlerinden şüphe edilemeyeceğinden ve kraliyetin antlaşmayı kısa süre içerisinde onaylayacağından emin olduğunu ifade etmiştir. Rus elçinin de yardımları sayesinde elde edilen bu en avantajlı ve en elverişli antlaşmaya rağmen, kendisinin Osmanlı Devleti'nin olağan kurnazlığına karşı zafer kazanamadığını itiraf eden Castillo, bununla birlikte Osmanlı Divan'ının taahhüt edebileceği en avantajlı antlaşmayı yapmış olduğunu ve kendisini muzaffer ilan edecek olan kraliyet onayını büyük bir sabırla beklediğini de bildirmiştir.

Bunların yanı sıra, antlaşmanın sadece Reis Efendi ile imzalanmasının kendisi açısından daha uygun olduğunu belirten Castillo, yaptığı değerlendirmelerin ardından, antlaşmanın imzalanması sırasında gerçekleştirilen törenden de raporunda bahsetmiştir. 16 Ekim tarihinde gerçekleşen törenin kendisinin gururunu okşadığını vurgulayan Castillo, çok önemli olayların kutlanmasında görüldüğü gibi, Reis Efendi'nin kendisine oldukça zengin bir şekilde süslenmiş atlar gönderdiğini, elçilik birinci ve ikinci tercümanı ve yasakçıları ve Babiâli'nin bazı memurları ile birlikte Reis Efendi'nin

konağına doğru ilerlediklerini ve kendisini Osmanlı kabinesi ile tanıştıran Divan tercümanı tarafından selamlandığını ifade etmiştir.

Castillo, bu tarz resmi konferanslarda alışlageldiği üzere, kendisine nazik ve hoş sorular sorulduğunu ve kahve, nargile gibi ikramların ardından, Amedci Efendi, Babiâli tercümanı, Rusya elçiliği birinci tercümanı ve katılımını Castillo'nun talep ettiği Monsenyör de Ribeaupierre'in katılımıyla gerçekleşen mecliste, Fransızca ve Türkçe antlaşma taslaklarının karşılaştırmalı bir şekilde okunduğunu belirtmiştir. Yapılan okumanın ardından, iki ferman sayfasından da memnun kalınması üzerine, Reis Efendi ile aynı anda taslakları mühürlediklerini ve hemen ardından değiş ettiklerini ifade eden Castillo, törenin Reis Efendi'nin ve kendisinin yaptığı konuşmalar ve karşılıklı tebriklerle sona erdiğini de bildirmiştir. Castillo, bahsettiği hususlar nedeniyle, antlaşmanın belirtilen üç ay içerisinde veya mümkünse daha erken bir sürede onaylanmasının gerekliliğini ve aciliyetini vurgulamıştır⁴⁷³.

Castillo'nun, yapmış olduğu bu değerlendirmelerin ardından, İspanya hükümeti de antlaşmayı onaylamıştır. İspanya elçisi Castillo, 8 Şubat 1828 tarihinde Babiâli'ye bir karar göndererek, İspanya Kralı VII. Fernando'nun, İspanya tüccar gemilerinin Karadeniz'de serbestçe ticaret yapmaları konusunda Reisülküttap Muhammed Pertev Efendi ile imzalanan antlaşmayı kabul edip onayladığını ve antlaşmanın İspanya'da ilan edileceğini bildirmiştir⁴⁷⁴. Antlaşma, iki tarafın da onaylamasının ardından, 20 Şubat 1828 tarihinde değiş tokuş edilerek yürürlüğe girmiştir⁴⁷⁵. Böylece İspanya, başlangıcından yaklaşık 25 yıllık bir süre sonucunda, tüccar gemilerinin Karadeniz'e serbestçe geçişlerine izin almayı başarmıştır.

4.6. Antlaşma Sonrası Gelişmeler

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında Karadeniz ticaret antlaşmasının imzalanmasının ardından, 1830 yılına kadar İspanyol gemileri boğazları kullanarak Karadeniz'e

⁴⁷³ AMAE, TR, 27/3/4.

⁴⁷⁴ BOA, HAT, 1574/15.

⁴⁷⁵ Ahmed Lütfi Efendi, *Vakanüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi, c: 1*, Yeni Yazıya Aktaran: Ahmet Hezarfen, Tarih Vakfı- Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s: 281.

geçmemişlerdir⁴⁷⁶. Bunun en önemli nedeni, boğazlardan geçiş sırasında ödenmesi gereken gümrük vergisiydi. Bu nedenle, İspanya elçileri, diğer devlet elçilerinin de nüfuzlarını kullanarak, kaptan ve denizcilerinin ödedikleri gümrük vergilerinin affedilmesi ve İspanyol gemilerin serbestçe ve ödeme yapmaksızın Karadeniz'e geçişlerine izin verilmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu konudaki ilk adım İsveç elçisi tarafından atılmıştır. İsveç elçisi, kendi devletine ait gemilerin gümrük vergisinden muaf olmaları için 1830 yılında Babıâli'ye başvurmuştur. Bu başvuru üzerine, diğer devletlerin de aynı taleplerde bulunacaklarını düşünen Sultan II. Mahmud, İsveç, Danimarka, Sicilyateyn ve İspanya devletlerinden alınan yıllık gümrük vergisi miktarının tespit edilmesini ve pusulasının çıkarılarak kendisine sunulmasını buyurmuştur. Tersane-i amire defterlerinden ve liman kayıtlarından yapılan tetkiklerde, antlaşmaların imzalandığı tarihten itibaren, Danimarka'dan hiç gemi gelmediği, diğer üç devletten gelen 19 gemiden ise toplam 6650 kuruş gümrük vergisi alındığı tespit edilmiş ve Sultan II. Mahmud'a pusulası sunulmuştur. Sultan II. Mahmud, 21 Haziran 1830 tarihli hatt-ı hümayununda, alınan miktarın çok düşük bir miktar olduğunu belirtmiş ancak muafiyet konusunda bir karar vermemiştir⁴⁷⁷.

Akkerman Antlaşması'nın 7. maddesi uyarınca, İspanya, Sicilyateyn ve Danimarka elçileri ile yapılan Karadeniz ticaret müzakerelerinde, elçiler, Karadeniz'e giriş ve çıkışta 2000-6000 kilelik yüklü gemilerin 200, 6000-11.000 kilelik yüklü gemilerin 300, 10.000-16.000 kilelik yüklü gemilerin 400 ve yüksüz gemilerin bu rakamların yarısı kadar gümrük vergisi ödemesini kabul etmişlerdi. Ancak imzalanan antlaşmalarda, Karadeniz'e boş giden ve dolu gelen gemilerden, 1. sınıf gemiler için 600, 2. sınıf için 400 ve 3. sınıf için 300 kuruş alınmasına da karar verilmiş ve taraflar arasında düzenlenen senetler, 1828 yılı Şubat ayı içerisinde tasdik edilerek yürürlüğe koyulmuştu.

Küçük Avrupa devletleri ile ticaretini geliştirmek isteyen Rusya elçisi, Edirne Antlaşması'nın ardından Babıâli'ye verdiği takririyle, bu üç devletle Osmanlı Devleti arasında imzalanmış olan ticaret antlaşmalarının, Edirne Antlaşması'nın 7. maddesi ile

⁴⁷⁶ Beydilli, "Mir'i Ticaret Teşebbüsü", s. 754.

⁴⁷⁷BOA, HAT, 1213/47533.

yenilenmesini ve Rusya tüccar gemileri gibi bu devletlerin tüccar gemilerinin de gümrük vergisi ödemeksizin ticaretlerini gerçekleştirmesine izin verilmesini talep etmiştir. Kendisine, Osmanlı Devleti'nin bu üç devletle yeni bir antlaşması olduğu ve bu antlaşma iktizasınca gümrük vergisinden muaf tutulmalarının uygun olmadığı şeklinde cevap verilmiştir. Rusya tercümanının ısrarlarının ardından, konu İngiltere elçisine açılmıştır. Elçi, Edirne Antlaşması'nın mevcut olan diğer antlaşmaların feshi anlamına gelmediğini, eğer bu üç devlet ticaret antlaşmasını feshetmek isterse, dostluğu feshetmiş olacaklarını ifade ederek, Edirne Antlaşması'nın 1. maddesinin Osmanlı Devleti ile dost devletler hakkında olduğunu ve bu durumda da antlaşmadan zaten faydalanamayacaklarını belirtmiştir. Elçi, ayrıca, konu hakkında tercümanı ile müzakere yapılabileceğini de ifade etmiştir.

İngiliz tercüman, Edirne Antlaşması'nın 7. maddesinin şartlarının anlamı konusunda yapılan müzakerelerin ardından, maddenin Rusya'nın güney şehirlerinin refahını arttırabileceğini de göz önüne alarak, bu üç devlete uygulanabileceğini bildirmiştir. Elçiye göre, bu üç devletten senede en fazla 30-40 gemi gelecekti ve bu gemilerden alınacak toplam gümrük vergisi 5-10 bin kuruş olacaktı ve bu meblağ Osmanlı Devleti için çok küçük bir rakam olacaktı. Bu nedenle, bu konuda direktmek yerine, bu devletlerin gümrük vergilerinin kaldırılması daha uygundu.

İngiliz tercümanın bu görüşünün ardından, bu üç devletten ne kadar gemi geldiğinin ve bu gemilerden ne kadar gümrük alındığının tespitine karar verildi. Yapılan tetkikler neticesinde, üç senelik süre içerisinde, Sicilyateyn'den 12 ve İspanya'dan 1 gemi gelmiş ve Danimarka'dan ise hiç gemi gelmemiş olduğu ve İspanya'dan gelen geminin de gümrük vergisi ödemediği tespit edildi. Bu sırada, Rusya elçisi, Edirne Antlaşması'nın 1. maddesi gereğince İspanya, Sicilyateyn ve Danimarka'dan gümrük vergisi alınmaması konusunda ısrarını sürdürmekteydi. Elçiye göre, bu maddede yer alan "Osmanlı Devleti ile dost olan devletlerin bütün tüccar gemileri, Rusya bayrağı ile ticaret yapan gemiler gibi Karadeniz'de serbestçe ticaret yapabilecek" ibaresine göre, verginin alınması durumunda, bu devletler serbestçe ticaret yapmış olmayacaklardı ve bu da maddeye aykırı olacaktı. İngiltere elçisi ise konuyla ilgili gönderdiği haberde, bu konuda ne karar verirse versin, Osmanlı Devleti'nin haklı olacağını bildirmiştir. Rusya elçisinin ısrarları ve İngiliz elçisinin tepkisizliği üzerine ve

Rusya İmparatorunun hatırına binaen, 16 Şubat 1830'da bu üç devletin gemilerinin gümrük vergisinden muaf tutulmasına karar verilmiştir⁴⁷⁸. Aynı tarihli diğer bir hatt-ı hümayunda, Danimarka, Sicilyateyn ve İspanya tüccar gemilerinden Karadeniz'e giriş ve çıkışlarında alınan gümrük vergisinin, Rusya'nın da talebi doğrultusunda affedildiği ifade edilmiştir⁴⁷⁹. Böylece İspanyol tüccar gemileri, İspanya elçisinin direkt olarak müdahalesi olmaksızın, Rus, İngiliz ve İsveç elçilerinin talep ve görüşleri doğrultusunda, gümrük vergisinden muaf olmuşlardır.

İspanyol tüccar gemilerinin gümrük vergisinden muaf tutulmalarına karar verilmesinin ardından, 15 Nisan 1830 tarihinde, liman memuruna gönderilen yazıda, daha önceden İspanya devletinin tüccar gemilerinin Haliç ve İstanbul Boğazı'ndan Karadeniz'e geçerken belirli bir miktar gümrük vergisi ödeyeceklerine ilişkin imzalanan ve İspanya kralı tarafından tasdik ve kabul olunarak değiş tokuş edilen antlaşmanın Divan-ı Hümayun kalemine kaydedilerek tersane-i amire ve gümrüklere, gümrük vergisinin liman memuru tarafından toplanması hakkında buyruldu gönderildiği ifade edilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti ile İspanya kralı arasındaki mevcut olan dostane ilişkiler üzerine, İspanyol tüccarın mevcut antlaşma gereğince Karadeniz'e giriş çıkışlarında ödeyecekleri gümrük vergisinin, Sultan II. Mahmud tarafından affedildiği belirtilerek, liman memuruna, bundan sonra İstanbul'a gelerek, Karadeniz'e geçiş yapacak olan İspanyol tüccar gemilerinden gümrük vergisi alınmayacağı bildirilmiş ve bu karara uygun hareket etmesi istenmiştir⁴⁸⁰. Böylece uzun bir müzakere sürecinin ardından yaklaşık 25 yıl gibi uzun bir süre sonucunda Karadeniz'de ticaret yapma hakkı elde eden İspanya, Rus ve İsveç elçilerinin kısa süren müzakereleri ve yazışmaları sayesinde, 15 Nisan 1830 tarihinden itibaren bu ticareti için ödediği vergilerden muaf olmuştur.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan Karadeniz ticaret antlaşmasının ardından, 1830'lu yıllardan sonra, İspanya tüccarı, Rusya ile alışverişe başlamıştır. Bu ticaret çerçevesinde İspanya, Rusya'dan, çelik, demir, ham bakır gibi metaller ve çivi, kaşık, tava, bıçak, kilit, makas gibi metal ürünleri; keten yağı, içyağı gibi yağlar; keten

⁴⁷⁸ BOA, HAT, 1580/8

⁴⁷⁹ BOA, HAT, 1213/47537.

⁴⁸⁰ AMAE, TR, 27/3-4/264 (Bkz. EK-6).

ve kenevir tohumları; merinos yünü, at yelesi, keçi kılı ve sicim, urgan, farklı türde iplikler, Hint kumaşı, farklı türde keten kumaşlar, yatak ve masa örtüleri, şapka, kilim gibi dokuma ürünleri; her tür ve boyutta deri ve ustura kayışı ve bot gibi mamul ürünler; salamura moren ve diğer deniz ürünleri; kereste, kart ve kâğıt gibi ağaç ürünleri; tahıl, makarna, bal ve çay gibi gıda ürünleri ile mum, katran, zift ve muşamba gibi mamul ürünler ithal etmiştir. Buna karşılık olarak, Rusya'ya, İspanya ile kolonilerinde ve Avrupa'nın diğer bölgelerinde üretilen ham ve mamul ürünler satmıştır⁴⁸¹. İspanya'nın Karadeniz ve Rusya ticareti, 1840 yılında imzalanan Osmanlı-İspanyol ticaret antlaşmasının ardından gelişme göstermiştir.

⁴⁸¹ Bkz. 4 Temmuz 1840 Gümrük Tarifesi (EK-9).

BÖLÜM 5: II. İSABEL'DEN II. ABDULHAMİD'E OSMANLI-İSPANYOL İLİŞKİLERİ

5.1. Kraliçe II. İsaabel'in Tanınması Meselesi

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında Karadeniz Ticaret Antlaşması imzalandığında İspanya tahtında Kral VII. Fernando bulunmaktaydı. Kral VII. Fernando, 1808 yılında İspanya tahtına çıkmış, ancak İspanya'nın Fransızlar tarafından işgal edilmesi nedeniyle, 1813 yılına kadar tahttan uzak kalmıştır. VII Fernando, 1813 yılında İspanya'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından, ölüm tarihi olan 29 Eylül 1833'e kadar İspanya tahtında kalmıştır⁴⁸². VII. Fernando'nun krallığı sırasında, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkiler normalleşmiş ve özellikle Karadeniz ticaretine ilişkin yapılan müzakereler ve imzalanan antlaşma ile iki ülke arasındaki ticarî bağlar kuvvetlenmiştir. VII. Fernando'nun ölümünden 1840 Osmanlı-İspanyol Dolaşım ve Ticaret antlaşmasına kadar geçen süre içerisinde, iki ülke ilişkilerindeki en önemli olay, İspanya tahtına çıkan 3 yaşındaki Kraliçe II. İsaabel'in⁴⁸³ tanınması meselesi olmuştur.

5.1.1. II. İsaabel'in Tahta Çıkışı İspanya'da Karışıklıklar

İspanya'da kraliçelerin devleti yönetmesi uygulaması Kraliçe I. İsaabel'in Kastilya tahtına çıkışı ile başlamıştır. İsaabel'in tahta çıkışı sırasında, kadınların devleti yönetebileceğine ilişkin herhangi bir kanun bulunmaması nedeniyle, kendisinin tahta çıkmasına kraliyet ailesinden bazı kadınlar da karşı çıkmıştı. I. İsaabel'in başarılı bir yönetim sergilemesi nedeniyle, onun ölümünün ardından, kızının tahta çıkışı konusunda herhangi bir engel veya sorun bulunmamaktaydı. Aragon'da ise durum farklıydı ve Aragon halkı, kanunlara rağmen, kadınların tahta çıkmalarına karşıydı. İspanya'daki ilk Bourbon kralı olan V. Felipe, kadınların tahta çıkışını, hanedanda erkek kalmamış olması şartına bağladı. 1789 yılında ise IV. Carlos, bu şartı iptal ederek, kadınların tahta çıkışlarının önündeki engeli kaldırdı. Kral VII. Fernando, üç kez evlenmiş olmasına rağmen, 1829 yılına kadar çocuk sahibi olamadı ve bunun üzerine, dördüncü kez

⁴⁸² İspanya Kraliyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Rios Mazcarelle, *Diccionario de los Reyes de España*, c. 2 (1474-1996), Madrid, 1995.

⁴⁸³ Bkz. EK-7.

Sicilyateyn Kralı I. Francis'in kızı olan Maria Cristina ile evlendi. Maria Cristina ile Kral VII. Fernando'nun Ekim 1830'da Isabel ve Ocak 1832'de Maria Louisa adlı iki kızları oldu. Kral VII. Fernando öldüğünde, büyük kızı Isabel, tahta çıkma hakkına sahip oldu⁴⁸⁴.

Kral VII. Fernando'nun ölümünün ardından, vasiyetnamesi gereğince, dördüncü eşi ve Isabel'in annesi olan Maria Cristina⁴⁸⁵, henüz sadece 3 yaşında olan küçük kızı adına Saltanat Vekili oldu. Maria Cristina, bu göreve geldiği sırada henüz 27 yaşındaydı⁴⁸⁶. Genç yaşında Saltanat Vekili olan Maria Cristina, VII. Fernando'nun ölümünün ardından büyük güçlükler ve karmaşıklıklarla uğraşmak zorunda kaldı. Bu zorlukların en önemlisi, eski İspanya Kralı IV. Carlos'un oğlu Don Carlos'un taht üzerine hak iddiaları ve kendisinin destekçileri olmaları nedeniyle Carlistler olarak anılan grubun isyan etmesi üzerine başlayan ve I. Carlist Savaşı olarak adlandırılan "İç Savaş"tır⁴⁸⁷. Don Carlos, taht üzerindeki iddialarını, V. Felipe tarafından kararlaştırılan ancak kendi babası olan IV. Carlos'un iptal ettiği, kadınların tahta çıkması için hanedanda tahta geçecek erkek bulunmaması gerektiği şartına dayandırmaktaydı⁴⁸⁸. Don Carlos, daha önceden iptal edilmiş olan bir uygulamayı yürürlüğe koymaya çalışıyor olsa da, kendisinin bu usulsüz iddiaları, İspanya halkı arasında büyük bir destek bulmuştur.

Büyük bir bölümünü Madrid'de liberal bir rejim kurulmasının karşısında olan Basklıların teşkil ettiği Carlistler ile kraliçeyi destekleyen Liberaller arasındaki zıtlaşmalar⁴⁸⁹, VII. Fernando'nun krallığı sırasında da mevcuttu. Nitekim VII. Fernando, İspanya'da liberal bir yönetim oluşturulmasını istiyordu. Bu süreç içerisinde, bir süre İstanbul'daki İspanyol elçiliği görevini sürdürmüş olan ve daha sonradan

⁴⁸⁴ G. F. White, *A Century of Spain and Portugal (1788-1898)*, Methuen & Co Yayınevi, Londra, 1909, s. 150-151.

⁴⁸⁵ Bkz. EK-8.

⁴⁸⁶ Charles Petrie, *The History of Spain*, Eyre & Spottiswoode, Londra, 1945, s. 323.

⁴⁸⁷ İç savaş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Philip E. Mosely, "Intervention and Nonintervention in Spain, 1838-39", *The Journal of Modern History*, Vol. 13, No. 2. (Jun, 1941), s. 195-217.

⁴⁸⁸ Rafael Altamira, *A History of Spain, From the Beginnings to the Present Day*, çev. Muna Lee, George S. Ferguson Company, Philadelphia, 1949, s. 552-554.

⁴⁸⁹ Petrie, *The History of Spain*, s. 323.

İspanya Dışişleri Bakanlığı'na getirilen Francisco Zea Bermudez'in adının "Aydın Despotluk" söylemleriyle birlikte anılmaya başlanması üzerine, kendisinin görevine son verilmiştir⁴⁹⁰. VII. Fernando, İspanya'da liberal yönetim kurulması idealini de tahtıyla birlikte, kızı İsaabel'e miras bırakmıştır. Bu nedenle, ülkedeki liberal gruplar, VII. Fernando'nun ardından, kızı Kraliçe II. İsaabel'i desteklemeye başlamışlardır. Carlistler ile Liberaller arasında gün geçtikçe şiddetlenen zıtlaşmalar, Don Carlos'un "Silahlanma Bildirileri"ni yayınlamasının ardından⁴⁹¹ bir iç savaşa dönüşmüştür.

Navarre ve Bask bölgesinde askerî olarak örgütlenen Carlistler ile Kraliçe II. İsaabel'in destekçisi olan liberal kesim arasında 1833 yılında patlak veren iç savaş sırasında, Don Carlos'un başarısız yönetimi, ordusundan ayrılması ve bir grup yakın arkadaşı ile ilişkisinin generaller arasında şüphelere neden olması, Carlistler arasında bölünmeye yol açmıştır. Bu çerçevede Carlistler, Saray Partisi ve Askerî Parti olarak ikiye bölünmüştür. İlk grubun liderliğini yapan General Baldomero Espartero, ikinci grubun lideri olan General Rafael Maroto karşısında başarısız olmuş ve Carlistler üzerinde egemenlik kuran General Maroto, askerî rütbelerin ve sivil görevlerin tanınması karşılığında, 31 Ağustos 1839 tarihinde, Vergara'da Kraliçe II. İsaabel'le barış yaparak iç savaşa son vermiştir⁴⁹². Vergara'da yapılan barış ile sona eren I. Carlist Savaşı sırasında, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki siyasî ve ticarî ilişkilerde büyük bir duraklama yaşanmıştır. Bu süreçte, taraflar arasındaki en önemli yazışmalar, Saltanat Vekili Maria Cristina'nın, kızı Kraliçe II. İsaabel'in Avrupa devletleri tarafından tanınmasını ve desteklenmesini sağlamak amacıyla başladığı diplomatik faaliyetler çerçevesinde, Babıâli'den de kızının İspanya kraliçesi olarak tanınmasını istemesi üzerine gerçekleşmiştir.

5.1.2. Osmanlı Devleti'nin II. İsaabel'i İspanya Kraliçesi Olarak Tanınması

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında Karadeniz Ticaret Antlaşması imzalanması konusunda büyük çaba sarf eden İspanya elçisi Luis del Castillo'nun yerine 1829

⁴⁹⁰ White, *A Century of Spain and Portugal*, s. 153.

⁴⁹¹ Petrie, *The History of Spain*, s. 323-324.

⁴⁹² Altamira, *A History of Spain*, s. 554-555.

yılında Andres Villalba tayin edilmiştir. 1831 yılında ise İspanya elçisi yeniden değişmiş ve Villalba'nın yerine Juan Vial atanmıştır⁴⁹³. Vial, Kraliçe II. İsaabel'in tahta çıkışının ardından İspanya'da baş gösteren karışıklıklar sırasında, elçilik işlerini başkâtip Antonio Lopez de Cordova'ya bırakarak, İspanya'ya dönmek zorunda kalmıştır⁴⁹⁴. Kraliçe II. İsaabel'in tahta geçişi sonrasında kurulan yeni İspanya hükümeti, 20 Mart 1834 tarihinde, Sadrazam Mehmed Emin Rauf Paşa'ya bir mektup göndererek, kendisine, elçilik başkâtibi Cordova'nın maslahatgüzar unvanı ile İspanya'nın İstanbul temsilciliğine atandığını bildirmiştir⁴⁹⁵. Saltanat Vekili Maria Cristina'nın Osmanlı Devleti ile ilk yazışması, yeni tayin edilen maslahatgüzar Cordova'nın itimatnamesidir. Maria Cristina, 9 Mayıs 1834 tarihiyle kaydedilen itimatnamede, VII. Fernando'nun krallığı sırasında, Osmanlı Devleti ile İspanya arasında mevcut olan dostane ilişkilerin, II. İsaabel'in kraliçeliği sırasında da devam etmesini arzuladıklarını ve bu nedenle de Cordova'yı maslahatgüzar olarak İstanbul temsilciliğine görevlendirdiklerini ifade etmiştir⁴⁹⁶. Cordova, 1847 yılına kadar yürüttüğü görevinin ilk beş yılında, Kraliçe II. İsaabel'in Osmanlı Devleti tarafından resmen tanınmasını sağlamakla uğraşmıştır.

Osmanlı Devleti, II. İsaabel'in İspanya kraliçesi olmasından, Sicilyateyn Kralı tarafından gönderilen mektup sayesinde haberdar olmuştur. Sicilyateyn Kralı II. Fernando, İstanbul'daki elçisi aracılığıyla Sultan II. Mahmud'a gönderdiği mektubunda, İspanya'daki taht değişikliği konusunda Babîâli'yi bilgilendirmiş ve II. İsaabel'in İspanya kraliçesi olarak tanınmasını talep etmiştir. Bunun üzerine, Babîâli, bu konu hakkında malumat olması nedeniyle, cevap verilmeden önce, konunun Rusya elçisi ile görüşülmesine karar verilmiştir⁴⁹⁷. Osmanlı Devleti'nin Sicilyateyn'den gelen yazıya cevabının gecikmesi üzerine, İspanya Saltanat Vekili Maria Cristina, 8 Temmuz 1834 tarihinde Sultan II. Mahmud'a bir mektup göndermiştir. Maria Cristina, mektubunda, Kral VII. Fernando'nun hayatını kaybettiğini, 8 Haziran tarihinde İspanya vükelasının

⁴⁹³ Ochoa Brun, *Historia de la Diplomacia Española*, s. 266.

⁴⁹⁴ BOA, HAT, 1211/47452.

⁴⁹⁵ BOA, HAT, 1211/47452A.

⁴⁹⁶ BOA, HAT 1439/59132.

⁴⁹⁷ BOA, HAT, 1211/47452.

kızı İşabel'e sadakat yemini ettirerek, kendisini II. İşabel unvanıyla kraliçe ilan ettiğini ve kızı reşit olana kadar kendisinin saltanat vekili olarak görevlendirildiğini bildirmiştir. Maria Cristina, Sultan II. Mahmud'dan, kocası olan eski İspanya kralı VII. Fernando'ya karşı gösterilen ve herkesçe malum olan dostluğun, kendisine ve kızı Kraliçe II. İşabel'e de gösterilmesini arzu ettiğini de mektubunda ifade etmiştir⁴⁹⁸. Bu iki mektup, Osmanlı Devleti'nin II. İşabel'i İspanya kraliçesi olarak tanınması konusundaki süreci başlatan yazışmalar olmuştur.

Babıâli'de, İspanya'daki taht değişiminin ardından, sabık kral VII. Fernando'nun kardeşi olan Don Carlos'un taht üzerinde hak iddia ettiği, Osmanlı Devleti'nin Viyana elçisi Mavroyani'den öğrenilmiştir. Mavroyani, göndermiş olduğu taktirinde, VII. Fernando'nun ölümünün ardından kızı İşabel'in tahta çıktığı, ancak eski kralın kardeşi olan Don Carlos'un taht üzerinde hak iddialarında bulunması nedeniyle ülkede iç savaş çıktığını ve İspanya'daki durumun bütün Avrupa'da dikkatle takip edildiğini bildirmiştir. Mavroyani, yeni kraliçenin, diğer Avrupa devletlerinin kabul ve tasdiklerinin ardından, Babıâli tarafından da tanınabileceğini de ifade etmiştir. Sultan II. Mahmud, Mavroyani'nin teklifi çerçevesinde, dost Avrupa devletlerinin bu konudaki kararlarının beklenerek, bu kararlara göre hareket edilmesini buyurmuştur⁴⁹⁹. Osmanlı Devleti, uluslar arası meselelerde alışlageldiği üzere, bu meselede de bir müddet bekeyerek, büyük Avrupa devletlerinin tutumlarını gözlemleme ve bu tutumlara göre hareket etme yolunu izlemeye karar vermiştir.

Bununla birlikte, Sicilyateyn Kralı II. Fernando'nun ve İspanya Saltanat Vekili Maria Cristina'nın mektupları ve Mavroyani'nin taktirinin ardından, II. İşabel'in İspanya kraliçesi olarak tanınması konusu, Babıâli'nin gündemini meşgul etmiştir. Konu hakkında yapılan görüşmelerde, maslahatgüzar olarak görevlendirilen Cordova'nın itimatnamesinin, II. İşabel'in kraliçe olarak tanınması anlamına gelmeyecek bir şekilde kabul edilmesine ve kraliçenin tanınmasından önce, hâlihazırda bazı deniz devletlerinin kendisini kraliçe olarak kabul etmiş ve tanımış olmasına rağmen, kuzey Avrupa devletlerinin bu konudaki tavırlarının izlenmesine karar verilmiştir. Bu kararın

⁴⁹⁸ BOA, HAT, 1211/47461E.

⁴⁹⁹ BOA, HAT, 1211/47456.

ardından, Babiâli ile İngiltere elçiliği arasında konuyla ilgili görüşmeler yapılmıştır. İngiltere elçisi, henüz II. Isabel'i İspanya kraliçesi olarak tanımamış olan devletlerin, kraliçenin mektuplarını kabul ettiklerini ve kendisine sabık kralın ölümünden dolayı üzüntülerini içeren taziye mektupları gönderdiklerini belirterek, Cordova'nın itimatnamesinin ve kraliçenin mektubunun kabul edilmesini önermiştir. Elçi aynı zamanda, tanıma konusunda hemen bir cevap verilmesinin gerekli olmadığını ve bu nedenle kraliçeye cevaben yazılacak mektupta, tanıma anlamına gelmeyecek ifadeler kullanılmasının uygun olacağını da ifade etmiştir⁵⁰⁰. İngiltere elçisinin görüşünün alınmasının ardından, konuyla ilgili olarak Rusya elçisinin de fikri alınmıştır.

Rusya elçisi ile tanıma meselesi üzerine yapılan görüşmede, elçi, kraliçenin kabul ve tasdik edilmesinde kötü bir şey olmadığını ve II. Isabel'in İspanya kraliçesi olarak tanınmasının uygun olduğunu belirtmiştir. Ancak İngiltere elçisinin de teklifi doğrultusunda, tanıma anlamına gelmeyecek ifadelerle iki mektubun da cevaplanmasına karar verilmiştir⁵⁰¹. Bu çerçevede, Maria Cristina'nın İspanya'daki taht değişikliğini haber vermek amacıyla göndermiş olduğu mektuba cevaben yazılan mektupta, Kral VII. Fernando'nun ölümü ve II. Isabel'in cülusu konusundaki mektubun alındığı ifade edilmiş ve Sultan II. Mahmud'un mektubunun iki devlet arasında uzun bir süredir devam eden dostane ilişkilerin tekidi olarak görülmesi istenmiştir⁵⁰². Mektupta II. Isabel'in İspanya Kraliçesi olarak kabul ve tasdik olunduğuna ilişkin herhangi bir ifade kullanılmamış ve dostluk mesajı verilerek tanıma konusu geçirilmiştir.

Cordova'nın İspanya maslahatgüzarı olarak tayin edilmesi konusunda, Kraliçe II. Isabel adına Maria Cristina tarafından gönderilen itimatnameye cevaben yazılan mektupta ise, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerin devam etmesinin Osmanlı Devleti'nin de arzusu olduğu, bu amaçla maslahatgüzar Cordova'nın itimatnamesinin gecikme olmaksızın kabul edileceği ve kendisinin İspanyol tebaanın himaye ve korumasından sorumlu olacağı ifade edilmiştir⁵⁰³. Mektup, İspanya sarayına gönderilmek üzere, İspanya elçisi

⁵⁰⁰ BOA, HAT, 1211/47455.

⁵⁰¹ BOA, HAT, 1211/47453.

⁵⁰² BOA, HAT, 1211/47459.

⁵⁰³ BOA, HAT, 1211/47453A.

Cordova'ya teslim edilmiştir⁵⁰⁴. Bu mektubun ardından, Cordova, İspanya maslahatgüzarı gibi hareket etse de, itimatnamesi 1838 yılına kadar kabul edilmemiş ve resmî olarak İspanya temsilcisi olarak tanınmamıştır.

17 Haziran 1837 tarihinde İngiltere elçisi Lord Ponsonby'nin elçilik baş tercümanına göndermiş olduğu talimatnameden, Kraliçe II. İsaabel'in tanınması konusunda Babiâli'nin henüz bir adım atmadığı anlaşılmaktadır. Lord Ponsonby, göndermiş olduğu talimatnamede, İspanya'nın İstanbul maslahatgüzarı Cordova'nın, halen II. İsaabel'in kraliçeliğinin Osmanlı Devleti tarafından kabul ve tasdik edilmesi için çaba sarf ettiğini ve bu konuda Osmanlı Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa'dan talepte bulunduğunu belirtmiş ve İngiltere'nin kraliçenin tanınması konusunda talebi olduğunu ve Mustafa Reşid Paşa'nın da kraliçeyi tanıma sözü verdiğinin hatırlatılmasını istemiştir⁵⁰⁵. Bu talimatnameden, tanıma meselesinin halen Babiâli'nin gündeminde olduğu ve Mustafa Reşid Paşa'nın bu konuda İngiltere elçisi ile müzakereler yaparak, kraliçenin tanınacağına dair söz verdiği anlaşılmaktadır. Ancak 1838 yılına kadar kraliçenin tanınması mümkün olmamıştır.

Cordova, 5 Ocak 1838 tarihinde Osmanlı Hariciye Nezareti'ne gönderdiği tahririnde, 1833 yılında İstanbul'a maslahatgüzar olarak tayin edilmesinden itibaren kendisine karşı iyi muameleden oldukça memnun olduğunu belirtmiş, ancak II. İsaabel'in Osmanlı Devleti tarafından İspanya Kraliçesi olarak tanınmamasının, iki ülke ilişkilerinin gelişimine engel olduğunu ifade etmiştir. Kendisinin 1834 ve 1835 yıllarında II. İsaabel'in tanınması konusunda Babiâli'ye başvurduğunu, ancak henüz herhangi bir cevap alamadığını hatırlatan Cordova, kraliçesinin kendisini tanımayan devletler nezdindeki elçilerini geri çektiğini, ancak Osmanlı Devleti ile dostluğuna binaen İstanbul'daki maslahatgüzarlığın devam etmesine izin verdiğini de belirtmiştir. Bu durumun, İspanya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı dostluğunun ve muhabbetinin bir ifadesi olduğunu vurgulayan Cordova, kendisinin dört yıldan beri itimatnamesini sunmak üzere Sultan II. Mahmud'un huzuruna çıkmak için beklediğini ifade ederek,

⁵⁰⁴ BOA, HAT, 1211/47457.

⁵⁰⁵ BOA, HAT, 1211/47461C; BOA, HAT, 1211/47461F.

itimatnamesinin bir an önce kabul edilmesini talep etmiştir⁵⁰⁶. Cordova, İstanbul'a gelişinin ardından, İspanyol vatandaşların koruması ve işlerinin görülmesi konusunda faaliyetlerde bulunuyor olmasına rağmen, 1838 yılına gelindiğinde halen resmî olarak tanınmamıştı.

Mustafa Reşid Paşa, Londra'da elçi olarak bulunduğu sırada, oradaki İspanya elçisi kendisiyle irtibata geçerek, II. İsaabel'in tanınması konusunda kendisine bazı evraklar teslim etmiştir. Bunun üzerine Reşid Paşa, konuyu Lord Palmerston ile müzakere etmiştir. Lord Palmerston, kraliçenin tasdik konusundaki ısrarın sebebinin öğrenilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, eğer bu talep İstanbul'da elçi bulundurarak, ticarî faaliyetleri sürdürmek amacıyla yapılıyorsa, İstanbul'daki İspanya maslahatgüzarının bu işleri yürütüyor olması nedeniyle bu talebin kabulünde acele edilmesi gereksizdi. Lord Palmerston, Osmanlı Devleti'nin iç meseleleri ile meşgul olduğu böyle bir dönemde, bu gibi bir konuyla ilgilenmesinin gereksiz olduğunu ifade etmiş ve Don Carlos'un tahtta hak iddiasıyla başlayan olaylar yatışana kadar Osmanlı Devleti'nin bu konuyu geciktirmesini ve bu konuda diğer dost devletlerle birlikte hareket etmesini önermiştir⁵⁰⁷.

Londra'da bulunan İspanya elçisinin Mustafa Reşid Paşa'ya verdiği evrakta, iki ülke arasındaki dostluktan bahisle, Kraliçe II. İsaabel'in, İspanya'da yaşanan iç savaş nedeniyle bu dostluğu geliştirmeye yönelik adım atmadığını ve bundan dolayı oldukça üzgün olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, kraliçenin Osmanlı Devleti ile dostluk ilişkilerinin devamını sağlamak amacıyla Mösyö Cordova'yı İstanbul maslahatgüzarı olarak tayin ettiğini ve Sultan II. Mahmud'un, maslahatgüzarın itimatnamesinin kabul edileceğine dair 1833 yılında bir mektup gönderdiğini hatırlatarak, henüz bu konuda bir adım atılmamış olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede elçi, Cordova'nın itimatnamesinin kabul edilerek, Kraliçe II. İsaabel'in İspanya kraliçesi olarak resmen tanınmasını talep etmiştir⁵⁰⁸. Elçi, Mustafa Reşid Paşa'ya takdim ettiği diğer bir varakada ise, kendisinin Osmanlı Hariciye Nazırı olarak tayin edildiğinin Madrid'de de

⁵⁰⁶ BOA, HAT, 1211/47461D.

⁵⁰⁷ BOA, HAT, 1211/47454.

⁵⁰⁸ BOA, HAT, 1211/47461A.

duyulduğunu belirterek, II. İsaabel'in iki ülke arasındaki mevcut sorunun çözülerek kendisinin İspanya Kraliçesi olarak tanınması ve Cordova'nın itimatnamesinin kabul edilmesi konularında Reşid Paşa'nın yardımcı olmasını talep ettiğini ifade etmiştir⁵⁰⁹.

Cordova'nın ve Londra'daki İspanya elçisinin takrirlerinin ardından, Mustafa Reşid Paşa, Belçika kralının II. İsaabel'i İspanya kraliçesi olarak tanınması ve elçinin ısrarları nedeniyle, kendisine tasdik anlamı çıkmayacak bir şekilde, iki ülke arasındaki dostluğa vurgu yapılan ve Cordova'nın İspanya tebaasının işlerini göreceğinin belirtileceği bir mektup yazılmasının uygun olacağını belirtmiştir. Sultan II. Mahmud da tasdik konusunun sonraya bırakılmasını ve Reşid Paşa'nın uygun gördüğü şekilde bir mektup yazılmasını ve İngiltere ve Rusya elçilerine de konunun savuşturulduğuna dair bilgi verilmesini buyurmuştur⁵¹⁰.

İspanya Saltanat Vekili Maria Cristina, 1838 yılı Ağustos ayında, Sadrazam Mehmed Emin Rauf Paşa'ya bir mektup göndererek, Cordova'nın itimatnamesinin kabulü ve Osmanlı Devleti ile İspanya arasında mevcut antlaşmaların yürütülmesi konusunda kendisine izin verilmesini talep etmiştir. Mektubun kabulü konusunda İngiltere ve Rusya elçilerinin tepkisini çekmemeye çalışan Babıâli, mektubu kabul etmek yerine, içeriği konusunda Cordova'dan bilgi almayı tercih etmiştir. Mektubun içeriği öğrenildikten sonra da, Cordova'ya verilen cevapta, kendisinin zaten İspanya elçisi gibi hareket edebileceği ve iki ülke arasında mevcut antlaşmalar çerçevesinde her türlü faaliyette bulunabileceği ifade edilmiştir⁵¹¹.

Babıâli, diğer dost Avrupa devletlerinin II. İsaabel'i İspanya kraliçesi olarak tanınmasından önce harekete geçmek istemiyordu. Bu nedenle de sürekli olarak savuşturma politikası izleyerek, hem dostluk ilişkilerini sürdürmek ve hem de İngiltere ve Rusya elçilerinin tepkisini çekmemeye çalışıyordu. 1839 yılının başlarında, İspanya'daki iç savaşın şiddetini azaltması ve Kraliçe II. İsaabel'in üstünlüğünü ortaya koymasının ardından, Prusya Kralı III. Friedrich Wilhelm, II. İsaabel'i İspanya kraliçesi

⁵⁰⁹ BOA, HAT, 1211/47461B.

⁵¹⁰ BOA, HAT, 1211/47454.

⁵¹¹ BOA, HAT, 1439/59147.

olarak tanımış ve kendisiyle görüşmeye başlamıştır⁵¹². Prusya'nın II. İsaabel'i tanımamasının ardından, Osmanlı Devleti ve Rusya da bu konuda harekete geçmiş ve 1839 yılının Mart ayında, II. İsaabel'i İspanya kraliçesi ve Maria Cristina'yı da Saltanat Vekili olarak tanıdıklarını ilan etmişlerdir. Bu çerçevede Cordova'nın itimatnamesi de kabul edilmiş ve kendisi resmen görevine başlamıştır⁵¹³. Böylece, II. İsaabel, tahta çıkışından yaklaşık 6 yıl gibi uzun bir süre sonra, Osmanlı Devleti tarafından İspanya kraliçesi olarak tanınmıştır. II. İsaabel'in kraliçeliğinin başlangıcındaki bu soruna rağmen, kraliçenin tahtta kaldığı süre içerisinde iki ülke arasındaki ilişkilerde büyük bir gelişme görülmektedir.

İspanya Kralı VII. Fernando'nun 1833 yılı sonlarındaki ölümü sonrasında, kızı II. İsaabel'in İspanya kraliçesi olarak tanınması konusunda ulaştığımız belgelerden, İspanya'da yaşanan iç savaş sırasında, Osmanlı Devleti'nin bu konudan mümkün olduğunca uzak durmaya çalıştığı görülmektedir. Babıâli, henüz büyük Avrupa devletleri tarafından onaylanmamış olan Kraliçe II. İsaabel'in tanınmasının, Rusya ve İngiltere elçilerinin tepkisini çekeceğini düşünerek, bu konuda temkinli hareket etmiştir. Kraliçe II. İsaabel adına Saltanat Vekili Maria Cristina tarafından İstanbul'a gönderilmiş olan maslahatgüzar Cordova, itimatnamesi kabul edilmeksizin, usulsüz bir şekilde görevine başlamış ve yaklaşık 6 yıl boyunca bu usulsüzlük devam etmiştir. Babıâli'nin bu konuya çok fazla karışmak istememesinin ve savuşturma politikası izlemesinin diğer bir nedeni de İspanya'da yaşanan iç savaşın bir benzerinin, Osmanlı Devleti'nde de yaşanmakta olmasıdır. Nitekim Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın isyanı, Sultan II. Mahmud'un dikkatinin uzun bir süre bu konuda kalmasına neden olmuş ve bu süreçte uluslararası konularla gerektiği gibi ilgilenilememiştir.

İki ülkenin paralel tarihi içerisinde, 1830'lu yıllardaki liberal hareketler de gösterilebilir. İspanya'da liberal hareketler, Fransız işgali sırasında, 19 Mart 1812 tarihinde, İspanya'nın devrik kralı VII. Fernando tarafından bir anayasa ilan edilmesiyle başlamış⁵¹⁴ ve liberal kesimin Carlistlere karşı mücadelesi sırasında zirve noktasına

⁵¹² BOA, HAT, 1236/48107.

⁵¹³ BOA, HAT, 1199/47072A.

⁵¹⁴ *Constitución Política de la Monarquía Española*, Cadiz, Kraliyet Basımevi, 1812, s. 1.

ulaşmıştır. Bu hareketler, Osmanlı Devleti'nde 1830'lu yıllarda başlamış ve 1839 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile sona ermiştir. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemini başlatan Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nu bir anayasa olarak ele alan Enver Ziya Karal, bu anayasanın, hükümdar tarafından atanmış üyelerin yer aldığı meclislerin icra gücünü yürütmeleri açısından Almanya, İspanya ve Avusturya anayasalarına benzediğini belirtmektedir⁵¹⁵. İspanya'daki liberal hareketin ve ilan edilen anayasanın, Osmanlı Devleti'ni etkilediği ve diğer iki devletle birlikte Gülhane Hatt-ı Hümayunu'na yön verdiği ileri sürülebilir. Bu çerçevede, İspanya'da ilanından 27 yıl sonra, Osmanlı Devleti'nde de anayasa ilan edilmiş ve iki devlet arasındaki paralelliklere bir yenisi daha eklenmiştir.

İki ülkede de hemen hemen aynı zamanda başlayan ve biten bu iç savaşların ve liberal hareketlerin ardından, iki ülke arasındaki dostluk ve ticaret ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda adımlar atılmaya devam edilmiştir. Bu çerçevede, İspanya elçisi Cordova ile Osmanlı Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa arasında yapılan müzakereler sonucunda, 2 Mart 1840 tarihinde, taraflar arasında dolaşım ve ticaret antlaşması imzalanmıştır.

5.2. Ticarî İlişkilerin Gelişimi

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında Kraliçe II. İsaabel'in 3 yaşında tahta çıkmasının ardından İspanya'da baş gösteren ve 1833-1839 yılları arasında devam eden karışıklık ve iç savaş döneminde, Kraliçenin tanınması dışında önemli bir ilişki veya yazışma tespit edilememiştir. İki tarafın da iç meseleleriyle ilgilenmek durumunda kalmaları ve ülkelerinde çıkan isyanları bastırmakla meşgul olmaları nedeniyle, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik herhangi bir adım atılamamıştır. Bu süreç içerisinde, iki ülke arasındaki ticarî ilişkilerle ilgili olarak tespit ettiğimiz tek yazışma, 9 Nisan 1835 tarihinde İspanya elçisi Antonio Lopez de Cordova'nın Babıâli'ye gönderdiği bir takrirdir.

Cordova, Babıâli'ye gönderdiği takririnde, 1833 yılında üzerinde anlaşılmış olan gümrük tarifesinin süresinin dolması nedeniyle, Osmanlı memurları ile yeni bir tarife

⁵¹⁵ Enver Ziya Karal, "Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda Batının Etkisi", *Türkler*, c. 14 (Osmanlı), ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 1247.

hazırlanması amacıyla elçilikten bir memur görevlendirdiğini belirtmiş ve bir an önce yeni tarifenin hazırlanmasını talep etmiştir. Hizmet-i riyasetten kendisine verilen cevapta, yeni tarife düzenlenene kadar, eski tarifenin geçerliliğini sürdüreceği ve gümrüklerde sorun yaşanmayacağı ifade edilmiştir⁵¹⁶. Antlaşmanın imzalanmasından önce, Osmanlı Devleti, alışlageldiği üzere bir geciktirme uygulamıştır. Mustafa Reşid Paşa, İngiliz elçisi Ponsonby'yi bu konuda bilgilendirmiş ve Ponsonby kendisine verdiği cevapta, bu bilgilendirme için teşekkür ederek, antlaşmanın geciktirilmesine kendisinin ve devletin razı olduğunu ve Babiâli'nin bu konuda vereceği kararlara her zaman muvafakat edeceğini bildirmiştir⁵¹⁷. Bu yazışmaların ardından, 2 Mart 1840 tarihli Osmanlı-İspanya Dolaşım ve Ticaret Antlaşması'na kadar iki devlet arasındaki ticarî ilişkilerde herhangi bir faaliyet görülmemiştir. Bu durumda, İspanya'nın bu süreçte ticarî faaliyetlerine eski gümrük tarifesi üzerinden devam ettiği ileri sürülebilir.

5.2.1. Osmanlı- İspanya Dolaşım ve Ticaret Antlaşması (2 Mart 1840)

İki ülke arasındaki siyasî ve ticarî ilişkilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetler, taraflar arasında yeni bir ticaret antlaşması imzalanmasına ilişkin müzakereler çerçevesinde, 1840 yılında yeniden başlamıştır. Sultan Abdulmecid'in Fransa ve İngiltere ile imzalanmış olan ticaret antlaşmasının, talep etmeleri durumunda diğer dost devletlerle de yapılmasına izin vermesi üzerine, İspanya ve Hollanda da bu antlaşmadan faydalanmak istemiş ve bunun üzerine bu iki devletle yapılacak antlaşmaya ilişkin taslaklar hazırlanarak, 25 Şubat 1840 tarihinde Sultan Abdulmecid'in onayına sunulmuştur. Sultan Abdulmecid, hazırlanan taslakları onaylayarak, Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa ile İspanya elçisi Cordova tarafından antlaşmanın imzalanmasını ve mübadele edilmelerini uygun bulmuştur⁵¹⁸. Bunun üzerine, 2 Mart 1840 tarihinde, Cordova ile Mustafa Reşid Paşa arasında Dolaşım ve Ticaret Antlaşması imzalanmıştır.

Antlaşmanın giriş bölümünde, Osmanlı Devleti ile İspanya arasında 14 Eylül 1782 tarihinde imzalanmış olan Barış ve Dostluk Antlaşması ile Babiâli'nin diğer dost

⁵¹⁶ BOA, HAT, 961/41195E.

⁵¹⁷ Reşat Kaynar, *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*, TTK Basımevi, Ankara, 1991, s. 328.

⁵¹⁸ BOA, İ HR, 3/109.

devletlere vereceği imtiyazlardan İspanya'nın da faydalanmasını kabul ettiği vurgulanarak, İspanya sarayının, Babıâli'nin 16 Ağustos 1838 tarihli Ticaret Antlaşması'yla İngiltere'ye tanıdığı imtiyazlardan faydalanma talebi üzerine ve taraflar arasındaki ticarî ilişkilerin canlandırılması amacıyla, yeni bir ticaret antlaşması imzalanmasına karar verildiği ifade edilmektedir. Bu amaçla, İspanya adına, İspanyol III. Carlos, Amerikan kraliyet nişanı Isabel la Catolica ve diğer pek çok ülkenin nişanlarına sahip olan İstanbul'daki İspanya elçisi Don Antonio Lopez de Cordova'nın, Osmanlı Devleti adına ise vezirler arasında çok ünlü olan, Amerikan Kraliyetinin Isabel la Catolica ve diğer bazı ülkelerin nişanlarına sahip olan Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa'nın görevlendirildiği ve ikili arasında yapılan görüşmeler sonrasında, Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi çerçevesinde hazırlanan 10 madde üzerinde anlaşarak, hazırlanan antlaşma senedinin, 2 Mart 1840 tarihinde taraflarca imzalandığı belirtilmektedir.

İmzalanan antlaşmanın ilk maddesinde, bu sözleşme ile özel olarak değiştirilmiş olanlar dışında, daha önceden İspanya'ya tanınmış olan hak ve imtiyazların bir kere daha ve süresiz olarak onaylandığı ve bundan sonra Babıâli'nin diğer devlet tebaa ve gemilerine vereceği hak ve imtiyazların tamamının, İspanyol tebaa ve gemilerine de verileceği belirtilmiştir⁵¹⁹. Bu maddenin, Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması'nın ilk bölümünün birinci maddesinin aynısı olduğu görünmektedir⁵²⁰. Bu yönüyle, İspanya antlaşmasının, İngiltere antlaşmasının taslağı üzerinde hazırlandığı açıkça görülebilir.

Antlaşmanın ikinci maddesinde, İspanya Kraliçesi'nin tebaası veya onların eleman veya acentelerinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında satın alma, ticaret yapma ve Osmanlı toprak ve endüstri ürünleri de dâhil olmak üzere, uygun koşullarda ihracat yapma haklarına sahip olacağı belirtilmektedir. Diğer ürünlerde olduğu gibi tarım ürünleri üzerine empoze edilen bütün tekelleri kaldıran Babıâli, bu madde ile, daha önceden yerel yetkililer tarafından bu ürünlerin satışı veya edinilmesinin ardından bir yerden diğerine taşınması için çıkarılan tezkerelerin (izinler) kaldırılmasına dair söz

⁵¹⁹ *Tratados de Paz y de Comercio Desde el Año de 1700 Hasta el Día*, Haz. Don Alejandro del Cantillo, Alegria y Charlain Basımevi, Madrid, 1843, s. 888.

⁵²⁰ İbrahim Durhan, "1838 Tarihli Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi ve Sonuçları", *Atatürk Üniversitesi Erzinan Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 6, sayı. 1-2, s. 87.

vermektedir. Bu çerçevede, Babıâli, İspanyol tebaasını böyle tezkereler edinmeye zorlayan en ufak girişimlerin, bu anlaşmanın hukuken ihlali olarak sayılacağını, bu girişimlere dâhil olan vezirler ve diğer memurların şiddetle ve derhal cezalandırılacağını ve eğer bu girişimlerin İspanyol tüccara zarar vermesi ve onları aşağılaması durumunda, bu tüccarın zarar ve kayıplarına uygun bir tazminat alacaklarını ve bu konudaki iddiaların her zaman yetkili bilirkişiler tarafından zamanında yapılacağını kabul etmiştir⁵²¹. Bu madde de değiştirilmeksizin, Osmanlı-İngiltere Ticaret antlaşmasının ilk bölümünün ikinci maddesinden alınmıştır⁵²².

Antlaşmanın üçüncü maddesine göre, İspanyol tüccarlar veya onların Osmanlı endüstrisinden herhangi bir maddeyi veya döşeme ürününü almak için görevlendirdikleri komisyoncuları, ülke içi ticarete, alış ve satışta, en imtiyazlı Müslüman veya reaya tüccarın dâhili ticarete tabi oldukları koşullarla aynı haklara sahip olacaklardı⁵²³. Osmanlı-İngiliz Antlaşmasının ilk bölümünün üçüncü maddesinde de, İngiliz tüccarın, dâhili ticarete en imtiyazlı yerli tüccarla aynı oranda vergi ödeyeceği belirtilmektedir⁵²⁴. Bu madde ile İspanyol tüccar, Osmanlı Devleti'nin iç ticaretinde, en az vergiyi ödeyen yerli tüccarla aynı haklara sahip olmuş ve en imtiyazlılar sınıfında yer almıştır.

Antlaşmanın dördüncü maddesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarım ve endüstri ürünlerini başka bir ülkeye ihraç etmek amacıyla satın alan İspanyol tüccar veya onların herhangi bir ürün almakla görevli acentelerinin, bu ürünleri serbestçe ve hiçbir vergiye tabi olmaksızın, uygun bir liman ve iskeleye taşıyabileceklerini belirtmektedir. Ayrıca, Babıâli, bu madde ile sözü edilen ürünlerin gemilere yüklenmesi sırasında, bu antlaşma ile iptal edilen eski iç ticaret vergileri yerine mal değerinin % 9'u oranında tek bir ödeme yapmalarını, gemilerin limandan çıkışları sırasında eskisi gibi mal değerinin %3'ü oranında ödeme yapılmasını ve bir yerden başka bir yere nakledilmek üzere bir

⁵²¹ *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 888.

⁵²² Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 87.

⁵²³ *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 888.

⁵²⁴ Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 87.

limanda satın alınan mallar için ise % 3'ten fazla vergi alınmamasını kabul etmiştir⁵²⁵. Osmanlı-İngiliz Antlaşması'nın ilk bölümünün dördüncü maddesi de ihracat vergileri konusunda düzenlemeler getirmektedir. Bu çerçevede, İngiltere tüccarı da, satın alınan mallar için iskelede %9'luk tek bir ödeme yapacaklardı ve malların limanda satın almaları durumunda ise malların değerinin %3'ü oranında gümrük vergisi ödeyeceklerdi⁵²⁶.

Antlaşmanın beşinci maddesine göre, İspanyollar tarafından karadan veya denizden veya diğer bir ülke üzerinden taşınan veya İspanyol gemilerine yüklenen diğer bütün ürünler veya mallar gibi, İspanya'nın ve kolonilerinin herhangi bir toprak ve endüstri ürünü de bu maddeye dâhil edilecek ve bu ürünler için istisnasız olarak belirlenen değer üzerinden % 3'lük bir vergi ödenecekti. Varış yerlerinde satmak amacıyla, bu ürünleri ithal eden İspanyollar, ürünlerin toplanması sırasında alınan dâhili ticaret vergilerinin yerine, mallarının satılıp satılmadığına bakılmaksızın, % 2'lik ek bir vergi ödeyeceklerdi. Aynı ürünleri ülke içinde veya dışında yeniden sattıklarında, alıcının veya satıcının, herhangi bir isim veya sınıf altında vergi ödemelerine gerek olmayacaktı. İspanyol tüccar, ürün ithalatında ölçüğe bağlı eski %3'lük vergiyi ödedikten sonra, ürünün varış yerinde satılması halinde veya ürünün ülke içerisine dağıtılmasını istediklerinde % 2'lik ek bir vergi ödeyebileceklerdi. Ayrıca, İspanya Hükümeti, bu anlaşmanın veya eski anlaşmaların kesin ve belirli maddelerine farklı anlamlar yüklemeye çalışmayacak, Osmanlı hükümetine zarar vermeyecek, önceki anlaşmaların taahhütlerini ve bu yeni imtiyazları ihlal etmeyecek ve yerel yönetiminin hakları ile karıştırmaya kalkışmayacaktı⁵²⁷. Bu madde, Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması'nın ikinci bölümünün birinci maddesindeki gibi düzenlenmiştir⁵²⁸.

Antlaşmanın altıncı maddesinde, Osmanlı kolonilerinde, ithal edilen diğer yabancı ülkelerin ürünlerinin dâhili ticaret için ülkeye sokulmaları sırasında, % 2'lik ek bir vergi ödemek koşuluyla, bütün İspanyol tebaası ve acentelerinin, her türlü alım satımı

⁵²⁵ *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 888-889.

⁵²⁶ Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 87.

⁵²⁷ *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 889.

⁵²⁸ Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 88.

yapabilecekleri ve ödeme yapıldıktan sonra herhangi başka bir vergi ödemeksizin ülke içerisinde yeniden satma veya ihraç etme hakkına sahip olacakları ifade edilmektedir⁵²⁹. Bu madde de, Osmanlı-İngiliz antlaşmasının ikinci bölümünün ikinci maddesinden aynen alınmıştır⁵³⁰.

Antlaşmanın yedinci maddesinde ise, İngiltere antlaşmasının ikinci bölümünün son maddesinde olduğu gibi⁵³¹, İspanyol tüccar gemilerinin transit geçişlerini düzenlemektedir. Bu çerçevede, İspanyol tebaasına ait olan İspanya ve kolonilerinin her türlü toprak ve endüstri ürünü, herhangi bir yabancı devletten gelen toprak ve endüstri ürünleri gibi, Çanakkale ve İstanbul boğazlarından transit geçmek için, başka bir gemiye transfer edilseler bile herhangi bir vergiye tabi olmayacaklardı. Ancak Osmanlı Devleti'ne diğer ülkelere gönderilmek üzere ithal edilen ve diğer bir ülkeye kaçak olarak sokulması planlanan bütün ürünler için eski kanundan dolayı % 3'lük bir ithalat vergisi alınacak ve bu ürünler herhangi bir bahane ile diğer bir türle birlikte işlenmeyecekti⁵³².

Babîâli, antlaşmanın sekizinci maddesiyle, Osmanlı-İngiliz antlaşmasının ilk bölümünün beşinci maddesindeki hükmün aynısını⁵³³ İspanya için de kabul etmiştir. Çanakkale ve İstanbul boğazlarından geçecek İspanyol ticaret gemilerinin, ihtiyaç duyacakları fermanları, her zaman en az gecikmeyle yayınlanma konusunda özen göstermeyi kabul etti⁵³⁴.

Osmanlı-İngiliz antlaşmasının ilk bölümünün altıncı maddesindeki hüküm⁵³⁵, Osmanlı-İspanya antlaşmasının dokuzuncu maddesini teşkil etmektedir. Bu madde ile Babîâli, antlaşmanın bütün hükümlerinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa, Asya, Mısır ve

⁵²⁹ *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 889.

⁵³⁰ Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 88.

⁵³¹ Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 88.

⁵³² *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 889.

⁵³³ Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 87.

⁵³⁴ *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 889.

⁵³⁵ Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 87-88.

kendi otoritelerine sahip Afrika'daki diğer vilayetlerinde, bütün tebaa çeşitlerine uygulamayı kabul etmiştir⁵³⁶.

Antlaşmanın onuncu ve son maddesi de Osmanlı-İngiliz antlaşmasının yedinci maddesi çerçevesinde düzenlenmiştir⁵³⁷. Bu maddeye göre, İspanya ile Babîali arasında oluşturulan geleneğe göre ve Türkiye'deki genel değerlendirmeye hürmeten herhangi bir zorluk veya gecikmeyi engellemek için, İspanyol tebaası tarafından Osmanlı ülkelerinde ithalat ve ihracat yapmak için 14 yıldır iki taraftan görevlendirilen komisyoncular, Türkiye'de her türden mallardan alınan özel bir orandaki gümrük vergisini kullanmaktaydı. Bu komisyonculara son oran verilmeden önce bu maddenin geçerliliği, ithal ve ihraç edilen bütün ürünlerin değerinin %3'ü temelinde sona ermiştir. Komisyoncuların, Osmanlı ürünlerinin ihracı sırasında, vergilerin daha kolay şekilde ödenebileceği yerlerin isimleri de tanımlanmış ve vergilerin adil bir şekilde düzenlenmesini kendilerinin sağlamalarına karar verilmiştir. Ayrıca, hazırlanacak yeni gümrük tarifesinin onay tarihinden itibaren 7 yıl yürürlükte kalması üzerinde anlaşılmıştır. Bu sürenin sonunda, taraflardan biri, yeni bir isimlendirme veya düzenleme talep edebilecekti. Ancak antlaşmanın ilk yedi senesinin bitimini müteakip altı ay içerisinde bu hak kullanılmazsa, antlaşmanın sona ermesinden sonraki ilk günden itibaren hesaplanacak diğer bir yedi yıl için geçerliliğini sürdürecektir ve bu uygulama her başarılı yedi yıllık evreden sonra devam edecekti.

Antlaşmanın sonuç kısmında, imzalanan senetlerin dört ay içerisinde veya mümkünse daha kısa sürede onaylanmak zorunda olduğu ve onayların İstanbul'da değiştirildikten sonra 15 gün içerisinde yürürlüğe girmesi gerektiği ifade edilmiştir. Üzerinde anlaşılan on maddelik antlaşma, Türkçe, İspanyolca ve Fransızca olarak üç dilde hazırlanmış ve İspanya Elçisi Cordova ve Osmanlı Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa tarafından, 2 Mart 1840 tarihinde imzalanmıştır⁵³⁸.

⁵³⁶ *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 889.-890.

⁵³⁷ Durhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi", s. 88.

⁵³⁸ *Tratados de Paz y de Comercio*, s. 890.

Antlaşmanın imzalanmasının ardından, İspanya Elçisi Cordova, onaylanmak üzere antlaşmayı hükümetine göndermiştir. Antlaşma imzalandığı sırada Kraliçe II. İsaabel henüz 10 yaşında olduğu ve reşit olmadığı için, antlaşmayı kendisinin yerine, Saltanat Vekili olan annesi Maria Cristina ve Dışişleri Bakanı Evaristo Pérez de Castro, 17 Temmuz 1840 tarihinde onaylamıştır. Antlaşma, Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa ve Sadrazam Koca Mehmed Hüsrev Paşa'nın paraflarının ardından, 1840 yılının Eylül ayı sonlarında Sultan Abdülmecid tarafından da onaylamıştır⁵³⁹. Cordova, 1840 yılının Ağustos ayı sonlarında, iki devlet arasında imzalanan ticaret antlaşmasının, devleti tarafından onaylandığını ve tasdiknamenin birkaç gün içerisinde eline ulaşacağını Babiâli'ye bildirmiştir. Bunun üzerine, Divan-ı Hümayun, Sultan Abdülmecid'in onaylayacağı tasdiknameyi hazırlayarak, müsveddesini 6 Eylül 1840'ta Sultan'a sunmuştur. Sultan Abdülmecid, müsveddenin kalıbının ve yazılarının uygun olduğunu belirterek, İspanya'dan tasdiknamenin gelmesinin ardından, emsalleri gibi hatt-ı hümayun yazılmasını buyurmuştur⁵⁴⁰. Antlaşmanın onay değişimleri 1840 yılı Eylül ayı sonunda gerçekleştirilmiş ve antlaşma bu tarihten itibaren resmen yürürlüğe girmiştir⁵⁴¹.

5.2.2. Antlaşma Sonrası Gelişmeler

İspanya elçisi Cordova, antlaşma imzalandıktan hemen sonra, antlaşma çerçevesinde yeni gümrük tarifesi hazırlanması amacıyla, gümrük eminleriyle müzakerelerin başlamasını ve bu çalışmalar kapsamında müzakerelerde bulunmak üzere birinin görevlendirilmesini talep etmiştir. Konuyla ilgili olarak, 4 Mart 1840 tarihinde gümrük eminlerine bir yazı gönderilmiş ve İspanya elçisinin görevlendireceği bir memurla müzakerelerde bulunarak, İspanya tüccarı için yeni bir gümrük tarifesi hazırlamak üzere bir kişinin görevlendirilmesi istenmiştir⁵⁴². İspanya elçiliğinin görevlendireceği kişilerle gümrük tarifesi üzerine çalışma yapmak üzere, Gümrük Emni Tahir Bey tayin edilmiştir. Tahir Bey ile İspanya elçilik sekreteri Don Gerardo de Souza, elçilik birinci

⁵³⁹ *Tratado de Navegacion y Comercio Celebrado Entre Espana y La Sublime Puerta en 2 de Marzo de 1840*, Ulusal Basımevi, Madrid, 1841, s. 17-24.

⁵⁴⁰ İ HR, 6/293.

⁵⁴¹ *Tratado de Navegacion y Comercio*, s. 24.

⁵⁴² HAT, 1626/42.

tercümanı Don Bernardo de Souza ve İspanya elçisi Cordova arasında yapılan müzakereler ve çalışmaların ardından, İspanyol tüccarın Osmanlı Devleti'nde ithalat ve ihracatta tabi olacağı gümrük tarifesi üzerinde uzlaşmış ve gümrük tarifesi 4 Temmuz 1840 tarihinde imzalanmıştır⁵⁴³.

İmzalanan gümrük tarifesi ile İspanyol tüccarın Osmanlı Devleti'ne bağlı liman ve iskelelerde alıp satabilecekleri ürünler ve bu ürünlerin ithalatından ve ihracatından alınacak gümrük vergisi miktarları belirlenmiştir. Ürünlerin büyük kısmından alınacak gümrük vergisi, Osmanlı Para'sının 1/3'ü değerinde olan Aspro cinsinden verilmiş, ancak bir kısmı ise malın değerinin % 3'ü olarak vergilendirilmiştir. Gümrük tarifesinde, ithalatı yapılacak malların, ihracat mallarına oranla oldukça fazla olduğu gözlenmektedir. İthalatı yapılacak mallar içerisinde, her türlü deri, ham metal ve metal ürünleri, her tür kumaş, keçe, patiska, iplik, sicim, keten, yün, ipek ve bunların mamul ürünleri, farklı türlerde yağlar ve hayvansal ürünler, kurutulmuş sebze ve bakliyat, farklı türlerde baharatlar, cam, kristal ve ayna çeşitleri, kereste ve kâğıt gibi orman ürünleri, farklı türlerde içkiler, mum çeşitleri, zift ve katran ile farklı türlerde tuzlar büyük bir yer işgal etmektedir.

İhraç edilen ürünler arasında, farklı türde yağlar, ülkenin farklı yerlerinde üretilen yün, keçe, ipek, pamuk ve bunlardan yapılan iplik, sicim, havlu, peştamal, kıyafet, şal, mendil, şapka, halı ve kilim gibi ürünler ve kumaşlar, kereste ve kâğıt gibi orman ürünleri, farklı türlerde et ve deniz ürünleri, ham metaller ve bu metallerden üretilmiş bazı metal eşyalar, kuru üzüm, havyar, kahve, kabuklu yemiş, tahıl ve buğday gibi gıda ürünleri, farklı tür ve şekillerde hayvan derileri, keten ve kenevir tohumları ile şarap ve mum gibi ürünler dikkat çekmektedir. İthalatı ve ihracatı yapılan ürünler arasında benzerlikler görülse de, bu ürünlerin ticaretinin farklı tür ve şekillerde olmaları nedeniyle yapıldığı ileri sürülebilir. Ürünlerin gümrük hesaplamalarında ölçü olarak, kasa, balya, şişe, okka, kental, drahmi, paket, düzine, top, parça, deri, bohça, piko, çeki ve tulum, takım ve kilo kullanılmıştır⁵⁴⁴.

⁵⁴³ *Tratado de Navegacion y Comercio*, s. 25-58 (EK-9).

⁵⁴⁴ Bkz. EK-9

Antlaşmanın ve gümrük tarifesinin imzalanmasının ardından, müzakere ve imza sürecinde emeği geçen memurlara karşılıklı olarak nişanlar gönderilmiştir. Bu çerçevede, Sultan Abdulmecid, antlaşmanın imzalanmasında emeği geçen İspanya memurlarına birer nişan verilmesini buyurmuş ve nişanlar hazırlanarak bu memurlara gönderilmiştir. Buna karşılık İspanya Kraliçesi II. İsaabel (reşit olmadığı için kendisinin adına annesi Maria Cristina), Osmanlı memurlarına verilmek üzere dört nişan hazırlatarak, bu nişanları sahiplerine iletmek üzere Cordova'ya göndermiş, Cordova da bu nişanları Hariciye Nezareti'ne teslim etmiştir. Sultan Abdulmecid, 28 Aralık 1840 tarihinde, bu nişanların sahiplerine teslim edilmesini buyurmuştur⁵⁴⁵. Kraliçe II. İsaabel (Maria Cristina), bir süre sonra, Divan-ı Hümayun tercümanı Nedim ve Safvet Efendilere de antlaşmanın imzalanması sürecindeki hizmetlerinden dolayı nişanlar göndermiştir. Sultan Abdulmecid, 6 Şubat 1841 tarihinde nişanların Nedim ve Safvet Efendilere usulünce verilmesini buyurmuştur⁵⁴⁶.

Osmanlı Devleti, İspanya Dışişleri Bakanı Mauricio Carlos de Onis'e ve Dışişleri Müsteşarına da birer nişan göndermiştir. Ancak tasdikname değişimlerinin yapıldığı sırada, İspanya Dışişleri Bakanlığı'nda görev değişiklikleri olmuştur. Bu nedenle, Cordova, 31 Ekim 1841 tarihinde, Babıâli'ye bir tahrir vererek, İspanya Dışişleri Bakanlığı'na Antonio Gonzalez'in ve müsteşarlığına da Şövalye Hypolite de los Hoyos'un tayin edildiğini ve kendilerine birinci rütbeden birer dostluk nişanı verilmesinin, kendisini ve hükümetini memnun edeceğini ifade etmiştir. Bu sırada Kraliçe II. İsaabel (Maria Cristina) de Osmanlı Hariciye Nazırlığı'na atanan Sadık Rifat Paşa'ya Isabel la Catolica nişanı ve müsteşar Ali Efendi'ye de Şarl Truva nişanı göndermiştir. Sultan Abdulmecid, 21 Kasım 1841 tarihinde, İspanya Dışişleri Bakanı ve Müsteşarı adına darphaneden birer kıta nişan bastırılmasını buyurmuştur⁵⁴⁷. Taraflar arasında, antlaşmanın imzalanmasının ardından yapılan nişan değişimi bu şekilde tamamlanmıştır.

⁵⁴⁵ İ HR 8/395.

⁵⁴⁶ İ HR, 8/411.

⁵⁴⁷ İ HR, 14/688.

İki antlaşma karşılıklı olarak incelendiği zaman, Osmanlı-İspanya Ticaret Antlaşması'nın, 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması'nın maddelerinden oluştuğu açıkça görülmektedir. İki antlaşma arasındaki tek farklılığın, antlaşma maddelerinin yerlerindeki değişiklikler olduğu söylenebilir. İspanya, 1840 antlaşması sayesinde, Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı dost devletleri arasında yer almış ve Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki en önemli müttefiki olan İngiltere ile aynı ticarî haklara ve imtiyazlara sahip olmuştur. Bu antlaşma, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki dostluğun gelişme dönemine girdiğinin önemli bir göstergesi olmuştur. Bu gelişme üzerine, Osmanlı Devleti'nin, İspanyollara karşı güveni artmış ve eğitim alanında da İspanyolların kullanılmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede, 1841 yılında, Mekteb-i Harbiye'nin 1835 yılında müfredatına eklemiş olduğu resim derslerini yürütmek üzere, İspanyol asıllı suluboya ressamı Şinans Efendi görevlendirilmiştir⁵⁴⁸. İki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimine dair diğer bir örnek, Fuad Efendi'nin geçici elçilikle İspanya'ya görevlendirilmesidir.

5.3. Fuad Efendi'nin İspanya Misyonu

Kraliçe II. İsaabel, buluş çağına ermesi üzerine, 1844 yılında İspanya yönetimini kendi uhdesine almış ve bunu bildirmek için yabancı devletlere birer mektup yollamıştır. İki devlet arasındaki dostluğa binaen, İspanya Hükümeti tarafından, Osmanlı Devleti'ne de bir mektup gönderilerek, II. İsaabel'in yönetimi eline aldığı bildirilmiştir. Bunun üzerine, Sultan Abdulmecid, bu mektuba uygun bir dille cevap yazılmasını ve mektubun gönderilmesi için uygun bir kişinin elçi olarak tayin edilmesini buyurmuştur. Yapılan çalışmaların ardından, Nisan 1844'te, Divan-ı Hümayun birinci tercümanı Fuad Efendi, bu göreve layık bulunmuştur⁵⁴⁹. 1844 yılının Mayıs ayında, Fuad Efendi'nin Sultan Abdulmecid'in mektubunu İspanya'ya götürmekle görevlendirildiği, İspanya elçisine bildirilmiş, İspanya elçisi, kraliçe hakkındaki bu dostane hareketten ötürü devletinin tarif edilmez derecede memnun olacağını belirtmiştir⁵⁵⁰. Fuad Efendi'nin elçilik görevi

⁵⁴⁸ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 191.

⁵⁴⁹ BOA, HR SFR (3), 8/8.

⁵⁵⁰ BOA, HR SFR (3) 8/37.

7 Nisan 1844 tarihinden 26 Aralık 1844 tarihine kadar devam etmiştir. Bu süre içerisinde, Sultan Abdulmecid'in Kraliçe II. İsaabel'e hitaben yazmış olduğu mektubu teslim eden Fuad Efendi, bir süre Portekiz ve İspanya'da zaman geçirdikten sonra, 26 Aralık'ta İstanbul'a dönmüştür⁵⁵¹.

Fuad Efendi, 7 Nisan'da, görevini icra etmek üzere İspanya'ya doğru yola koyulmuştur. Yola çıktığı tarihte, Alyon Efendi'nin kendisine vermiş olduğu 3060 Franklık ihtiyat poliçesi, Mayıs ayında cari bedel üzerinden hesaplanmış ve 3060 Frank karşılığı olan 13800 kuruş, Maliye Nezareti tarafından tesviye edilmiştir. Ayrıca, Fuad Efendi'nin talebi üzerine, Paris'te yayınlanan gazetelerin 1260 (Hicrî) yılına ait nüshalarının bir senelik ücreti olarak 767 Frank ve İstanbul'daki masraflarla birlikte toplam 3960 Frank da Maliye Nezareti'nce tesviye edilmiştir. Ayrıca Fuad Efendi ile birlikte görevlendirilen Davud Pehler adındaki doktorun harcırahı olarak belirlenen 404 Frankın karşılığı olmak üzere, İstanbul'daki masrafiyla birlikte 4750 kuruşun da hazineden ödenmesi 18 Mayıs tarihinde Maliye Nezaretine yazılmıştır.

Fransa'da yayınlanan gazetelerin 1260 yılı (1844-1845) sayılarının ücreti olarak ödenecek 767 Frankın 759'u Paris'teki masraflar, 8'i ise 773 parça gazete karşılığıydı. 3960 Frank, Mösyö Alyon'un komisyon ve mektup ücretleri bedeliydi. 3060 Franklık ihtiyat poliçesinin 3000'i (13234 Kuruş) Fuad Efendi'nin Madrid ve Paris'teki masraflarının, 60'ı (566 Kuruş) ise Mösyö Alyon'un komisyon ve mektup ücreti karşılığıydı. Doktor Davud Pehler'in harcırahı olarak belirlenen 404 Frangın 400'ü (4525 Kuruş) harcırah karşılığı, 4'ü (225 Kuruş) ise Mösyö Alyon'un komisyon ve mektup ücreti idi⁵⁵². 19 Haziran 1844'te Fuad Efendi'nin 21 Mayıs ile 6 Haziran arasındaki maaşı olarak, komisyonlu 2040 Frank talep edilmiş, cari bedel üzerinden hesaplanan ve 9210 Kuruşa baliğ olan bu rakam Maliye Nezareti'nce ödenmiştir⁵⁵³.

Fuad Efendi, görevi süresince, aylık yaklaşık 2040 Frank (9200 Kuruş) maaş aldı. İspanya'dan dönüşü sırasında kullandığı vapurun masrafı ise 3000 Frank tutmaktaydı. 3

⁵⁵¹ BOA, İ DH, 107/5376.

⁵⁵² BOA, HR MKT, 7/72.

⁵⁵³ BOA, HR MKT, 4/70.

Ağustos 1845 tarihinde, Fuad Efendi'nin son elçilik maaşı ile vapurun ücretinin hazinece ödenmesine karar verilmiştir⁵⁵⁴. Bu masraflar ışığında, Kraliçe II. İsaabel'in buluş çağına erişerek, İspanya'nın yönetimini devralması üzerine, kraliçenin tebrik edilebilmesi amacıyla gönderilen elçi, Osmanlı Devleti'ne yaklaşık 120.000 Kuruşa mal olmuştur. 1844 yılında II. İsaabel'in İspanya yönetimini devralması ve annesi Maria Cristina'nın Saltanat Vekilliğini bırakmasının ardından, Osmanlı-İspanya ilişkilerinde, önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler içerisinde, İspanya'nın ve Kraliçe II. İsaabel'in Kırım Savaşı sırasındaki tutumu önemli bir yer tutmaktadır.

5.4. Kırım Savaşı Sırasında Osmanlı-İspanya İlişkileri

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Kırım Savaşı'nın başlangıcından itibaren, İspanya'nın savaşa katılma yönünde bazı faaliyetleri olmuştur. Bu konuda ilk faaliyet, Paris'teki İspanya elçisi J. Donoso Cortes'in İspanya Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı rapordur. Mevcut durumdan faydalanılması gerektiğini düşünen Cortes, raporunda, Fransa Kralı III. Napolyon'un karısı olan İspanyol Eugenia de Monjito'nun İspanya ile Rusya'ya karşı ittifak yapmak istediğini ve İngiltere'nin de 20.000 askerlik bir İspanyol lejyonunun gönderilmesi durumunda, bu lejyonun masraflarının karşılanması için koalisyon tarafından İspanya'ya 50 milyon Reallik bir yardım yapılacağını belirttiğini bildirmiştir. Bu konu üzerine Madrid parlamentosunda yapılan müzakerelerde, hükümet, Amerika'daki koloni savaşları ve Fas ile yapılan mücadele⁵⁵⁵ sırasında, ikili ilişkilerde herhangi bir gerginlik olmamasına rağmen, Rusya'ya askerî müdahalede bulunulmasını gereksiz bulmuş ve buna karşı çıkmıştır. Bunun üzerine, İngiltere ve Fransa'ya sempati mesajları gönderilmiş, İspanyol vatandaşlarının gönüllü ve bireysel olarak savaşa katılmalarına izin verilmiş ve savaşı gözlemlemek amacıyla bir heyet gönderilmesine karar verilmiştir⁵⁵⁶.

⁵⁵⁴ BOA, İ DH, 107/5376.

⁵⁵⁵ İspanya ile Fas arasında, bir katil meselesinden dolayı, 1844 yılında savaş başlamıştır. İki ülke arasındaki bu savaş, İngiltere'nin aracılığı sayesinde aynı yıl içerisinde sona ermiştir. Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa*, s. 546-547.

⁵⁵⁶ Salvador Bofarull, "Sesquicentenario de la Guerra de Crimea 1854-1856", <http://echnastamps.files.wordpress.com/2011/02/sesquicentenario-de-la-guerra-de-crimea.pdf>, s. 637.

Kraliçe II. İsaabel, 1853 yılı ilkbaharında, Savaş Bakanı Korgeneral D. Francisco Lersundi'den askerî bir komisyon oluşturarak, Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaşın seyri konusunda incelemeler yapmak üzere Türkiye'ye göndermesini istemiştir. Bunun üzerine, Korgeneral Lersundi, Reus Kontu Mareşal D. Juan Prim'in başkanlığında, Albay Federico Fernandez San Roman, birkaç yaver ile birlikte Piyade İkinci Komutanı Albay D. Carlos Detenre ve Yarbay D. Agustin Pita del Corro'dan oluşan bir gözlem komisyonu oluşturdu⁵⁵⁷. Juan Prim'in başkanlığını yaptığı komisyon, İstanbul'a ulaşmasının ardından, Sultan Abdülmecid ile de görüşme fırsatı buldu⁵⁵⁸. Juan Prim, Osmanlı misyonu sırasında, Rusya'ya karşı en önemli ileri harekâtlardan birini gerçekleştiren Ömer Paşa ile de iyi ilişkiler kurmuştur⁵⁵⁹.

Juan Prim'in başkanlığında oluşturulan yaklaşık 50 kişilik komisyon, 2 Kasım 1853'ten 25 Aralık 1853'e kadar savaşı gözlemlemiş ve ardından Madrid'e geri dönmüştür. Fransa ve İngiltere'nin de Rusya'ya savaş ilan etmelerinin ardından, 2 Mayıs 1855 tarihinde, Albay Tomas O'Ryan'ın başkanlığında, pek çok albay ve kaptanın oluşturduğu yeni bir gözlem komisyonu savaşı gözlemlemek üzere Kırım'a gönderilmiştir⁵⁶⁰. İspanya, gönderdiği bu komisyonlar aracılığı ile savaşı yakından takip etmiş ve yaşanan gelişmelere göre politikasını geliştirmiştir.

Juan Prim'in başkanlığını yaptığı komisyon, Madrid'e dönüşünün ardından bir rapor hazırlayarak, Kraliçe II. İsaabel'e sunmuştur. Hazırlanan rapor iki bölümden oluşmaktaydı. İlk bölümde, Osmanlı Devleti'nin tarihî gelişimi, Osmanlı sultanları ve İslamiyet'le ilgili bilgiler, Osmanlı Devleti'nin coğrafi yapısı, askerî kurumları ve istatistikleri ile Türkiye ile Avrupa arasındaki stratejik yapı üzerinde durulmuş ve Osmanlı Devleti'nin genel olarak tanıtımı yapılmıştır. Raporun ikinci bölümünde, Rusya elçisi Prens Mençikof'un Osmanlı-Rus ilişkilerindeki yeri, taraflar arasında savaş ilanı, ilk operasyonlar ve savaşlar, Fransa ve İngiltere'nin tutumu, Ömer Paşa'nın ileri

⁵⁵⁷ Don Juan de Prim (Conde de Reus), *Memoria sobre el Viaje Militar a Oriente*, Presentada al Gobierno De S.M., Imprenta de Tejado, Madrid, 1855, s. V-VI.

⁵⁵⁸ BOA, A AMD, 48/30.

⁵⁵⁹ Maria Teresa Menchen, "La Neutralidad Española ante la Guerra de Crimea", *Cuadernos de Historia Moderna y Contemporánea*, sayı. 4, Madrid, 1983, s. 91.

⁵⁶⁰ Bofarull, "Sesquicentenario de la Guerra de Crimea", s. 637-638.

harekâtı ve Eflak ve Boğdan üzerindeki savaşlar gibi konular işlenerek, Osmanlı Devleti'nin savaştaki durumu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Prim'in raporu, 1855 tarihinde Madrid'de yayınlanmıştır⁵⁶¹.

İspanya, Kırım Savaşı'nın başlangıcından itibaren, tarafsız bir tutum sergiliyor olmasına rağmen, tarafsızlığını belirten resmi bir bildirge yayınlamamıştı. Bunun üzerine Mart 1854 tarihinde, İngiltere'nin Madrid temsilcisi Lord Howden, İspanya'nın tarafsızlığını bir an önce resmî olarak ilan etmesi gerektiğini, İspanya hükümetine ifade etmiştir. İspanya hükümeti bunun üzerine harekete geçerek, aynı ay içerisinde resmen tarafsızlığını deklare etmiştir⁵⁶².

İspanya hükümeti, yayınlanan tarafsızlık bildirgesinin ardından, tarafsızlığın şartları üzerinde çalışmalara başlamıştır. Bu çerçevede hükümeti en çok meşgul eden meselelerden biri, İspanya limanlarında Osmanlı ve Rus gemilerinin karşılaşması durumunda, taraflar arasındaki çatışmanın engellenebilmesi için nasıl bir yol ve yöntem izleneceğiydi. Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanmış olan 1782 antlaşmasının 18. maddesi gereğince, tarafların iskele ve limanlarında, taraflardan birinin savaş halinde olduğu düşmanlarının, gemilerini donatmalarına, düşman gemilerinin Osmanlı veya İspanyol gemilerini rahatsız etmesine ve yardım almak için limanlara gelen düşman gemilerinin, tarafların gemileri limandan ayrıldıktan sonra 24 saat limandan ayrılmalarına izin verilmeyecekti. Bu çerçevede, Kırım Savaşı sırasında yaşanabilecek bu gibi olaylar için önlem almak isteyen İspanya Donanması Danışma Kurulu, 14 Mayıs 1854 tarihinde, düşman gemilerin limandan çıkarılmaları sırasında, taraflardan birinin gemisinin yeterli miktarda buhara ulaşması durumunda limandan ayrılmasına ve diğerinin ise bu gemiden 24 saat sonra hareket izni verilmesine karar vermiştir⁵⁶³.

Kraliçe II. Isabel, 1782 Osmanlı-İspanyol antlaşmasının 18. maddesi gereğince, 17 Nisan 1854 tarihinde, Rusya bayraklı korsanların, İspanya limanlarına girişlerini, bu

⁵⁶¹ Raporun tam metni için bkz. Don Juan de Prim, *Memoria sobre el Viaje Militar a Oriente*, s. 1-326.

⁵⁶² Menchen, "La Neutralidad Española", s. 97-98.

⁵⁶³ AMAE, TR, H-2693/6.

limanlarda donatılmasını ve erzak temin etmelerini yasaklamıştır. Bu yasakta, insanlığın gerektireceği yardımlar hariç tutulmuştur. Yasağın çıkarılmasının arsından, İspanya'nın İstanbul elçisi Antonio Riquelme'ye bilgi verilmiş ve o da konuyla ilgili Babiâli'yi bilgilendirmiştir. İspanya hükümetinin gönderdiği bilgilendirme yazısında, Avrupa'nın birçok devleti arasında patlak vermiş olan Kırım Savaşı sırasında, İspanya'nın tarafsızlığını korumak amacıyla uygulaması gerekenlerin belirtildiği 15 Mart tarihli talimatname ve konuyla ilgili 10 Nisan tarihli kraliyet emri çerçevesinde, İspanya Donanması Danışma Kurulu'nun aldığı kararlardan bahsedilmektedir.

18 Nisan'da Donanma Bakanı Javier de Alba tarafından Akdeniz Donanma Komutanlığı'na gönderilen bu kararlara göre, herhangi bir milletin bir savaş gemisinin tarafsız İspanya'nın bir limanından çıkışının ardından, savaştığı devletin gemileri tarafından, İspanyol yetki alanı içerisindeki sularda batırılmasının veya zor duruma sokulmasının engellenmesi amacıyla, düşman devletlerin gemilerinin limandan çıkışları arasında 24 saat geçmesi gerekmektedir. Kurul, savaşan iki devletin savaş gemilerinin aynı anda bir İspanyol limanında olmaları durumunda, birinin limandan çıkmasının ardından 24 saat geçmiş olsa bile, halen limanın görüş alanı içerisinde seyrettiği görülüyorsa, ikinci geminin çıkışına izin verilmeyeceğini de kararlaştırmıştır⁵⁶⁴.

Antonio Riquelme, 5 Haziran 1854 tarihinde İspanya Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporunda, Osmanlı Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa ile görüştüğünü ve Kırım Savaşı hakkında bir süre konuştuktan sonra, kendisine İspanya Donanması Danışma Kurulu'nun 1782 antlaşmasının hükümleri çerçevesinde aldığı kararları bildirdiğini ve Reşid Paşa'nın bu kararları memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir⁵⁶⁵.

İngiltere, 1854 yılı sonlarında, İspanya'nın koalisyonla işbirliği içerisinde olması amacıyla yaptığı teklifi tekrarlamıştır. Lord Clarendon tarafından yapılan yeni teklifte, İspanya'nın doğrudan savaşa katılmak yerine, İngiltere'nin 10.000 askerini giydirerek ve silahlarla donatarak, İspanyol memurları ile birlikte doğu'ya göndermesi yer almaktaydı. Ancak Amerika'daki koloni isyanları nedeniyle İspanya hükümetinin iki yıl

⁵⁶⁴ AMAE, TR, H-2693/80.

⁵⁶⁵ AMAE, TR, H-2693/98.

boyunca savaş halinde olması ve dâhili sorunların çözülebilmesi amacıyla iç işlerine dönmek istemesi, bu işbirliğinin gerçekleşmesini engellemiştir⁵⁶⁶. İngiltere'nin, savaşın başlangıcından itibaren, İspanya'ya yapmış olduğu savaşa katılma teklifini, savaş boyunca pek çok kez yinelemiş olmasına rağmen, İspanya hükümeti bu sırada kendi içişleri ile ilgilenmek zorunda olduğu için savaşa direkt olarak katılmamış, ancak İngiltere-Fransa-Osmanlı koalisyonuna karşı sempati ile bakmıştır.

İspanya hükümetinin, isteyen gönüllülerin savaşa bireysel olarak katılmalarına izin vermesi üzerine, bir miktar İspanyol vatandaşı, Fransız lejyonları içerisinde savaşa katılmışlardır. Savaşa katılmış olan İspanyol askerlerinin sayısı, farklı kaynaklarda 900 ila 1500 arasında değişik rakamlarla ifade edilmektedir. Bowen, 1500 İspanyol gönüllünün savaşa İngiliz-Fransız müşterek ordusunda katıldığını⁵⁶⁷, Bofarull ise bu rakamın 900 olduğunu belirtmektedir. Bofarull, bu İspanyol gönüllülerden, bir komutan, iki memur ve 471 askerın Sivastopol kuşatmasına da katıldıklarını ve bu kuşatma sırasında İspanyolların 55 ölü, 36 hasta ve 103 yaralı verdiklerini de ifade etmektedir⁵⁶⁸. Bofarull'un vermiş olduğu rakamlar daha gerçekçi gibi görünse de, savaşa katılımın gönüllülük esasına dayanması nedeniyle, Fransa ve İngiltere'nin savaş sırasındaki gönüllü kayıtlarının tamamı incelenmeden net rakama ulaşmak mümkün olmayacaktır.

Kırım Savaşı sırasında, Osmanlı-İspanya ilişkilerini ilgilendiren diğer bir mesele de Sivastopol'un koalisyon güçleri tarafından ele geçirilmesinin ardından, İspanya'nın Kudüs'teki bir Latin manastırına millet bayrağını çekmesidir. Sivastopol'un Osmanlı-İngiltere-Fransa koalisyonu tarafından ele geçirildiğinin Kudüs'te öğrenilmesinin ardından, İspanya devletinin Kudüs konsolosunun, Kudüs'ün bir köyünde bulunan bir Latin manastırı üzerine millet bayrağı çekmesi üzerine, bu durum Kudüs'te bulunan diğer dost devlet konsolosları tarafından Babıâli'ye şikâyet edilmiştir. Konuyla ilgili yapılan tahkikatta, İspanya konsolosunun manastıra millet bayrağı çekerek, o manastır üzerinde hak iddia etmek amacıyla olmadığı ve bunun sadece Sivastopol'un zabtından dolayı memnuniyetin ifadesi olarak yapıldığı tespit edilmiştir. Neticede, İspanya

⁵⁶⁶ Menchen, "La Neutralidad Española" s. 109-110.

⁵⁶⁷ Bowen, "The Spanish and Ottoman Empires", 92.

⁵⁶⁸ Bofarull, "Sesquicentenario de la Guerra de Crimea", s. 638.

konsolosunun, Kudüs'teki diğer dost devletlerin de aynı şekilde millet bayraklarını astıklarını belirtmesi üzerine, İspanya konsolosluğuna bayrak asılması durumunda, buna engel olunmamasına ve diğer devletlerin de millet bayraklarını asmaları halinde, İspanya konsolosunun bayrak asmasına müsaade edilmesine karar verilmiştir. Ayrıca, İspanya konsolosunun usulü ve emsaline göre bir pare top atışı yapmasına da izin verilmiştir⁵⁶⁹. Bu belgeden, Osmanlı Devleti bünyesindeki elçi ve konsoloslukların, Osmanlı ordularının kazandığı zaferler sonrasında, konsolosluk ve kendilerine bağlı diğer binalara devletlerinin bayraklarını çekerek ve top atışı yaparak, zaferi kutladıkları ve tebrik ettikleri sonucuna ulaşılabilir.

Ancak İspanya konsolosunun uygulaması, bu kutlamaların usullerine aykırı bir şekilde yapılmış ve bu nedenle de diğer devletlerin konsoloslarının tepkisini çekmiştir. Nitekim Kudüs'teki Fransa konsolosu, bölgedeki İspanya konsolosunun, ruhban takımının arazilerinde bulunan Ayn-ı Kazımeyn manastırına, ruhbanlarının izni olmaksızın, İspanya bayrağı çekmesi üzerine, durumu Babıâli'ye bildirerek şikâyetçi olmuştur. Konuyla ilgili yapılan tahkikat sırasında, 23 Mart 1856 tarihinde Kudüs mutasarrıfına gönderilen tezkerede, İspanya'nın Kudüs konsolosunun Latin manastırı üzerine İspanya bayrağı çektiğinin öğrenildiği, bu durumun Kudüs'te bulunan diğer dost devletlerin konsoloslarının tepkisini çektiği ifade edilmiş ve bu nedenle de İspanya konsolosunun yapmış olduğu bu hareketin engellenmesi istenmiştir⁵⁷⁰.

Bu çerçevede, Kudüs Mutasarrıfına 26 Mart 1856 tarihinde gönderilen emirnamede, konuyla ilgili tahkikat yapıldığı ve İspanya konsolosunun bu hareketinin manastır üzerinde hak iddia etmek amacını taşımamasına rağmen, manastırın Fransızların kontrolündeki arazi üzerinde inşa edilmiş olması ve manastırın idaresinin ve haklarının İspanya tarafından ebediyen manastırdaki ruhbanlara verilmiş olması nedeniyle, konsolosun bu manastırı İspanyollara mahsus sayamayacağı ve bu nedenle de manastır üzerine kendi devletinin bayrağını açmaya hakkı olmadığı belirtilmiştir. Emirname ile Kudüs mutasarrıfından, usul ve nizamlara aykırı olan bu meseleyi çözmek için İspanya

⁵⁶⁹ BOA, HR MKT, 140/38.

⁵⁷⁰ BOA, HR MKT, 139/96.

bayrağının manastır arazisinden kaldırılması istenmiştir⁵⁷¹. Mutasarrıfa gönderilen diğer bir emirnamede ise, İspanya'nın manastır üzerindeki haklarını Latin ruhbanlara devretmiş olduğu ve bu ruhbanların Fransa'nın koruması altında oldukları belirtilerek, İspanya'nın bu manastırda bayrak açma hakkının olmadığı ve bu nedenle de bayrağın manastır arazisinden kaldırılması istenmiştir⁵⁷². Bu belgelerden, Osmanlı Devleti'nin İspanyol konsolosun yapmış olduğu uygulamada bir art niyet görmeyerek, bu harekete sempati ile baktığı, ancak diğer dost devlet konsoloslarının durumdan şikâyetçi olmaları üzerine, konsolosun bu hareketini engellemek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır.

İspanya, gerek kolonilerindeki isyanlardan dolayı yaptığı savaşlar ve gerekse Fas ile mücadele halinde olması nedeniyle, Kırım Savaşı'na aktif olarak katılmamıştır. İspanya'nın aktif olarak savaşa katılmamış olmasının diğer bir nedeni ise Rusya ile ilişkilerinde herhangi bir gerginlik bulunmaması ve iç meselelerle ilgilenme zorunluluğuydu. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'ne askeri komisyonlar göndererek, savaşı yakından takip etmiş ve sempatisini ortaya koymuştur. Ayrıca bir miktar İspanyol gönüllü Fransız lejyonları içerisinde savaşa katılarak Osmanlı Devleti'ne destek verirken, İspanya'nın Osmanlı konsolosları ise koalisyon güçlerinin kazandığı zaferleri, konsolosluklarına astıkları bayraklarla kutlamışlardır. Bu savaş sırasında, İspanya'nın Doğu ticaretine yönelmesi ve iki devlet arasındaki dostluğun pekişmesi, savaşın ardından iki ülke arasındaki siyasî ve ticarî ilişkilerin geliştirilmesi yönünde adımlar atılmasına vesile olmuştur. Bu adımların en önemlileri, Osmanlı Devleti'nin Madrid'de bir elçilik açması ve iki devlet arasında, 1862 yılında imzalanan ticaret ve dolaşım antlaşmasıdır.

5.5. Osmanlı Devleti'nin Madrid Elçiliği

İspanya hükümeti, Osmanlı Devleti ile 1782 yılında Barış ve Dostluk Antlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından, İstanbul'da bir temsilcilik açmıştır. İspanya'nın iç ve dış olaylarına bağlı olarak, bazı tarihlerde maslahatgüzarlık seviyesine indirilen İspanya elçiliği, Fransız İhtilalı sırasında Osmanlı Devleti ile İspanya arasında diplomatik

⁵⁷¹ BOA, HR MKT, 333/33.

⁵⁷² BOA, HR MKT, 334/16.

ilişkilerin kesildiği dönem dışında, aralıksız olarak günümüze kadar hizmet etmeye devam etmiştir. Osmanlı Devleti ise, 1782 antlaşmasının imzalanmasının ardından, yeni dostunu tanımak amacıyla Ahmed Vasıf Efendi'yi ve 1844 yılında da Kraliçe II. İsaabel'in buluş çağına erişerek, İspanya'da hâkimiyeti eline alması üzerine kraliçeyi tebrik etmek ve kendisine nişan itası amacıyla, Fuad Efendi'yi geçici elçilikle İspanya'ya göndermiştir. Osmanlı Devleti, bu iki geçici elçilik dışında, 1857 yılına kadar İspanya'da temsilci bulundurmamıştır.

İspanya, II. İsaabel'in kraliçe olmasının ardından yaşanan iç savaş sırasında, İstanbul'daki temsilciliğini, 1833 yılında maslahatgüzarlık seviyesine indirmiş ve Don Antonio Lopez de Cordova, İstanbul maslahatgüzarı olarak tayin edilmişti. İki ülke arasındaki dostluk ve ticaret ilişkilerinin artması üzerine, Kraliçe II. İsaabel, 1 Aralık 1846 tarihinde Sultan Abdülmecid'e bir mektup yazarak, İspanya'nın İstanbul temsilciliğinin ortaelçiliğe yükseltildiğini ve Cordova'nın unvanını da ortaelçi olarak değiştirdiğini bildirilmiştir⁵⁷³. Osmanlı Devleti ile dostluğuna ve ticaretine büyük önem veren İspanya'nın İstanbul temsilciliği, Kraliçe II. İsaabel'in tahtta kaldığı süre boyunca ortaelçilik olarak hizmet vermiştir.

1856 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin büyük Avrupa devletleri arasında sayılması ve Tanzimat dönemi devlet adamlarının diplomatik faaliyetlerin önem ve faydasını anlamış olmaları gibi nedenlerle, Osmanlı Devleti, diğer büyük devletler gibi, Avrupa'nın küçük başkentlerinde de temsil edilme ihtiyacı hissetmiştir⁵⁷⁴. Ayrıca, Madrid'de bütün Latin Amerika devletlerinin birer temsilci bulundurmaları, Babıâli'nin yenedünyaya açılmasını da kolaylaştırabilecekti. Osmanlı Devleti, bu düşüncelerin ve nedenlerin etkisiyle, 1857 yılında Madrid temsilciliğini kurmuş ve Madrid temsilciliğine Kerhof Efendi'yi tayin etmiştir⁵⁷⁵. Kerhof Efendi'nin başkâtibi olarak da 27 Kasım 1857 tarihinde Galavani Efendi tayin edilmiştir⁵⁷⁶.

⁵⁷³ BOA, A DVN DVE, 10/90.

⁵⁷⁴ Ali Sinan Küneralp, "İspanya'da Osmanlı Temsilciliği ve Osmanlı-İspanyol Münasebetleri", *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, c. XI-XIV (1973-1975), s. 164.

⁵⁷⁵ Beydilli, "İspanya", s. 168.

⁵⁷⁶ BOA, HR MKT, 217/54.

Böylece Osmanlı Devleti, İspanya'nın İstanbul'daki elçiliğini açmasından yaklaşık 75 yıl sonra, Madrid'de elçilik açmış oldu.

28 Ekim 1857 tarihinde, Sultan Abdülmecid tarafından, Osmanlı Devleti'nin iki devlet arasındaki dostane ilişkileri kuvvetlendirmek amacıyla, Madrid'e elçilik açmaya karar verdiğine ve ilk elçi olarak da Kerhof Efendi'nin tayin edildiğine ilişkin, Kraliçe II. İsaabel'e hitaben, bir itimatname mektubu yazılmıştır⁵⁷⁷. Madrid temsilciliğinin açılmasının ardından, 3 Kasım 1857 tarihinde, İspanya'ya elçi olarak tayin edilen Kerhof Efendi'ye aylık 5000 Frank, başkâtibi Galavani Efendi'ye ise aylık 750 Frank maaş bağlanmıştır. Madrid'e gidişleri sırasında kullanmaları için de 15.000 Frank harcırah tahsis edilmiştir. Ayrıca Madrid'de tutacakları elçilik binasının kirası, binaya alınacak eşyalar ve yapılacak diğer masraflar için daha sonra ödeme yapılmasına karar verilmiştir⁵⁷⁸.

Kerhof Efendi, elçiliğinin başlarında, İspanya ile mevcut ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini belirterek, İspanya hakkında raporlar yazmıştır. Bu raporlarda, İspanya'nın, demiryolu ağı sayesinde, sanayi ve ticarete başarılı olduğu ve hızlı bir şekilde kalkındığı, bu gelişmenin beklenmeyen bir kazaya uğramaması durumunda, on yıla kadar İspanya'nın büyük devletlerin arasında yer alacağı, limanlarının sayısı, ticari faaliyetleri ve donanması ile İspanya'nın Akdeniz'de önemli bir yer işgal edeceği gibi bilgiler bulunmaktaydı. Ancak Kerhof Efendi'nin gönderdiği bu olumlu raporlara rağmen, Osmanlı hükümeti tasarruf gerekçesiyle Madrid elçiliğini kapatarak bu elçiliği Paris büyükelçiliğine akredite etti⁵⁷⁹.

Osmanlı Devleti'nin Madrid temsilciliğini kapatacağı haberine ilk kez, İspanya'nın İstanbul'daki ortaelçisi Gerardo de Souza'nın, 18 Eylül 1860 tarihinde İspanya Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporunda rastlanmaktadır. Souza, aldığı duyumlara göre, ekonomik nedenlerden ötürü, Osmanlı Devleti'nin Madrid, Napoli, Brüksel ve Lahey'deki temsilciliklerinin kapatılacağını hükümetine bildirmiştir. Daha önceden

⁵⁷⁷ BOA, I HR, 149/7841.

⁵⁷⁸ BOA, HR MKT, 213/95.

⁵⁷⁹ Küneralp, "İspanya'da Osmanlı Temsilciliği", s. 164-165.

Atina temsilciliğinin kapatılması sayesinde hazinenin 120.000 Kuruş tasarruf ettiğini belirten Souza, bu örnek çerçevesinde, Madrid'deki temsilciliğin de kapatılmasına karar verildiğini raporunda ifade etmiştir. Souza, henüz kendisine resmî bir tebligat yapılmadığını ancak aldığı duyumların doğru olduğuna inandığını da belirtmiştir⁵⁸⁰. Souza, kendisine resmî bir rapor gelmeden önce aldığı duyumlar sayesinde hazırladığı bu raporla, hem hükümetine haberi vermeyi hem de İstanbul'daki ilişkilerinin güçlü olduğunu kanıtlamayı hedeflemekteydi.

Souza, 7 Ekim 1860 tarihinde İspanya Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporunda ise, Safvet Paşa tarafından kendisine gönderilen 29 Eylül tarihli resmî yazının çevirisini göndermiş ve daha önceden almış olduğu duyumların doğru çıktığını vurgulamıştır. Elçilik ikinci tercümanı Francisco Angele Radovani'nin tercümesini yaptığı Safvet Paşa'nın resmi bildirisinde, ekonomik tedbirlerin bir sonucu olarak, Osmanlı Devleti'nin bazı elçiliklerinin geçici olarak kapatılmasına karar verildiği, bu çerçevede, Madrid temsilciliğinin de geçici olarak kapatıldığı belirtilmiş ve özel koşullar altında mecbur kalınan bu uygulamadan ötürü iki devlet arasındaki dostluğun zedelenmeyeceğinin umulduğu ifade edilmiştir. İspanya Dışişleri Bakanlığı'ndan Souza'ya gelen 31 Ekim tarihli yazıda, Osmanlı Devleti'nin Madrid temsilciliğini kapatma kararının, Kraliçe II. Isabel'e iletildiği, kraliçenin Babıâli'nin öne sürdüğü gerekçeleri geçerli gördüğü iki devlet arasındaki dostane ilişkilerin sürdürüleceği ifade edilmiştir⁵⁸¹.

1860 yılının Eylül ayı içerisinde, çok fazla işleri olmadığı için İspanya, Hollanda ve Belçika elçiliklerinin, masraftan kurtulmak amacıyla, kapatılmasına karar verilmiş olduğu, bu devletlerin İstanbul'da elçilerinin bulunmasının, taraflar arasındaki ilişkilerin devamı açısından yeterli görüldüğü, bu nedenle bu elçiliklerin kapatılarak, Madrid elçiliğinin Paris büyükelçiliğine ve Hollanda ve Belçika elçiliklerinin ise Londra büyükelçiliğine ilave edilmesi sayesinde, büyük miktarda tasarruf edileceğinin düşünüldüğü ve bu çerçevede sözü edilen elçiliklerin kapatıldığı hatırlatılarak, konuyla ilgili olarak 1861 yılı Eylül ayında, İspanya kraliçesine ve Belçika ve Hollanda

⁵⁸⁰ AMAE, TR, H-1774/146.

⁵⁸¹ AMAE, TR, H-1774/159.

krallarına birer mektup yazılmasına karar verilmiştir⁵⁸². Bu çerçevede, İspanya Kraliçesi II. İsaabel'e de bir mektup yazılmıştır. Mektupta, iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin tekidi için Madrid temsilciliğinin Paris büyükelçisi Veliyüddin Paşa'ya ilaveten ihale edildiği belirtilerek, 1. rütbeden Mecidi nişanına sahip olan büyükelçiye itimat edilmesi istenmiştir⁵⁸³. Bu mektup, Paris büyükelçisi Veliyüddin Paşa'nın, Madrid temsilciliğinin itimatnamesi olmuştur.

Madrid elçiliğinin Paris büyükelçiliğine akredite edilmesinden sonra, Paris büyükelçilerinden Refet Veliyüddin Paşa 1861'de, Mehmed Cemil Paşa 1863'te ve Sultan II. Abdülhamid'in İspanya Kralı XII. Alfonso'ya yolladığı nişanı götürmek üzere Esad Paşa da 1880'de Madrid'i ziyaret etmişlerdir⁵⁸⁴. Bu çerçevede ilk ziyaret, Paris büyükelçisi Refet Veliyüddin Paşa'nın, Sultan Abdulaziz tarafından Kraliçe II. İsaabel'e yazılan bir mektubu iletmek ve kraliçenin düzenlediği bir törene katılmak üzere, Paris büyükelçiliğinin işlerini Agveb Efendi'ye bırakarak, 1861 yılında Madrid'e gitmesiyle gerçekleşmiştir. Sultan Abdulaziz'in mektubunu teslim etmesinin ve kraliçenin düzenlediği törene katılmasının ardından, Madrid'deki resmî temasları bir hafta kadar daha süren Veliyüddin Paşa, daha sonra Paris'e dönmüştür. Veliyüddin Paşa, bu ziyaret sırasında 6524 Frank masraf etmiş ve 10 Şubat 1862 tarihinde bu meblağın borç poliçesini Hariciye Nezaretine göndererek, bu poliçenin tesviyesini talep etmiştir⁵⁸⁵. Madrid elçiliğinin kapatılmasından kısa bir süre sonra gerçekleşen bu ziyaret, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kesintisiz olarak yürütüleceğini de ortaya koymuştur.

Madrid elçiliğinin kapalı olduğu dönemde, Paris büyükelçiliğinden Madrid'e yapılan ikinci ziyaret, Paris büyükelçisi Cemil Paşa tarafından 1863 tarihinde yapılmıştır. Sultan Abdulaziz'in tahta geçişinin ardından, İspanya Kraliçesi II. İsaabel'in, kız kardeşi Maria Luisa Ferdinand'ın bir erkek çocuğunun olduğunu bildirmek ve Sultan Abdülmecid'in vefatından sonra üzüntülerini belirterek, Sultan Abdulaziz'in cülusunu tebrik etmek

⁵⁸² BOA, I HR, 187/10423.

⁵⁸³ BOA, A AMD, 94/79.

⁵⁸⁴ Küneralp, "İspanya'da Osmanlı Temsilciliği", s. 165; Beydilli, "İspanya", s. 168.

⁵⁸⁵ BOA, I HR, 190/10626.

amacıyla göndermiş olduğu ve 19 Temmuz 1862 tarihinde Paris büyükelçisi Cemil Paşa tarafından Babiâli'ye iletilen mektuplara cevaben hazırlanan iki mektup, kraliçeye iletilmek üzere, 1862 Ağustos'unda Cemil Paşa'ya gönderilmiştir⁵⁸⁶.

Cemil Paşa, mektupları götürmek üzere, 20 Nisan 1863 tarihinde Paris'ten yola çıkmış ve Bordo üzerinden İspanya topraklarına ulaşmıştır. İspanya'nın demiryolunun yetersiz olması nedeniyle bir araba tedarik eden Cemil Paşa, gittiği yerlerde bir süre kalarak Mayıs ayı içerisinde Madrid'e ulaşmıştır. Kraliçe II. İsaabel'in bu sırada sağlık sorunları yüzünden Madrid dışında olması nedeniyle, bir süre Madrid'de beklemek zorunda kalmıştır. Bu süre içerisinde İspanya Dışişleri Bakanı Manuel de Pando, Marques de Miraflores ile görüşmüştür. Miraflores, Cemil Paşa'nın İspanya maslahatgüzarı olarak atanmasından duyduğu memnuniyeti ve iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin artarak devam etmesi arzusunu dile getirmiştir.

Cemil Paşa bir müddet daha Madrid'de bekledikten sonra, kraliçe tarafından Aranjuez Sarayı'nda kabul edilmiştir. Sarayda ilk önce II. İsaabel'in kocası olan kral ile görüşen ve Sultan Abdulaziz'in teveccühünü ve dostane dileklerini kendisine ileten Cemil Paşa, daha sonra resmi bir törenle kraliçenin huzuruna çıkmıştır. Kraliçe II. İsaabel, iki devlet arasındaki dostane ilişkilere verdiği önemi dile getirmiş, Cemil Paşa da Sultan Abdulaziz'in mektuplarını kendisine teslim etmiştir. Kraliçe II. İsaabel, 1862 yılında iki ülke arasında imzalanmış olan ticaret antlaşmasının onaylandığını, ancak diğer meclislerce onaylanmasına rağmen, temsilciler meclisinin tatilde olması nedeniyle, mübadelenin bir süre ertelenmesini istediğini belirtmiş ve bu isteğinin Sultan Abdulaziz'e iletilmesini istemiştir. Cemil Paşa, kraliçe ile mülakatının ardından, Valensiya ve Barselona üzerinden Fransa topraklarına girmiş ve Paris'e geri dönmüştür. Bu ziyareti sırasında, 15.000 Frank harcayan Cemil Paşa, bu meblağın poliçelerini Hariciye Nezareti'ne göndererek tesviyesini talep etmiştir⁵⁸⁷. Bu ziyaret sırasında, 1862 yılında iki ülke arasında imzalanan ticaret antlaşmasının onaylanmasındaki gecikmenin sebebi de ortaya çıkmıştır.

⁵⁸⁶ BOA, I HR, 195/11031; BOA, I HR, 194/10979.

⁵⁸⁷ BOA, I HR, 201/11468.

1860 yılında Madrid'deki elçiliğin kapanmasının ardından, 1880 yılına kadar geçen süre içerisinde, kısa süreli bu iki ziyaret dışında, İspanya'ya elçi gitmemiştir. Madrid elçiliği, Sultan II. Abdülhamid'in, denge politikası çerçevesinde, bütün Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da temsil edilmek istemesi ve 1880 yılında Madrid'i ziyaret eden Esad Paşa'nın gerekli temaslarda bulunması sonucunda, 1881 yılında kalıcı olmak üzere tekrar açılmıştır⁵⁸⁸. 1857'de açılmasından üç yıl sonra maddi nedenlerle kapatılması ve Kerhof Efendi'nin birkaç rapor dışında faaliyette bulunamadığı göz önüne alındığında, Madrid elçiliğinin, gerçekte 1881 yılından itibaren aktif olarak faaliyete geçtiği söylenebilir.

5.6. 1862 Osmanlı-İspanya Ticaret ve Dolaşım Antlaşması

Kırım savaşı sırasında, İspanya'nın doğu ticaretinde büyük bir artış yaşanmıştır. 1849-1852 yılları arasında 431 milyar metreküp olan ticaret hacmi, 1853-1856 yılları arasında 1.737 milyar metreküpe çıkmıştır⁵⁸⁹. Doğu ticaretindeki bu artış, İspanyol tüccar ve denizcilerin, Osmanlı Devleti ve Rusya ile yapılan ticarete ilgilerinin artmasını sağlamıştır. İspanya hükümeti, tüccar ve denizcileri arasında Doğu ticaretine karşı artan bu ilgi üzerine, Osmanlı Devleti ile ticaret antlaşmasını yenileyerek, hem tüccarının avantajlı hale getirmeye ve hem de bu ticareti daha elverişli bir hale getirerek ekonomik fayda elde etmeye çalışmıştır.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında 1840 yılında imzalanmış olan Dolaşım ve Ticaret Antlaşması, 22 yıl yürürlükte kalmış ve 1862 yılında yerini yeni bir antlaşmaya bırakmıştır. Kraliçe II. İsaabel ile Sultan Abdulaziz arasında 13 Mart 1862 tarihinde imzalanan Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması ile iki ülke arasındaki ticarî ilişkilerin ve işbirliğinin artırılması hedeflenmekteydi. Bu doğrultuda yapılacak antlaşma için Kraliçe II. İsaabel, İspanya'nın Isabel la Catolica, III. Carlos, Legion de Honor, San Mauricio ve San Lazaro nişanlarına sahip olan İstanbul elçiliği sekreteri D. Pedro Sorela'yı görevlendirmiştir. Sultan Abdulaziz ise, görüşmeleri yürütmek ve antlaşma imzalamak amacıyla, Osmanlı Devleti'nin Osmanlı ve Mecidi nişanlarının birinci

⁵⁸⁸ Küneralp, "İspanya'da Osmanlı Temsilciliği", s. 165; Beydilli, "İspanya", s. 168.

⁵⁸⁹ Menchen, "La Neutralidad Española", s. 108.

rütbelerine ve İspanya'nın Isabel la Catolica nişanına sahip Hariciye Nazırı Mehmed Emin Âli Paşa'yı tayin etmiştir. Taraflar arasında yapılan görüşmeler sırasında, 21 madde üzerinde anlaşılmış ve antlaşma taslağı imzalanarak hükümetlerin onayına sunulmuştur. Antlaşma ile hükme bağlanan 21 madde şu şekildedir:

Antlaşmanın ilk maddesinde, iki ülke arasında daha önceden imzalanmış olan antlaşmalarda bulunan ve bu yeni antlaşma ile değiştirilmeyen maddelerin yürürlükte kalacağı tasdik edilmiştir. Ayrıca, diğer dost devletlere eskiden verilmiş olan ve gelecekte verilebilecek bütün hak, muafiyet ve imtiyazların İspanya tebaa ve gemileri için de geçerli olacağı da vurgulanmıştır.

Antlaşmanın Osmanlı tarımsal ve sanayi ürünlerinin satışına ilişkin ikinci ve üçüncü maddelerine göre, İspanyollar ve onların vekilleri, bütün Osmanlı memleketlerinde, ülke içinde satmak veya ihraç etmek amacıyla, Osmanlı tarım ve sanayi ürünü olan her türlü eşyayı istisnasız olarak satın alma hakkına sahip olacaktı. Osmanlı Devleti, bu madde ile her türlü tarım ve sanayi ürünleri üzerindeki tekel usulünü ve bu malların satın alınması veya başka yere nakli sırasında, mahalli idareler tarafından vesika verilmesi usulünü yürürlükten kaldırıyordu. Bu çerçevede, İspanyol tüccarı bu tarz vesikalar almaya zorlamanın antlaşma hükümlerine karşı bir hareket olarak değerlendirileceğini kabul eden Osmanlı Devleti, bu tarz hareketlerin şiddetle cezalandırılacağını ve bu hareketler nedeniyle zarara uğradığını kanıtlayan İspanyol tüccarın zararının devletçe tazmin edileceğini taahhüt etmiştir. İspanyol tüccarı veya onların vekilleri, Osmanlı memleketlerinde satılmak üzere, Osmanlı tarım ve sanayisinin ürünlerini satın almaları sırasında, dâhilî ticarete Müslüman tüccarın veya en imtiyazlı reyanın benzeri hallerde ödedikleri vergileri ödemesi kabul edilmiştir.

Ayrıca antlaşmanın on birinci maddesi gereğince, İspanyol tebaa veya vekillerinin Osmanlı memleketlerinde, yabancı bir devletin tarım ve sanayi ürünlerinin ticareti ile meşgul olmaları durumunda, bu kişiler, kendi memleketlerinin ürün ve eşyalarının ticaretini yapan yabancıların mükellef oldukları vergileri verecek ve onların sahip oldukları hak, imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanacaklardı. Antlaşmanın on yedinci maddesine göre ise, Osmanlı tarım ve sanayi ürünleri, İspanya memleketlerine ithal edildiklerinde, en imtiyazlı olan devletlerin o tür tarım ve sanayi ürünlerine uygulanan muameleye tabi olacaktı.

İspanyol tarım ve sanayi ürünlerine ilişkin düzenlemeler ise antlaşmanın dokuzuncu maddesinde ele alınmıştır. Buna göre, İspanyol veya diğer bir devletin gemisiyle getirilen tarım ve sanayi ürünleriyle, diğer yabancı ülkelerin tarım ve sanayi ürünlerinden İspanyol gemileriyle getirilenlerin, yüklü oldukları gemi ile veya başka bir gemiye aktarılarak Akdeniz ve Karadeniz boğazlarından geçmeleri veya başka bir ülkede satılmak üzere yola çıkmasına rağmen, diğer bir gemiye yüklenmesi veya kısa bir süre için karaya çıkarılması durumlarında, bu ürünler için hiçbir gümrük vergisi talep edilmeyecekti. Bu ürünler, karaya çıkmaları durumunda, Osmanlı Devleti'nin transit ambarlarında, ambar olmayan yerlerde ise Gümrük Nezareti gözetimi altında saklanacaktı.

Antlaşmanın dördüncü maddesinde, ihracat vergileri üzerinde durulmuştur. Buna göre, taraflardan birinin ülkesinden diğerinin ülkesine ihraç edilecek her türlü mal ve eşyalardan, Osmanlı Devleti ve İspanya dışında bir devlete ihraç edildiği sırada ödenen vergilerden daha fazla vergi alınmayacak ve diğer ülkelerle yapılan ticarete yasak olmayan mal ve eşyalar, iki ülke arasındaki ticarete de yasak olmayacaktı. İspanyol tüccar veya onların vekilleri, Osmanlı üretimi olan mal ve eşyaları satın alırken ve ihraç edecekleri yere naklederken herhangi bir vergi ödemeyecekti. Bu mallar için ihraç edileceği yerde, malın o iskeledeki fiyatı üzerinden hesaplanacak % 8'i aşmayacak oranda bir ihracat vergisi ödenecekti. Bu mallar için, bir başka kişinin elinde olsa bile, Osmanlı Devleti'nin hiçbir yerinde tekrar vergi ödenmeyecekti. Ayrıca, Gümrük Nezareti'nin genel masraflarının karşılanması için eşyanın kıymeti üzerinden hesaplanan % 1'lik vergi, karşılaştırılan seviyeye tenzil olana kadar, ihracatta ödenecek %8'lik vergi her yıl % 1 tenzil olunacaktı⁵⁹⁰. Bu madde ile İspanya, 1840 antlaşması gereğince malın ihracından önce ödenmesi gereken %9'luk vergiyi ilk yıl için % 1 ve sonraki her yıl için de yüzde birer oranda azaltma imkânı bulmuş ve oldukça önemli bir ticarî imtiyaz elde etmiştir.

Antlaşmanın beşinci maddesinde, ithalat vergileri üzerinde durulmuştur. Buna göre, İspanya ve kolonilerinin her türlü tarım ve sanayi ürünü, kara veya deniz yolu ile

⁵⁹⁰ Necdet Kurdağ, *Osmanlı Devleti'nde Ticaret Antlaşmaları ve Kapitülasyonlar*, Döler Neşriyat, İstanbul, 1981, s. 351-352; *Tratados de España, Documentos Internacionales del Reinado de Doña Isabel II Desde 1842 a 1868*, Haz. Don Florencio Janer, Madrid 1869, s. 269-270.

Osmanlı Devleti'nin herhangi bir bölgesine ithal edildiklerinde, bu ürünlerden, diğer yabancı bir devletin aynı ürünü ithal ettiklerinde alınan ve alınabilecek olan vergilerden daha çok ve fazla vergi alınmayacaktı. Diğer yabancı devletlerin tarım ve sanayi ürünlerine koyulmayan hiçbir ithal yasağı, İspanya'nın ve idaresinde olan yerlerin tarım ve sanayi ürünlerine de uygulanmayacaktı. Osmanlı Devleti, bu şekilde yasak olan maddeler dışındaki bütün İspanya mal ve ürünleri için, nereden gelirse gelsin, Osmanlı topraklarına ithalini yasaklamayacağını ve İspanya'dan Osmanlı memleketlerine ihraç olunacak olan tarım ve sanayi ürünlerinden alınacak olan vergi, eşyanın değerinin % 8'ini veya iki tarafın karşılıklı anlaşması çerçevesinde düzenlenecek vergi oranını geçmeyeceğini taahhüt etmekteydi.

Alınacak ithalat vergisi, ürün ve eşyaların iskeledeki fiyatı üzerinden tespit edilecek ve deniz yoluyla gelmişse karaya çıktığı sırada, karayoluyla gelmişse ilk gümrükte ödenecekti. % 8'lik gümrük vergisi ödendikten sonra, ürün ve eşyaların iskelede veya memleket içinde satışları sırasında, satıcıdan da alıcıdan da herhangi başka bir vergi talep edilmeyecekti. Eğer bu ürünler, Osmanlı topraklarında tüketim için satılmazsa ve 6 ay içerisinde Osmanlı memleketlerinden ihraç olunursa, bu eşyalar, transit eşya hükmünde olacak ve bunlar üzerinde antlaşmanın onuncu maddesine göre işlem yapılacaktı. Bu durumda, % 8'lik gümrük vergisini ödemiş olduğunu ispat eden tüccara, gümrük vergisi ile transit vergi arasındaki fazlalık miktar iade edilecekti.

Transit geçiş koşullarını belirleyen onuncu maddedeki hükümlere göre, transit geçiş konusunda her türlü kolaylığı sağlamak arzusunda olan Osmanlı Devleti, diğer yabancı devletlere gönderilmek üzere Osmanlı memleketlerine ithal olunan ürün ve eşyalardan almakta olduğu %3'lük verginin miktarını, % 2'ye indirmiştir. Bu vergi, ürünlerin Osmanlı memleketlerine girişi sırasında ödenecekti. Antlaşmanın imzalandığı günden itibaren hesaplanmak üzere, sekizinci yılın sona ermesinin ardından, bu transit vergisi, % 1 oranında sabitleşecek ve kesinleşecekti ve Osmanlı ürünlerinden alınacak olan ihraç vergisi gibi gümrük kayıt giderlerini karşılamak için tahsil edilecekti. Osmanlı Devleti, bu konuda hile yapılmasının önüne geçebilmek için her türlü tedbiri alma hakkını da elinde tutacaktı.

Antlaşmanın altıncı maddesinde, Eflak, Boğdan ve Sırbistan Emareti'ne yapılan ithalat sırasında alınacak vergilerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre, bu emarete ithal

edilmek üzere, Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinden geçen yabancı ürün ve eşyaların gümrük vergisi, adı geçen emarete ulaştığı tarihte ödenecek, bu emareten geçerek Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerine ithal edilecek ürünlerin gümrük vergisi ödemeleri ise doğrudan doğruya Osmanlı Devleti tarafından yönetilen ilk gümrükte yapılacaktır. Bu kural, emareten veya Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinden yapılacak olan ihracat sırasında da geçerli olacak, emaret ürünlerinin vergisi bu bölgenin gümrük idaresine ve Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinin ürünlerinin vergileri ise Osmanlı memurlarına verilecek ve gümrük ve ihracat vergisi tek bir sefer ödenecekti.

Antlaşmanın yedinci maddesine göre, iki devletten herhangi birinin limanlarında, hükümet, memurlar, esnaf veya halktan kimselerin yararına olmak üzere, tonaj, liman, kılavuz, fener ve karantina veya diğer bir ad altında hiçbir vergi, bölgede ticaret yapan yerli gemilerden de alınmadığı surette, diğer devletin gemilerinden de talep edilmeyecekti. Bu eşit muamele, geldiği ve gideceği yere bakılmaksızın tarafların bütün gemileri için geçerli olacaktır. Bu maddeyi tamamlayan sekizinci maddede, “tarafların gemileri” tabiri tanımlanmıştır. Buna göre, İspanya devleti kanunları gereğince İspanyol gemisi ve Osmanlı kanunları hükümlerine göre Osmanlı gemisi olarak adlandırılan bütün gemiler, bu antlaşmaya dair hükümler gereğince Osmanlı ve İspanyol gemisi sayılacaktır.

Antlaşmanın on ikinci ve on üçüncü maddelerinde, ticareti yasak olan ürünlere ilişkin hükümler bulunmaktadır. On ikinci maddeye göre, beşinci madde hükümlerine aykırı olarak, tuz ve her ne şekil ve surette olursa olsun tütün, İspanyolların Osmanlı Devleti'ne ithal edebilecekleri ürün ve eşyadan sayılmayacaktır. Bununla birlikte, İspanyollar veya vekilleri, Osmanlı memleketlerinde sarf ve tüketimi için bu iki eşyadan satın almaları durumunda, bu eşyaların alım satımı ile meşgul olan Osmanlı tebaasının en imtiyazlı olanlarının mükellef oldukları vergi ve nizamlara tabi olacaklardı. Bu yasağa karşılık, İspanyolların Osmanlı memleketlerinden bu iki ürünü ihraç etmeleri durumunda, kendilerinden hiçbir şekilde vergi alınmayacak, ancak ihraç edilen tuz ve tütün miktarı gümrük idaresine beyan edilecekti. Gümrük idaresi de tuz ve tütün ihracatını denetleme hakkını elinde bulundurmaya devam edecek, ancak her ne sebeple olursa olsun bu ürünlerden vergi talep edilmeyecekti.

İthalat yasağı konusundaki diğerk madde olan on üçüncü maddeyle, Osmanlı Devleti, barut, top, silah ve askerî mühimmatların Osmanlı memleketlerine ithalinin genel olarak yasaklanması hakkını koruyacağı, ancak bu yasağın resmen tebliğ olunmadıkça yürürlükte olmayacağı ve yasağın resmî beyannamede belirtilen askerî alet ve eşyalar dışındaki ürünlere uygulanmayacağı kabul edilmiştir. Yasaklı olmayan her türlü askerî alet ve eşya, Osmanlı memleketlerine ithal edildikleri zamanın mahallî nizamına tabi olacak, ancak İspanya elçiliğinin yazılı olarak istisnaî bir şekilde ruhsat istemesi durumunda ise kuvvetli nedenler engel olmadıkça elçiliğin bu talebine izin verilecekti. İspanyollar, mahallî nizamlarla belirlenen miktardan daha fazla barut ithal etmeyecekti. Bir İspanyol gemisi ile yüklü bir miktar barutun Osmanlı limanlarına ithal edilmesi durumunda, bu gemi mahallî memurlar tarafından belirlenecek özel bir yere demir atacak ve mevcut barutu yine mahallî memurların belirleyeceği ambarlara, bu memurların gözetimi altında boşaltacaktı. Bu barutların sahipleri, mevcut nizamlara uyarak ambarlara girebileceklerdi. Av tüfeğı, piştov ve ziynet silahları veya az miktarda av barutu, bu koşullara tabi olmayacaktı.

Antlaşmanın on dördüncü maddesine göre, İspanyol ticaret gemilerinin Akdeniz ve Karadeniz boğazlarından geçişleri için gereken izin fermanları, her zaman olduğu gibi, deniz yolculuğunu aksatmamak adına mümkün olduğu kadar kısa sürede verilecekti. Antlaşmanın on beşinci maddesine göre ise, yükünü Osmanlı memleketlerinde teslim edecek olan İspanyol tüccar gemilerinin kaptanları, yüklerini bırakacakları limanlara geldiklerinde, hemen yük manifestolarının tasdikli bir suretini gümrük idaresine vereceklerdi. On altıncı madde gereğince, gümrükten kaçırılarak ithal olunan eşyalar, hazine tarafından müsadere olunabilecekti. Ancak kaçırılan eşyanın memurlar tarafından tutulması durumunda, bu durumun zabıt varakası hazırlanarak, eşyayı kaçırın kişinin mensup olduğu konsolosluga tebliğ edilecek ve hiçbir eşya yasak olduğu veya yasal olarak kaçak olduğu kanıtlanmadan müsadere edilmeyecekti.

Antlaşmanın tasdiki ile ilgili on sekizinci maddeye göre, bu antlaşma, tasdikinden itibaren, 1840'ta imzalanan antlaşmanın yerine geçeceği ve tasdiknamelerin mübadelesinden itibaren 28 yıl boyunca geçerli olacağı, ancak taraflardan her biri, lüzumu üzerine on dördüncü ve yirmi birinci yılın sonunda tadilat teklif edebilme veya antlaşmanın süresini bitmiş ilan edebilme hakkını da koruyacaktı. Sürenin bittiğinin ilan

edilmesi durumunda, üzerinden bir yıl geçtiğinde, antlaşmanın iki taraf üzerindeki hükümleri geçersiz kalacaktı. Bu maddeye göre antlaşma, Osmanlı Devleti eyaletlerinin tamamında yani Avrupa, Asya, Mısır ve Afrika'daki diğer Osmanlı memleketlerinde ve Eflak, Boğdan ve Sırbistan Emareti'nde yürürlükte olacaktı.

Antlaşmanın on dokuzuncu maddesinde, İspanya'nın, bu antlaşmanın her bir maddesinde kullanılmış olan sözcük ve tabirlerin ifade ettiği doğal ve açık anlamlardan başka ve hariç hiçbir hüküm ve anlam çıkarmak ve hükümlerlik hukukunun icrasında Osmanlı Devleti'ne hiçbir şekilde engel çıkarmak niyetinde olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin sözü edilen hükümlerlik hukuku, taraflar arasında mevcut eski ve yeni antlaşmalar ile İspanyollara verilmiş olan imtiyazlara dokunmayacaktı.

Antlaşmanın yirminci maddesiyle, gerek İspanya memleketlerinin tarım ve sanayi ürünü olan ve Osmanlı memleketlerine ithal olunan ve gerekse Osmanlı tarım ve sanayisinin ürünü olan ve İspanyol tüccar veya onların vekillerinin İspanya'ya veya diğer yabancı ülkelere nakil ve ithal etmek üzere, Osmanlı Devleti'nin her yerinde satın alabilecekleri mal ve eşyalardan alınacak gümrük vergisinin tanzimi için iki tarafın beraberce komiserler tayin etmelerine karar verilmiştir. Bu suretle düzenlenecek yeni tarife, bu antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren yedi yıl süre ile geçerli olacaktı. Taraflardan biri, bu sürenin bitiminden bir yıl önce tarifenin değiştirilmesini talep ve iddia etme hakkı olacak, ancak yedinci yıl esnasında taraflardan hiçbirinin bu hakkı kullanmaması durumunda, bu tarife yedi yıllık sürenin sona ermesinden itibaren yedi yıl daha yürürlükte kalacak ve her yedi yılın sonunda bu süreç bu şekilde devam edecekti.

Antlaşmanın yirmi birinci maddesinde, antlaşmanın taraflarca tasdik olunarak, iki ay veya mümkünse daha kısa bir süre içerisinde tasdiknamelerin İstanbul'da değiştirilerek yürürlüğe gireceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede, Sultan Abdulaziz 14 Nisan 1862 tarihinde, Kraliçe II. Isabel ise 28 Mayıs 1864 tarihinde antlaşmayı onaylamıştır. Antlaşma, 30 Haziran 1862 tarihinde tasdiknamelerin değiştirilmesinin ardından yürürlüğe girmiştir. Antlaşma çerçevesinde hazırlanan tarife, antlaşmanın imzalandığı tarihten itibaren geçerli sayılmıştır⁵⁹¹.

⁵⁹¹ Kurdakul, *Ticaret Antlaşmaları ve Kapitülasyonlar*, s. 352-357; *Tratados de España*, s. 270-273.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan bu antlaşma, 1840 yılında imzalanan antlaşmanın ticarî anlamda çok ötesine geçmiştir. Gerek gümrük ve transit vergilerinin bu antlaşma ile azaltılmış olması ve gerek yasaklı mal ve ürünlerin oldukça azalması İspanya'ya ticarî olarak büyük bir avantaj kazandırmıştır. Ayrıca ticarî konularla ilgili yapılan ayrıntılı açıklamalar ve 1840 antlaşmasında yer verilmeyen pek çok konu hakkındaki madde ve hükümler, Osmanlı Devleti ile İspanya'nın aralarındaki ticarî faaliyeti arttırmak konusundaki isteklerini ispat eder niteliktedir. Bu süreçte, birçok kolonisini kaybetmiş olan İspanya'nın Akdeniz ticaretinde ön plana çıkma çabası ve Osmanlı Devleti'nin de ticarî ilişkileri geliştirerek ekonomik sorunların üstesinden gelmek istemesi önemli bir rol oynamıştır. Taraflar arasında Maria Cristina'nın Saltanat Vekili olarak İspanya'yı yönettiği dönemde imzalanan 1840 antlaşması ile bizzat Kraliçe II. İsaabel tarafından tasdik edilen 1862 antlaşması arasındaki farklılıklar, kraliçenin Osmanlı Devleti'yle mevcut dostluk ve işbirliğini geliştirme arzusunu da ortaya koymaktadır.

5.7. İspanya'da Liberal Hareketler ve Osmanlı Devleti

Cemil Paşa'nın İspanya'yı ziyaret ettiği sıralarda, İspanya'da liberaller Bourbon hanedanını tahttan indirmek ve liberal bir dönem başlatmak amacıyla faaliyete geçmişlerdi. Bu faaliyetlerin ortaya çıkmasının ardından, Kraliçe II. İsaabel despot bir yönetim oluşturmuş ve bu despotizm 1863-1864 yılları arasında zirve noktasına ulaşmıştır. Kraliçe II. İsaabel'in bu tutumu ve Fas ile yapılan mücadele sırasında on bine yakın İspanyol askerinin ölmesi, 1866 yılında kraliçe ve kraliçe taraftarı yönetime karşı bir isyan çıkmasına neden olmuştur. General Serrano tarafından desteklenen Tomas O'Donnell'in isyanı bastırmasına rağmen, 1867 yılında kraliçe yanlısı Başbakan Navarez'in ve O'Donnell'in ölmelerinin ardından, isyan yeniden alevlenmiştir. 1867 yılının Temmuz ayında, General Serrano ve birçok general kraliçe yanlısı hükümet tarafından tutuklanarak Kanarya Adaları'na gönderilmişlerdir. 1868 yılı Eylül ayında İspanya halkının büyük bir bölümü, kraliçenin daha fazla tahtı işgal etmemesi gerektiği

konusunda hemfikir olmuş ve aynı ayın ortalarından itibaren merkezi Cadiz’de olan büyük bir isyan patlak vermiştir⁵⁹².

18 Eylül 1868’de Cadiz’de yayınlanan bildirge sonrasında başlayan isyanın öncülüğünü, General Serrano, Juan Prim⁵⁹³, General Sagasta ve General Topete yapmaktaydı. Cadiz’de başlayan isyan kısa sürede İspanya’nın diğer bölgelerine de yayıldı. İsyân çıktığı sırada San Sebastian’da olan kraliçe, durumun ciddiyetini anlayarak, 30 Eylül’de ülkeyi terk ederek Fransa’ya sığındı. Kraliçe II. İsa-bel’in ülkeden kaçmasının ardından, Bourbon hanedanına son verilmesinin ardından, Prim, Topete, Sagasta, Ruiz Zorrilla ve Lopez de Ayala tarafından geçici bir hükümet kurulmuştur. İspanya’daki Carlistler, liberaller ve diğer gruplar arasında, kraliçenin ülkeden ayrılmasının ardından görüş ayrılıkları yaşanmaya başladı. Liberaller cumhuriyet idaresi kurulmasını istediye de, bu istek diğer gruplar tarafından kabul edilmedi. Bunun üzerine, yapılan müzakereler sonrasında, General Francisco Serrano, Saltanat Vekili ve Juan Prim de Başbakan ilan edildi⁵⁹⁴.

1869 yılından itibaren, Serrano ve Prim, yeni bir kral arama çalışmalarına başladılar ve neticede İtalya kraliyet ailesinden Cenova Dükü Amadeo’nun yeni İspanya kralı olmasına karar verildi. Haziran 1870’te İsa-bel’in tahttan indirildiği ve yerine Amadeo’nun kral olarak tahta çıktığı ilan edildi. Kral Amadeo, Ocak 1871’de Madrid’e gelerek tahta çıktı⁵⁹⁵. Kral Amadeo’nun tahta çıkışı, Osmanlı-İspanya ilişkilerinde önemli bir yer tutan II. İsa-bel dönemini de sona erdirdi.

İspanya’da yaşanan bu gelişmeler, Osmanlı Devleti’nde de takip edilmekteydi. İspanya’daki isyan sonrasında geçici hükümet kurulmasının ardından, İstanbul’daki İspanya temsilcisi Francisco de Zea Bermudez, İspanya’daki hareketin Osmanlı Devleti’ndeki yansımasıyla ilgili bir rapor hazırlayarak, 15 Ekim 1868’de Başbakan Juan Prim’e göndermiştir. Bu raporda, Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan İtalyan,

⁵⁹² White, *A Century of Spain and Portugal*, s. 253-256.

⁵⁹³ Juan Prim, Kraliçe II. İsa-bel tarafından Kırım Savaşı sırasında gözlemlerde bulunmak üzere gönderilen komisyonun da başkanlığını yapmıştır.

⁵⁹⁴ Petrie, *The History of Spain*, s. 331-332.

⁵⁹⁵ Petrie, *The History of Spain*, s. 331-335.

Yunan, İngiliz ve Fransızların ve eğitimli Osmanlı vatandaşlarının İspanya’da gerçekleşen harekete sempati ile baktıkları, bu hareketin diplomatik çevrelerde olumlu bir etki yarattığı, Babiâli’nin ise liberal hareketlere sıcak bakmadığı gibi bu hareketle ilgili de fikir beyan etmediği bildirilmiştir. Bu tavrın Osmanlı Devleti’nin genel tavrı olduğunu da vurgulayarak, bu devletle mevcut ilişkilerin devam ettirilmesi gerektiğini belirten Bermudez, kendisinin ise İspanya’da yaşanan gelişmelerden çok memnun olduğunu ve elçilikte Bourbonlarla ilişkili izleri kaldırdığını da ifade etmiştir⁵⁹⁶.

Bermudez, 27 Ekim tarihinde bir rapor daha göndererek, İspanya’daki gelişmelerle ilgili olarak, Sadrazam ve Hariciye Nazırı ile görüştüğünü ve Geçici Hükümet’in tanınmasına ilişkin girişimde bulunduğunu belirtmiştir⁵⁹⁷. Bermudez’in Sadrazam ve Hariciye Nazırı ile yaptığı diğer bir görüşme sonrasında yazdığı 6 Kasım 1868 tarihli raporda, Babiâli’nin tanıma konusunda İngiltere ve Fransa ile aynı şekilde hareket edeceğini ve onlar bu konuda bir karar verene kadar Babiâli’nin yeni hükümeti tanıma konusunu geciktireceğini ifade etmiştir⁵⁹⁸. Ancak Babiâli tanıma konusunda herhangi bir adım atmadan, İspanya’da Kral Amadeo’nun tahta çıkarak görevine başlamış ve Geçici Hükümet’in tanınmasına gerek kalmamıştır.

Osmanlı Devleti, Kral Amadeo’nun tahta çıktığını, Bermudez’in yerine ortaelçi olarak İspanya temsilciliğine getirilen Edmundo Tírel’in 1871 Ocak ayında gönderdiği takrirıyla öğrendi⁵⁹⁹. Tírel, 3 Ocak tarihli takririnde, önceki gün almış olduğu telgraf ile Kral Amadeo’nun Madrid’e geldiğini ve meclis toplantısında ulusal ve mülkî düzene uyacağına dair yemin ettikten sonra yapılan törenle tahta çıktığını bildirmiştir⁶⁰⁰. 5 ve 6 Ocak 1871 tarihlerinde, İspanya’nın yeni kralı Amadeo, Sultan Abdulaziz’e hitaben iki mektup göndermiştir. Kral Amadeo 5 Ocak tarihli mektubunda, İspanya temsilciler meclisi tarafından kendisine İspanya krallığının teklif edildiğini ve kendisinin de bu teklifi kabul ederek İspanya tahtına çıktığını bildirmiştir. Ayrıca, İspanya’nın Osmanlı

⁵⁹⁶ AMAE, TR, H-2877/131.

⁵⁹⁷ AMAE, TR, H-2877/136.

⁵⁹⁸ AMAE, TR, H-2877/137.

⁵⁹⁹ BOA, HR TO, 270/41.

⁶⁰⁰ BOA, HR TO, 270/43.

Devleti ile dostluğunun malumu olduğunu ve bu dostluğun devam etmesini arzuladığını da ifade etmiştir. Kral Amadeo, 6 Ocak tarihli diğer mektubuyla da ilk mektubunda bahsettiği dostluk ilişkilerini sürdürmek istediğini kanıtlarcasına, maslahatgüzar tarafından yürütülen İspanya temsilciliğine, Don Jose Antonio de Aguliar'ı ortaelçi olarak tayin etmiştir⁶⁰¹.

Kral Amadeo'nun 1873 yılında tahttan ayrılması⁶⁰², bir süre sonra İspanya'da I. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ve ertesi yıl Bourbon hanedanından XII. Alfonso'nun İspanya tahtına geçmesi, İspanya'daki karışıklık döneminin uzamasına ve bu süreçte Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki diplomatik ilişkilerin bilgilendirme mesajlarından ibaret kalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, İspanya'da 1862'den itibaren başlayan liberal hareket, Osmanlı Devleti'nin liberal hareketi olan Yeni Osmanlıları da etkilemiştir. Nitekim İspanya'daki gelişmeler, Yeni Osmanlılar tarafından takip edilmekte ve özellikle Namık Kemal'in yayınladığı gazetelerde göze çarpmaktadır.

İspanya'daki gelişmelere ilişkin ilk habere, 3 Ekim 1868 tarihli Hürriyet gazetesindeki yazarsız bir makalede rastlamaktayız. Makalede, II. İsaabel'in kraliçeliği sırasında, İspanya'daki ayaklanma hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre, II. İsaabel'in vükelası işlerinin ehli olmadıkları için ülkeyi batağa sürüklemiş ve bu nedenle İspanya ordusu generalleri hükümete muhalefet etmeye başlamıştı. Bu isyan giderek genişlemiş ve hürriyet idealindeki halk da bu isyana katılmıştı. İspanya'yı baştanbaşa saran bu isyan sırasında halkın, kraliçenin tahttan ayrılmasını ve bir cumhuriyet yönetimi kurulmasını istedikleri de makalede belirtilmiştir⁶⁰³. Bu makalede verilen bilgilerde, bütün İspanya halkının cumhuriyet yönetimi kurulmasını istediği gibi bir izlenim uyandırılmaktadır. Ancak farklı görüşlerdeki halkın kraliçeyi tahttan indirmek için bir araya geldikleri ve kraliçenin tahttan indirilmesinin ardından yaklaşık üç yıl boyunca yeni bir kral aranması, bu bilginin yanlışlığını göstermektedir. Bununla birlikte, İspanya'daki liberal kesim cumhuriyet yönetimine geçilmesini istiyorlardı. Bu yanlış bilgiye rağmen bu

⁶⁰¹ BOA, I HR, 248/14738.

⁶⁰² BOA, HR TO, 270/54.

⁶⁰³ *Hürriyet*, sayı: 15, 3 Ekim 1868.

makale, İspanya'daki bu hareketin, Yeni Osmanlılar tarafından takip edilmekte olduğunun göstergesidir.

İspanya'da Kral Amadeo'nun 11 Şubat 1873'te tahttan indirilmesi ve aynı gün içerisinde cumhuriyet ilan edilmesi de Yeni Osmanlı basınında yer bulmuştur. 29 Aralık 1874 tarihine kadar süren İspanya'daki I. Cumhuriyet dönemiyle ilgili, 14 Mart 1873 tarihli İbret gazetesinde makaleler yayınlanmıştır. İbret gazetesinde yer alan makalede, yüzyılın başlarında Fransa'da ilan edilmiş olan cumhuriyet yönetiminin, İspanya ve Portekiz'i de etkilediği ve cumhuriyet fikrinin bu iki devlette yayılmaya başladığı belirtilmiştir. İspanya'da kurulan cumhuriyet yönetiminin ele alındığı makalede, hükümeti yönetecek kişinin, yönetimin değişmesinden çok daha önemli olduğu ifade edilerek, yönetimin bir müstebitin elinden alınarak, çok sayıda müstebitin eline geçmemesine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır⁶⁰⁴. Bu iki makale, İspanya'daki gelişmelerin Yeni Osmanlılar tarafından takip edildiğini ortaya koymaktadır.

İspanya'daki liberal gelişmeler, Osmanlı hükümeti tarafından da takip edilmekteydi. Bu konudaki ilk belge, İspanya elçisi Edmundo Tirel'in 11 Şubat 1873 tarihli takriridir. Tirel, takririnde I. Amadeo'nun İspanya krallığından istifa ederek, yönetimi millet meclisine devredeceğinin, hükümeti tarafından kendisine bildirildiğini ifade etmiştir⁶⁰⁵. Tirel, Babiâli'ye gönderdiği 13 Şubat tarihli takrirden ise, İspanya millet meclisinin Kral I. Amadeo'nun istifasını oybirliği ile kabul ettiği ve bu kararın ardından yapılan oylamada ise 250 kabul oyuna karşı 32 ret oyuyla İspanya'da cumhuriyetin ilan edildiğini bildirmiştir⁶⁰⁶. Osmanlı Hükümeti, bu iki takrir ile İspanya'daki durumdan haberdar olmuştur.

1874 yılı içerisindeki yazışmalar, Osmanlı Devleti'nin, İspanya'da kurulan Cumhuriyet düzenine karşı tavrını ortaya koymasından önemlidir. Bu çerçevede ilk yazışma, İspanya elçisi Guillermo Crespo'nun hükümetine gönderdiği rapordur. Bu raporda, Crespo, kendisine gönderilen talimatname çerçevesinde, Babiâli'nin İspanya'daki

⁶⁰⁴ *Hürriyet*, sayı: 115, 14 Mart 1873.

⁶⁰⁵ BOA, HR TO, 270/54.

⁶⁰⁶ BOA, HR TO, 270/55.

cumhuriyet yönetimini resmen tanımasına ilişkin müzakerelerde bulunduğunu belirterek, bu müzakerelerin sonuçları hakkında hükümetini bilgilendirmiştir. Buna göre, Babıâli, İspanya'daki cumhuriyet yönetimini hoş karşılamıştı ancak resmî tanıma konusunda faaliyete geçmeden önce, büyük devletlerin ve özellikle de Avusturya'nın bu konudaki hareketini beklemeye karar vermişti. Crespo, Avusturya'nın tanıma konusunda olumlu bir karar vereceğinden şüphe ettiğini ve Babıâli'nin bu kararına göz önüne alındığında, Avrupa'nın büyük çoğunluğunun İspanya'daki cumhuriyet yönetimini tanıması durumunda bile, Babıâli'nin resmî tanıma konusunda adım atmasının çok zor olduğunu ifade etmiştir⁶⁰⁷. Crespo'nun bu raporundan, Babıâli ile yaptığı müzakerelerde, durumun hoş karşılandığının belirtilmesine rağmen, Osmanlı Devleti'nin İspanya'daki cumhuriyet yönetimini tanımayacağı kanaatine vardığı görülmektedir.

Bununla birlikte, Viyana'daki Osmanlı elçiliğinden, 23 Ağustos 1874 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gelen takrirden, Avusturya hükümetinin, İspanya'daki cumhuriyet yönetimini tanıyacağı ve İspanya'dan gelen elçiyi kabul edeceği ifade edilmektedir⁶⁰⁸. Osmanlı hükümeti, İspanya'daki cumhuriyet yönetiminin resmen tanınması konusunda İngiltere'nin tavrını da öğrenmek istemiştir. Bu çerçevede yapılan müzakerelerde, İngiliz hükümeti, Osmanlı Devleti'nin kararını etkilemek istememekle birlikte, büyük Avrupa devletlerinin İspanya'daki hükümetin resmen tanınmasına karar verdiklerini ve Osmanlı Devleti'nin de bu karara uygun olarak hareket etmesinde bir sakınca olmadığını Londra'daki Osmanlı elçisine bildirmiştir⁶⁰⁹. Bu sırada 20 Ağustos tarihinde, İspanya elçisi Crespo, Babıâli'ye bir takrir vererek, pek çok Avrupa devletinin, İspanya'daki cumhuriyet yönetimini tanıdıklarını, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkilerde hiçbir kötü olayın bulunmadığını ve bu nedenle İspanya'daki yeni hükümeti tanımamasının iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerine yakışmayacağını belirterek, Babıâli'nin de İspanya Cumhuriyeti'ni resmen tanımasını ve tasdik etmesini

⁶⁰⁷ AMAE, TR, H-2694/85/17.

⁶⁰⁸ BOA, HR TO, 120/70.

⁶⁰⁹ BOA, HR TO, 120/74.

istemiştir⁶¹⁰. Babiâli, aynı tarz liberal hareketlerin Osmanlı Devleti'nde de yaşanıyor olmasından endişe ederek, bu yönetimi tanımının, ülke içindeki olayları tetiklemesinden endişe etmekte ve bu nedenle de bu konuda da geleneksel geciktirme politikasını izlemekteydi.

Avusturya hükümeti, İspanya'daki cumhuriyet yönetimini tanıyacağına ilişkin Babiâli'yi bilgilendirmiş olsa da, Crespo'nun 1 Eylül 1874 tarihli raporundan, bu tanımının henüz gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Crespo, Avusturya'nın İspanya Cumhuriyeti'ni tanınması durumunda, Babiâli'nin de bu konuda adım atacağını ve yeni İspanya yönetimini resmen tanıyacağını ifade etmiştir⁶¹¹. Crespo, Babiâli ile yapmış olduğu müzakerelerde, ülkesindeki yeni yönetimin tanınacağına dair izlenimler edinmiş olsa da, bu tanıma gerçekleşmeden İspanya'da cumhuriyet ilga edilmiş ve Bourbon hanedanından Kraliçe II. İsaabel'in oğlu Don Alfonso İspanya tahtına çıkmıştır. Osmanlı Devleti, Paris büyükelçiliğinin 31 Aralık 1874 tarihli bir takrirıyla, Bourbon Hanedanı'ndan Don Alfonso'nun, ordusu tarafından kral ilan edildiğini haber almıştır⁶¹². İspanya'da monarşi düzeninin yeniden tesis edilmesi üzerine, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki tanıma sorunu ortadan kalkmıştır. Yaşanan bu yazışma trafiği neticesinde, Babiâli'nin, büyük Avrupa devletlerinin İspanya'daki cumhuriyet yönetimini tanımına rağmen, bu konuyu uzun bir süre geciktirmesinin, İspanya'daki bu liberal hareketin ve kurulan cumhuriyet yönetiminin Osmanlı Devleti'nde mevcut liberal hareketi desteklemesinden kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Bu çerçevede, Yeni Osmanlılar ve Osmanlı hükümeti tarafından yakından takip edilen İspanya'daki gelişmelerin, Osmanlı Devleti'ndeki liberal harekete ve 1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyete etkisinin olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Bununla birlikte, iki ülkenin paralel tarihi içerisinde, bu liberal hareketler de yerini almıştır. Ayrıca İspanya'daki cumhuriyet yönetiminin ve Osmanlı Devleti'ndeki meşrutiyet sürecinin kısa sürmesi ve İspanya'da Bourbon hanedanının tekrar tahtı ele geçirmesi ve Osmanlı Devleti'nde Sultan II. Abdulhamid'in meşrutiyet yönetimine kısa süre sonra son

⁶¹⁰ BOA, HR TO, 270/60.

⁶¹¹ AMAE, TR, H-1777/88.

⁶¹² BOA, HR TO, 120/117.

vermesi, iki devlette de yüzlerce yıllık tarihleri boyunca oluşan klasik yönetim anlayışlarından kaynaklandığı da söylenebilir.

Osmanlı Devleti, Kraliçe II. İsaabel döneminde, önceki döneme göre İspanya ile olan dostluk ve ticaret ilişkilerini önemli ölçüde geliştirmiş ve bu dostluk sırasında iki devlet arasında yönetim anlayışı açısından önemli etkileşimler gerçekleşmiştir. II. İsaabel 35 yıllık kraliçeliği sırasında, imzalanan iki ticaret antlaşması çerçevesinde, ticarî ilişkiler gelişirken, bu süreçte Osmanlı Devleti'ne karşı tutumu, dostluk ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. II. İsaabel'in tahta geçmesinin ardından, iki ülke arasındaki ilişkileri iki bölüme ayırmak mümkündür. 1844 yılına kadarki dönemde, diplomatik ilişkiler çocuk yaşta tahta geçen II. İsaabel'in yerine saltanat vekili olarak annesi Maria Cristina ile yürütülmekteydi. Bu dönemde, İngiltere ile imzalanan 1838 tarihli Ticaret Antlaşması çerçevesinde, 1840 yılında Osmanlı-İspanya ticaret antlaşması imzalanmıştır.

1844 yılında kraliçenin buluş çağına erişerek İspanya'da yönetimi eline almasıyla başlayan ve 1868 isyanına kadar devam eden dönemde ise, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki dostluk ilişkilerinin artarak gelişmesinin en önemli göstergeleri, Kırım Savaşı sırasında İspanya'nın tutumu, savaş sonrasında Osmanlı Devleti'nin Madrid'de büyükelçilik açması ve 1862 yılında da iki ülke arasında ayrıntılı bir ticaret antlaşması imzalanmasıdır. Osmanlı Devleti ile İspanya arasında, Kraliçe II. İsaabel döneminde artarak devam eden ticarî ilişkiler, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında, oldukça azalmıştır. 1878 yılında İspanya'dan ithal edilen ürünlerin değeri 222 Kuruş ve alınan vergi 16 Kuruş'tur. Buna karşılık İhraç edilen ürünlerin değeri 115.000 Kuruş ve alınan vergi 1035 Kuruş'tur. Aynı yıl İngiltere'nin ithal ettiği ürünlerin değerinin 931.522.445 Kuruş ve ihraç ettiği ürünlerin değerinin 595.391.442 Kuruş olduğu göz önüne alındığında, İspanya'nın ticaretinin ne kadar küçük boyutlarda olduğu açıkça görülmektedir.⁶¹³ Ancak savaşın ardından, İspanya kralları XII. ve XIII. Alfonso'nun krallıkları⁶¹⁴ ve II. Abdulhamid'in sultanlığında da ticaret gelişmeye devam etmiştir.

⁶¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Osmanlı Devleti'nin İlk İstatistik Yıllığı*, haz. Tevfik Güran, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1997, s. 203.

⁶¹⁴ 1782-1785 yılları arasında İspanya krallarının ve Osmanlı Sultanlarının listesi için bkz. EK-10.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin Bizans ile mücadelesi sırasında, Katalanların Bizans'a yaptıkları yardımlar nedeniyle çatışma şeklinde başlamıştır. Bu gergin ilişkiler, 15. yüzyıl sonlarından ve 16. yüzyılın son çeyreğine kadar artarak devam etmiş ve bu gerginlik sırasında iki ülke arasında, özellikle V. Carlos ve Sultan Süleyman dönemlerinde, Kuzey Afrika, Orta Avrupa ve Akdeniz'de büyük savaşlar yaşanmıştır. Bu savaş döneminde, farklı temellerle ittifak antlaşmaları olmaksızın, birbirleriyle ittifak halindeymiş gibi hareket eden Avrupa devletleri arasında, iki bloklu bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede, Osmanlı Devleti, İspanya ile arasında sorun bulunan ve savaş halinde olan veya herhangi bir nedenden ötürü gerginlik yaşayan devletleri İspanya'ya karşı destekleyerek, bu devletlerle ittifak halinde gözükmektedir. Antlaşmanın birinci bölümünde, Avrupa ve Akdeniz'de yaşanan çatışmalar ve savaşlar döneminde meydana gelen bu yapı ayrıntılı bir şekilde ortaya koyulmuştur.

Osmanlı-İspanya ilişkilerinin 1581 yılında imzalanan ateşkes ile normalleşme sürecine girmesinin ardından, iki ülke arasındaki barış girişimleri incelenerek, bu girişimlerin 1782 yılına kadar başarısız olmasının nedenleri üzerinde de ayrıntılı bir şekilde durulmuştur. Bu süreç içerisinde, Osmanlı Devleti ve İspanya hükümetlerinin ve halklarının birbirlerine karşı bakış açılarındaki değişiklikler ve bu değişikliklerin nedenleri de bu çalışma ile tespit edilmiştir. İki devlet arasındaki ilişkilerde, Avrupa'da yaşanan gelişmelerin ve iki devletin diğer Avrupa devletleri ile ilişkilerinin etkisi de incelenen konular arasında yer almıştır. Bu çerçevede, İngiltere ve Rusya hükümet ve elçilerinin, Osmanlı Devleti üzerindeki etkileri de ortaya koyulmuştur. Bu çerçevede, iki devlet arasında barış antlaşması imzalanmasını ve antlaşma imzalandıktan sonra İspanya elçisinin İstanbul'da kabulünü engellemek üzere bu elçilerin yaptıkları girişimler üzerinde durulduktan sonra, bu devletler tarafından Osmanlı-İspanya dostluk ve ticaret ilişkilerinin gelişimi sırasında, bu gelişimin engellenmesi amacıyla da girişimlerde bulunulduğu tespit edilmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti, İspanya ile ilişkilerinde bu elçilerin onayını olmaksızın hareket edemez hale gelmiştir. Çalışmanın farklı bölümlerinde, tarihî süreç içerisinde, bu devletlerin Osmanlı Devleti üzerindeki etkisinin tespitine çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan ilk antlaşma 1782 yılında imzalanan Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması'dır. Bu antlaşma ile iki ülke arasında, çatışma olmamasına rağmen, diğer Avrupa devletlerinin elçilerinin engellemeleri nedeniyle sona erdirilemeyen savaş hali tarihe karışmıştır. 1782 antlaşması, iki ülke ilişkileri açısından çok önemlidir. Bu antlaşma ile iki devlet arasında resmî ticarî ilişkiler de kurulmuş ve barış ve ticaret ilişkilerini başlatan bu antlaşmaya, daha sonra imzalanan antlaşmalarda sürekli olarak atıfta bulunulmuştur. Antlaşmanın tam olarak anlaşılabilmesi amacıyla İspanyolca ve Osmanlıca metinler karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve bu inceleme sırasında, antlaşmanın farklı dillerde yazılan iki nüshası arasında değişiklikler olduğu ve iki ülke tarafından bazı maddelerin birbiriyle uyuşmadığı tespit edilmiştir. İki ülke arasında imzalanan bu antlaşma, İspanya ile Osmanlı Devleti'ne tabi Kuzey Afrika devletleri arasındaki ilişkilerdeki iyileşme sürecinin de başlangıcı olmuştur. Bu devletlerle İspanya arasında, 1782 yılındaki Osmanlı-İspanyol antlaşmasını takiben farklı tarihlerde imzalanan barış antlaşmaları sayesinde, İspanya, Akdeniz'de güvenli bir ticarete kavuşmuş ve donanma giderlerini düşürme imkanı da bulmuştur.

19. yüzyılın başlarında, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkilerin seyrini belirleyen olay, Fransız İhtilalı'dır. İhtilal sırasında Fransa'nın İspanya'yı kendisiyle ittifak yapmaya zorlaması ve İspanya'nın Mısır'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesi sırasında, Fransa'nın müttefiki olarak savaş gemilerini Mısır önlerine göndermesi, Osmanlı Devleti'nin İspanya ile diplomatik ilişkilerini kesmesiyle sonuçlanmış ve bu olay, iki ülke arasında 1782 yılından günümüze kadar devam eden barış ve dostluk ilişkilerindeki tek kesinti olarak tarihteki yerini almıştır. İki devlet ilişkilerindeki bu kesinti kısa sürmüş ve Napolyon'un Fransa'dan uzaklaştırılması ve İspanya'nın ittifaktan ayrılması üzerine sona ermiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin ardından, Osmanlı Devleti diplomatik tarihinde belki de başka bir eşi olmayan bir olay yaşanmış ve Fransa'nın İspanya'yı işgal etmesinin ardından, İstanbul'da biri Fransa'nın diğeri İspanya'nın göndermiş olduğu iki İspanya temsilcisi görev yapmıştır. Bu durum Osmanlı-Fransız ilişkilerinde bir sorun teşkil etmiş olmasına rağmen, Osmanlı Devleti, İspanya'nın temsilcisini misafir olarak İstanbul'da tutmuş ve İspanya'ya karşı dostluğunu ortaya koymuştur. İki ülke arasındaki dostluk ve ticaret ilişkileri, İspanya'daki Fransız işgalinin sona ermesinin ardından ivme kazanmıştır.

19. yüzyılda iki ülke arasındaki ilişkilerde en uzun süren mesele, İspanya'nın Karadeniz ticaretine ruhsat talebinin ardından yaklaşık 25 yıl süren müzakerelerdir. Bu çerçevede müzakereler 1802 yılında başlamış ve 1803 yılında İspanya'nın ağır şartlar altında Karadeniz ticaretine katılmasına izin verilmiş olsa da, taraflar arasında bir antlaşma imzalanmamış olması nedeniyle, müzakereler 1827 yılında antlaşma imzalanana kadar devam etmiştir. Bu süreç içerisinde İstanbul'daki İspanya temsilciliğine pekçok elçi ve maslahatgüzar gelmiş ve bu müzakereleri haleflerinden teslim alarak seleflerine teslim etmişler ancak bir türlü sonuçlandıramamışlardır. Osmanlı Devleti'nin Karadeniz ticaretini, ticaret antlaşmaları ile kazanılmış bir hak olarak değil özel bir imtiyaz olarak görmesi ve bu ticarete dâhil olan devletlerin engellemeleri ve karşı çıkmaları nedeniyle, müzakereler 25 yıl gibi uzun bir süre devam etmiştir. Neticede 1827 yılında İspanya elçisi Luis del Castillo, Babiâli'yi antlaşma imzalamaya ikna etmeyi başarmıştır. Bu başarıda, Danimarka, Sicilyateyn ve İsveç'le Karadeniz ticareti konusunda yapılan müzakereler de etkili olmuştur. Neticede taraflar arasında imzalanan Karadeniz Ticaret Antlaşması ile İspanya, Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı dost devletleri arasında yer almayı başarmıştır. Çalışmamızın dördüncü bölümünde, Karadeniz ticaret müzakereleri ayrıntılı bir şekilde ve diğer küçük Avrupa devletlerinin müzakereleri ile karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve bu müzakerelerin uzamasına yol açan nedenler tespit edilmiştir. Ayrıca imzalanan antlaşma, konusunda İspanya elçisi Castillo'nun değerlendirme raporu incelenmiş ve İspanya'nın bu antlaşmaya bakış açısı ortaya koyulmuştur.

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında 19. yüzyıldaki dostluğun temelini 1840 yılında imzalanan dolaşım ve ticaret antlaşması ile sağlamlaştığı söylenebilir. Bu antlaşma ile İspanya, Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı dost devletlerinden biri olan ve Babiâli üzerinde büyük bir nüfuza sahip İngiltere'nin 1838 yılında Osmanlı Devleti ile imzaladığı antlaşmayla aynı şartlarda bir ticaret antlaşması imzalaması, İspanya'yı Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı dost devletleri sınıfına soktuğu gibi, İngiltere ile denk bir konuma getirmiştir. Her ne kadar İspanya elçileri, Babiâli üzerinde İngiltere elçileri kadar nüfuz kuramasa ve Osmanlı dış politikasını etkileyemese de, bu antlaşma ile geliştirilen dostluk ilişkileri, ilerleyen süreçte önemini ortaya koymuştur.

Özellikle Kırım Savaşı sırasındaki ilişkiler bu konuda önemli bir örnek olmuştur. İngiltere ve Fransa, Kırım Savaşı'nın başlarından itibaren, İspanya'yı oluşturdukları koalisyona dâhil etmeye çalışmışlarsa da, İspanya, koloni savaşları ve Fas ile

mücadelesi nedeniyle savaşa aktif olarak katılmayı kabul etmemiştir. Ancak bununla birlikte, birer yıl ara ile iki askerî komisyon oluşturarak İstanbul ve Kırım'a göndermiş ve savaşı yakından takip etmiştir. İspanya, savaşın başlarından itibaren belirtilen nedenlerden dolayı tarafsız bir politika takip etmeyi tercih etmiş, ancak 1782 yılında Osmanlı Devleti ile imzalamış olduğu antlaşmanın şartlarına riayet ederek, Rus korsan ve denizcilerin, İspanya limanlarında donanmalarını ve erzak temin etmelerini, insanlığın gerektireceği yardımlar haricinde, yasaklamıştır. Ayrıca Osmanlı ve Rus gemilerinin aynı anda limanda bulunmaları durumunda, iki taraf gemilerinin birbirleri ile çatışmalarını engellemek için gerekli tedbirleri de almıştır. İspanya, savaşa aktif olarak katılmamış olmasına rağmen, İspanyol gönüllülerin bireysel olarak savaşa katılmalarına izin vermiştir. Bu çerçevede bir miktar İspanyol vatandaşı, koalisyon güçlerine kaydolarak, Osmanlı Devleti'nin yanında savaşmışlar ve hatta Sivastopol'deki savaşlar sırasında ölü ve yaralıları vermişlerdir. Çalışmanın son bölümü içerisinde incelenen Kırım Savaşı sırasındaki Osmanlı-İspanya ilişkileri konusu içerisinde, İspanya elçisinin raporları çerçevesinde, İspanya'nın savaştaki tutumu ve Osmanlı Devleti'nin İspanya'nın tutumuna karşı memnuniyeti ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Paris Barış Antlaşması ile Kırım Savaşı'nın sona ermesinin ardından, Osmanlı Devleti, Avrupa'nın büyük devletlerinden biri olarak tanınmış ve antlaşma sonrasında da küçük Avrupa devletlerinde temsil edilme ihtiyacı hissetmiştir. Bu çerçevede ilk elçilik, 1857 yılında, savaştaki tutumundan memnun olunan İspanya'da açılmasına karar verilmiştir. Madrid'de 1857 yılında kurulan elçiliğe tayin edilen Kerhof Efendi, iki devlet arasındaki ilişkilerin daha da güçlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüşse de, Osmanlı Devleti'nin maddî sorunlar yaşaması, elçiliğin ömrünün üç yıllı sınırlı olmasına neden olmuştur. 1860 yılında geçici olarak kapatılan elçilik 1881 yılında tekrar açılıncaya kadar Paris büyükelçiliğine akredite edilmiştir. Bu süre içerisinde, Osmanlı Devleti'nin Paris büyükelçileri çeşitli vesilelerle Madrid'i ve Kraliçe II. İsaabel'i ziyaret etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin kısa süre kapatmış olmasına rağmen, Madrid'de elçilik açmış olması, iki ülke arasındaki dostluğun ne seviyede gelişmiş olduğunu ortaya koymuştur. Bu konunun incelenmesi sırasında, yine İspanya elçilik raporları çerçevesinde, Kraliçe II. İsaabel'in ve İspanya hükümetinin, Madrid elçiliğinin açılışı ve kapanışı hakkındaki yorumlarına ve değerlendirmelerine de yer verilmiştir.

1840 Osmanlı-İspanya ticaret ve dolaşım antlaşmasının iki devlet arasında artan ticarî ilişkileri karşılayamaması üzerine müzakere edilen ve imzalanan 1862 ticaret ve dolaşım antlaşması, iki ülke arasındaki dostluğun boyutlarının yanı sıra, taraflar arasındaki ticarî sorunları da ortaya koymaktadır. İki devlet arasındaki ticarî ilişkilerin yeni gelişmeye başlamış olması nedeniyle, 1840 antlaşması kısıtlı bir antlaşma olarak kalmışsa da, ticarî ilişkilerin ivme kazanması üzerine ticarî faaliyetlerde yaşanan sorunlar tespit edilmiş ve 1862 antlaşmasında bu sorunların çözümüne ilişkin maddeler koyulmuştur. 1840 antlaşmasının İspanya'ya gümrük vergisi temelinde getirmiş olduğu maddî yük, 1862 antlaşması ile büyük ölçüde azaltılmıştır. 1862 yılında imzalanmış olan antlaşmada, İspanya'nın Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı dost devletleri arasında yer aldığı bir kez daha ortaya koyulmuştur.

Kraliçe II. İsaabel'in tahtta bulunduğu süre içerisinde, Osmanlı-İspanyol ilişkileri diplomatik, siyasî ve ticarî olarak büyük bir gelişme kaydetmiştir. Osmanlı Devleti'nin kendisiyle yüzlerce yıllık dostluk ilişkileri olan devletlere tanımış olduğu hak ve imtiyazların, yeni dost devlet olan İspanya'ya da tanınması, Osmanlı Devleti'nin İspanya ile ilişkilerine verdiği önemi ortaya koymuştur. Çalışmanın beşinci bölümünde ele alınan, Kraliçe II. İsaabel dönemi, iki ülke arasındaki tarihî paralelliğin örneklerini de taşımaktadır. Nitekim bu paralellik, kraliçenin tahta çıktığı sıralarda, 1833-1839 yılları arasında, İspanya'da meydana gelen iç savaşın, Osmanlı Devleti'nde Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın isyanı ve sonrasında meydana gelen ve İspanya'dakiyle aynı zamanda sona eren iç savaşla paralellik göstermektedir. Ayrıca Kraliçe II. İsaabel döneminin sonlarında, 1860'lı yıllarda yaşanan liberal gelişmeler, Osmanlı Devleti'nde de görülmekteydi. Bu çerçevede, İspanya'da 1873 yılında Cumhuriyet ilan edilmiş ve buna karşılık Osmanlı Devleti 1876 yılında Meşrutî Monarşi sistemine geçmiş ve böylece liberalizm akımı iki ülkede de aynı tarihlerde zafer kazanmıştır. Kraliçe II. İsaabel'in tahtta bulunduğu 35 yıl boyunca, Osmanlı-İspanya ilişkilerindeki gelişme ve artış, Sultan II. Abdulhamid dönemi ilişkilerine de büyük ölçüde yansımıştır.

Bu çalışmamızda, Akdeniz dünyasında 200 yıl önce lider konumunda bulunan ve birbirleriyle mücadele içerisinde olan iki büyük devletin, 1774-1876 yılları içerisinde birbirleriyle olan ilişkilerini, zayıflamış ve yıpranmış olmalarına rağmen, eski güçlerini geri kazanma arzularını, birinin kuzey ve doğusunda diğerkinin batısında olan modern

Avrupa'yı nasıl izlediklerini ve başarısızlık nedenlerini mukayeseli bir şekilde ortaya koymaya çalıştık.

Bu çalışmanın sonucunda, “Avrupa Evi” içerisinde bulunan İspanya'nın eski klasik yönetim anlayışını terk edememesi nedeniyle kendini yenileyemediğini ve Avrupa dünyası dışında bulunan Osmanlı Devleti'nin ise yine aynı anlayış nedeniyle modern dünyanın dışında kaldığını gördük. Bu olumsuzluk nedeniyle, iki devletin paralel tarihinin geçmişte büyük devlet olmalarının izlerini taşıdıklarını da tespit ettik. Çalışmamızdaki bu sonuç verileri, karşılıklı imzalanan ticaret ve dostluk antlaşmaları ve anayasal dönüşüm süreçlerinden çıkarılabilmektedir. Özellikle ekte verdiğimiz ihracat-ithalat tablosu, bu ilişkilerin boyutunu gösterir niteliktedir.

Çalışmanın planlanması ve kaynak taraması sırasında, Osmanlı Devleti ile İspanya arasındaki ilişkilerin 19. yüzyıl boyunca tarihî gelişimi üzerinde durulması planlanmış olmasına rağmen, Sultan II. Abdulhamid dönemine kadar iki ülke arasındaki ilişkilerdeki büyük artış ve gelişim ve Sultan II. Abdulhamid dönemindeki yoğun ilişkilerin ayrı bir tez olarak çalışılabilecek boyutta olması nedeniyle, konu ve tarih sınırlaması yeniden yapılmış ve Sultan I. Abdulhamid döneminde iki ülke arasındaki barış ilişkilerinin kuruluşundan, Osmanlı diplomasisinde yeni bir anlayışın hâkim olduğu Sultan II. Abdulhamid dönemine kadarki sürecin ele alınması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, Sultan II. Abdulhamid dönemi, henüz çalışılmamış bir konu olması nedeniyle, iki devlet arasındaki ilişkilerde boş kalan bu sürecin ayrı bir tez olarak çalışılması gerekmektedir. Ayrıca, İspanya hükümetinin ve Kraliçe II. İsaabel'in Kırım Savaşı sırasında birer yıl ara ile gönderdiği askerî komisyonların hazırladığı raporlar üzerine de henüz bir çalışma tespit edilememiştir. Bu konunun çalışılması da iki ülke ilişkileri açısından önemli gelişmeler sağlayacaktır. Ayrıca tezin yazım aşaması sırasında, İspanya'da 17. yüzyıldan itibaren yayınlanmış olan bütün gazetelerin elektronik ortama aktarılarak, internet erişimine açıldığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede, İspanya basınında Türkiye ile ilgili makalelerin incelenerek, Osmanlı-İspanya ilişkilerinin basındaki yansımaları ve İspanya basınındaki Türk imajı hakkında da çalışmalar yapılması, iki ülke ilişkilerinde eksik kalan noktaların kapatılmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ahmed Cevdet Paşa (1309), *Tarih-i Cevdet*, c. 2-4, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul.

Ahmed Lütü Efendi (1999), *Vakanüvis Ahmed Lütü Efendi Tarihi*, c: 1, Yeni Yazıya Aktaran: Ahmet Hezarfen, Tarih Vakfı- Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

AL MUHAJIR, Ibn Abi Hisham (1901), *The Incomplete History: The Muslims of Spain after 1482*, First Edition.

ALTAMIRA, Rafael (1949), *A History of Spain, From the Beginnings to the Present Day*, çev. Muna Lee, George S. Ferguson Company, Philadelphia.

ANDERSON, R. C. (1952), *Naval Wars in the Levant 1559-1853*, Liverpool University Press, Liverpool.

BRAUDEL, Fernand (1995), *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, c. 2, Londra.

BRILL, E. J. (1913-1936), *The Encyclopedia of Islam, a Dictionary of Geography and Biography of the Mohammedan Peoples*, c. 4, Leiden.

CASTRO, Don Adolfo de (1851), *The History of the Jews in Spain*, çev: Edward D. G. M. Kirwan, Cambridge.

CHAYTOR, H. J. (1933), *A History of Aragon and Catalonia*, London.

Colección de los Tratados de España (1801), c. 3, haz. Don Pedro Julian Pereyra, Kraliyet Basımevi, Madrid.

Colección de los Tratados de Paz, Alianza, Comercio etc. Ajustados por la Corona de España con las Potencias Extranjeras desde el Reynado del Señor Don Felipe Quinto Hasta el Presente (1796), c. 1, haz. Manuel Godoy y Álvarez de Faria, Kraliyet Basımevi, Madrid.

Constitución Política de la Monarquía Española (1812), Cadiz, Kraliyet Basımevi.

DANIŞMEND, İ. Hami (1972), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 6 (Batı Dillerinde Osmanlı Tarihleri- Leopold von Ranke, On Altıncı ve On Yedinci Asırda Osmanlılar ve İspanya Krallığı, trc. Halid İlteber), İstanbul.

DE PRIM, Don Juan (Conde de Reus) (1855), *Memoria sobre el Viaje Militar a Oriente*, Presentada al Gobierno De S.M., Imprenta de Tejado, Madrid.

HAMMER, J. Von (2007), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 1, İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

- HARVEY, L. P. (2005), *Muslims in Spain, 1500 to 1614*, The University of Chicago Press, London.
- Hayrullah Efendi (1971), *Osmanlı Devleti Tarihi*, c. 4-5, haz: Zuhuri Danışman, Son Havadis Yayınları, İstanbul.
- HESS, Andrew C. (2010), *Unutulmuş Sınırlar, 16. Yüzyıl Akdeniz'inde Osmanlı-İspanyol Mücadelesi*, çeviren: Özgür Kolçak, Küre Yayınları, İstanbul.
- İNALCIK, Halil (1995), *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İNALCIK, Halil (2011), *Rönesans Avrupası-Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ed: Emre Yalçın, İstanbul.
- JELAVICH, Barbara (2004), *Russia and the Formation of the Romanian National State, 1821-1878*, Cambridge University Press, Cambridge.
- JORGA, Nicolae (2005), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 3, çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- KAYNAR, Reşat, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, TTK Basımevi, Ankara, 1991.
- KEMAL, Namık (2005), *Osmanlı Tarihi*, c. 2, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1971)*, c. 3, Üçüncü Kısım Eki, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Ankara.
- KONSTAM, Angus (2003), *Lepanto 1571, The Greatest Naval Battle of the Renaissance*, Opsrey Publishing, Oxford.
- KUMRULAR, Özlem (2011), *Yeni Belgeler Işığında Osmanlı-Habsburg Düellosu*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- KURDAKUL, Necdet (1981), *Osmanlı Devleti'nde Ticaret Antlaşmaları ve Kapitülasyonlar*, Döler Neşriyat, İstanbul.
- MAZCARELLE, M. Rios (1995), *Diccionario de los Reyes de España*, c. 2 (1474-1996), Madrid.
- Muahedat Mecmuası* (1294), c.2, Hakikat Matbaası, İstanbul.
- NICOLLE, David ve Christa Hook (1999), *Nicopolis 1396: The Last Crusade*, Oxford.
- OCHOA BRUN, Miguel Angel (1991), *Historia de la Diplomacia Española*, Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid.
- Osman Gazi'den Sultan Vahidiüddin Han'a Osmanlı Tarihi* (2005), c. 2, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul.

- Osmanlı Belgelerinde Cezayir* (2010), Proje Yöneticisi: Yusuf Sarımay, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın no: 115, Ankara.
- Osmanlı Devleti'nin İlk İstatistik Yıllığı* (1997), haz. Tevfik Güran, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- PANZAC, Daniel (2005), *Barbary Corsairs, The End of a Legend 1800-1820, The Ottoman Empire and Its Heritage (Politics, Society and Economy)*, ed. Suraiya Faroqi- Halil İnalçık, c. 29, Leiden- Boston.
- PETRIE, Charles (1945), *The History of Spain*, Eyre & Spottiswoode, Londra.
- ROE, Thomas (1740), *The Negotiations of Sir Thomas Roe in his Embassy to the Ottoman Porte from the Year 1621 to 1628 Inclusive*, ed. Samuel Richardson, Londra.
- Seyyid Muradi (1995), *Gazavat-ı Hayreddin Paşa*, Günümüz Türkçesine Aktaran: İskender Pala vd., Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi, Ankara.
- SOYSAL, İsmail (1999), *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, TTK Yayınları, Ankara.
- TEKELİ, İlhan ve Selim İlkin (1999), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, TTK Basımevi, Ankara.
- Tratado de Navegacion y Comercio Celebrado Entre Espana y La Sublime Puerta en 2 de Marzo de 1840* (1841), Ulusal Basımevi, Madrid.
- Tratado de Paz, Amistad y Comercio Ajustado el Rey Nuestro Señor y el Bey y la Regencia de Tunez: Aceptado y Firmado por su Majestad en 19 de Julio de 1791* (1791), Kraliyet Basımevi, Madrid.
- Tratados de España, Documentos Internacionales del Reinado de Doña Isabel II Desde 1842 a 1868* (1869), Haz. Don Florencio Janer, Madrid.
- Tratados de Paz y de Comercio Desde el Año de 1700 Hasta el Día* (1843), Haz. Don Alejandro del Cantillo, Alegria y Charlain Basımevi, Madrid.
- Tratados, Convenios y Declaraciones de Paz y de Comercio Que Han Hecho con las Potencias Extranjeras los Monarcas Españoles de la Casa de Borbon Desde el Año de 1700 Hasta el Día* (1843), haz. Don Alejandro del Cantillo, Alegria ve Charlain Basımevi, Madrid.
- TURAN, Şerafettin (1990), *Türkiye-İtalya İlişkileri*, c. 1, Metis Yayınları, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1988), *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1995), *Osmanlı Tarihi*, c. 1-2, TTK Yayınları, Ankara.

White, G. F. (1909), *A Century of Spain and Portugal (1788-1898)*, Methuen & Co
Yayınevi, Londra.

YÜCEL, Yaşar ve Ali Sevim (1995), *Türkiye Tarihi*, c. 2, TTK Basımevi, Ankara.

Sürelî Yayınlar

- ACEITUNO, Antonio Jurado (2006), “Bir Filolog Olarak Dragoman”, *İspanya-Türkiye (16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk)*, ed. Pablo Martin Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 217-234.
- ADIYEKE, Nuri (2002), “Girit Savaşları ve Birleşik Hıristiyan Orduları”, *Türkler*, c. 9 (Osmanlı), Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 738-745.
- ARI, Bülent (2007), “Akdeniz’de Korsanlık ve Osmanlı Deniz Hukuku”, *Türkler ve Deniz*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 265-318.
- ARIKAN, Muzaffer (1964), “Türk-İspanyol Münasebetleri Bakımından Aragon Kraliyet Arşivi’nin Ehemmiyeti ve Türklerle İlgili Vesikalar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c: 2, sayı: 2, Ankara, s. 251-275.
- ARIKAN, Muzaffer (1968), “XIV- XVI. Asırlarda Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış”, *Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 23, sayı: 3-4, Ankara, s. 239-256.
- ARIKAN, Muzaffer ve Paulino Toledo (1992), “Türk Deniz Tarihi ile İlgili Belgeler III, İspanya, Kuzey Afrika Ve Barbaros Hayreddin Paşa”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı: 3, Ankara, s. 389-412.
- ARIKAN, Muzaffer ve Paulino Toledo (1994), “Türk Deniz Tarihi ile İlgili Belgeler IV, İspanya, Kuzey Afrika ve Barbaros Hayreddin Paşa”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı: 5, Ankara, s. 491-527.
- ARIKAN, Muzaffer ve Paulino Toledo (1995), “Türk Deniz Tarihi ile İlgili Belgeler V: Barış Arayışı: Andrea Doria ile Hayreddin Paşa Arasındaki Müzakereler (1537-1540)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı: 6, Ankara, s. 387-407.
- ASUERO, Pablo Martin (2010), “La Lucha Contra el Turco: De los Almogavares a Lepanto”, *Los enemigos de España: imagen del otro, conflictos bélicos y disputas nacionales, siglos XVI-XX: actas del IV Coloquio Internacional de Historia Política, 5-6 de junio de 2008*, Madrid, s. 89-116.
- BAL, Faruk (2011), “Ottoman-Spanish Economic Relations in the Sixteenth Century: Rivalry in the Mediterranean”, *International Journal of Business and Social Science*, c. 2, sayı: 21, s. 296-306.
- BEYDILLI, Kemal (1991), “Karadeniz’in Kapalılığı Karşısında Avrupa Küçük Devletleri ve “Mîrî Ticaret” Teşebbüsü”, *Bellekten*, c: LV, sayı: 214, Ankara, s. 687-751.

- BEYDILLI, Kemal (2001), “İspanya”, İslam Ansiklopedisi, c. 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 165-168.
- BILGIN, Feridun (2010), “Gırnata’nın İşgali (1492) Sonrasında Endülüs’teki Müslümanların Asimilasyonu”, *Mukaddime*, sayı: 2, s. 53-78.
- BOSTAN, İdris (1995), “Rusya’nın Karadeniz’de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)”, *Belleten*, c. LIX, sayı: 23, Ankara, s. 353-394.
- BOSTAN, İdris (2003), “Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaletinin Kuruluşu (1534)”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, sayı: 38, İstanbul, s. 61-77.
- BOSTAN, İdris (2007), “Kanuni ve Osmanlıların Akdeniz Siyaseti”, *Türkler ve Deniz*, ed: Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 13-18.
- BOWEN, Wayne H. (2010), “The Spanish and Ottoman Empires in the Meditarrenean, 1714-1914”, *The Journal of the Middle East and Africa*, c: 1, sayı: 1, s. 84-96.
- BUNES IBARRA, Miguel Angel de (1994), “XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ve İspanyol Monarşisi: Akdeniz’in Öteki Ucunun İspanya’dan Görünümü”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara, s. 155-166.
- BUNES IBARRA, Miguel Angel de (2000), “Carlos V y el Imperio Otomano”, *Torre de los Lujanes-Boletín de la Real Sociedad Económica Matritense de Amigos del País*, sayı: 41, s. 63-75.
- BUNES IBARRA, Miguel Angel de (2002), “Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman Devirlerinde İspanya ve Osmanlı İmparatorlukları Arasında Deniz Savaşları”, *Türkler*, c: 9, ed: H. Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 599-607.
- BUNES IBARRA, Miguel Angel de ve Evrim Türkçelik (2010), “16. Yüzyıldan 17. Yüzyıla geçerken Osmanlı İmparatorluğu ile İspanya Krallığı Arasında Akdeniz’de Çatışma”, *Harp ve Sulh (Avrupa ve Osmanlılar)*, ed. Dejanirah Couto, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 185-202.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif (1948), “Preveze Muharebesine İlişkin Belgeler”, *Belleten*, c. 42, sayı: 168, Ankara, s. 629-665.
- CASTRILLO, Ricardo Gonzalez (2005), “Gabriel de Aristizabal y su Viaje a Constantinopla en el Año 1784”, *Arbor*, vol. 180, no. 711-712 (Mart-Nisan), s. 707-726.
- COMMENO, C. Lascaris (1958), “Participación Catalana en la Defensa de Constantinopla Durante el Último Asedio”, *Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita*, sayı: 6-7, s. 135-139.

- CORRALES, Eloy Martin (2006), “İspanya-Osmanlı İlişkileri, 18. ve 19. Yüzyıllar”, *İspanya-Türkiye (16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk)*, ed. Pablo Martin Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 235-254.
- ÇAKIR, İbrahim Etem (2009), “İnebahtı (Lepanto) Savaşı ve Osmanlı Donanmasının Yeniden İnşası Üzerine Bazı Belgeler”, *Turkish Studies (International Periodical for the Turkish or Turkic)*, c. 4, sayı: 3, s. 512-531.
- DA SILVA TAVIM, Jose Alberto Rodrigues (2010), “Batıda Oryantal Zamanlar: Padişahların ve Yahudilerin Gücü (16. Ve 17. yüzyıllar)”, *Harp ve Sulh, Avrupa ve Osmanlılar*, ed: Dejanirah Couto, çev: Şirin Tekeli, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 139-168.
- DEMİRÜREK, Mehmet (2012), “The Spain Consulate in Smyrna, (1786-1806)”, *Musa Çadircı'ya Armağan Yazılar*, ed: Selda Kılıç vd., Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara, s. 101-106.
- DURHAN, İbrahim (2002), “1838 Tarihli Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi ve Sonuçları”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 6, sayı. 1-2, s. 77-104.
- ELLIOTT, John H. (1961), “The Decline of Spain”, *Past & Present*, Oxford University Press, no. 20 (Kasım), s. 52-75.
- EMECEN, Feridun (2012), “16. Asır Sonlarında Batı Akdeniz’de Siyaset Sahnesi: Osmanlılar-Fransızlar-İspanyollar”, *Kanuni’den Günümüze Türk-Fransız Münasebetleri*, ed. Mehmet İpşirli vd., Mostar Yayıncılık, İstanbul, s. 75-94.
- FRIEDMAN, Ellen G. (1979), “North African Piracy on the Coasts of Spain in the Seventeenth Century: A New Perspective on the Expulsion of the Moriscos”, *The International History Review*, vol. 1, no. 1, s. 1-16.
- GÜLER, Mustafa (2007), “1150/1737 Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, sayı. 2, Afyon, s. 101-119.
- GÜLERYÜZ, Naim (2003), “İber’den Günümüze Türk Yahudilerinin 500 Yıllık Yolculuğu”, *Görüş, Özel Sayı: Türkiye Yahudileri*, TÜSİAD, İstanbul, s. 12-22.
- GÜRKAN, Emrah Safa (2011), “Osmanlı- Habsburg Rekabeti Çerçevesinde Osmanlıların XVI. Yüzyıldaki Akdeniz Siyaseti”, *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, ed: Haydar Çoruh vd., Yeditepe Yayınevi, İstanbul, s. 11-50.
- HAYWARD, J. F. (1955), “An Eighteenth-Century Drawing of the Grand-Ducal Crown of Tuscany”, *The Burlington Magazine*, c. 97, sayı. 631 (Ekim), s. 308-311.
- HESS, Andrew C. (1968), “The Moriscos. An Ottoman Fifth Column in Sixteenth-Century Spain”, *The American Historical Review*, c. 74, sayı: 1, s. 1-25.

- HESS, Andrew C. (1972), "The Battle of Lepanto and Its Place in Mediterranean History", *The Past and Present*, sayı: 57, Oxford University Press, Oxford, s. 53-73.
- HOBSBAWM, E. J. (1954), "The General Crisis of the European Economy in the 17th Century", *Past & Present*, Oxford University Press, no. 5 (Mayıs), s. 33-53.
- İMİZCOZ, Jose M. Floristan (2006), "II. Felipe Döneminde İspanyol Siyaseti: Sabotaj ve Utanç Verici Ateşkes", *İspanya-Türkiye, 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk*, ed: Pablo Martin Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 191-216.
- İNALCIK, Halil (1997), "Osmanlı Devleti'nin Altın Devri ve Gerileyişi", *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, c. 1, ed: P. M. Holt, A.K.S. Lambton, B. Lewis, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 331-362.
- KARAL, Enver Ziya (2002), "Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda Batının Etkisi", *Türkler*, c. 14 (Osmanlı), ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 1235-1250.
- KARAMAN, Deniz (2005), "Şer'iyeye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılda Ankara Damga Mukataası", *Bilig*, sayı: 32, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara, s. 179-222.
- KUMRULAR, Özlem (2007), "İspanyol ve İtalyan Arşiv Kaynakları ve Kroniklerin Işığında Barbaros'un 1534 Seferi", *Türkler ve Deniz*, ed: Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 187-200.
- KÜNERALP, Ali Sinan (1975), "İspanya'da Osmanlı Temsilciliği ve Osmanlı-İspanyol Münasebetleri", *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, c. XI-XIV, s. 161-175.
- MANTRAN, Robert (1997), "Türk Cezayir'i ve Tunus'u", *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, c. 3, ed: P. M. Holt, A.K.S. Lambton, B. Lewis, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 135-154.
- MENCHEN, Maria Teresa (1983), "La Neutralidad Española ante la Guerra de Crimea", *Cuadernos de Historia Moderna y Contemporánea*, sayı. 4, Madrid, s. 79-117.
- MENCHINGER, Ethan L. (2010), "The Sefaretname of Ahmet Vasıf Efendi to Spain (Ahmet Vasıf Efendi'nin İspanya'ya Dair Sefaretnamesi)", *History Studies*, c. 2, sayı. 3 (Sonbahar), s. 367-383.
- MOSELY, Philip E. (1941), "Intervention and Nonintervention in Spain, 1838-39", *The Journal of Modern History*, Vol. 13, No. 2 (June), s. 195-217.
- NECIPOĞLU, Gülru (1989), "Süleyman the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman- Hapsburg-Papal Rivalry", *The Art Bulletin*, c. 71, sayı: 3, s. 401-427.

- ÖNALP, Ertuğrul (1990), “La Crónica de Ahmet Vasıf Efendi, Primer Embajador Turco en la Corte Española (1787-1788)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı: 10, Ankara, s. 175-191.
- ÖZDEMİR, Mehmet (1999), “Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi Mi?”, *İslamî Araştırmalar Dergisi*, c. 12, sayı: 3-4, s. 283-296.
- PEARS, Edwin (1893), “The Spanish Armada and the Ottoman Porte”, *The English Historical Review*, c. 8, no. 31, Oxford Üniversitesi Yayınları, Oxford, s. 439-466.
- PEARS, Edwin (1923), “The Ottoman Turks to the Fall of Constantinople”, *The Cambridge Medieval History*, ed: J. R. Tanner vd., c. 4 (The Eastern Roman Empire, 717-1453), Cambridge University Press, Cambridge, s. 653-706.
- RAYMOND, Andre (1997), “Sömürge Öncesi Dönemde Kuzey Afrika”, çev. Yusuf Yazar, *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, c. 3, ed. P. M. Holt vd., Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 155-186.
- SANCHEZ MOLLEDO (2005), Jose Maria, “El Viaje de Federico Gravina a Constantinopla en 1788”, *Arbor*, vol. 180, no. 711-712 (Mart-Nisan), s. 727-744.
- SANCHEZ ORTEGA, M. Helena (1989), “Las Relaciones Hispano-Turcas en el Siglo XVIII”, *Hispania*, c. 49, sayı: 171 (Ocak-Nisan), Madrid, s. 151-195.
- SARICAOĞLU, Fikret (2002), “1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası” *Türkler*, c. 12 (Osmanlı), ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 887-904.
- SERRELI, Giovanni (2007), “Sardinya Krallığı'nın Savunma Sistemleri ve Terranova'nın Turgut Reis Tarafından Yağmalanması”, Çev. Özlem Kumrular, *Türkler ve Deniz*, ed: Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 175-186.
- SONYEL, Salahi R. (1992), “Osmanlı İmparatorluğu'na Yapılan İlk Musevi Göçlerinin Beş Yüzüncü Yıldönümü”, *Belleken*, c. 56, sayı: 215, s. 201-206.
- SOYSAL, İsmail (1953), “Türk-Fransız Diploması Münasebetlerinin İlk Devresi”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, c. 3, Sayı: 5-6, İstanbul, s. 63-94.
- TABAKOĞLU, Hüseyin Serdar (2007), “The Re-establishment of Ottoman-Spanish Relations in 1782”, *Turkish Studies (International Periodical for the Turkish or Turkic)*, c. 2, sayı: 3 (Yaz), s. 496-524.
- TABAKOĞLU, Hüseyin Serdar (2008), “XVIII. Yüzyılın Sonunda Osmanlı-İspanya İlişkileri: İlk İspanyol Daimî Elçisi Don Juan de Boulogny Örneği”, *Turkish Studies (International Periodical for the Turkish or Turkic)*, c. 3, sayı: 7 (Sonbahar), s. 812-840.

- TOLEDO, Paulino (1995), “İnebahtı: Dünya Egemenliği için Akdeniz’de Yapılan Son Deniz Savaşı”, çev: Özlem Şakiroğlu, *XIV.-XVI. Yüzyıllarda Türk- İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimize İlgili İspanyol Belgeleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Basımevi, Ankara, s. 861-877.
- TOLEDO, Paulino (2006), “Osmanlı-İspanyol İmparatorluklarında Dünya İmparatorluğu Fikri, 16. Yüzyıl”, *İspanya-Türkiye, 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk*, ed: Pablo Martin Asuero, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 15-30.
- YILMAZ, Özgür (2009), “Karadeniz’in Uluslararası Ticarete Açılması ve Trabzon”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (Karadeniz Sosyal Araştırmaları Özel Sayısı)*, c: 2, sayı: 7, s. 359-382.
- ZIEGLER, Karl-Heinz (2004), “The Peace Treaties of the Ottoman Empire with European Christian Powers”, *Peace Treaties and International Law in European History*, ed: Randall Lesaffer, Cambridge University Press, Cambridge, s. 338-364.

Diğer Yayınlar

Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación (AMAE), TURQUIA, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Archivo General de la Administración (AGA), ASUNTOS EXTERIORES, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, HAT, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İ HR, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, HR SFR(3), Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İ DH, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, HR MKT, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, A AMD, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, A DVN DVE, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, HR TO, Dipnotlarda belirtilen belgeler.

BOFARULL, Salvador (2012), “Sesquicentenario de la Guerra de Crimea 1854-1856”, <http://echenastamps.files.wordpress.com/2011/02/sesquicentenario-de-la-guerra-de-crimea.pdf>, 05.12.2012.

CHAKIB, Benafri (1989), “Endülüs’te Son Müslüman Kalıntısı Moriskoların Cezayir’e Göçü ve Osmanlı Yardımı (1492-1614)”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.

ERKAN, Davut (2005), “Matrâkçı Nasûh’un Süleymân-nâmesi (1520-1537)”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi ABD, İstanbul.

Guerra Contra Inglaterra, 1796-1802 (2012), http://www.ingenierosdelrey.com/guerras/1796_inglaterra/1796_ildefonso.htm, 27.07.2012.

Hürriyet, sayı: 15, 3 Ekim 1868.

İbret, sayı: 115, 14 Mart 1873.

LIAKOPOULOS, Georgios C. (2002), “The Ottoman Conquest of Thrace Aspects of Historical Geography”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Bilkent Üniversitesi, İktisadî ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÖKSÜZ, Melek (1998), “Türk-İspanyol İlişkileri Çerçevesinde Ahmed Vasıf Efendi’nin İspanya Elçiliği (1787-1788)”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

TABAKOĞLU, Hüseyin Serdar (2010), “XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Akdeniz Dünyası Araştırmaları Bilim Dalı, İstanbul.

TURAN, Tufan (2007), “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Hollanda İlişkileri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

WOODHEAD, Christine (2009), “England, the Ottomans and the Barbary Coast in the Late Sixteenth Century”, *State Papers Online, 1509–1714* (<http://gale.cengage.co.uk/images/WoodheadOttomans1.pdf>), 10.08.2012.

موجباً تصدیق مصالحه به فرمان هابوین اولمغین امیرنوشان شریف عالیخان و عهد منصف جلوست عنان شرف افزای املو در وقت
موت ایلک پدینه نسیم واعطا اوغقله بر توبین رعایت و صباقت ارضی ایچون امیر بگری بر ماده در که ذکر او شرف
اولی ماده دولت عیله ایست ایله قزال شارالیه بنده انشاء الله تعالی تصدیق نامه سی درودن سنه سائر دولت اولون فریخی
واگنده و فلک و بعد اسوج دولتی مثل حالت ایله صلح صلوح عهد و عهد بنه علیه دولت علیه تابع مالک و ابالوت و فلک
جزیره لرک عابا و اهلکاری ایله قزال شارالیه تابع اولون حکومته و فلک لاری اولون اراضی جزیره لری و شهر لری و مستلای و بوند سنه
و قبله طرفه تابع اوله جتی مالک و حکومته عابا لاری بنده امیر صلح صلوحه مرعات ارضوب و امیر تجارته دخی سائر دولت سراء
اوشیخی اوزره بزرگ آجوز و بیلوب و سعه لرک فریخی و فرطه و عواض سائره دن متعهد اولون سنانک نموری و کتابت فسلر بچوسن
اقضا این سنه نیک آنچه لرکه استراسی طرفین جائز اوله ایچین ماده دولت علیه نیک با فحله اسکله و کیکلرین قزال شارالیه
سنانلرین عابا لرین کرک رسمی بوزده اوج سائر دولت اولو دول طرفلرین و بیلرین رعایت ادا اوشوب منالنده دولت علیه نیک
سناخی رعایتی دخی نیک تابع اولون برره و در قلدیر بوقلار اوزره سائر دولت اولون دول مثل سونا لرین ادا ایدر لر اوشیخی ماده
دولت علیه ده قزال شارالیهک اخامت ایله جلی و کلی و ساخطیه دولت علیه نیک سلب اولون با فحله اسکله و سوا حلالدره قونلور
اقضا ایلیوب غزل و فصلدره و کلبی سوا ایله رتبه من کوره اوزر علیه و برت احکام اوشنده و قونلور نیک و تر جانان و ساعابا
خصوصاً سائر دولت اولون دول ایچاری و تر جانان و ساعابا لرین اولون ساعده شللو معامله اوزره در سنج ماده
عابا لرین مذهی خصوصاً و قونلور سائر لریره اولون سنا حلالدره سائر دولت اولون دوله مرعات اوشیخی اوزره
ساعده اولون و مالک محرم نیک هم قننی حکمده تجار و عابا لرین و بدیخی آگنده اولون لرک بری وفات ایدر لر مختلفاتی حکام
رضایطان طرفلرین مصادره اوشوب و بونور مختلفات مال غنا بدر جو وضع بد و مستحکم اوشیخی و کیکله و با قونلور لرین
اوزره اصحابه و برملک ایچون نسیم اولون و کر بلو و صفت وفات ایدر لر مختلفاتی و کیکله و قونلور سائرله یا خور وفات ایدر لر
اولو قونلور و شرکلی بوندرنی حالده اول حکمک قاضی شریف مجتبی مختلفاتی و قونلور بر این محکم وضع و حفظ
ایدر لر ستم طلب اوشیخی در در قنده منیم اولون و کلبی طرفین تعیین اولون آورده بلا بهانه دفع و نسیم ایدر لر دولت علیه نیک
رعابا سنا و تجارته دخی اول طرفلرین کذا مالک معامله اوشیخی ماده قونلور سنا حلالدره دعوی ظهور ایدر لر
ایچه دی زیاده دعوی اوشیخی حالده دعوی سائر محله استماع و فصل اوشیخی آستانه ساد و حواله اولون و کذا مالک دولت علیه
رعابا سنا قزال شارالیهک تجار و عابا لاری و کلبی آگنده اولون سنا و شر و تجارت خصوصاً ایله و سائر بهانه ایله دعوی و قاضی
و در قلدیر سنا حلالدرین بری بوندرنی دعوی استماع و فصل اوشیخی و بوجاری و کلبی سول به سنا و در قند اول طرف
اولون دین ایچون خلاف شرع شریف مدخله اوشیخی و تجار بنده دعوی ظهور ایدر لر بونور اولون دعوی قونلور لاری و رعابا
سنا حلالدره شرط و قاعه لری اوزر کولرسی جائز اوله ربو معامله جین اقضا ده اولون ممکن لرین بولون دولت علیه نیک تجار
و رعابا حلالدرین دخی بوندرنی که معنی طوبله اوشیخی ماده دولت علیه نیک حکام رضایطانی قزال شارالیهک تابع اولون ایدر لر
ایله اولون بزرگی بلوجه تعدی و تخفیر و سنا سنا حلالدره و رعابا لرین اخذ اوشیخی و کلبی و قونلور سوا طرفین طلب اوشیخی
نسیم و نسیم آگنده کوره تادیب اولون بدیخی ماده نیک دولت علیه نیک رعابا و تجاری امین و سنا ایچون طرفه دولت علیه نیک
قزال شارالیهک کرسی مملکت اولون ایستاده اخامت ایتمک اوزر شهید تعیین اوشیخی جائز اوله بونور عهد ایشیخی رویت
ایدر لر دولت علیه جانندن ساعده اولون سنا حلالدره اعانت اولون و شکست اولون سنا حلالدره بولون قن ملو جین ماه و بولون
طرفین لیمانلدره فرته دن تعیین اولون سنا حلالدره اولون سنا حلالدره و در سنا حلالدره بولون قن ملو جین ماه و بولون
بولون قری اوزره صاحبانه نسیم اوشیخی ایچون اقرب اولون قونلور و در اولون طغوز سنا حلالدره طرفین سنا حلالدره عک وجه خانه نقد
و سائر خدمت استخدا اوشیخی اوزره جبر اوشیخی اولون سنا حلالدره مالک محرم دن دستلور اوزره اولوب قزال شارالیه
ممکنه کینه سائر دولت سنا حلالدره متاد اولون لوزارته و سنا حلالدره اولون برنج ماده دولت علیه نیک سنا حلالدره روی در با
قزال شارالیهک جنگ سنا حلالدره مصادره ایدر لر بولون دیکوب و فار شویطوب ایله سلو بیلوب دستلور اظهار ایدر لر دولت
علیه نیک جنگ سنا حلالدره دخی بونور اولون و عهد در سنا حلالدره معامله ایدر لر و کذا مالک طرفین تجار سنا حلالدره بولون اچور
در سنا حلالدره معامله ایدر لر و ایشور فلک جنگ سنا حلالدره بولون سنا حلالدره مصادره ایدر لر سنا حلالدره سنا حلالدره و قضا این
معادرت ایله اعانت اوشوب و جنگ سنا حلالدره اقضا این قونلور بولور مصادره ایله تجار سنا حلالدره ایچون نوز آدم ایدر لر
ذناهی

و تا جرسینه سنه سنندجی و بول کاغدینی کوروب معمول به اولدیغنی بلد کده بلو تاخیر کند و سفینه لرینه عورت ابدله
رسینه لرکه بیراق و سنندجی معامی اولدی ایچین سنندجی لرکه برده مور صورتی و بیلر طرفی و بیلر طرفی و بیلر طرفی و بیلر طرفی
ایچین ماده قرال شارالیهک عایا سنندجی و کما سنناق اولدورون بری اسلامه کلوب و کله کینی خوشلورون و یا خود زجه انلرینه برینک
سوجه سنه معز اولور ایه بوجنی و بریکه و کدور و سناسندجی ماعدا سابلرک اسغه لرینه بدین بولنان اشیا دخی بعد لیسونه اصحابه و بریکه
اورزه و کینه و خوشلورون سنیم اولنه اولنه دخی ماده قرال شارالیهک تابع اولوب تمام سنده و بیلر طرفی اولون عایا و بیلر طرفی
مادامک دوت عید سنندجی اولون فورمان طائفه سینه ابعال سفینه ساعی و زبور و عسکری یا زلمش اولمیش اولمیش اولمیش اولمیش
و اشیا لرینه تعرض و کدور لرینه تعدی اولمیش اشیا لرینه تخلیه سبیل اولنه لر و قرال شارالیهک بیلر طرفی و بیلر طرفی
اولدور بول کاغدی ایه اولون سنندجی بری دوت عید نیک قورمانداری طرفین استفاق اولدورده سفینه مرقوم و درونده
اولون عایا و اشیا و آدن ماعدا دوتین سنندجی اخذ اولون طرفینک سنایی و ایچده اولون عایا و عایا ساعی معز اولون
دوستاق استقامت بوجنی ممکنه رتبه تحصیل طرفینه و بریکه ساعی اولون دوتین طرفینه مابجی دوتین بیلر طرفینک ساعی
بویضه مامور اولدورده سفینه سبیل و معادل بها ایه اولون عایا و اشیا و بیلر طرفی و یا خود سارله اولمیش رکین
صاحبانه لطفانه معامه اولمیش اورزه تنبیه اولدورده سنایی ماده قرال شارالیهک عایا لرین بری کدور اشیا قاجارش
بویضه رتبه اولون دورله عایا سنندجی زیاده بروجه تا دایب اولمیش و بیلر طرفی هله مذهبه دیلر ایه سمار اولوب استخدام ابدله
و بیلر طرفی خصوصه خلاف معنای برکته جبراً مداخله ایلیمه و بیلر طرفی حکم حق لرین کله و دوت عید اسکله و بیلر طرفی
و سنندجی و سابلر لرینه کله سنایی دوت اولون دورله سنایی منقوله بویضه اولمیش لر ایه سنایی ماده دوت عید سنندجی
قرال شارالیهک حکومتی داخلده اولون سوا حله سفینه کله کینی و بیلر طرفی و کدور عید نیک سنایی دخی سنوالتحر اورزه آنلامه دوت اولون
و تعدی اولمیش آنلامه طرفینک جزو بیلر طرفی و کدور عید نیک سنایی دخی سنوالتحر اورزه آنلامه دوت اولون
سفینه حد مرقوم داخلده تعرض تمام کورمانداری کدور ایه دوت بولنانده طرفینک اخبار اولوب رضا داده اولدورده
حاله کینت در دوت عید به تجراً افاده و سنوالتحر اورزه قرار داده اوله اولون بیلر طرفی ماحسه دوت عید نیک عایا سنندجی
و خصوصاً اولدورده اولون فورمان معول سنندجی و سابلر بویضه بیلر طرفی بیلر طرفی باجمه قرال شارالیهک سنایی ایه خصوصه
ایتمام خصوصه کله لرینه و کدور طرفینک دوت سابلر دوت اولون دوت عید نیک عایا سنندجی بیلر طرفی
دخی ابر اوتمی حالته ابروتیه اولون و کدور طرفینک طوائف قرال شارالیهک تحت حکومتده اولون اراضی اهل البیت ایه نسبت و کدور
حالی اورزه تجارت ایچون و بیلر طرفی جائز اوله و اشبه عقد اولون موده مخالفت اید و راسه تا دایب و طرفینه بویضه لر
اولون عایا سنندجی و سابلر دوت اولون دوت ساعده اولدورده سنندجی اورزه نظیم اید سابلر دوت عید نیک ابر طرفینک مخالفت
و آنلامه عایا لرینه تعدی ایدر اولور ایه معنی قورمانان معامه کینی ایلر ایه و مقولیه در بیلر طرفی آچغنده معادله اولدورده
حاله عقد اولون معادله خلل کلکترین سفینه کلکینی جائز اولمیش و کدور دوت عید سنندجی دخی بویضه اورزه حکمت ایلک
جائز اولمیش و دوت عید بقیام ایه اسپانیا دوتی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی
و بیلر طرفی بیلر طرفی اخبار اولوب ذکر اولون عایا سنندجی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی
اولون اسپانیا دوتی ایه بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی
نویسه بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی
اولون عایا سنندجی و سابلر جائز اوله اولون سنندجی ماده دوت عید نیک اسکله و بیلر طرفی و کدور قرال شارالیهک تحت حکومتده اولون
اسکله و بیلر طرفی طرفینک سنندجی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی
جزو بیلر طرفی ماعدا بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی بیلر طرفی

اعانت اولیغی مکن اولدیغی حالده بولونان دولتی قیامتین بوقولم عوارض ظهوری اتمت عدالتم حربیه و جار سعادی
 و دشمنان یول کاغذی اکنه جواز و بریلده و برستولم کر اخذ اولدوقده سفینه ضابطی عبره للغیر سفینه سنک در سکنه
 صلح و شوب و سفینه سی و اتبای و ایشیاسی اخذ ایدنک اسیر و غنیمتی اوله و طرفیک رعایا سنه و مملکتی و کما سی
 قرار داده اولدورک ماعداسنه یول کاغذی و بیداق و برکسنه جواز و برکله اوله طغور بی مازه قرال شارالهلک طرفین تعیین اولدورک
 و کلا و قونسلورک بیرغی آقنده اولدورک تجارته متعلق ایشیای کچره کر کلیم و برکلنن سائر دولت اولدورک دوله تحصیل
 اولدورک قونسلورک رسمی آقسنه جواز و بریه و رعایا لرک برکنه به باروت و طوب و سلوج و سائر ممنوعاتده اولدورک ماعد تجارته
 متعلق اولان ایشیای سنایزه تمیل ایلکه ممانعت اولمیه بکرمی مازه قرال شارالهلک رعایا سنه و تحت عیاره سنه اولدورک
 کسنه لرک تجارته متعلق بیغ و ترالرنده سائر دولت اولان دول شلومو معامله اولن و علی الوطلو و جکاری اولدورک سکنه
 عذری سکنه تقاضی ابله قعدی اولمیه لرک کتور دکاری سکنه لرک خلد معنادر برر لو کسم طلب اولمیه کیری برنجی مازه غنیمت اوزره
 اولان سفینه حدود ایکن دعوی بهانه سبله آلفق نلمیوب دعوی و نزاعی قونسلورک سا اطلبله بلا ناخذ فصل اولن ساهل
 و مجوز اولان رعایا لرک جزیه و تکالیف سائر طلب اولمیه و رعایا لرک بزرک اوزرنیه شرح شریف سو حنیجه
 مازمکه قتل و جرح کینتدی ثابت اولمیه کندور جاننده اولرکجه قعدی اولمیه و اشبو مصلح اولان مازه لرده و نزلدورک
 خارج بقدری اولنیمان خصوصیلده سائر دولت اولدورک دوله معامله اولدورک وجه اوزره ساعده اولن و دولینه
 فایده لو ولزم عده اولنان سائر مواد نافعنه نیک دخی اشبو عده اولنان شرایط درجی طرفینک سلب کور بولور
 ابله نلر دخی ایراد و مذاکر و ترتیبک حکم ضمن و درج اولنق جائز اولر خاتمه جناب خلد نقاب شاهان مله شتملو
 قرال شارالیه بننده اشبو عده اولنان شرطه مصالحه بله خلد حفظ و مراعات اولن و طرفیک اهالی و رعایای بیسنه آثار دوستی
 و مصافحات نمایان اولن ایچون اعلوننه بولکوندن بسلرته اوشوب طرفیک داخل حکومتلرن اولدورک بله ناخذ اخبار
 اولن و هنگام انقصاد و مواردن اشبو عده بله طرفیک رعایا سنن و قویج بولان خسارتک بقیمنی ایراد
 اولمیه و بوندن ماعد مالکیز و روما و جنونیز بلست حکومتلر اولمقدن کاشی قرال شارالیه رسومونک اقرکزدن
 قورصا ناقاری دفعنه حسن همتی دوستانه بیدریغ ابله و بو خصوصک کینت و قراری طرف دولت عقیمه تحیراً بیان اولن
 ایچدی دولت عده ایدر نره قرال شارالیه طرفین و عقاب خصمت انتسابی جانلرن مازمکه اظهار لرسم عده و ولا
 و ابلد لوزن عهد و وفا حالانه مداومت اولن جانب هایدن شهنشاهان مزین بیوند سو کند خسرورن زله تا ایدر و لوزن
 ایدرکه من بعد کامل کشف باور شاهان و کذا لک اخلو بصفه انقضا بلو کانه فرزند و زری عالی مقام و حدام ذوی الاحزان
 سو و خلو فنه برر لوزن و رخصت و لرکوب طرفین دیناً ناکیداسک بولالنه و شید باقی خلوص و مصافحات ایچون شبنوشان
 هایدن و عهد غایت شجورانه مضمون منشی اوزره عمل و حرکت اولن تحیراً فی بوم العشرین من شهر جمادی الاول سنه سبع و اتمت

معامله
 مطبوعه
 المحرم

EK 2: 1782 Osmanlı-İspanyol Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması (İspanyolca Metin).

En el Nombre de Dios.

Nos Don Juan de Bouligny, en virtud de los Plenos poderes con que he sido authorizado para tratar, ajustar, y firmar la Paz, por S.M. mi Augusto Soberano (que Dios Guarde) el Serenissimo, y Potentissimo Principe Don Carlos por la Gracia de Dios Rey de España, Castilla, Leon, Aragon &c. &c. de las Indias Orientales y Occidentales &c. &c. Islas adyacentes en el Mediterraneo y Occano &c. &c. sus herederos y sucesores, de una parte, y de la otra S.M. el Excelentissimo el Magi Seid Muhammed Pasha Gran Vizir, en virtud del Pleno poder por S.M. el Serenissimo y Potentissimo Principe Abdul-hamid hijo del Emperador Mamed, hijo del Emperador Muhammed Emperador de los Otomanos en la Meca y Medina &c. &c. En virtud de los Plenos poderes respectivos, despues de haber examinado en diferentes Conferencias tenidas, los puntos sobre los quales se debe establecer el tratado, por la Misericordia Divina se ha concluido y establecido Perpetua Paz y Amistad, firmado y constituido Tratado de Comercio y Navegacion entre ambas Potencias; segun y como se declara en los siguientes Capítulos.

Capitulo I.

Entre la Monarquia de España, y el Imperio Otomano por la voluntad de Dios, queda establecida la Paz desde el arribo de la Ratificacion, en la forma y norma de las dhas Potencias, como son la Francia, Sicilia, Inglaterra, Olanda y Suecia; demodo que entre las provincias y estados de tierra firme

situados en qualquier parte de España, las Islas adyacentes a los castillos &c. como tambien tales los subditos, Dominios y Provincias que en el tiempo podra adquirir y unirse a la misma, è igualmente entre los subditos abitantes en los Dominios y Provincias, tierras è Islas sujetas al Imperio Othomano: Sea ~~querrada~~ ^{y guardada} establecida esta Paz por mar, y por tierra, y suavelicito el Comercio, trificando con la misma libertad y modo que Comercian y trifican todas las otras Potencias amigas, comprando y vendiendo sus mercancías, reparando sus Naves de los danos que hubiesen recibido por las berrascas, o por qualquier otro accidente, comprando lo que necesitan para su reparo y nutrimento.

Capitulo II.

Pagarán las naves, y subditos de S. M. C. en todos los puertos y aduanas del Imperio Othomano, Tres por ciento aduana por los efectos y generos que desembarcaren, y qualquier otro derecho que pagaran las otras Potencias amigas, y por contra los subditos y Naves de la Sublime Puerta Othomana pagarán en los Dominios de S. M. C. los mismos derechos que pagan las Potencias amigas.

Capitulo III.

Será libre por medio del Ministro de S. M. C. que residirá en la Sublime Puerta, establecer Consules en todos los puertos y lugares ^{concomientes} Maritimos del Dominio Othomano, y él poderles mudar y establecer otros en su lugar: Se le concederán al dicho Ministro segun su Carácter todos los firmamentos y Buzates, y a los Consules Interpretes y sus dependientes los mismos privilegios que gozan los Ministros, Consules, Interpretes y criados de las otras Potencias amigas.

Cap=

Capítulo II.

En el ejercicio de la Religión, y peregrinacion de Jerusalem, y otros lugares, los subditos de S. M. C. seran tratados del mismo modo que los demas de las Potencias amigas; y en el caso q^o en qualquier lugar del Imperio Uthomano viniere a morir un Negociante, o otro subdito de S. M. C. o qualquiera otra persona que este bajo su proteccion, sus bienes no estaran sujetos al fisco, ni nada de bajo pretexto de que tales bienes no tienen propietario, podra apropiarselos, ni mezclarse; y deben dichos efectos, y bienes del difunto ser remitidos al Ministro de S. M. C. o a los Consules, quienes cuidaran de ponerlos en poder de quienes pertenecieren segun el testamento del Difunto, y en el caso que hubiese muerte abintestato esto no obstante deberan ser puestos sus efectos, y bienes en manos del predicho Ministro, o Consules, o en las del socio del difunto, que residiese en el mismo lugar, y en el caso que no se hallare, en el lugar donde hubiese muerto, ni consules, ni socios suyos, el Juez del lugar vulgarmente llamado Cadi, debera en virtud de la Ley hazer el Inventario de los efectos, o bienes defados y depositar los en lugar seguro para conservar los y entregarlos enteramente a la persona que mandare el Ministro de S. M. C. residente en la Sublime Puerta sin ninguna prelencion de la parte del Cadi que se le pague lo que se llama Resmi-chismet; y del mismo modo se practicara en los Dominios de S. M. C. a favor de los subditos y mercantes del Imperio Uthomano.

Capítulo V.

En el caso de pleito, o controversia contra los Consules, o Indiferentes de S. M. C. y que esta exceda la suma de quatro mil aspran, en ningun tribunal de las provincias podra chesse, o decidirse, se envi-

remite al juicio de la S. B. e igualmente si a los Negociantes y otros subditos de S. M. C. y demas que estubiesen bajo su proteccion se les intentase algun pleyto o controversia de la parte de los mercantes y subditos de la S. B. U. ya sea por venta, compra, o negociacion de Mercancias, o por qualquiera otra causa y se recurria al juez, este no podra recibir la denuncia, ni decidir la causa sin la presencia de su Interprete, y si el credito o garantia no fuese bien establecido con obligacion, o lista authenticada, no seran molestados por las preferencias del pretendido debite por ser contra derecho y justicia.

Naciendo alguna diferencia, o contraverfia entre los negociantes subditos de S. M. C. esta sera examinada, y terminada por sus consules e Interpretes, segun sus propias leyes y constituciones, y del mismo modo se procedera con los subditos y mercantes del Imperio Otomano que se hallaren en los Dominios de S. M. C.

Capitulo VI.

Las Governaciones, ni demas oficiales del Imperio Otomano no podran hacer encarcelar ningun subdito de S. M. C. ni molestarle, ni enfiararle sin razon; y si algun subdito de S. M. C. fuese preso, a la primera reclamacion de su Ministro o Consul se le sera consignado para ser castigado segun lo mereciere.

Capitulo VII.

Sera lexto a la Sublime Puerta Otomana, para la tranquilidad y seguridad de sus subditos y mercantes, el establecer en los Dominios de S. M. C. un Procurador, vulgarmente llamado Sheng-bender para recaer en la ciudad de Alicante; y los mencionados subditos de la S. B. U. seran respetados, y privilegiados de la misma manera que lo seran los de S. M. C. en el Imperio Otomano.

CAOZ

Capítulo VIII.

Los nauticos y demas gente experta en el arte de navegar, de ambas partes deberan socorrer las naves que hechadas por los vientos, o borrascas naufragasen en ~~los~~ Puertos, o Costas de ambas las partes contractantes; y todas las mercancías, naves, y qualquier otra cosa perteneciente al naufragio será consignado al consulmas inmediato para que pueda dar cuenta al propietario.

Capítulo IX.

No podran ser forzadas las naves de las dos Potencias al transporte de tropas, artilleria, o qualquier otro servicio.

III.

Capítulo X.

Las naves del Imperio Otomano serán recibidas en los Puertos de S. M. C. y tratadas de la misma manera que se admiten las de las otras Potencias amigas, que llegan del Imperio Otomano haciendo la quarantena ordinaria.

Capítulo XI.

Encontrándose las naves de Guerra de S. M. C. con las naves de Guerra de la Puerta Otomana, enarbolando bandera y saludándose en signo de amistad las de la S. B. igualmente correspondieran; de la misma manera las naves mercantiles de ambas partes, las unas y las otras enarbolando su bandera se trataran amistosamente; y las naves de Guerra de ambas partes encontrándose con las naves mercantiles, les dexaran proseguir su viaje sin molestia; y segun la necesidad ayudaran, si fuese necesario comunicarse la nave de guerra embiara su bote con dos personas ademas de los Marineros necesarios a la manobra, y despues de haber examinado la Potente, y Pasaporte hallançolos validos, sin dilacion

dilacion se deberan ~~haber~~ ^{de} ~~haber~~, y para que se puedan reconocer las banderas y patentes de las naves se debera exhibir de ambas partes una copia sellada de la patente y figura de la bandera.

Capitulo XVII.

Qualquier subdito o dependiente de S. M. C. pasando a la Religion Mahometana; y declarando ser Mahometano en presencia de qualquier de sus Consulados, o Integernados, esto no le releva de pagar sus deudas; y si ademas de sus ^{propias} mercancías se le previese tener pertenecientes a otros, deberan consignarse al Ministro, o Consul de S. M. C. para que las puedan hazer entregas a su dueño.

Capitulo XVIII.

A los bienes y mercancías de los negociantes, subditos, y protectos de S. M. C. quando estos no sean matriculados en el corso y sea los corsarios enemigos del Imperio Otthomano, no se les debera perjuicio, ni molestarles en su persona y se les dexara en libertad con sus bienes; en el caso que qualquier nave, con patente, y bandera de S. M. C. fuese apresada por los corsarios del Imperio Otthomano los mercaderes subditos, protectos, y mercancías que se hallaren en dicha nave, como asimismo la nave, sera devuelta a sus dueños; y dado caso que esta fuese represada por enemigos del uno o del otro Dominio, en corroboracion de la establecida amistad, y en el grado posible, se debera procurar de recuperarla, y restituirla a las partes.

Capitulo XIX.

Los esclavos de la una y de la otra parte que se hallaren en los respectivos Dominios de S. M. C. y de la Puerta Otthomana, seran canjiados, o rescatados, por sumas moderadas por los respectivos ^{dueños}

misionados que se nombraran a este efecto y en el interin que
estos canjiados o rescatados se providenciara por ambas Cortes el
que los propietarios les traten con humanidad y caridad.

Capitulo XV.

Si alguno de los subditos de S.M.C. fuese sorprendido en contrabando
no podra baxo que pretexto que sea, ser castigado de otro modo, que
se castigan los subditos de las otras Potencias amigas; Los negociantes
y mercaderes subditos de S.M.C. se podran valer de qualquiera persona
de que religion que sea para conferir en sus negociaciones de cambios
o mercancias, sin que nadie pretenda ni pueda estorvarlo, y quien lo in-
tentare sera severamente castigado.

Las naves Españolas, que vendran a las escalas, puertos, dar'a. m.
les G.^o del Imperio Otomano, no sean sujetas a otro registro, o visita
que conforme lo son las naves de las Potencias amigas.

Capitulo XVI.

Desde los lindes pertenecientes a los Dominios de S.M.C. hasta
el lugar, que se reconocen las naves, y de las naves hasta donde
se vera la tierra: no se permitira de la parte de S.M.C. que las
naves del Imperio Otomano ^{conforme queda copio} confusas, quida, expuestas, sean perseguidas
ni molestadas y del mismo modo las naves del Imperio Otomano, no me-
litaran las naves de los amigos de S.M.C.

De este capitulo se dara parte a los amigos de S.M.C. y
declarando estar conformes, se dara parte por escrito a la S.B.C.
y del mismo modo quedara establecido.

Capitulo XVII.

Se mandara, y daran ordenes rigurosas para que ningun subdito de la
S.B.C. especialmente a los Guleinetas, y a aquellos que estan en Alharas
haciendo el corso, y a qualquiera otra sea parte gente, el que no exceda
ningun

ninguna estabrid contra las navas y barcos Españoles, y que quando lleguen a sus Estados sean recibidos amistosamente; prestando les la ayuda que se acostumbra a las navas y barcos de las otras Potencias amigas, y a las dichas naciones les será lizado el trafico con los abitantes y Estados de S. M. C. con libertad de ir y venir, y comerciar, con arreglo a su deber; y si hubiese quien contraviniera a los presentes capitulos será castigado, y todos los danos y perjuicios que se hizieren a las partes, por los susodichos en conformidad y segun se concede a las otras naciones amigas se haran reintegrar; y si hubiese quien contraviniese a los mandatos y ordenes del Imperio Otthomano, y molestase los subditos de S. M. C. esto es, ejercitando corso, el tal encontrado que seria en mar abierto, sin perjuicio a las capitulaciones del tratado será lizado castigarle e igualmente será lizado a las navas del Imperio Otthomano, de proceder del mismo modo.

La Sublime Puerta participara a las Regencias Barberiscas Argel, Tunus, y Tripoli, la presente Paz felicemente concluida con la corte de España y la P. C. y como está en manos de las dichas Regencias el arbitrio de hacer la Paz, haziendola ellas separadamente con la dicha Potencia; la S. B. le mirará con placer y la aprobará lo que demostrará recomendandoles la amistad con eficacia, y exortandoles a la Paz con tres firmas Imperiales, los quales seran emanados y consignados al Ministro de España, siempre que los pida, uno para cadauna de las dichas Regencias.

Capitulo XVIII.

No se permitira en los respectivos puertos, o escalas de la Monarquía Española, y del Imperio Otthomano, el que ningun enemigo de la una, o de la otra Potencia, anhe navas en guerra; ni tampoco, el que las que llegaren con bandera enemiga, molesten las respectivas navas de ambas las dos Potencias contractantes; antes han de tenderse todo el socorro, y no se permitirá que salga la Nav de Guina:

Guerra del puerto, hasta ~~veinte~~ las veinte y quatro horas de la salida de las naves de ambas partes: pero si por estratagemas del enemigo, y que sin poder dar socorro viniese alguna nave solapada, no se inculpará la Potencia en cuyo puerto hubiese sucedido el caso.

Item: No será lícito a las naves y barcos mercantes de la una y de la otra Potencia contractantes, el tomar patente o bandera enemiga; y siendo este apresado, el comandante de la nave, o barco será ahogado a la antena de su nave, para exemplo de los demas, su equipage, y mercancia, de buena presa, quedando en esclavitud del que lo apresare.

Item: No será lícito a ninguna de las Potencias contractantes, el conceder su patente o bandera, a otros que a sus propios subditos establecidos en su Dominio.

Capitulo XVIII.

Será lícito a los Ministros, o consules de S. M. C. el cobrar el derecho de consulado ordinario, de todas aquellas mercancías que pagan Duana, y que vendrán bajo su bandera (como lo exigen las otras Potencias amigas) de qualquier subdito de S. M. No se impedirá el que carguen sus Naves con mercancías excepto la pólvora, armas, y otro genero prohibido.

Capitulo XIX.

Las compras, y ventas de las mercancías que harán los subditos y protectos de S. M. C. se harán en la misma especie de moneda, conforme lo especifican, y hacen los negociantes y protectos de las otras Potencias amigas, no serán inquietados, ni molestados por otra suerte de moneda, que por aquella que generalmente se practica; y sobre la moneda que conduciere, no deberán pagar derecho de ningun modo fuera de lo que se practica.

Cap-

Capitulo XVI.

Ninguna nave, prompta a partir, podrá ser detenida, por causa naciente, la lita y su contraversia será determinada y decidida sin dilacion por medio de su Consul.

Los subditos de S. M. C. casados o solteros, no estaran sujetos a pagar ningun tributo de carach o otro. Si succediese algun asesinato o fuese herido alguno, ninguno de los subditos de S. M. C. comportandose segun su deber podrá ser molestado, a menos que en vigor de la ley no viniere bien provado, que alguno de ellos fuese culpable en el delito. Y finalmente se practicará con los subditos de S. M. C. en todas las cosas, en el presente Tratado expreso o no expreso todo aquello que se practica a favor de las otras Potencias amigas; Y si se juzgare a propósito por ambas partes contratantes, añadir a estos capitulos establecidos otras estipulaciones reciprocamente utiles y necesarias, será lícito el proponerlos, y tratarlos y ponerlos en orden añadiendolos al presente Tratado.

Conclusion.

Las capitulaciones de Paz establecida entre el Serenissimo y Potentissimo Monarca de España y el Serenissimo y Potentissimo Emperador de los Otomanos serán inviolablemente conservadas y observadas y para hazer constar las pruebas de amistad y buena armonia, se empezará desde este dia la Publicacion y Participacion en los respectivos Dominios. Y hasta que el presente Tratado no este ratificado, lo que se hará en el termino de ocho meses, o antes si es posible, no se pretenderá de los respectivos subditos resarcimiento de las presas que reciprocamente se hubieren hecho. Y en quanto a impedir el corso en el Archipelago, de los Mallises, Romanos y Genovises como aquellas Potencias son libres, no rehusara S. M. C. el pasar amistosamente sus buenos oficios, y de las resultas se dará parte a la S. B. C. en scriptis.

afin

Para que se establezcan los sobredichos artículos y Conclusiones en la manera estipulada y convenida, haciendo el ~~intercambio~~ intercambio en el tiempo expresado de la Ratificación del tratado, mediante la diligencia y sinceridad de ambas partes, el presente tratado ha sido formado, con nuestro propio puño firmado, y con nuestro sello sellado y consignado en manos del antedicho Sr. el Gran Visir el Hagi sud Muhammed Pasha. fecho en Constantinople ~~el~~ quatorce Septiembre 1782.

firmado en el Original

J^o Juan de Bouligny

Plenipotenciario de S.M.C.

Lugar del Sello.

Original del que he remitido a la Corte y por vía de Napolen. con el qual he puesto la copia
Duplicado del tratado igual del tratado de Ben original, con el qual he compareado el
que he recibido de la P. de mano del Sr. Hagi sud Muhammed Pasha. con el qual he puesto una de mis propias
manos y lo he sellado con mi Sello. Constantinople el 14 de Septiembre 1782.

Lugar del Sello

Juan de Bouligny

EK 3: 1782 Osmanlı-İspanya Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması'nın Gizli Maddesi

جناب مالك الملك واللكون نقست ذاته عن وصمة الناسوتك لطف عنایت بیغایتی واکجی جهان کوننی
اولدیغیغیز محمد المصطفی صلی الله علیه وعلی له وصحبه حضرت نبریک قوه معجزات باهزة البرکات بله هر
بکله اشرف البلدان والامکن وبارک المذین والمسکن قبله جمله عالم ومحراب توجه عامه ام اولامکه کومه ومرتبه
منوره ودری شریف مبارکک خادم وحاکی وحرر الملوک اولون بلاد نلته، مغظمه دانسانول واردره وبرکه در
اندک و شام جنت شام و مصر نادره العصر بهما وکلیاً عربستان و افریقیه و برقه و قبرون و حلب شهباس
وعراق عرب و عجم و بصره و الحسا و ديلم و رقه و موصل و شهرزور و دیاربکر و ذوالقدریه و ولایت ارض روم و سبواس
و ادنه و قرمان و وان و مغرب و حبش و تونس و طرابلس شام و قبرس و روس و کریر و صوده و آن کر و قوه دکر
و جزایر و سواحلی و دیار اناطولی و مالک روم ایلی و خصوصاً بغداد دار السلام و جمیعاً کرستان و روم و ترک
و نائارستان و چاکه و قبا رطیان و کورجستان و شنت قباچاق و ایلات نائاره دائرا لحوالدره واقع عموماً
صفناق و بالجهه طوایف تانارک خلیفه اعظم و شهر یارسعادت دائر معظمی و كذلك اطرافه واقع جمله اوجقان
و مصافاته عمومأ بوسنه و قله بلغراد دار الجهاد و صرب حکومتی و آن اولون قلاع و حصن و بلودار نو روی
و بالتام افلون و بغداد و اطراف لرز و واقع قلاع و حصون و قوش و نوصیفدن منفی نجه بقاع و بلادک
پادشاه معدلت شیم و شهر شاه شوکت علمی السلطان ابن السلطان و الخاقان ابن الخاقان السلطان
عبد الحمید خان ابن السلطان لعمدان ابن السلطان محمد خانم دون عیبه، ابرقنامه افتخار امر القاطن
مختار کبر، الفخام المسجیه مصلح مصالح جاهد الطائفه النصرانیه صاحب اذبال الخیمه و الوفار صاحب
دولت المجد و الاعتبار حاله بولک اسپانیا و قسطنطینیا و راعون قرنی و ساز دیار لرینک حکمداری
حشمتلو کنتو دون قرویس ختم الله عواقبه بالخیر و الرشاد و احسن الیه سبیل القلوب و السداد بنده هر
برای بوز طقسان التي سنه سی شوال المبارککک بدیجی کونی ندرکا و تیمناً بحرمی بر ماده و برخاتما و زینه عقد
اولوب صدر اعظم ابله قرال مشار ایه طرفدن مرتضی نصیب اولان مقبره کزاده لرزن قوه اعیان المذیه المسجیه
دون جوان ره پولینی ختمت عواقبه بالخیر مبار لرزن دار الخلافه العیبه من تحتکری مبادلله اولان مصالحه
مؤید شرابندن بشقه ذکر ای ماده دخی عمرنا مهده طور شلور می و ستور عمل لوتلو اوندی
معاهد و قرارداد قلوب الحاله هن قرال مشار ایه طرفدن ماده مزبور ناک لسان طالبانی به مقبره در

مؤثر شرابندن بشه ذکر می آید ماده دخی عهدنامه ده لطور مشهور است و در عمل موافق
 معاهد و قراردادها قنوب الحاله هنر وال مشارا به طرفین ماده مزبوره ملک لسان طالبانی به متبرم در اول
 تصدیقنامه ترجمه سی دخی نور کرم مشیر نظام العالم ناظم مناظم الزم مدبر امور جمهور
 بالفکر الثاق منتم بهام الاوامم بالرای الصواب مندر بیان الذوله والوقایا مشیدار کان التساعده والواجب
 مرتب مراتب الخافه الکبری محمد ناموس السلطنه العظمی المحضوف بصوف عواطف الملك الاعلی صاحب
 مرغوب الشیم وکیل مطلق صداقت علم خلیل حمید پاشا ادام الله تعالی اجلاله وضاعف بالتأیید
 واقباله وساطتله مضمون و مکارم موفور و اورانده عرص و تقدیم اولذ بقغه بناء منظور مقبول
 ملکوتانه ام اهلین منضم منظر هما بوز شتخفروم ندر قیاقه صدور اولوب اشبوشان عالی پاشا نخله نصیب
 اولتحفی ماده مرقومه در که بروجه آید ذکر و نور اول مشارا به ملک حالات نوزمه عهد و موافقی اول
 تراجه و سچلیانین دوله زن ماعد اولدن برلیسیله دولت عبیه بنده مخصوصه و فوغندن بول اسپانیا
 قطعاً و قاطبه برهان و علت به هیچ بروقت دولت سینه ناک خصمی اولنده ستری و جهری اعانت و مظاهر
 ایلوب کامکوبی طرف اوله و كذلك هن قوی شوکت دخی مساواة تقضاع اتحاد دینیه اولده ملوک مدویه
 فاس بادشاهی و مبح اما سندن خبری دولدن برلیسیله اسپانیا دخی بنده مخصوصه و فوغندن بول اسپانیا
 برهان و علت به هیچ بروقت اسپانیا دولتنک خصمی اولنده ستری و جهری اعانت و مظاهر ایلوب کامکوبی
 بی طرف اوله بوبابره هن عبیه و جرمول به اولده تعهد ایدر که بگونه بین الذونین عقد اولان عهدنامه به
 بوماده دخی تصدیق اولنه بناء عبیه ماده مذکوره لفظاً بلفظ عهدنامه مذکوره ده درج و تحریر و تمسک
 قوی و نور العمل طومون ابجرت اشبوسند کذب و برهان به امضی و مهر منزله ایفا اولشد و چون تاریخ مرقوم به مورخ
 تمسک مذکوره مسطور اولفقه امسک بوماده دخی اخذ و اعطا اولان عهدنامه اولده تحریر کرمی باده کبی
 مقبول بادشاهانم اولوب مادامکه اول مشارا به و بول اسپانیا دولتی طرفین خلایق تجویز اولغیه
 عهد و میثاق ایدر که ماده مرقومه جانب هن عبیه مدن دخی بریله اجرا اولوب طرف شاهانه فردن
 و دولت عبیه مزجانندن خلایق تجویز اولغیه تحریر کرمی باده کبی
 و تسعینی و ناته و الف

معام
 مصطفی
 المحمودة

EK 4: 1782 Antlaşması'nın Ardından Cezayir'e Gönderilen Ferman

جزایر غرب بکریکیسی وقاضیسی ومفتیسی وعموماً ارجاقلوسنه
خطاباً فرمان عالیشان
دولت علیه ابدی الاستمرار له بیوک اسپانیه دولتی بیندر بودعه
تبرکاً ویتماً مصالحه مؤید رابطه بذیر حسن نظام اولوب دولت علیه
ابد قیام اسپانیه دولتی ایله رابطه بذیر حسن ختام اولان اشبو مصالحه
قیمتینه بی جزایر غرب وتونس وطرابلس ارجاقلوسنه اخبار و مزبور ارجاقلوسنه
اسپانیه دولتی ایله دوستلق اوزره اولغی تاکیداً تقویضی مذکور ارجاقلوسنه
صالحه ایله لوی کذویدلورده اولمقدن ناشی انور دخی ذکر اولنان اسپانیه دولتی
ایله مصالحه ایلدکلورده دولت علیه محفوظ و مصالحه لوی مقبول اوله جنی
طرفینی موصولی بیدلورده مبادله اولنان عهد نامه لوده مندرج
ومسطور اولغله دولت مشارالیه عظیم الشان ودوستلق وصفوتندن
ثبات قدیمی نمایان ودولت صاحب حشمت وعنوان اولدوغی درکار وسوزده
میو میوان ومولانا وسائرمومی الیهم سزینی الدولتینی بالاده بیان اولدوغی
اوزره یتماً تنظیم اولنان عهد و موالات وموائیق ومصانعات مقنصاسی
اوزره سوزه ذکر اولنان دولت ایله دوستلق اوزره اولمق تاکیداً تقویضی
اولنوب اکر ارجاقلوسنه طرفندن دخی دولت مشارالیه بشقه حبه
معااهده به میل ورغبت اولنور ایسه دولت علیه محفوظ اولوب
مصالحه کوز مقبول اوله جنی آشکار اولمقدن ناشی اعلاماً وافهاماً
وخصوصی مزبوره سوزی توغیباً وتشویقاً اشبو فرمان عالیشانم
اصدار وارسال اولنمشدر امدتی سوزکه میو میوان ومولانا وسائرمومی
الیهم سز خصوصی مزبور معلومکوز اولدوقه اکا رعایت اینمکوز وایتدیمکوز
ودولت مشارالیه ایله دوستلق اوزره اولمکوز ایله مراد مافی الفواد
شاهانه می اجرا ایتیش اولورسکوز وبوخصوصی ایچون تونس
وطرابلس غرب ارجاقلوسنه دخی بشقه بشقه اولورنیفهم
اصدار اولنمشدر

EK 5: Karadeniz Ticaret Antlaşması

*Copia del Tratado concluido con la Puerta Otomana
para el paso de nuestros Buques mercantes á el
Mar Negro.*

La Cour de Madrid, ancienne Alliee de la Sublime Porte, ayant sollicité la permission pour ses bâtimens marchands de naviguer et commercer dans la Mer Noire, comme les bâtimens marchands de quelques autres Cours amies, et la Sublime Porte voulant observer les lois des égards et de la considération envers Sa Majesté le très-magnifique Roi d'Espagne, comme aussi satisfait au 1.me article de la Convention conclue dernièrement à Achérman, avec la Cour de Russie, lequel concerne le commerce de la Mer Noire, le Ministère du Reis-Effendi et le très-célaire Chevalier Louis del Castillo, Chargé d'Affaires actuel de Sa Majesté Catholique, après avoir correspondu ensemble sur cet objet de commerce, afin de l'établir et disposer de manière qu'il en résulte des avantages communs aux deux parties, les articles ci-mentionnés et exposés ont été arrangés et réglés:

Article I.

La Sublime Porte accordant aux bâtimens

véritablement Espagnols d'aller avec pavillon de leur Nation de la Mer Blanche à la Mer Noire, chargés des productions de leur pays et des autres États, comme aussi de retourner de la Mer Noire dans la Mer Blanche, avec des chargemens de productions de la Russie, tous les bâtimens qui arriveront dorénavant dans le Canal de la résidence Impériale, seront d'abord visités comme il faut par les préposés, comme le sont actuellement les vaisseaux Autrichiens, Anglais et Français, et s'il s'y trouve des marchandises prohibées, production des États de la Sublime Porte, savoir : Terékis (toute sorte de grains), armes et autres instrumens de guerre, Chevaux, Coton, Coton filé, peaux, plomb, cires, maroquins, suifs, cuirs, peaux de mouton, poix, résine, souffre, soie, laine, beren-fouk, istefdic, huile, cuivre, toiles, et en outre des Rayas fugitifs et déguisés en voyageurs ou matelots, après qu'ils auront été débarqués les firmans de sortie nécessaires pour ces bâtimens seront expédiés, sans qu'il y soit inséré de vaines difficultés, qui ne touchent point aux réglemens du Gouvernement de la Sublime Porte. De plus les achats des

bâtimens de la Sublime Porte seront prohibés, ainsi qu'ils
l'ont été de tous tems.

Article II.

En réciprocité des profits et avantages qui dériveront
de ce commerce pour les Négocians Espagnols, la Sublime
Porte ayant le droit d'acquiescer aussi par là de son côté
quelqu'avantage de compensation, il sera perçu sur
les Navires Espagnols, qui navigueront comme il est
dit ci-dessus; un droit de firman, proportionnellement
et convenablement à leur port: c'est-à-dire, qu'ils
seront censés être de trois rangs: le 1.er Rang, des Navires
du port de 16000. Kilos; le 2.e, de celui de 11000.; et le
3.me, de celui de 6000.; que le port des Navires de 1000. à
6000. Kilos, sera compté pour 6000.; celui des Navires
au dessus de 6000. Kilos, pour 11000; et le port de
ceux qui excèdent 11000. Kilos, pour 16000.; et que les
susdits Navires, chaque fois qu'ils viendront dans le
Canal de la Résidence Impériale et auront la permis-
sion d'aller dans la Mer Noire, payeront à leur
départ, l'aller et venir, ne comptant que pour un
voyage, un droit de firman à la caisse de l'Ami-
rauté, à laquelle il a été affecté: savoir, les

bâtimens du 1.er rang, six cents piastres, ceux du 2.e, quatre cents cinquante, et ceux du 3.me, trois cents. K
Aucune contestation, aucun débat, ne pourra avoir lieu entre les deux parties, soit par l'offre d'une somme moindre, soit par la demande d'une somme plus forte.

Article III.

Les bâtimens Espagnols qui iront et viendront dorénavant dans le Canal de la Résidence Impériale, avec le véritable pavillon de leur Nation, après que les principes ci-dessus établis de la visite auront été observés, n'éprouveront point de vaines difficultés, qui n'ont pas lieu envers les autres Puissances. En outre, si les dits Navires entrant dans le Port de Constantinople, avec leurs cargaisons de denrées, qui ils apporteront des Echelles Russes situées dans la Mer Noire, exposent qu'ils ont une voie d'eau, que leurs cargaisons seront mouillées et perdues et quand ils voudront ainsi par nécessité verser les denrées dont ils sont chargés, dans un autre bâtiment de même qu'à l'instar des navires des susdites Puissances; l'affaire sera d'abord représentée à la

Sublime Porte par la Mission d'Espagne et renvoyée à l'examen des préposés de la Douane et du Port, et après leur rapport, le transbordement sera publiquement permis par un firman touralu.

Article IV^u

De même qu'en vertu des traités existans entre les deux Cours; les sujets Espagnols sont protégés dans la Résidence Impériale et dans les autres lieux de l'Empire, situés dans la Mer Blanche, ils le seront aussi désormais pareillement dans ceux de la Mer Noire. Si leurs Navires éprouvent quelque avarie et qu'ils aient besoin de réparation, ils pourront les réparer, calfater, acheter, avec leur argent, des vendeurs les vivres qui leur sont nécessaires, et ils ne seront en aucune manière inquiétés à cet égard sans cause légitime. La Cour d'Espagne observera de son côté, en réciprocité envers les Sujets de la Sublime Porte, tous les articles arrêtés ci-dessus en faveur de ses propres Sujets, et elle promet de faire jouir les Navires marchands de la Sublime Porte, qui vont dans les Ports de l'Espagne, de tous les privilèges et de toutes les exemptions qui ont

obtenus les Navires Marchands des Puissances les plus favorisées, et on aura soin que leur observation soit toujours maintenue de cette manière.

Conclusion.

L'instrument relatif au commerce dans la Mer Noire des bâtimens marchands Espagnols et amicalement convenu et arrangé en 4. Articles, sur lesquels on a correspondu comme ci-dessus, sera scellé et signé par les deux parties et accepté et ratifié dans trois mois et plutôt, si faire se peut, par l'échange de Notes officielles respectives.

Es Copia.

Luis del Castillo

**EK 6: İspanya'nın Karadeniz Ticaretinde Gümrük Vergisi'nden Muafiyeti
Konusunda Liman Memuruna Gönderilen Emirname**

لیمان مورى
بوزده اقدم اسپانيا دولتى تجار سفیر لریك قوه وكر تجارنه ماز و بنديله هلیج دار السلطنه السینه دوه قوه وكره كیده جاك تکر لریزه شایه، عامه خزینه سینه
معالق المظله مرویه الفه اوزره بهوجب اوله، سینه سند سیم ریط و سیمه و سند مذكور اسپانيا فرالى طرفینه زهی قبول و تصدیقه اظهرد بالبار
الانه سندن دیوانه هلیج قلمه قیدله شایه، عامه وكرك طرفینه علم و خبری اعصا ایدلیس و مرویه زبوره نك خزینه، مذکوره مخصوصا لریك
غوری مقید تحصیل التمسى خصوصى باجور لری نیه التمسى ادر سلطنت سینه ایله اسپانيا فرالى نبیخ درکار اولده مروضات اقتضایه
اوله اوزره دولت م بالانك قوه وكره کیس جاك تجار سفیر لریزه معاهده، سینه مخرجی شخصی لایم کلاده مرویه نك عفری خصوصه
ساعده، سینه جناب جلایان اراده قلمه دوه بطریق خط هلیج تکر قلمه حضرت تاجدارى صحیفه لری صدور التمسى و تطوعه نفس اوزره کیس
دیوانه هلیج قلمه قیدله شایه، عامه وكرك طرفینه سینه بقه علم و خبر لریس اولمده تکی ایمدی بعلیوم سعاده کلیب ماز و قوه وكره
کید جاك اولده اسپانيا تجار تکر لریزه بهوجب اوله، سینه مرویه مطالبه اولمیه روه و بریل جاك اولده سینه اولمیه نفسی مخرجی موده
و عورک خصوصه سادرت ایلمیه لری ۲ ایلح

EK 7: Kraliçe II. Isabel

EK 8: Kraliçe II. İsaabel'in Annesi Saltanat Vekili Maria Cristina de Borbon

MARÍA CRISTINA DE BORBÓN, REINA GOBERNADORA DE ESPAÑA.

EK 9: 4 Temmuz 1840 Tarihli Gümrük Tarifesi

İTHALAT		
Ürünler	Miktar	Aspro¹ Cinsinden Vergi
Zeytinyağı	Bir kasa küçük şişe	180
Napoli Zeytinyağı	Bir okka	11
Virtiyol yağ	Bir okka	11
Rus Keten tohumu yağı	Bir kental	633
Çelik	Bir kental	540
Rus çeliği	Bir kental	420
Kutularda ince çelik	---	% 3
Anchiote (annato ağacının tohumları)	Bir okka	100
Çayır mantarı ve kav	Bir okka	36
Fransız konyağı	Bir okka	8
Kolonya suyu	6 küçük şişelik kasa	108
Lavanta suyu	100 küçük şişe	360
Şişelerde lavanta suyu	Şişe	27
Macaristan Krallığı suyu	100 küçük şişe	520
Sert su veya nitrik asit	---	% 3
Terebentin	Bir okka	25
İğne	50 binlik paket	830
1-10 numaralı yelken dikme iğnesi	4 binlik paket	260
Fransız, İngiliz, Belçika ve Hollanda Üstübeci	Bir kental	540
Ceneviz Üstübeci	Bir kental	1044
Almanya ve Prusya Üstübeci	Bir kental	500
Kâfur	Bir okka	108
Kepere	Bir kental	160
Ançüez keperesi	---	---
Topluiğne	Binlik paket	18
Cilalanmış topluiğne	---	% 3
İngiliz yün ipliği	Bir okka	63
Boyalı yün	Bir okka	90
Kabuksuz badem	Bir okka	22
Kabuklu badem	Bir okka	11
Nişasta	Bir okka	13
Misk	---	% 3
Katran ve zift	---	% 3
Rus katran ve zifti	Bir kental	90
Şap	Bir kental	360
Yabani sarı kehribar	Bir okka	3600
Gri kehribar	1 ½ drahmi	108

¹ Türk parası, Para'nın üçte biri, 1 Kuruş 120 Aspro'dan oluşmaktadır.

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Amonum, biber ve karanfil tohumu	Bir okka	15
Ançüez, zeytin, gebere otu, asit ve diğer tuzlar	12 küçük şişelik kasa	180
Çapa	Bir kental	320
Anason	Bir kental	130
Demir baskı ayaklı büyüteç	Bir düzine	60
Antimon	Bir kental	900
Çengel	Binlik paket	60
Kutuda çivi otu	Bir okka	360
Kesede çivi otu	---	% 3
Lüks silah, tüfek vs.	---	% 3
Avrupa pirinci, barbunya, mercimek, nohut ve diğer kuru sebzeler	Değerinin % 20'sine indirildi	% 3
Beyaz ve sarı arsenik	Bir okka	15
Cıva	Bir okka	160
Havaneli şeker	Bir kental	1080
Toz, beyaz, birinci kalite ve üçe bölünmüş şeker	Bir kental	828
Esmer ve maskaralık şeker	Bir kental	612
Kaba sülfür	Bir kental	90
Külçe sülfür	Bir kental	190
Mavi sülfür	Bir okka	18
Prusya sülfürü	Bir okka	57
Tuzlanmış morina balığı	Bir kental	360
Avrupa balsamı	---	% 3
Kart	Bir düzine	40
Rus kartı	Bir düzine	70
Asilbent	Bir okka	56
Pandispanya ve un	---	% 3
Hodan	5 okka	216
Fransız, İngiliz, Belçika botu	Bir çift	216
Almanya, Napoli ve Prusya botu	Bir çift	126
Ceneviz Botu	Bir çift	150
Rus botu	Bir çift	108
200-400 drahmilik boş siyah şişe	100 şişe	265
1000 drahmilik boş siyah şişe	100 şişe	540
4 okka kapasiteli, tütün için boş siyah şişe	100 şişe	1080
Alman ve Venedik kristal şişesi	Bir kasa	3360
Yıldızlı kristal şişe ve işlenmiş İngiliz kristali	Bir kasa	9120
Düğme ve ilik	...	% 3
Rus sicimi	Bir kental	900
Altın veya pirinç ipek kumaş, parlak ipek	Bir top	216

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
En lüks altın veya pirinç ipek kumaş	Bir top	324
Biblo, boncuk, vitray parçaları	1200lük paket	16
Kıl ve saç	Bir okka	1080
Siyah havyar	Bir kental	1080
Renkli havyar	Bir kental	180
Kablo ve sicim	Bir kental	210
Zincir veya demir kablo	Bir kental	400
Amerika kahvesi	Bir okka	23
Moka Kahvesi	Bir okka	37
Aynalı çita yaprağı kutusu	Bir düzine	26
Tahta kutu	Bir fiçi	2500
Rus yapımı çanta kilidi	100 adet	144
Normal tarçın	Bir okka	40
Seylan tarçını	Bir okka	100
Rus malı ham kenevir	Bir kental	320
Eğrilmiş Rus keneviri	Bir kental	320
Demir top	Bir kental	320
Kafkasya malı kapüşon ve at örtüsü	Bir adet	160
Taş karbon kömürü	Bir kental	32
Kakule	---	% 3
Bakır asetat parçaları	Bir okka	36
Kristal bakır asetat	Bir okka	82
Salamura öküz eti	Bir kental	277
Domuz eti	Bir kental	216
Bakır çan	Bir kasa	144
Portakal ve limon kabuğu	Bir okka	10
Tonik olarak kullanılan çalı kabuğu	Bir okka	100
Arpacık	Bir okka	36
Karadeniz malı tütsülenmiş et	Bir kental	300
Ayakkabı fırçası	Bir düzine	48
Elbise fırçası	Bir düzine	126
Gümüşçüler için pirinç ipli fırça	10 paketlik kasa	140
El değmemiş balmumu	Bir kental	2330
Domuz kılı	Bir okka	180
Rus malı keçi kılı	Bir kental	270
Temiz at kılı	Bir okka	60
Doğal at kılı	Bir okka	18
Fransız birası	12 şişe	102
İngiliz birası	12 şişe	144
Çikolata	Bir okka	68
Şigara	1000 adet	450
Zincifre veya zincifre boyası	Bir okka	162
İpek, saten sargı bezi	---	% 3

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Özel çivi	Bir okka	54
Hollanda, Belçika, Fransa, Rusya ve Prusya çivisi	Bir kental	666
Trieste çivisi	Bir kental	800
İngiltere çivisi	Bir kental	576
Belçika malı büyük çivi	Bir kental	576
Altın yıldız kafalı çivi	5 paket	54
Rus ham bakır	Bir okka	30
Yaprak ve rulo halinde Rus bakır	Bir okka	70
Gemi astarlamak için bakır yaprakları	Bir okka	54
Kırmız	Bir okka	360
Balık filesi	Bir okka	360
Normal file	Bir kental	633
Yün İngiliz çarşafı (battaniye)	Bir adet	180
Resim boyası	---	% 3
Ham mercan	Bir okka	1100
En üst kalite mercan	Bir okka	3960
Orta kalite mercan	Bir okka	1800
Düşük kalite mercan	Bir okka	900
Mantar meşesi kabuğu	Bir kental	154
İnce deri	---	---
Yün hayvanı	---	% 3
Kayış	Bir çift	72
Şarap tortusu kreması	Bir okka	23
Rus malı at yelesi	Bir kental	792
Saat için kristal	Bir düzine	5
Gözlük için çerçevesiz kristali	5 düzinelik kasa	75
Kübabe	Bir okka	54
Rus malı demir kaşık, tava ve bıçak	Bir okka	16
Alman malı alüminyum kaşık	Bir düzine	36
Kafkasya bıçağı	10 adet	100
Her çeşit bıçak ve çatal	12 çift	60
Urgan denilen Rus sicimi	Bir kental	300
Müzik enstrümanları için sicim	12lik paket	36
Deri	---	---
Sağrı denilen Kırim derisi	Bir deri	25
Amerika derisi	Bir deri	396
Cisimlenmiş ve beyazlatılmış sığır derisi	Bir düzine	1296
Rus malı inek derisi	Bir deri	12
Bufalo derisi	Bir deri	360
Öküz derisi	Bir deri	180
At derisi	Bir deri	108
Metal yüksük	On iki düzine	40

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Normal keskinleştiriciler	5 düzine	288
Fildişi	Bir okka	252
Balık dişi	Bir okka	120
Rus malı mumlu bez veya muşamba	Bir adet	720
Şeffaf vernik	Bir okka	1440
Opak vernik	Bir okka	2700
Luci di Ebreo denilen aynalar	60lık 2 kasa	576
Küçük normal ayna	Bir düzine	23
Kalay	Bir kental	2000
Salamura mersin balığı (istiridye)	Bir okka	22
Salamura mersin balığı (midye)	Bir okka	30
İspanyol hasırları	---	%3
Erişte	---	---
Kırım keçesi	Bir adet	45
Gri Kırım keçesi	Bir adet	135
Her sınıftan Alman ve Prusya fanilas	55 kürdanlık bir parça	850
Normal ve orta sınıf İngiliz fanilas	55 kürdanlık bir parça	800
Üst sınıf İngiliz fanilas	---	% 3
İpek, lif, yün ve pamuk püsküller	---	% 3
Süngülü savaş tüfeği	Bir adet	342
Altın, gümüş ve çiçekli ipek ve kadife kurdele	1 ½ drahmi	18
Altın, gümüş ve saçaklı Rus kurdeles	Bir drahmi	18
Kraker	---	---
Siyah ve beyaz zencefil	---	---
Cin	Bir kental	720
Fıçıda cin	Bir büyük şişe	9
Damla sakızı	Bir okka	16
Lake sakız	Bir okka	130
Hint kütüğü	Bir okka	60
Kapüşonlu palto	Bir okka	144
Küçüklerine fes denilen güzel ve yaygın Fransız şapkas	---	---
Ceneviz şapkas	Bir düzine	206
Liorna şapkas	Bir düzine	105
Her tür Alman şapkas	Bir düzine	80
Liorna'nınkilerin iyi taklidi Alman şapkas	Bir düzine	180
En üst kalite ve askerler için büyük Fransız şapkas	Bir düzine	584
Denizciler için Venedik ve Alman yün şapkas	Bir düzine	700

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Denizciler için Katalan şapkası	---	% 3
Un ve bisküvi	---	% 3
Demir çubuk	Bir kental	200
Rus demir çubuğu	Bir kental	270
Farklı ebatlarda ve paketli İngiliz ince demiri	Bir kental	234
Yaprak halinde demir	---	% 3
Rus keten ipliği	Bir kental	700
Chotzin ipliği	Bir okka	54
İngiliz yün ipliği	Bir okka	90
Top halinde İngiliz yün ipliği	12li paket	180
Alman yün ipliği	Bir okka	60
Venedik yün ipliği	Bir okka	115
Rus altın ipliği	80 drahmilik paket	1080
Altın ve gümüş iplik ve folyo, ipek şerit ve birleşik ve renkli pul	1 ½ drahmi	25
Rus malı altın ve gümüş iplik ve folyo, ipek şerit ve birleşik ve renkli pul	Bir drahmi	15
Rus malı taklit ip ve yaprak	Bir okka	165
Polonya malı altın ve gümüş taklidi iplik	Bir okka	130
Pirinç iplik	Bir okka	58
Alman malı demir ip ve tel	Bir kental	800
İngiliz ve Rus demir ip ve teli	Bir kental	792
İngiliz ince demir ip ve teli	Bir kental	900
Dövülmüş taklit altın yaprağı	3250 gramlık paket	50
İşlemeli taklit altın yaprağı	Bir kasa	1008
İngiliz lata yaprağı	450lik 2 kasa	1260
Büyük ve küçük orak	Bir adet	17
Hint ürünleri	---	---
Altınkökü	Bir okka	220
Sabun	Bir okka	16
Yatak başı	Bir okka	72
Şurup	---	---
Mühür mumu	Bir okka	100
Alman mühür mumu	Bir okka	72
Hollanda malı kare tuğla	Bin adet	684
Yıkanmış merinos yünü	Bir okka	115
Rus merinos yünü	Bir kental	360
Pirinç ve pirinç ipliği	Bir okka	58
Füme öküzdili ve öküz salamı	Bir kental	475
Gümüşçüler için kireç	Bir düzine	37
Dolgu malzemesine karıştırılmış normal kireç	Bir düzine	15

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Limon	Bin adet	288
Küçük şişede likör, şurup ve iksir	100 küçük şişe	468
Şişede likör, şurup ve iksir	100 şişe	1000
Pul	---	---
Rus muşambası	Bir kental	360
Çanak çömlek	---	% 3
Makarna, şehriye ve diğer makarnalar	Bir okka	8
Rus makarna, şehriyesi ve diğer makarnaları	Bir okka	9
Mana (şekerli yaprak suyu)	Bir okka	90
Rus içyağı	Bir kental	780
İngiliz salamura içyağı	---	% 3
Fildişi	---	---
Küçük parçalar halinde fildişi	Bir okka	90
Büyük ipek çorap	Bir düzine	600
Kısa ipek çorap	Bir düzine	315
İngiliz büyük yün, pamuk ve lif çorapları	Bir düzine	360
Kısa çorap	Bir düzine	180
Almanya ve Prusya malı büyük çorap	Bir düzine	280
Alman malı kısa çorap	Bir düzine	140
Alman malı büyük pamuklu çorap	Bir düzine	250
Alman malı kısa pamuklu çorap	Bir düzine	125
Ceneviz ve Prusya malı büyük pamuklu çorap	Bir düzine	180
Ceneviz ve Prusya malı kısa pamuklu çorap	Bir düzine	120
Rus balı	Bir kental	396
Sülüğen	Bir kental	460
Rus kahve öğütücüsü	Bir adet	72
Rus malı salamura moren	Bir kental	321
Sandalye, komodin, masa, ayna, masaüstü saat, yapay çiçek vs. gibi mobilyalar	---	% 3
Farklı ürün ve mallar		
6/4 veya 7/8 iğneli Fransız pamuklu bezi	Bir parça	144
Fransız, Belçika ve İsviçre patiska veya sık dokunmuş bezi (10/4 veya 1 6/8 iğneli: 16)	Bir parça	211
Fransız, Belçika ve İsviçre patiska veya sık dokunmuş bezi (10/4 veya 1 6/8 iğneli: 9 ½'den 11'e)	Bir parça	111
Fransız, Belçika ve İsviçre patiska veya sık dokunmuş bezi (12/4 veya 2'den 2 1/8'e iğneli: 16)	Bir parça	260
Fransız, Belçika ve İsviçre patiska veya sık dokunmuş bezi (12/4 veya 2'den 2 1/8'e iğneli: 9 1/2'den 16'ya)	Bir parça	162

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Fransız, Belçika ve İsviçre patiska veya sık dokunmuş bezi (14/4 veya 2 3/8'den 2 1/2'ye iğneli: 16)	Bir parça	291
Fransız, Belçika ve İsviçre patiska veya sık dokunmuş bezi (20/4 veya 2'den 3 1/2'ye iğneli: 16)	Bir parça	369
Fransız, Belçika ve İsviçre patiska veya sık dokunmuş bezi (24/4 veya 4'ten 4 2/8'e iğneli: 16)	Bir parça	536
12 yarda uzunluğunda İngiliz patiskası	Bir parça	108
21 yarda uzunluğunda İngiliz patiskası	Bir parça	255
11lik iğne ile işlenmiş 28 yardalık İngiliz pamuklu bez	Bir parça	126
Top halinde 21 yardalık İngiliz pamuklu bezi	Bir parça	198
Her renkten 28 yardalık İngiliz pamuklu bezi	Bir parça	108
Beyaz pamuklu bezden İngiliz uzun elbiseleri 1 yarda genişliğinde, 36 yarda uzunluğunda	Bir parça	231
Beyaz pamuklu bez, 1 2/8 piko veya 24 yarda	Bir parça	170
Amerika telası denilen beyaz pamuklu ham bez	Bir bohça	73
Uzun elbise denilen pamuklu Hint bezi, 36 yarda	Bir parça	324
Salanpori pamuklu bezi, 18 yarda	Bir parça	162
Bafta pamuklu bezi, 12 yarda	Bir parça	108
İngiliz dimisi, her renkten dimi, 24 yarda	Bir parça	180
Karışık çizgili dimi	Bir parça	11½
Marpeç denilen, İngiliz zebrası, çizgili, mavi, beyaz ve mavi ve portakal rengi şal	Bir parça	95
Termaış denilen, İngiliz zebrası, çizgili, mavi, beyaz ve mavi ve portakal rengi şal	Bir parça	150
İranlıların kullanımı için küçük ve büyük İngiliz zebrası, palmiye şeklinde küçük çiçekli ve buketli şal	Bir parça	144
Martolati denilen 12 yardalık İngiliz patiskası	Bir parça	100
Bir yada 2 renkli İngiliz Hint kumaşı, 28 yarda genişliğinde	Bir parça	176
3,4,5 renkli İngiliz Hint kumaşı, 28 yarda genişliğinde	Bir parça	285

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Leh adı verilen ve diğer üst sınıf mobilyalar için 1 2/8'den 1 5/8 genişliğinde 22'den 26'ya kadar enli Fransa, İsviçre ve Belçika malı Hint kumaşı	Bir parça	612
Orta ve alt sınıf mobilyalar için 1 2/8'den 1 3/8 genişliğinde 22 enli Fransa, İsviçre ve Belçika malı Hint kumaşı	Bir parça	252
Takım elbiseler için üst, orta ve alt sınıf Fransız Hint kumaşı, 1 2/8'den 1 3/8'e kadar genişlikte, 22-30 enli	Bir parça	350
Takım elbiseler için İsviçre ve Belçika malı Hint kumaşı, 1 2/8'den 1 3/8'e kadar genişlikte, 22 enli	Bir parça	290
Merinos adı verilen, Fransa, İsviçre ve Belçika malı renkli Hint kumaşı, 1 2/8'den 1 3/8'e kadar genişlikte, 22-25 enli	Bir parça	576
Fransa, İsviçre ve Belçika malı renkli Hint kumaşı, 7/8'den 1'e kadar genişlikte, 22 enli	Bir parça	414
Üst ve alt sınıf mobilya ve takım elbise için Fransa, İsviçre ve Belçika malı Hint kumaşı 7/8'den 1'e kadar genişlikte, 22 enli	Bir parça	216
Bengalina denilen İsviçre malı hint kumaşı	---	% 3
Rus malı Hint kumaşı	36 pikoluk parça	270
Ceneviz malı 28 yardalık Hint kumaşı	Bir parça	504
Ceneviz malı 25 yardalık Hint kumaşı	Bir parça	216
Boyalı İngiliz hasası (bez) 1 yarda genişliğinde, 24 yarda uzunluğunda	Bir parça	198
Beyaz İngiliz hasası (bez) 1 yarda genişliğinde, 40 yarda uzunluğunda	Bir parça	300
Ham İngiliz hasası (bez) 1 yarda genişliğinde, 40 yarda uzunluğunda	Bir parça	280
Muslinden baskılı, biçimli ve nakışlı her tür İngiliz mendil ve eşarbi	---	% 3
Fransa, İsviçre ve Belçika malı muslinden ve ince beyaz ketenden kenarı çizgili mendil	Bir düzine	108
Fransa, İsviçre ve Belçika malı noktalar işlenmiş mendil	Bir düzine	216
Fransa, İsviçre ve Belçika malı kenarlı pamuk mendil 3/8-7/8 piko genişliğinde	Bir düzine	32
Fransa, İsviçre ve Belçika malı kenarlı pamuk mendil 1-1/8 piko genişliğinde	Bir düzine	65
Fransa, İsviçre ve Belçika malı kenarlı pamuk mendil 1 2/8-1/5 piko genişliğinde	Bir düzine	108

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Bohça denilen Fransa, İsviçre ve Belçika malı pamuklu mendil ve şal, inkardine fonlu, merinos baskılı 24 piko genişliğinde	Bir adet	100
Bohça denilen Fransa, İsviçre ve Belçika malı pamuklu mendil ve şal, inkardine fonlu, merinos baskılı, 2- 2 2/8 piko genişliğinde	Bir adet	75
Fransa, İsviçre ve Belçika malı pamuklu mendil ve şal, inkardine fonlu, baskılı, 1 6/8 piko	Bir düzine	400
Fransa, İsviçre ve Belçika malı pamuklu mendil ve şal, inkardine fonlu, baskılı, 1 1/8-1 3/8 piko	Bir düzine	172
Fransa, İsviçre ve Belçika malı normal, mavi, boyalı ve pamuklu mendil ve şal	Bir düzine	57
Fransa, İsviçre ve Belçika malı üst, orta ve alt kaliteli, büyük ve küçük pamuklu mendil ve şal	Bir düzine	108
Kalem Kiar denilen Fransa, İsviçre ve Belçika malı muslin baskılı, kaliteli örgülü, pamuklu mendil ve şal	Bir adet	43
Alman malı muslin baskılı, kaliteli örgülü, pamuklu mendil	Bir adet	43
Fransa, İsviçre ve Belçika malı orta ve alt kalite pamuklu mendil ve şal	---	% 3
Alman malı inkardine, taklit boyalı pamuklu mendil	Bir düzine	72
Alman malı iyi boyalı pamuklu mendil ve şal	Bir düzine	105
Alman malı, pike üstüne Berlin baskılı, saçaklı mendil	Bir düzine	350
Çapalı denilen Alman muslini	Bir parça	150
Keten denilen Alman muslini	Bir parça	60
Mermer ve Tensif denilen her genişlikte 16 enli İsviçre muslini	Bir parça	165
Jaconets denilen İsviçre malı 1 3/8-1 6/8 pikolu 20 yardalık muslin	Bir parça	120
Jaconets denilen İsviçre malı 1 8/8-1 2/8 pikolu 20 yardalık muslin	Bir parça	100
Jaconets denilen İsviçre malı 1 1/8-1 2/8 pikolu 20 yardalık muslin	Bir parça	90
Fransa, İsviçre ve Belçika malı ipek, altın veya gümüş nakışlı, çiçekli veya yapraklı muslin	---	% 3

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
İsviçre malı, çiçek, buket ve küçük karelerle işlenmiş, 1 2/8- 1 6/8 pikoluk 8 enli muslin	Bir parça	136
Fransa malı, boyalı, takım elbiseler için, her kalitede 1 2/8- 1 1/2 pikoluk 25-30 enli muslin	Bir parça	470
İsviçre ve Belçika malı, 1 2/8 – 1 ½ pikoluk 22 enli muslin	Bir parça	360
İngiliz malı, baskılı, her genişlikte, 24 yardalık muslin	Bir parça	360
Sakankuli denilen 10 yardalık Books baskılı İngiliz muslini	15 pikoluk yarım parça	100
Sevaspur denilen, 2/8-1 pikoluk, 20 yardalık Tengils baskılı İngiliz muslini	Bir parça	100
Sevaspur denilen, 6/4 veya 44 inçlik, 20 yardalık Tengils baskılı İngiliz muslini	Bir parça	135
Mermer denilen, jaconets baskılı 1 6/8 pikoluk 20 yardalık İngiliz muslini	Bir parça	155
Çiçek işlemeli 10 yardalık İngiliz muslini	Bir parça	100
Berveç denilen, renk işlemeli 10 yardalık İngiliz muslini	Bir parça	198
Boyanmak için hoş 20 yardalık İngiliz Mulls muslini	Bir parça	150
Yaşmanlık denilen 20 yardalık İngiliz muslini	Bir parça	250
Üst kalite Hindistan muslini	---	% 3
Çizgili, birleşik ve çiçekli Şeytanbezi denilen, her renkten 40 pikoluk maun	Bir parça	200
9 pikoluk Hindistan maunu	Bir parça	54
Çizgili ve birleşik, iyi boyalı Fransa ve Belçika maunu	Bir miktar	10½
Çizgili ve birleşik, taklit boyalı Fransa ve Belçika maunu	Bir miktar	6½
Alman maunu	---	% 3
Her renkten pike	Bir piko	9
İsviçre malı ham pamuk tela 10/4 – 1 6/3 pikoluk 16 enli	Bir parça	234
İsviçre malı ham pamuk tela 12/4 – 2'den 2 1/8 pikoluk 16 enli	Bir parça	273
İsviçre malı ham pamuk tela 14/4 – 2 3/8'den 2 1/3 pikoluk 16 enli	Bir parça	295
İsviçre malı ham pamuk tela 20/4 – 3 2/8'den 3 1/2 pikoluk 16 enli	Bir parça	396
İsviçre malı ham pamuk tela 24/4 – 4'den 4 2/8 pikoluk 16 enli	Bir parça	475

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Rus alaçası, geniş	35 pikoluk parça	490
Rus alaçası, dar	35 pikoluk parça	245
Birleşik, dar, bir pikoluk, 28 yardalık İngiliz şalı	Bir parça	378
Çiçekli, bir pikoluk, 28 yardalık İngiliz şalı	Bir parça	540
Angora, Lasting ve Camelote taklidi, 28 yardalık İngiliz şalı	Bir parça	1080
Soff denilen 28 yardalık İngiliz şalı	45 pikoluk parça	540
İşlenmiş, geniş, 1 6/8-2 pikoluk, 28 yardalık İngiliz şalı	Bir parça	1224
Baskılı, geniş, 1 6/8-2 pikoluk, 28 yardalık İngiliz şalı	Bir parça	1260
Birleşik, geniş, 1 6/8-2 pikoluk, 28 yardalık İngiliz şalı	Bir parça	1080
Döşemelik, geniş ve dar, 28 yardalık Şam işi İngiliz şalı	Bir parça	1332
1 piko genişliğinde merinos şal	Bir piko	14
2 piko genişliğinde merinos şal	Bir piko	28
Hindistan'dakinin taklidi Fransız şalı, uzun ve kareli	---	% 3
Siyah ve diğer renklerde kravat ve boyun ve çanta için ipek ve pamuk mendil	---	% 3
Krepon kâğıdı, geniş, 36 numara	İki yarım parça	520
Krepon kâğıdı, dar, 22 numara	İki yarım parça	360
Büyük ve küçük çiçekli şifon	Bir miktar	50
Alman merinosu, 2 piko genişliğinde	Bir piko	62
Alman merinosu, 1 piko genişliğinde	Bir piko	31
İpek işlenmiş tül mendil, 1 ½- 2 pikoluk mendil	Bir düzine	1800
Krepon tül mendil ve lif veya altın yaprağı lifli tül mendil	---	% 3
Basit, Levanten, düz ve şayak, dar, 6/8-1 pikoluk tafta	Bir miktar	50
Basit, Levanten, düz ve şayak, geniş, 1/2-2 pikoluk tafta	Bir miktar	100
Çiçekli, çaprazlanmış tafta ve saten, 6/8-1 pikoluk	Bir miktar	60
İşlenmiş tafta ve saten, 6/8-1 pikoluk	Bir miktar	100
Altınlı tafta ve saten	Bir piko	110
Mantin denilen Floransa çiftli taftası 1- 1 ½ pikoluk	Bir piko	43
Floransa çiftli taftası, geniş	---	% 3
Tabini, örmesi	---	% 3
Geniş ve dar Floransa sateni	Bir piko	54

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
1 2/8- 1 6/8 pikoluk dar tül	Bir miktar	32
2 - 2 1/2 pikoluk geniş tül	Bir miktar	42
Trieste çitarisi	---	% 3
Gömlek için her tür Alman keteni	45 pikoluk parça	1260
Mezzalunetta denilen Rus keteni	Bir parça	504
Ravenduk denilen Rus keteni	Bir parça	432
Salkata denilen Rus masa örtüsü, top halinde	24 pikoluk parça	288
Üst kalite Salkata denilen Rus masa örtüsü	36 pikoluk parça	720
Geniş ve hoş Rus keteni	36 pikoluk parça	640
Panova denilen kese için Rus keteni	Bir kental	378
Dar Rus keteni	36 pikoluk parça	320
Kemha denilen Rus keteni, 1 ½ piko genişliğinde	36 pikoluk parça	900
Kemha denilen Rus keteni, 1 1/8 piko genişliğinde	36 pikoluk parça	540
Kare ve dar Rus keteni	Bir piko	3½
Üst ve alt kalite Polonya keteni	60 pikoluk parça	288
Çuvallar için Berbut denilen her tür, geniş ve dar Polonya keteni	60 pikoluk parça	180
Çuvallar için top haline Alman keteni	60 pikoluk parça	180
Alman usturası	Bir düzine	15
Moren lifi	Bir okka	43
Aromatik ceviz	Bir okka	288
Toprak boyası	Bir okka	40
Dövme demirden ütü	---	% 3
Campeche kerestesi	Bir kental	100
Santa Marta kerestesi	Bir kental	378
Pernambuco kerestesi	Bir kental	1500
Sandalo kerestesi	Bir kental	380
Caoba kerestesi	---	% 3
Santo (Guayaco) kerestesi	---	% 3
Ebano kerestesi	Bir kental	540
Rus Box kerestesi	Bir kental	40
Fitilli kadife	40 pikoluk parça	468
Baskılı fitilli kadife	40 pikoluk parça	720
İspanya'dan çok zarif kumaş	---	% 3
Paris kumaşı	---	% 3
Sedan kumaşı	Bir miktar	409
Elbeuf kumaşı, Elbeuf, Sajonia, Leipzic taklidi, İngiliz, Fransa, Bekçika, Almanya ve Hollanda taklidi	55 pikoluk 2 parça	6105

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Mahut denilen haleli veya halesiz Fransa, Bekçika, Almanya ve Hollanda kumaşı	55 pikoluk 2 parça	4720
Saya ve Parangon kumaşı	55 pikoluk 2 parça	10890
Mahut Seray kumaşı	55 pikoluk 2 parça	3520
Fransız Londrini kumaşı, orta ve alt kalite	55 pikoluk 2 parça	2170
Kaşmir kumaş	---	% 3
Rift adlı Alman dar kumaşı	55 pikoluk 2 parça	1700
Rift adlı Alman geniş kumaşı	55 pikoluk 2 parça	2850
İki Balık markalı Alman geniş kumaşı	55 pikoluk 2 parça	3960
Rift Albuf denilen kumaş	55 pikoluk 2 parça	5850
Polonya kumaşı	55 pikoluk 2 parça	860
Rus malı kalın kumaş	60 pikoluk 2 parça	1200
Her kalitede İngiliz kumaşı	---	% 3
Krallara layık denilen Trieste kâğıdı	Bir top	1500
Renkli Trieste kâğıdı	Bir top	180
Sarı Trieste kâğıdı	Bir top	255
Üç Ay denilen Liorna kâğıdı	Bir top	120
Büyük Üç Ay denilen Liorna kâğıdı	Bir top	158
Cenevizlerinkinin taklidi Liorna kâğıdı	Bir top	108
Liorna mektup kâğıdı	Bir top	108
Fransız kâğıdı (au raisin)	Bir top	126
Fransız kabarcık kâğıdı	Bir top	95
Fransız mektup kâğıdı	Bir top	180
24'lük Fransız kâğıdı (croisette)	24 topluk balya	648
Mavi ve beyaz Rus kâğıdı	288 sayfalık bir top	108
Her tür İngiliz kâğıdı	---	% 3
Ceneviz kâğıdı	32 topluk balya	1728
Navigator adlı Trieste kâğıdı	Bir top	36
Manganeri adlı Trieste kâğıdı	Bir top	113
Üç Ay veya Aslan adlı Trieste kâğıdı	Bir top	120
Tre Capelli adlı Trieste kâğıdı	Bir top	93
Gerçek adlı Trieste kâğıdı	Bir top	288
Kraliyet adlı Trieste kâğıdı	Bir top	600
Renkli süs kâğıdı	---	% 3
İpek şemsiye	Bir adet	270
Her ölçüde pamuk ve tela şemsiye	Bir düzine	684
Corinto adlı Napoli kuru üzümü	Bir kental	792
Razaki adlı Napoli kuru üzümü	Bir kental	396
Makarnalar	---	---
Tiftik denilen yumak veya keçi tortusu	Bir okka	18
Ufak top	Bir kental	540
Taklit inci	10'lu paket	60

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Renkli vitray Venedik incisi	25'li paket	100
Salamura balık	Bir okka	32
Boynuzdan tarak	5 düzine	100
Fildişinden tarak	Bir okka	1170
Zift, katran	---	---
Keskinleştirici taş (eğe)	Bir adet	12 ½
Barut rengi Ceneviz eğesi	Bir adet	7 ½
Rus yabancı tavşan derisi	100 adet	432
Kunduz derisi	Bir deri	90
Keçi derisi	Bir adet	36
Şapka için Bukarya kuzu derisi	Bir deri	126
Şapka için Zaporya kuzu derisi	Bir deri	34
Şapka için Kırım kuzu derisi	Bir deri	80
Şapka için Rus kuzu derisi	Bir deri	130
Kakum denilen As derisi	40 deri	400
Azof tilki derisi	Bir adet	288
Birinci kalite renkli tilki derisi	Bir adet	342
Sıradan tilki derisi	Bir adet	90
Siyah tilki derisi	Bir çift	2500
Beyaztilki derisi	Bir deri	43
İri parçalar halinde tilki derisi	Bir okka	100
Boyun bölgesinden beyaztilki derisi	Bir çift	36
Kurt derisi	Bir deri	120
Beyaz tavşan derisi	Bir tulum / balya	90
Karsak derisi	Bir deri	40
Kara kedi derisi	Bir deri	18
Zardava denilen sansar derisi	Bir deri	72
Ufak sansar derisi	Bir okka	720
Ayı derisi	Bir adet	180
Yaban kurdu derisi	Bir adet	540
Zerdeva derisi	Bir adet	45
Güney Amerika kunduz derisi	Bir adet	36
Orta ve alt sınıf Polonya siyah samur derisi	Bir çift	270
Rus malı birinci kalite deri	Bir çift	900
Göbek bölgesinden Rus derisi	Bir çift	144
Rus malı parça deri	Bir okka	540
Rus malı kuyruk derisi	Bir parça	40
Rus malı kafa ve bacak derisi	Bir okka	180
Guicuchen derisi	Bir deri	10
Boyalı Guicuchen derisi	Bir deri	10
Parçalı Guicuchen ve tilki derisi	Bir okka	108
Doğal Çinçilya derisi	Bin adet	3750
Sibiryalı Çinçilya derisi	Bin adet	7500

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Doğal ve siyah Çinçilya derisi	Bin adet	5625
Salamura Çinçilya derisi	10 çiftlik paket	85
Salamura siyah Çinçilya derisi	10 çiftlik paket	120
Laska denilen normal as derisi	40 deri	72
Biber	Bir okka	19
Büyük biber	---	% 3
Sicilya fıstığı	Bir okka	20
Ütü	Bir düzine	200
Dövme tabak	Bir drahmi	15
Toprak rengi Ceneviz tabağı	Bir düzine	5
Kabuk şeklinde kurşun	Bir kental	400
Tabaka halinde kurşun	Bir kental	410
Barut	---	% 3
Kırmızı çökelti	Bir okka	198
Peynir	---	% 3
Ceneviz peyniri	Bir okka	25
Kinin	---	% 3
Hırdavat ve her türden oyuncak	---	% 3
Saat ve sarkaçlı saat	---	% 3
Gümüş ve yıldızlı pirinçten kese saati	Bir adet	1650
Rom	Bir okka	15
Ravent	Bir okka	252
Berbut ve seklem denilen tela ve atkılıdan yapılmış boş çuval	100 adet	1080
Amonyak tuzu	Bir okka	30
İngiliz tuzu	---	% 3
Rafine güherçile	Bir kental	800
Ham güherçile	---	% 3
Salamura sardalye	3-4 okkalık bir fiçı	126
Demir tava	Bir kental	720
Rus malı beyaz ve saman sarısı içyağı	Bir kental	660
Rus keten tohumu	20 okkalık bir kilo	64
Kenevir tohumu	20 okkalık bir kilo	43
Fransız ve İngiliz fötr şapkası	Bir düzine	1500
Rus fötr şapkası	Bir düzine	1728
Alman fötr şapkası	Bir düzine	680
Alt kalite Liorna fötr şapkası	Bir düzine	1296
Denizciler için Alman ve Liorna hasır fötr şapkası	Bir düzine	140
Orta kalite hasır fötr şapka	Bir düzine	300
İyi kalite hasır fötr şapka	Bir düzine	1260
İyi kalite Toskana hasır fötr şapkası	---	% 3
Orta kalite Toskana hasır fötr şapkası	Bir düzine	561

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Erkekler için orta ve alt kalite Toskana hasır fötr şapkası	Bir düzine	259
Üst kalite Toskana hasır fötr şapkası	Bir düzine	4320
Bayanlar için ipek şemsiye	Bir adet	180
Fransa ve Belçika dil balığı	Bir okka	43
Liorna dil balığı	Bir okka	48
Rus dil balığı	Bir okka	36
Küçük renk denilen dil balığı	Bir okka	27
Tabani denilen dil balığı	Bir okka	43
Süblime et	Bir okka	180
Kinin sülfat	Bir drahmi	10½
Trieste masası	Bir adet	13
Alman malı küçük kahve bardağı	100 adet	460
Hollanda malı küçük kahve bardağı	---	% 3
Her renkten sahtiyan	Bir deri	60
Küçük Rus kilimi	Bir adet	72
İngiliz kilimi	Bir piko	66
Renkli tartar	Bir kental	900
Çay	Bir okka	108
Hollanda çayı	Bir okka	72
Rus siyah çayı	Bir okka	540
Her tür çatal ve bıçak	12 çiftlik bir düzine	60
Kadife	Bir piko	115
Rus makas ve bıçağı	---	% 3
Alman makas ve bıçağı	Bir düzine	60
Domuz pastırma ve salamurası	Bir kental	1620
Terebentin	Bir okka	14
Melas	Bir okka	120
Rus ustura kayışı	Bir okka	52
Bulgari denilen Rus ustura kayışı	Bir okka	30
Vaks mumu	Bir kental	3100
Rus vaks mumu	Bir kental	2350
Rus içyağı mumu	Bir kental	700
Balina yağı mumu	Bir okka	126
Cam ve cristal	---	% 3
Pencereler için Fransa ve Belçika camı, kasa başı 10-100 adet	İki takımlık kasa	504
Sirke	Bir kental	108
Mavi kezzap	Bir okka	18
Alman kezzap veya vitriyolu	Bir kental	72
İngiliz kezzabı	Bir kental	100
Jerez ve Madera şarabı	Bir şişe	33
Şampanya şarabı	Bir şişe	43

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Bordo ve diğer şişe şarapları	Bir şişe	22
Fiçıda Fransız şarabı	Bir okka	4½
Porto şarabı	Bir şişe	43
Ren şarabı	Bir şişe	22
Marsala fiçı şarabı	Bir okka	4 ½
Sicilya şarabı	Bir okka	4 ½
Kav	---	---
Fransa ve Belçika ayakkabısı	Bir çift	95
Almanya, Ceneviz, Napoli ve Prusya ayakkabısı	Bir çift	82
Fransa ve Belçika kadın ayakkabısı	Bir çift	43
Alman kadın ayakkabısı	---	% 3
Fransa ve Belçika çocuk ayakkabısı	Bir çift	18
Alman çocuk ayakkabısı	---	% 3
Saparna	Bir okka	60
Çinko	Bir okka	10
Limon suyu	Bir kental	120
Meyankökü suyu	Bir okka	27

İHRACAT		
Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Zeytinyağı	Bir kental	612
Her tür sakatat	Bir kental	1296
Brendi	Bir okka	12 ½
Anadolu yalancı safranı	Bir okka	54
Mısır yalancı safranı	44 okkalık kental	1821
Keçiboynuzu	---	% 3
Folyolu Rumeli, Suriye ve Kıbrıs pamuğu, üst ve alt kalite	Bir kental	738
Her kalitede folyolu Anadolu pamuğu	Bir kental	851
Folyolu Anadolu pamuğu	Bir kental	1425
Her renkten İzmir pamuk ipliği	Bir okka	79
Beyaz İzmir pamuk ipliği	Bir okka	54
Sio pamuk ipliği	Bir okka	64
Kuru temizlemecilerin kullandığı alizari kökü, Kıbrıs, Suriye ve Trablusgarp malı	Bir kental	360
Anadolu alizari kökü	Bir kental	648
Çocuk odası	70 okkalık bir kasa veya fiçı	7200
Gutta çocuk odası	Bir okka	144
Sezar anasonu	Bir okka	5
Rumeli Anasonu	Bir okka	4
Mısır çiviotu	Bir okka	234
Elbise	---	% 3
Mısır, Trabzon ve diğer muhitlerin pirinci	---	% 3
Fındık	Bir kental	252
Yulaf	---	% 3
Anadolu safranı	Bir okka	486
Rumeli safranı	Bir okka	126
Balık yumurtası	---	% 3
Her kalitede şimşir kerestesi	Bir kental	47
Bulamaç	---	% 3
İpek kozası	---	% 3
Moka kahvesi	Bir okka	43
Meşe palamudu kabuğu	Bir kental	240
Arpa	Bir kilo	23
Tütsülenmiş et	---	---
Çavdar	Bir kilo	25
Balmumu	Bir okka	67
Top halinde bakır	Bir okka	36
Eski bakır	Bir okka	32
Dövme bakır	Bir okka	81

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Zamk veya macun	Bir okka	12
Ekşi elma	Bir okka	43
Gülbahar adlı inkardine boya	Bir okka	7
Kimyon	Bir okka	7
Atkılı kumaştan Rumeli ve Anadolu sicim ve çuvalı	Bir okka	34
Deri	---	---
Bufalo boynuzu	100 çift	1080
Öküz boynuzu	100 çift	540
Döşeme tahtası	---	% 3
Kahkaha çiçeği	Bir okka	612
Gün esansı	1 ½ drahmi	36
Sünger	---	% 3
Deniz süngeri	Bir kasa	1800
At battaniyesi için keçe	Bir adet	90
Her renk Kıbrıs keçesi	Bir adet	72
Her renk Kara Hisar keçesi	Bir adet	54
Birinci kalite beyaz sakız	Bir okka	79
Sıradan sakız	Bir okka	36
Amonyak sakızı	Bir okka	18
Üst ve alt kalite Arap sakızı	Bir okka	27
Üst ve alt kalite küçük Tunus şapkası	Bir düzine	720
Üst ve alt kalite büyük Tunus şapkası	4'lü paket	720
Avignon denilen Anadolu granülü	Bir kental	100
Avignon denilen Rumeli granülü	Bir kental	19
Gülbahar	---	---
Her kalitede kurutulmuş incir	---	% 3
Beyaz Manastır sicimi	---	% 3
Her kalite Ankara keçisi sicimi	Bir okka	122
Ağlar için sicim	Bir okka	90
Çile halinde sicim	Bir okka	81
Anadolu kenevir sicimi	Bir okka	28
Hamit sicimi	Bir okka	72
Argaç sicimi	Bir okka	18
Kastamonu ve Alaca sicimi	Bir okka	45
Tire sicimi	Bir okka	90
Çanakkale sicimi	Bir okka	45
Karacalar sicimi	Bir okka	72
Keleb ve Sürmeni sicimi	Bir okka	54
Markula sicimi	Bir okka	45
Tütsü	Bir kental	648
Sabun	Bir kental	612
Üst ve alt kalite yapağı	Bir kental	738

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Füme, salamura ve tütsülenmiş dil balığı	---	% 3
Baklagiller tohumları	---	% 3
Her tür inşaat tahtası	---	% 3
Mısır, darı	Bir kilo	25
Eflak, Moldavya ve diğer Osmanlı ülkelerinden içyağı	Bir kental	792
Bal	---	% 3
Sarı sakız	Bir okka	16
Osmanlı İmparatorluğu'nun Çeşitli Mamul Ürünleri		
Şam ve Kitabi alacası (dokuma pamuk)	Bir parça	396
Halep alacası	Bir parça	216
Manyezi alacası	100 parçalık balya	6480
Tire ve bor alacası	Bir parça	72
Diyarbakır alacası	Bir parça	162
Beyaz ve renkli Denizli keten bezi	Bir okka	180
Hama kemeri	Bir adet	90
Trablus kemeri	Bir adet	720
Bamri denilen kemer	Bir adet	216
Beyaz ve renkli Karacalar yün kemeri	Bir okka	90
Tosya beyaz şalı	Bir parça	180
Tosya renkli şalı	Bir parça	216
Ankara şalı ve çerçöpü, geniş ve dar	30 pikoluk parça	1800
Karacalar şalı	Bir adet	54
Talet şalı	Bir çift	370
Tunus beyaz şalı	Bir adet	79
Doluk şalı	Bir adet	450
Tunus helali şalı	Bir adet	216
Her renk şal	Bir adet	216
Beledi denilen Bursa minder ve yastığı	Bir çift	90
Basit Bursa ve Bilecik minderi	Bir çift	180
Merzifon minderi	Bir çift	108
Yatak ve masa örtüsü için Kıbrıs Hint kumaşı	Bir parça	83
Fazla denilen Hint kumaşı	4 parçalık takım	100
Şilte için Kıbrıs Hint kumaşı	Bir parça	100
Kuşak için Kıbrıs Hint kumaşı	Bir parça	54
Kanepe üstüne örtmek için Kıbrıs Hint kumaşı	Bir takım	504
Diyarbakır Hint kumaşı	Bir parça	65
Yatak örtüsü için Diyarbakır ve Tokat Hint kumaşı	Bir parça	54
Her renk ihram	Bir okka	108
Netfi sukri denilen Muslinden kare mendil	Bir parça	79

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Düz ve nakışlı masa örtüsü ve peçete	Bir takım	900
Hama malı nakışlı önlük ve havlu (banyo için)	Bir çift	540
Hama malı düz önlük	Bir çift	216
Bursa malı Futa denilen önlük	Bir çift	144
Peştamal denilen Bursa malı önlük	Bir çift	90
Akbaş önlüğü	Bir çift	45
Selanik önlüğü	Bir çift	108
Çitari (pamuk dokuma, renkli, çizgili)	Bir parça	720
Halep çitarisi	Bir parça	252
Şam çitarisi	Bir parça	450
Diyarbakır çitarisi	Bir parça	216
Muhayeri denilen yün dokuma	15 pikoluk parça	126
Tosya Muhayerisi denilen yün dokuma	90 parçalık balya	7200
Sıradan pamuk tela	32 pikoluk parça	216
Padişaha layık pamuk tela	32 pikoluk parça	360
Halep pamuk telası	15 pikoluk parça	180
Dağ adlı pamuk tela	15 pikoluk parça	90
Yelken bezi	15 pikoluk parça	90
Merzifon kumaşı	Her biri 100 pikoluk 6 parça	2800
Drama kumaşı	Bir okka	108
Alaiye kumaşı	18 pikoluk parça	65
Alaiye kumaşı	9 pikoluk parça	27
Malatya kumaşı	Bir okka	90
Keten kumaş	Bir okka	90
Rize kumaşı	Bir okka	396
Sezar astarı denilen Niğde ve Sivas kumaşı	Bir parça	65
Hamit astarı denilen kumaş	Bir okka	90
Geniş Kedos kumaşı	50 parçalık balya	2250
Dar Kedos kumaşı	60 parçalık balya	1728
Hamalat denilen Tire kumaşı	Bir okka	180
Hive astarı denilen kumaş	Bir parça	72
Kastamonu astarı denilen kumaş	60 parçalık balya	3888
Taşköprü astarı denilen kumaş	Bir parça	54
Tokat astarı denilen kumaş	Bir parça	72
Her renk Musul kumaşı	Bir parça	79
Her renk Menemen kumaşı	Bir parça	46
Sarı ipek işlenmiş üst kalite Ağabani (sıkıştırılmış muslin)	Bir parça	648
Bağdat ağabanisi	Bir parça	108
Üstlük ağabanisi	Bir parça	90
Tireli denilen Üstlük ağabanisi	Bir parça	72

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
Şam fanila ve çitarisi	Bir parça	450
Halep fanılası	Bir parça	288
Bursa fanılası	Bir parça	252
İpek ve altın teladan Hindistan ve Halep sevai ve beldarı	Bir parça	1260
Kabuklu yemiş	100 okkalık kilo	216
Afyon	250 drahmilik çeki	363
Mısır afyonu	250 drahmilik çeki	252
Arsenik sülfürü veya sarı arsenik	Bir okka	12
Sultani denilen Karaburun kuru üzümü	Bir kental	540
Sultani denilen Çeşme ve Yerli kuru üzümü	Bir kental	432
Sultani denilen Urla kuru üzümü	Bir kental	504
Bazaki denilen Urlai Çeşmei Aydın, Menteşe ve Yerli kuru üzümü	Bir kental	252
Bazaki denilen Karaburun kuru üzümü	Bir kental	324
Beylerce kuru üzümü	Bir kental	144
Siyah kuru üzüm	Bir kental	122
Korint kuru üzümü	Bir kental	540
İstanköy ve Samos kuru üzümü	Bir kental	115
Köfter denilen şarap makarnası	Bir kental	360
Her tür salamura balık	---	% 3
Ankara ve Konya malı her kalitede keçi kılı	Bir okka	43
Ankara malı kıllı keçi derisi	Bir adet	126
Koç ve keçi derisi	Bir adet	16
Kuzu ve teke derisi	Bir adet	9
Asya tavşanı derisi	100 adet	576
Rumeli tavşan derisi	100 adet	306
Boyalı koç derisi	Bir adet	46
Ada malı salamura koç derisi	Bir adet	19
Kuru ve salamura her ölçüde bufalo ve öküz derisi	---	% 3
Çam fıstığı	Bir okka	14
Devekuşu tüyü	---	% 3
Her tür peynir	---	% 3
Atkılı çuval	---	---
Mısır amonyak tuzu	Bir okka	45
Sucuk	---	---
Anadolu salebi	Bir okka	46
Rumeli salebi	---	% 3
Mısır güherçile ve azotu	---	% 3
Çamsakızı	Bir okka	18
Sülük	Bir okka	72
Helvacı kökü	Bir okka	5

Ürünler	Miktar	Aspro Cinsinden Vergi
İçyağı	Bir kental	673
Hüdavendigar, Saruhan, Karasu ve Kocaeli bölgelerinden Bursa ipeği	Bir okka	720
Selanik, Trikala ve Yanya ipeği	Bir okka	720
Edirne ve Ternova ipeği	Bir okka	720
Amasya ipeği	Bir okka	720
Aydın, Segala ve Menteşe bölgelerinden payambol adlı ipek	Bir okka	540
Suriye ve Kıbrıs ipeği	Bir okka	432
Sinameki	Bir okka	32
Keten tohumu	20 okkalık kilo	65
Kenevir tohumu	20 okkalık kilo	47
Ajoujoli tohumu	Bir okka	100
Mehlep adlı dağdan kiraz tohumu	Bir okka	18
Gerede derisi	Bir deri	162
Aydın derisi	Bir deri	108
Yerli denilen bufalo derisi	Bir deri	720
Mısır bufalo derisi	Bir deri	324
Göbek denilen yaprak tütün (küçük bohçada)	Bir okka	30
Tela bohçada yaprak tütün	Bir okka	22
Telada Ermia yaprak tütünü	Bir okka	22
Balyalar halinde Ermia yaprak tütünü	Bir okka	19
Bafrai Samsun, Kamari, Persitçay yaprak tütünü	Bir okka	19
Türkmen kilim ve halıları	Bir adet	396
Uşak denilen İzmir kilimi	Bir okka	72
Seccade denilen küçük kilim	---	% 3
Kayseri ve Eğin marokeni	5 derilik paket	360
Renkli Uşak marokeni	6 derilik paket	432
Tosya marokeni	6 derilik paket	360
Mavi Isparta, Konya, Aydıncık ve İznik marokeni	Bir deri	54
Siyah Uşak marokeni	6 derilik paket	324
Renkli Araklı ve Balıkesir marokeni	Bir deri	90
Büyük, renkli Kula ve Bergi marokeni	Bir deri	72
Alt kalite küçük renkli Kula marokeni	Bir deri	65
Sarı ve siyah Kula ve Isparta marokeni	Bir deri	72
Tahıl, buğday	Bir İstanbul kilosu	48
İçyağı mumu	---	% 3
Kıbrıs şarabı	Bir okka	18
Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer yerlerinde üretilen şaraplar	Bir okka	5 ½

EK 10: 1782-1885 Yılları Arasında İspanya Kral ve Kraliçeleri ve Osmanlı Sultanları

Dönemi	İspanya Kralı (Kraliçesi)	Zamanın Osmanlı Sultanı
1782-1788	III. Carlos	Sultan I. Abdulhamid (1774-1789)
1788-1808	IV. Carlos	I. Abdulhamid (1774-1789) III. Selim (1789-1807) IV. Mustafa (1807-1808)
1808-1813	Jose Bonaparte (Fransız hanedanından)	II. Mahmud (1808-1839)
1808/1813-1833	VII. Fernando	
1833-1868	II. İsaabel	II. Mahmud (1808-1839) Abdulmecid (1839-1861) Abdulaziz (1861-1876)
1868-1871	Saltanat Vekilliği	Abdulaziz (1861-1876)
1871-1873	I. Amadeo	Abdulaziz (1861-1876)
1873-1874	Cumhuriyet Dönemi	Abdulaziz (1861-1876)
1874-1885	XII. Alfonso	Sultan Abdulaziz (1861-1876) Sultan II. Abdulhamid (1876-1909)

ÖZGEÇMİŞ

Tufan Turan, 1981 yılında İstanbul’da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğretimini Edirne, Bayburt ve Bolu’da tamamladı. 1999 yılında Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü’nde yükseköğretime başladı ve 2003 yılında “Tarihçi” unvanıyla bu üniversiteden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitime başladı ve 2007 yılında “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Hollanda İlişkileri” başlıklı tezini sunarak, “Bilim Uzmanı” unvanıyla mezun oldu. 2003 yılı Aralık ayından itibaren, Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak işe başladı. 2007 yılı Şubat ayında, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Doktora öğretime başladı. Halen Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. 1’i ulusal hakemli ve 4’ü uluslararası hakemli dergilerde olmak üzere hâlihazırda 5 makalesi bulunmaktadır. Tufan Turan, 2011 yılında dünya evine girmiştir.